DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

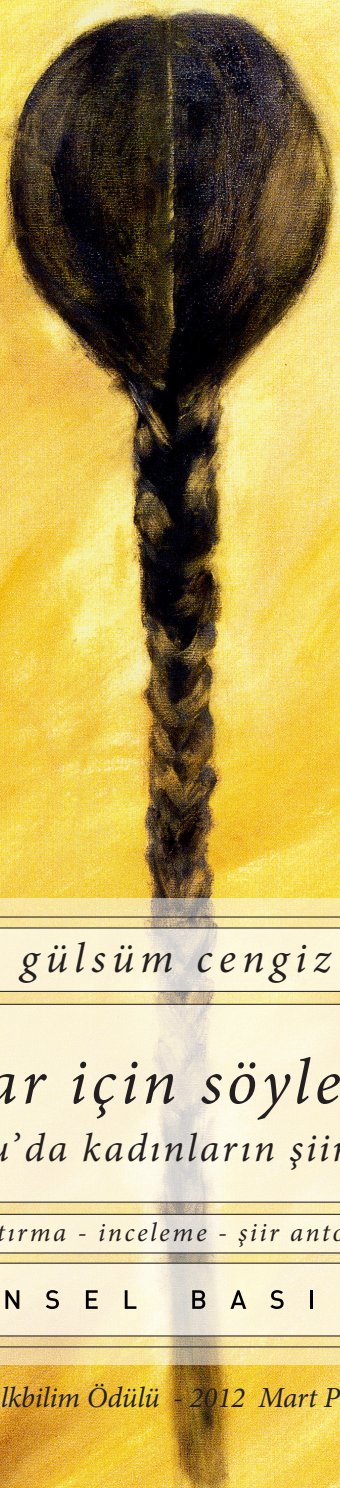
RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

gülsüm cengiz

kadınlar için söylenmiştir

anadolu'da kadınların şiirli tarihi

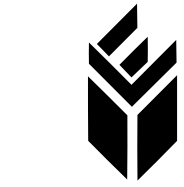
araştırma - inceleme - şiir antolojisi

EVRENSEL BASIM YAYIN

2012 Oğuz Tansel Halkbilim Ödülü - 2012 Mart Pen Türkiye Ayın Kitabı

2. basım

y.org

EVRENSEL

BASIM YAYIN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gülsüm cengiz

kadınlar için söylenmiştir

Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi

İnceleme-Araştırma

Şiir Antolojisi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **451**

Gülsüm Cengiz: Kadınlar İçin Söylenmiştir –Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi–

Genel Kapak Tasarım: **Savaş Çekiç**

Kapak Uygulama: **Devrim Koçlan**

Kapak Resmi: **Zehra Aral**

ISBN **978-605-4156-93-1**

© Evrensel Basım Yayın **2011** - Sertifika No **11015**

Birinci Basım: Ekim 2011 - İkinci Basım Aralık 2012

Baskı: Ezgi Matbaası Sertifika No: 12142
Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme - Yenibosna / İstanbul
T: 02124522302 - 6549418 - ezgimatbaa@mynet.com - www.ezgimatbaa.net

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kadınlar için söylenmiştir

Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Bu Kitabın Öyküsü ... 13
Tarihsel Süreç ve Şiirli Tanıklıklar ... 16
20. Yüzyıl Türkiye Şiirinde Kadın Resimleri ... 56

1. Bölüm

"Kadın Olanın Türküsü" ... 79
Tevfik Fikret ... 95
Ziya Gökalp ... 98
Celal Sahir Erozan ... 100
Faruk Nafiz Çamlıbel ... 101
Halide Nusret Zorlutuna ... 102
Nâzım Hikmet ... 103
Asaf Hâlet Çelebi ... 105
Rıfat Ilgaz ... 106
Bedri Rahmi Eyüboğlu ... 109
Orhan Veli Kanık ... 111
Oktay Rifat ... 114
Melih Cevdet Anday ... 115
Behçet Necatigil ... 116
İsmet Kür ... 117
Cahit Külebi ... 118
Fahri Erdinç ... 120
Ceyhun Atuf Kansu ... 121
Salâh Birsel ... 123
Sabahattin Kudret Aksal ... 125
Cavidan Tümerkan ... 126
Özdemir Asaf ... 127
Can Yücel ... 129
Turgut Uyar ... 131
Metin Eloğlu ... 134
Hasan Hüseyin ... 136
Şükran Kurdakul ... 137
Ali Yüce ... 138
Muazzez Menemencioğlu ... 140
Fethi Savaşçı ... 142
Cemal Süreya ... 143
Müşür Kaya Canpolat ... 145
Gülten Akın ... 146
Cevat Çapan ... 149
Ahmet Necdet ... 150
Cengiz Bektaş ... 151
Emine Erbaş ... 153
Gündoğdu Sanımer ... 155
Ruşen Hakkı ... 157
Ergin Günçe ... 158
Eray Canberk ... 159
Aydın Hatipoğlu ... 161
Yüksel Pazarkaya ... 162
M. Mazhar Alphan ... 163
Melisa Gürpınar ... 164
Sennur Sezer ... 172
Refik Durbaş ... 173
Güven Turan ... 174
Ali F. Bilir ... 175
Hidayet Karakuş ... 176
Nurullah Can ... 177
Zerrin Taşpınar ... 179

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Necla Işık ... 182
Ahmet Ada ... 183
Gülsüm Cengiz ... 184
M. Yılmaz Karaibrahimoğlu ... 185
Arzu K. Ayçiçek ... 186
A. Hicri İzgören ... 187
Gültekin Emre ... 188
Özgen Seçkin ... 189
Çetin Boğa ... 190
Hasan Hüseyin Yalvaç ... 191
Oya Uysal ... 192
Ayten Mutlu ... 193
Erdal Alova ... 199
Abdülkadir Budak ... 201
Bilge Öngöre ... 203
Tarık Günersel ... 204
Arife Kalender ... 205
Bilsen Başaran ... 206
Hilmi Haşal ... 208
Zübeyde Seven Turan ... 209
Aslı Durak ... 210
Suna Aras ... 212
Nur Saka ... 214
Cemile Çakır ... 216
Nilgün Marmara ... 217
İlkiz Kucur ... 219
Mehmet Yaşın ... 220
Orhan Alkaya ... 221
Neşe Yaşın ... 223
Mustafa Ziyalan ... 227
Çiğdem Sezer ... 228
Perihan Mağden ... 231
Aydın Şimşek ... 233
Ali Biçer ... 234
Rüştü Yıldırım ... 236
Zeynep Uzunbay ... 237
Yılmaz Odabaşı ... 238
Cafer Yıldırım ... 239
Betül Tarıman ... 240
Akgün Akova ... 242
Sabri Kuşkonmaz ... 244
Tevfik Taş ... 246
Zeynep Kurada ... 249
Önder Kızılkaya ... 251
Emel İrtem ... 254
Türkan Yeşilyurt ... 256
Melek Özlem Sezer ... 257
Şeref Bilsel ... 261
Karin Karakaşlı ... 262
Emel Güz ... 263
Nefise Tuşaye Karataş ... 264

2. Bölüm

"Kızım Ürkek, İçli Bir Kuştur" ... 267
Nabizade Nâzım ... 271
Süleyman Nesip ... 272
Tevfik Fikret ... 273
Kağızmanlı Hıfzı ... 274
Ömer Bedrettin Uşaklı ... 276
Sabahattin Âli ... 278

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Rıfat Ilgaz ... 279
Bedri Rahmi Eyüboğlu ... 281
Oktay Rifat ... 284
Melih Cevdet Anday ... 285
Oğuz Tansel ... 287
Nahit Ulvi Akgün ... 288
Mehmet Başaran ... 289
Hakkı Özkan ... 290
Berin Taşan ... 291
Cemal Süreya ... 293
Tekin Gönenç ... 294
Güngör Gençay ... 296
Erdoğan Alkan ... 297
Özdemir İnce ... 298
Türkan İldeniz ... 299
Fikret Demirağ ... 300
Metin Altıok ... 301
Sennur Sezer ... 302
Abdülkadir Bulut ... 303
Gülseli İnal ... 304
Behçet Aysan ... 305
Gülsüm Cengiz ... 307
Erdal Alova ... 308
Yaşar Miraç ... 309
Arife Kalender ... 313
Hüseyin Ferhad ... 314
Abdülkadir Paksoy ... 315
Aslı Durak ... 318
Nahit Kayabaşı ... 320
Neriman Calap ... 321
Enver Ercan ... 322
Neşe Yaşın ... 323
Nevzat Çelik ... 324
Hüseyin Alemdar ... 325
Zeynep Kurada ... 327

3. Bölüm

"Analar" ... 331
Tevfik Fikret ... 334
Ömer Bedrettin Uşaklı ... 335
Aziz Nesin ... 337
Arif Damar ... 338
Ahmet Oktay ... 339
Özdemir İnce ... 340
Bedrettin Aykın ... 341
Metin Demirtaş ... 342
Metin Altıok ... 343
M. Mazhar Alphan ... 344
Ataol Behramoğlu ... 345
Süreyya Berfe ... 348
Asım Gönen ... 349
Ahmet Telli ... 350
Nihat Behram ... 351
Ahmet Özer ... 353
Kenan Sarıalioğlu ... 355
Gülseli İnal ... 356
Behçet Aysan ... 357
Ayten Mutlu ... 358
Tuğrul Tanyol ... 360
Ahmet Günbaş ... 361

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Leyla Şahin ... 363
Arife Kalender ... 364
Veysel Çolak ... 365
Haydar Ergülen ... 366
Hüseyin Haydar ... 367
Muhammet Güzel ... 368
Berrin Taş ... 370
Cemile Çakır ... 372
Mehmet Yaşın ... 373
Neşe Yaşın ... 374
Rahmi Emeç ... 376
Nevzat Çelik ... 377
Rahime Henden ... 378
Ömer Erdem ... 380
Karin Karakaşlı ... 382
Erol Özyiğit ... 383
Emel Güz ... 384
Gonca Özmen ... 385

4. Bölüm

"Doğunun Kadınları" ... 389
Evdalê Zeynikê ... 394
Cıgerxwın ... 398
Enver Gökçe ... 399
Hasan Hüseyin ... 401
Şemsi Belli ... 404
Hilmi Yavuz ... 408
Tekin Sönmez ... 409
Kemal Burkay ... 410
Metin Demirtaş ... 412
Sennur Sezer ... 413
Hüseyin Yurttaş ... 414
Zerrin Taşpınar ... 415
Gülsüm Cengiz ... 416
Ozan Telli ... 418
A.Hicri İzgören ... 419
Haşim Şahin ... 420
Bilsen Başaran ... 421
Abdülkadir Paksoy ... 423
Hayri Kako Yetik ... 426
Sadık Aytekin ... 427
Aydın Öztürk ... 429
Hüseyin Haydar ... 432
Nuh Ömer Çetinay ... 433
Bejan Matur ... 436
Ahmet Çakmak ... 437

5. Bölüm

"Kör Yaşam" ... 441
Tevfik Fikret ... 448
Sabahattin Ali ... 451
Oktay Rifat ... 452
Aziz Nesin ... 453
Cahit Külebi ... 454
Cemil Meriç ... 456
Aram Pehlivanyan ... 457
Necati Cumalı ... 460
Attilâ İlhan ... 461
Ahmet Oktay ... 463

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sabahattin Yalkın ... 464
Egemen Berköz ... 465
Hüseyin Yurttaş ... 466
Bilal Kayabay ... 467
Şükrü Erbaş ... 468
Adnan Yücel ... 473
Arife Kalender ... 475
Hasan Öztoprak ... 477
Cezmi Ersöz ... 478
Perihan Mağden ... 479
Sunay Akın ... 480

6. Bölüm

"Sevgiyle Başlarız İşimize" ... 483
Ömer Bedrettin Uşaklı ... 487
Rıfat Ilgaz ... 489
Oktay Rifat ... 491
A. Kadir ... 492
Fahri Erdinç ... 494
Ceyhun Atuf Kansu ... 496
Necati Cumalı ... 498
Arif Damar ... 499
Şükran Kurdakul ... 500
Edip Cansever ... 501
Muazzez Menemencioğlu ... 502
Fethi Savaşçı ... 503
Gülten Akın ... 504
Ataol Behramoğlu ... 506
Mehmet Tanju Akerman ... 507
Abdülkadir Bulut ... 508
Süreyya Berfe ... 509
Refik Durbaş ... 514
Remzi Tüfekçi ... 515
Muammer Hacıoğlu ... 516
Yalvaç Ural ... 518
Hüseyin Yurttaş ... 520
Hidayet Karakuş ... 522
Nurullah Can ... 523
Gülsüm Cengiz ... 524
Timuçin Özyürekli ... 526
Müslim Çelik ... 527
Selma Ağabeyoğlu ... 528
Kemal Yalçın ... 529
Şükrü Erbaş ... 531
Yaşar Miraç ... 532
İdris Atmaca ... 535
Arife Kalender ... 536
Aydın Öztürk ... 537
Ruhan Mavruk ... 538
İlhan Büyükcebeci ... 540
Oğuz Özdem ... 542
Ali Mustafa ... 543
Tamer Abuşoğlu ... 544
Nihat Kumser ... 545

7. Bölüm

"Doğuran Bir Kadına Direnç" ... 549
Mihri Hatun ... 558
Âşık Halil ... 559

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Nâzım Hikmet 560
Nail V. Çakırhan 562
Melih Cevdet Anday 564
İsmet Kür 565
Attilâ İlhan 566
Mehmet Başaran 567
Şükran Kurdakul 568
Hasan Hüseyin 569
Berin Taşan 571
Muazzez Menemencioğlu 572
Ömer Nida 573
Gülten Akın 574
Güngör Gençay 576
Kemal Özer 577
Emine Erbaş 581
Özdemir İnce 582
Türkan İldeniz 583
Metin Demirtaş 584
Ahmet Uysal 586
Ergin Günçe 587
Attila Aşut 588
Sennur Sezer 589
Abdülkadir Bulut 592
Mehrizat 593
Nihat Behram 594
Ahmet Özer 596
Ahmet Ada 597
Tahsin Şimşek 598
Gülsüm Cengiz 599
Arzu K. Ayçiçek 601
Sefa Taşkın 602
Barış Pirhasan 605
Çetin Boğa 606
Müslim Çelik 607
Ayten Mutlu 609
Adnan Yücel 612
Metin Cengiz 614
Leyla Şahin 615
Bilsen Başaran 618
Abdülkadir Paksoy 620
Mehmet Çetin 622
Turgay Fişekçi 623
Suna Aras 625
Muharrem Ender Öndeş 626
Berrin Taş 630
Yunus Koray 632
Emirhan Oğuz 633
Orhan Alkaya 634
Tacim Çiçek 635
Mustafa Köz 636
Nevzat Çelik 637
Ali Biçer 640
Ayşe Yamaç 642
Metin Celal 643
Rahime Henden 644
Adnan Satıcı 645
Nihat Ateş 646
Gonca Özmen 647

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu Kitabın Öyküsü

1991 yılının son günleriydi. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın aracılığıyla Ankara'daki British Council'dan bir mektup aldım. Zarfın içinde, British Council Kültür Ofisi'nin Ege Üniversitesi'yle birlikte yapacağı 20. Yüzyılda Kadın İmajları konulu seminer için başvuru, bilgi ve katılım formu vardı. O toplantıya "20. Yüzyılın Son Çeyreğinde Türkiye Şiirinde Kadın" başlıklı sunumla katılmak istediğimi belirttim. Başvurum kabul edildi. Sunumumu hazırlamak için yoğun bir araştırma ve çalışma içine girdim. Bu çalışma sırasında Kemal Özer de şair, şiir, kitap adı önererek bana katkıda bulundu. Şiirlerin ve bildirinin İngilizceye çevirisini ise Georgina Özer gerçekleştirdi. İkisine de teşekkür borçluyum.

13. Türkiye İngiliz Edebiyatı Seminer'i 13.4. 1992 - 15.4.1992 tarihlerinde İzmir Atatürk Kültür Merkezi'nde gerçekleştirildi. Seminerde benim dışımda Ülker İnce "Cumhuriyet Sonrasının İlk Kadın Yazarlarından Olan Nezihe Meriç'in Yapıtlarında Değişen Kadın İmajları; Füsun Akatlı "Türk Edebiyatında Kadın İmajları"; Erendiz Atasü, "Türk Romanında Kadın ve Erkek Yazarların Yarattığı Kadın Tipleri" başlıklı sunumlarıyla, Buket Uzuner de katılımcı olarak yer aldı.

Ülkemiz şairlerinin 1970'den sonra yazdıkları şiirlerdeki kadın temasını araştıran "20. Yüzyılın Son Çeyreğinde Türkiye Şiirinde Kadın" konulu sunumum hem yabancı katılımcılar hem de Türkiye'deki çeşitli üniversitelerden gelen bilim insanları tarafından büyük bir ilgiyle karşılandı. Bu da bana, doğru bir şeyler yaptığım konusunda cesaret verdi.

Etkinlikten birkaç ay sonra, Hürriyet Yayınları'nın Cağaloğlu bürosunda çalışan Sennur Sezer ile Adnan Özyalçıner'in yanına uğramıştım. Sohbet sırasında bu çalışmadan söz edince, Sennur Sezer, bunu kitap olarak hazırlamamı önerdi. O gün için cesaret edebileceğim bir iş değildi; ama "kurt" girmişti beynimin içine. Bu düşünceyle, yıllarca bu konuya uyan şiirleri araştırarak bulduklarımı biriktirdim. 1998 yılında, TRT 2'de yayınlanan Ateşi Çalanlar başlıklı şiir programında hazırlayıp sunduğum Yeraltında Sesler Var (madenci şiirleri) ve Doku-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ruz Ha Dokuruz (dokuma işçileriyle ilgili şiirler) başlıklı programları izleyen Eray Canberk'in önerisi sonucunda, birlikte Emek Şiirleri seçkisini hazırladık. Selam Yaratana ve Ellerimiz Günışığı adlarını taşıyan iki ciltlik bu çalışma 2000-2001'de yayınlandı. Bu çalışma sırasında da, kadınların yaşam içindeki yerini belirleyen, kadını bir şiir nesnesi değil de yaşam koşullarıyla, sorunlarıyla, özlemleriyle, mücadelesiyle bir özne olarak ele alan şiirleri derlemeyi ve konuyla ilgili notlar almayı sürdürdüm. Sonunda, bu çalışmayı kitaplaştırmaya karar verdim.

Amaç ve Kapsam

Bu kitabın amacı; insanlık tarihinin başından bu yana Ege'den Mezopotamya'ya, Karadeniz'den Akdeniz'e kadar yaşadığımız ve kültürel açıdan etkilendiğimiz coğrafyada çeşitli evrimlerden geçmiş kadın yaşamlarına şiirli bir tanıklık sunmak… Bu şiirler aracılığıyla şairlerin (kadın ya da erkek) kadınlara bakışını ortaya koymak; dolayısıyla şiirlerin yazıldığı dönemlerdeki toplumsal ilişkilere, değer yargılarına, kadının toplumsal yaşam içindeki yerine, kadın erkek ilişkilerine ışık tutabilmek… Tarih boyunca, yaşadığımız coğrafyadaki kadınların durumunu, ekonomik-toplumsal koşulların kadınlara etkisini, kadın sorunlarını, gereksinimlerini, sevinçlerini, acılarını, inançlarını, umutlarını, mücadelesini konu edinen şiirlerden küçük bir demet sunmak… Kadınların yaşam koşullarını ortaya koyarken; değişme istek ve çabalarına, bu uğurda verilen mücadeleye, direnç ve umuda da tanıklık etmek… Kadının ya da daha doğru bir söyleyişle insanın özgürleşmesi için yapılan etkinlikler ve yürütülen mücadele için bir kaynak oluşturabilmek… Kadının cins olarak da emekçi olarak da sömürülmediği bir dünya kurma ve insanın özgürleşme mücadelesine küçük de olsa bir katkı sunabilmek...

Türkiye'de 1960'lı yıllardan başlayarak kendini şiirle ifade eden, kitap yayınlayan şair, yazar kadınların sayısı artmaya başladı. Ancak bu kitap bir şair kadınlar seçkisi olarak tasarlanmadı. Bu çalışmada, 2000 yılının sonuna dek ilk kitabını yayınlamış olan şairlerin konumuza uyan şiirleri değerlendirildi. Anadolu topraklarında tarihsel süreç içinde kadınların ürettiği sözlü ve yazılı kültür ürünleri, şair kadınlara ilişkin araştırmaların sonuçları ve günümüz şairlerinin ürettiği şiirler başka bir çalışmada değerlendirilecektir.

Yöntem ve Uygulama Üzerine

Bu çalışma; kadınların toplumsal yaşam içindeki yerlerine, yaşam çevrelerine, yaşlarına vb. durumlara göre değişik bölümlere ayrılmış ve usta ozanlarımızın dizeleriyle adlandırılmıştır. Bin yılların içinden, çeşitli dönemlerden kırda ve kentte kadınların yaşam koşulları - sorunları Gülten Akın'ın "Kadın Olanın Türküsü"; genç kızlar Fikret Demirağ'ın "Kızım Ürkek İçli Bir Kuştur"; analık durumu Arif Damar'ın "Analar"; emekçi kadınlar Süreyya Berfe'nin "Sevgiyle Başlarız İşimize"; doğunun kadınları Hilmi Yavuz'un "Doğu'nun Kadınları"; bedenini satarak yaşamaya çalışan kadınlar Sabahattin Yalkın'ın "Kör Yaşam"; haksızlıklara karşı çıkarak mücadele eden kadınlar Sennur Sezer'in "Doğuran Bir Kadına Direnç" şiir adlarıyla belirtilmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu kitap bir şiir antolojisinden daha çok, üzerinde yaşadığımız topraklar üzerinde, tarihsel süreç içinde kadının toplumsal yaşamdaki yerine ve durumuna; kadınların duygu, düşünce ve umutlarına şiirler aracılığıyla tanıklık etmeyi amaçlayan bir çalışmanın ürünüdür. Bu konudaki bulgular, kitabın girişinde ve bölüm başlarında belirtilmiştir. Seçki bölümlerinde temaya uyan şiirlere yer verilmiştir. Ancak bu konuda yazılan şiirlerin bütününü bir kitap içinde örneklemek olanağı olmadığı için; bölüm başlarında, yer veremediğim şiirlerin adlarını belirttim, bazılarından dize alıntıları yaptım. Bu kitap, tematik bir çalışmayı kapsadığı için bazı şairlerin yer almaması ve şairlerden alınan şiir sayılarındaki farklılıklar yadırganmamalıdır. Öte yandan, şiirlerinin antoloji, seçki vb. yapıtlarda yer almasını istemeyen kimi şairlerin de şiirlerine yer verilememiştir. İzin ve onay sürecinde yaşamda olmayan bazı şairlerin yasal varislerine ulaşamadığım, bazılarının varislerinden de başvuruma yanıt alamadığım, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Şükufe Nihal'in veraset davaları sürdüğü için yasal sakıncalar nedeniyle şiirlerine bütünsel olarak yer verilememiştir. Bu şairlerin konuya uyan şiirlerinden dize alıntıları yapılarak örnekleme yoluna gidilmiştir.

Şiirlerin yayınlandığı kitap, dergi, seçki, yıllık adları şiirlerin altında belirtilmiştir. Şairlerin geçmişte dergilerde, yıllıklarda, seçkilerde yayınlanan ya da içinde yer aldığı kitabın baskısı çok eski yıllarda yapılmış olan şiirlerinin, en yeni yayınlandığı kitaplar kaynak olarak belirtilmiştir. Ancak seçkide, şairlerin yeni dosyalarındaki yayınlanmamış şiirler de yer almaktadır.

Bu kitap üzerine ilk çalışmalar 1991 yılının son günlerinde başladı; 20l0'un son aylarında bitti. Bitti mi? İstanbul İlk Öğretmen Okulu'ndaki resim öğretmenimiz Selahattin Taran bize sürekli; "resim hiçbir zaman bitmez" derdi. Şimdi onu daha iyi anlıyorum. Bir yapıt için bitti demek gerçekten çok güç. Ancak, uzun yıllar süren çalışmayı bir yerde noktalamak gerektiğine karar verdim. İçtenlikle ve heyecanla hazırladığım bu kitap; büyük bir sabrın ve titiz bir çalışmanın ürünüdür. Kuşkusuz bütünlenmiş bir yapıt olmadığı gibi, içinde kimi eksiklikleri de barındırmaktadır. Bununla birlikte, ülkemiz şairlerinden ulaşabildiklerimin hemen hemen hepsinin yapıtlarını taradım. Sonuçta bu kitap ortaya çıktı. Araştırmacılardan, şair arkadaşlarımdan, bilim insanlarından ve okurlardan gelecek eleştiri, öneri ve katkılarla kitabımın yeni baskılarda daha da zenginleşeceğini umuyorum.

Bu çalışma sırasında öneri, kaynak adı ve destek sunarak emek, bilgi, birikim ve deneylerini benimle içtenlikle paylaşan Kemal Özer, Sennur Sezer, Eray Canberk ve Adnan Özyalçıner'in adlarını özellikle anmak ve sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Ayrıca, şiirlerinin bu çalışmada yer almasına izin veren şair dostlarıma da katkı ve anlayışları için teşekkür ediyorum.

Bu kitabın okurla buluşabilmesi için dizgi, düzelti vb. teknik konularda bana yardımcı olan Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümünden öğrencilerim Fidan Solmaz, Pınar Ardıç, Ayşegül Çal, Şeyma Yavuz ve Neslihan Kesen'e verdikleri emek için teşekkür ederim.

Gülsüm Cengiz, Kuzguncuk 2010

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tarihsel Süreç ve Şiirli Tanıklıklar

Dinsel metinler ve mitolojik öykülerin yanısıra; destan, söylence vb. ürünlerde kadının insanlık tarihinin başından bu yana toplumsal yaşam içindeki durumuna ve geçirdiği değişikliklere ilişkin yoğun ip uçları vardır. Bu ip uçları bize, çeşitli toplumsal sistemlerde kadının yaşadığı koşullar ve şiirin yazıldığı dönemde kadının toplumsal yaşam içindeki yeri konusunda ışık tutmaktadır. Bir tür tanıklıktır; şiirin tanıklığı. Kölelik sisteminde ve feodal dönemde kadının toplumsal yaşamdaki ikincil konumu, gördüğü baskılar çeşitli şairlerin dizelerinde açıkça kendini göstermektedir. Ulaşabildiğimiz en eski kaynaklar olan Sümer tabletlerindeki şiir ve anlatılarda, Gılgamış Destanı'nda, Anadolu'nun doğusundaki eski uygarlıklarda söylenen türkü, dua ya da ninnilerde, Egeli ozan Homeros'un destanlarında, Hesiodos'un dizelerinde, Dede Korkut Hikayeleri'ndeki anlatı ve şiirlerde kadınların toplumsal yaşam içindeki durumuna tanıklık eden söylemler vardır.

Anadolu'da bin yıllar öncesinden doğup yeşeren, birçoğu kadın yapımı ağıtlar, maniler, ninniler ve türküler de yazılı kültürün olmadığı dönem ve yerlerde yaşayan kadınların yaşam, duygu ve özlemlerine önemli tanıklıklardır. Bu türkülerden yalnızca birisi olan şu kına türküsündeki "Kaderim yok, gurbet ele sattılar" sözleri bile bize isteği sorulmadan evlendirilen genç kızların durumunu anlatıverir. Daha yakın dönemlerden, kentte yaşadığı için eğitim görme olanağına sahip olan kadınlardan kimilerinin yazdığı şiirlerde; kendi yaşamlarından

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yola çıkarak kadınların durumunu, kadına bakış açısını tanımlayan, hatta sorgulayan dizeler çıkar karşımıza.

1800'lerin sonları, Avrupa'da ve dünyada yeni eğilimlerin, yeni toplumsal ilişkilerin kurulmaya başladığı bir dönemdir. Bu dönemde, ülkemizde de eğitim gören, şiirle kendini ifade eden ve kitaplar, dergiler yayınlayan kadınlar vardır. Aynı dönemde, yenileşme düşüncelerini taşıyan kimi erkek ozanların da kadınların durumunu betimleyen şiirlerine rastlarız. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde, Balkan Savaşı, 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı döneminde savaşların halkın yaşamı ve özellikle de kadın yaşamları üzerindeki olumsuz etkisini ortaya koyan şiirler çıkar karşımıza. Cumhuriyet sonrası ilk yıllarda, feodal ilişkilerin, kadın üzerindeki baskının daha çok duyumsandığı kırsal kesim kadınlarını anlatan şiirli tanıklıklarla karşılaşırız. 1950'den sonra kırdan kente göç nedeniyle emekçileşen kadınlar, özellikle 1960 kuşağı şairlerinin şiirlerinde yer almıştır. 1970'li, 1980'li, 1990'lı yıllarda ise kadın ya da erkek ozanların yazdığı şiirlerde yeni kadın yüzleri çıkar karşımıza; kendini gerçekleştirmiş ve bir kimlik edinmiş aydın kadınlar, toplumsal yaşam içindeki yerlerini ve erkekler karşısındaki durumlarını sorgulayan feminist kadınlar, giderek daha yaygın biçimde çeşitli iş kollarında çalışan emekçi kadınlar, politik düşünce ve eylemleri nedeniyle hapsedilen oğullarının-kızlarının-eşlerinin-kardeşlerinin yaşamı için mücadele ederken değişip dönüşen kadınlar, içinde yaşadığı sistemden özgürleşmiş ve özgür bir toplum için mücadele eden kadınlar…

İnsanlık tarihinin başından bu yana, çeşitli uygarlıkların yeşerdiği Anadolu topraklarında yaşamış ve yaşamakta olan şairlerin yazdığı şiirler aracılığıyla, tarihsel süreç içinde kadınların değişen, gelişen konumuna da tanık oluruz. O nedenle, bu kitabın araştırma bölümü tarihsel sürecin akışı gözetilerek hazırlanmıştır.

Üzerinde yaşadığımız Anadolu topraklarında, kuşkusuz yazılı kültürün olmadığı dönemden günümüze bu konuda pek çok destan, şiir, deyiş, türkü söylenmiştir. Bunların bütününe ulaşma olanağı yoktur. Ancak günümüze dek gelebilen kil tabletlerden, el yazması kitaplardan, el yazması divanlardan ve kimi derlemelerden ulaşabildiğimiz bazı örneklere yer verebildik. Ayrıca, yazılı kültürün olmadığı dönemde kadınların, kendi durumlarını, sıkıntılarını, özlemlerini anlattıkları ninniler, ağıtlar, türküler dilden dile aktarılarak günümüze dek gelmiştir. Araştırmamız sırasında, bunlardan da yararlandık.

Bütün bunların toplamından yola çıkarak oluşturulan bu seçki için, bir bakıma, şiirlerin yol göstericiliğinde ve tanıklığıyla, üstünde yaşadığımız topraklardaki kadının şiirli tarihi de diyebiliriz.

Geçmişten Günümüze Gelen Kadın Görüntüleri

İnsanlık tarihiyle ilgili bütün araştırmalar göstermiştir ki, kadın Vahşet döneminde, gens olarak tanımlanan ilkel topluluklar içinde önemli bir yere sahip-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ti. Bu önemi; yalnızca gens içindeki kendiliğinden işbölümünde üzerine düşen yiyecek giyecek hazırlama, yemek pişirme, dokuma, dikiş vb. işleri yapmasından kaynaklanmıyordu. Kadın, yaşamın sürdürülmesi demek olan doğurganlığı nedeniyle önemseniyor ve kutsanıyordu. Vahşet dönemi insanı, cinsel birleşme olayı ile dokuz ay sonra meydana gelen doğurma olayı arasında bir bağ kurabilecek durumda değildi. Doğumu doğaüstü güçlere bağlıyordu ve kadın bu gücün aracısı olduğu için olağanüstü önemliydi. Kadına verilen bu önem, o dönemin insanlarının kadın tanrıçalara tapınmalarında kendini göstermiştir.

Üzerinde yaşadığımız Anadolu topraklarında; geçmişten bugüne pek çok uygarlık kurulmuştur. Bu uygarlıklara ilişkin bilgilere yazılı kültürün olmadığı dönemden kalan yontu, duvar kabartması, vazo resmi; yazılı kültüre geçişle birlikte de kil tabletler vb. arkeolojik buluntuların ışığı altında ulaşabiliyoruz. Özellikle Kybele, Demeter, İştar gibi ana tanrıça figürünü betimleyen yontular; yeryüzünün çeşitli bölgelerinde olduğu gibi Anadolu'da da kadının doğurganlığın ve bereketin simgesi olarak uzun süre kutsandığının ve değer verildiğinin kanıtı olarak çıkıyor karşımıza. Ana tanrıça, toprak ana, doğa ana nitelemeleri; yaşamın sürmesinde önemli bir işlevi olan kadının, ilkel toplum dönemindeki yerini ortaya koymaktadır. Ana tanrıça yontularının birçoğu doğurganlığın simgesi olarak iri kalçalı, geniş karınlı ve iri memeli figürlerdir. Bazen de birden çok memeli yontularla simgelenir ana tanrıçalar. Elinde buğday başakları taşıyan Demeter ya da öteki tanrıça figürlerinde görüldüğü gibi, ana tanrıçalar doğurganlığın ve bereketin yanısıra, İştar ve Tammuz örneğinde olduğu gibi, yılın döngüsünün yani mevsimlerin de simgesi olarak çıkar karşımıza.

Hepimizin bildiği gibi, evrenin tek değişmez yasası değişmektir ya da bir başka deyişle sonsuz olan yalnız bir tek şey vardır o da değişmektir. İnsan değişti ve değiştirdi. Bu değişim sürecinde iki cins arasındaki ilişkiler de değişti. Sınıflı toplumun ortaya çıkışıyla birlikte, kadın da erkeğin sahip olduğu sürü, toprak, kölelerle birlikte erkeğin malı olarak değerlendirildi. En basit ilkel topluluklar olan gensler yerlerini tirübülere bıraktılar ve daha sonra devlet ortaya çıktı. Devlet de, erkeğin kölelerine ve kadınlara karşı kesin üstünlüğünü sağlayan yasalar, hukuk kuralları ve uygulamalarla geldi. Anaerkil aile yapısından ataerkil aile yapısına geçildi. Bir üst yapı kurumu olan din de değişti. Kadın tapımının ve kadın tanrıçaların yerini giderek erkek tanrılar aldı. Ama bu, yine de belirli bir zaman sürecinde ve aşama aşama oldu. Kadının kutsallığı, kimi dinlerde dini simgeleyen erkeklerin kadın görünümünü sürdürmesiyle kendisini gösterdi; Şamanizm'de şamanların kadın giysilerine bürünmesi, eski Mısır'da tanrı kabul edilen firavunların, kadın gibi giyinip süslenmesi vb. uygulamalarda olduğu gibi...

Anaerkilden ataerkil yapıya geçişle birlikte tanrıça figürleri yerini tanrı figürlerine terk etmiştir. Tanrıça yontularının, tanrıçalara yapılan tapınakların yerini tanrı yontuları ve tanrılar için yapılan tapınaklar alır. Mitolojiye göre, Olimpos tanrılarının en güçlüsü olarak anılan Zeus, Baba Tanrı olarak nitelendirilir. Anadolu mitolojisindeki birçok öyküde, onun ölümsüz tanrıçalarla ya da ölümlü ka-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dınlarla ilişkileri anlatılır. Gücün erkeğe geçişini, erkek tanrı figürleri ve erkeklik organı olan fallus simgeler. Şarap tanrısı Dionysos için yapılan törenlerde, dev boyutlu fallusların taşınması dinsel bir ritüeldi. Aynı dönemden, dünyanın başka yerlerindeki kültürlerden günümüze kalan yontu ve kabartmalarda da erkeklik organının aşırı büyük ve abartılı biçimde betimlendiğini görüyoruz.

Kadının kötülüklerin kaynağı olarak görülmesi, kirli ve pis olarak nitelendirilmesi, aşağı bir yaratık olarak değerlendirilip ona kötü davranılması, anaerkilden ataerkil topluma geçiş sırasında ve sonrasında ortaya çıkan bütün dinlerde görülmektedir.

Tek tanrılı dinler olan Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlıkta ve bu dinlerin görüşlerini ortaya koyan kutsal kitapların hepsinde ilk insanlar olarak tanımlanan Âdem ile Havva söylencesi yer almaktadır. Tek başına bu söylence bile, tek tanrılı dinlerin kadına bakışını açıkça yansıtmaktadır. Her üç kutsal kitapta da yer alan bu söylenceye göre; kadın, erkeğin kaburga kemiğinden yaratılmış ve erkeğin günah işlemesine, bunun sonucunda da cennetten kovulmasına neden olmuştur. Aralarında bazı küçük ayrımlar olmasına karşın, her üç kitapta da kadının günahı, kötülüğü simgelediğini vurgulayan bölümler vardır.

İlk kadınla ilgili İbranilerin kutsal kitabı Tekvin'de şu ifadeler yer almaktadır:

"Tüm canlılar İlk İnsanın önünden çiftler halinde erkek ve dişi olarak geçerken, Âdem (yirmi yaşındaki bir yetişkin halindeydi) onların birbirlerine duyduğu aşkı kıskandı. Her ne kadar her bir dişiyle sırayla beraber olmaya çalıştıysa da doyuma ulaşamadı. Bunun üzerine haykırarak: 'Bütün canlıların dişisi varken, benim yok!' diye serzenişte bulunup Tanrıya bu adaletsizliğe bir çare bulması için yalvardı. 3

c) Tanrı bunun üzerine Âdem'i yarattığı gibi ilk kadın Lilith'i de yarattı. Ancak ondan farklı olarak saf toprak yerine çöp ve tortu kullandı. Âdem'in bu ifritle ve Tuval Kabil'in kız kardeşi olan ve Lilith'e benzeyen Naama ile birlikteliğinden Asmodeus'un yanısıra insanın başına bugün bile musallat olan sayısız iblis dünyaya geldi. Bu olaydan birkaç nesil sonra Lilith ve Naama, Süleyman'ın yargı koltuğuna bu kez de Kudüs fahişeleri kılığında ulaştılar. 4

d) Âdem ile Lilith birlikteliklerinde hiçbir zaman huzurlu olmadılar. Zira ne zaman Âdem onunla birlikte olmak istese Lilith, vücudunu kaskatı keserek Âdem'in istediği şekilde onun altına uzanmak istemeyip ona karşı gelirdi. 'Neden seninle birlikte olayım? Ben de senin gibi topraktan yaratıldım ve bu beni seninle eşit kılar!' Âdem istediğini yaptırmak için güç kullanmaya kalkıştığında Lilith, bir anlık öfkeyle Tanrının sihirli isimlerinden birini söyleyip göğe çıktı ve onu terk etti."

Bundan sonraki bölümlerde Âdem'i terk eden Lilith'in Kızıl Deniz'e gidip onunla birleştiği ve ondan bir günde yüzden fazla Lilim dünyaya getirdiği, Tanrının Lilith'i geri getirmek için yolladığı meleklerle arasındaki konuşmalar yer alır. Lilith, kendisini öldürmek isteyen meleklere şöyle der: 'Nasıl ölebilirim? Tanrı bana

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bütün çocukların, erkeklerde sünnet günü olan sekizinci, kızlarda ise yirminci güne kadar sorumluluğunu vermişken? Ama size söz veriyorum, yeni doğan bir çocuğun başucunda sizin isimlerinizin yazılı olduğu bir muska görürsem onun hayatını bağışlayacağım.' Bunun üzerine meleklerle Lilith arasında bir anlaşma sağlandı. Ancak Tanrı, Lilith'in dünyaya getirdiği yüz iblisi her gün biri ölecek şekilde yok ederek onu cezalandırdı.5 Ayrıca meleklerin isimlerinin yazılı olduğu muskadan dolayı bir çocuğu öldüremezse öfkeden kendisininkini öldürecekti.6

e) Bazı din bilginleri Lilith'in kraliçe olarak Zmargad'ın yanısıra Şeva'da hüküm sürdüğünü ve onun Eyüp'ün oğullarını yok eden cin olduğunu ileri sürerler.7 Lilith, Âdem'den Aden Bahçesi'nden kovulmadan çok önceleri ayrıldığı için onun maruz kaldığı ölüm lanetinden kurtulmuştu. Lilith ile Naama sadece çocukların boğazlarını sıkarak öldürmüyorlardı, aynı zamanda uykudaki erkeklerin rüyalarına girerek onları baştan çıkarıyor ve birisinin yalnız yatması halinde o erkeği kendilerine kurban olarak seçebiliyorlardı."8

f) "Âdem'e uygun bir eş yaratamamanın yılgısı içerisinde Tanrı, bu kez bir kadın anatomisini yaratırken Âdem'in de izlemesine izin verdi." Ne var ki Âdem, iskelet sisteminden iç organlarının yaratılışına kadar gördüğü bu kadından tiksindi. "Tanrı bir kez daha başarısızlığa uğradığını gördüğünde ilk Havva'yı yeryüzünden aldı. Onun nereye gittiğini kesin olarak hiç kimse bilemedi.9

g) Tanrı üçüncü kez, bu sefer daha dikkatli bir şekilde aynı şeyi denedi. Âdem derin bir uykudayken onun kaburgalarından birini alıp kadını yarattı. Âdem henüz uyanmadan, saç ekleyip onu bir gelin gibi, yirmi dört parça mücevherle süsledi. Adem uyandığında ise gördüğü karşısında büyülenip kendinden geçti."10

"Âdem'in ona verdiği unvan 'Yaşayan Her Şeyin Annesi' anlamına gelen Havva oldu."

h) Bazı yazarlar Tanrının Havva'yı anlatıldığı gibi kaburga kemiğinden değil de, onun vücudunun bir parçası olan kuyruk kısmından yarattığını ileri sürmektedir. Buna göre Tanrı bu parçayı kesip almıştı. Geri kalan kısım da –şimdilerde bir işlevi olmayan kuyruk sokumu- Âdem'in soyundan gelenlerin bedenlerinde varlığını sürdürmektedir."11

Âdem'in ister kaburga kemiğinden ister kuyruk kısmından yaratılmış olduğu söylensin, her iki durumda da Havva'nın yaratılış söylencesinin kaynağı erkeğe dayandırılmaktadır. Bu da onu erkeğin karşısında aşağı bir konuma düşürmektedir. İbrani Mitleri adlı kitapta bu durum şöyle değerlendirilmektedir:

"Yahve de Havva'yı ('Eve') İnsanlığın (cennetten) Düşüşüne neden olmakla cezalandırmış ve Havva'nın esas Tanrısallığının – Havva'nın 'Yaşayan Her Şeyin Annesi' unvanı Tekvin'de hâlâ bulunmaktadır- gizlenmesi için de mitologlar onu, Âdem'in kaburgasından yaratılışıyla betimlemişlerdir. Göründüğü kadarıyla söz konusu söylence hem 'kaburga' hem de 'tökezleme-sendeleme (yanılgı)' anlamına gelen tsela kelimesine dayandırılmıştır."(İbrani Mitleri, Robert Graves- Raphael Patai- Say Yayınları, 2009)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Âdem'e yani erkeğe karşı duran, "seninle eşitiz" diyebilen Lilith'in adı ise, Âdem'in ilk eşi ve ilk kadın olarak anılmamıştır. Ondan, çocukların boğazını keserek öldüren, yalnız yatan erkeklerin rüyalarına girip günaha sokan bir iblis ve kötülüğün kaynağı olarak söz edilmiştir. 'Lilith', Babil-Asur sözcüğü olan lilitu'dan "dişi ifrit ya da rüzgâr-ruhu" türemiştir. Lilith'in yeni doğan çocukların boğazını kestiğine dair bu söylencenin izlerine Ortadoğu'da, Mezopotamya'da ve Anadolu'daki "Al karısı" söylemlerinde de rastlanmaktadır. Yeni doğan çocukların ondan korunması için uygulanan ritueller de birbirine benzemektedir.

Görüldüğü gibi, ilkel komünal topluluklardaki kadın tapımının ardından gelen dönemlerde ortaya çıkan çok tanrılı ya da tek tanrılı dinlerde kadın, yeryüzündeki kötülüklerin, acıların nedeni olarak görülmüş, şeytan olarak nitelendirilmiş; eksik, kirli, pis olarak değerlendirilmiş, konulan dinsel kurallarca baskı altına alınmış, tüm yaşamı kurallara bağlanmıştır. Bu kuralların, baskıların altında yatan en önemli neden; sınıflı toplumla ortaya çıkan, erkeğin özel mülkiyetinin kendisinden doğacak çocuklara, tercihan oğlan çocuklara geçmesinin garanti altına alınmasıdır. Bunun için de tartışılmaz kurum olan dinden yararlanılmıştır.

Köleci sistemde özel mülkiyetin doğuşuyla birlikte din, devlet ve aile kurumlarının ortaya çıkışı; kutsanan ve değer gören kadını, ikincil konuma düşürmüştür. Bu durum o dönemde ve daha sonra yazılmış olan dinsel ya da dinsel olmayan metinlerden anlaşılmaktadır. Köleci, feodal ve kapitalist toplumlarda; kadının toplumsal yaşamdaki ikincil konumu, gördüğü baskılar çeşitli şairlerin dizelerinde açıkça kendini göstermektedir.

Sümer, Asur ve Babil Döneminde Şiirlerdeki Kadın Görüntüleri

İnsanlık tarihinin en önemli buluşu olarak nitelenen yazı milattan önce 3500 yıllarında Sümerliler tarafından bulunmuştur. İlk zamanlar Sümer rahipleri yazıyı, tapınak ve depolarda bulunan malları kaydetmek amacıyla kullanmışlardır. Yazı, yumuşak kil üzerine sivriltilmiş uçlu kamış parçaları ile şekiller çizilerek gerçekleştirilmiştir. Kullanılan kil tabletin kızgın fırınlarda pişirilmesiyle de kalıcı yazı elde edilmiştir.

Geçmişten günümüze gelebilen önemli buluntulardan biri de bu yazıların yazıldığı kil tabletlerdir. Kil tabletler üzerine tarih düşme amacıyla yazılmış yazılar, kralların buyrukları, yasalar, savaş anlatımları, anıların yazıldığı günlükler, ticaret ilişkisini belirleyen rakam ya da yazılar; şiir, destan gibi anlatılar yazıldığı döneme ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır. Eski uygarlıklardan günümüze gelen yontuların yanısıra bu tabletlerdeki metinlerde, destan ve şiirlerde de bereketin simgesi olan ana tanrıçaya övgü, ana tanrıçaya yakarı vb. söylemlerin dile getirilmesinin yanısıra kadınların değişmeye başlayan toplumsal durumu da ortaya konmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tabletlerden edinilen bilgilere göre; Mezopotamya bölgesinde doğup gelişen Sümer, Asur ve Babil uygarlıklarında toplumsal yaşam, dinsel inanışlar ve kültürel özellikler benzerlik gösteriyordu. Birden çok tanrıya tapıyorlardı. Babil'in baş tanrıçası İştar bereket tanrıçasıydı. İştar aynı zamanda Asurluların da baş tanrıçasıydı. Babillilerin ve Asurluların tapındıkları tanrılarla ilgili söylencelerin çoğu, tarihte bilinen en eski uygarlıklardan olan Sümer kaynaklıdır. Sümer söylencelerinden birinde Âdem ile Havva öyküsüne benzer bir öykü anlatılmaktadır. Bu olgu, Mezopotamya'da doğup gelişen üç büyük dinin kutsal kitaplarında yer alan Âdem ile Havva anlatısının da bu Sümer söylencesine dayandığını düşündürmektedir.

Tarihin en eski yazılı destanı olan Gılgamış Destanı, bu döneme ilişkin söylencelere dayanmaktadır. Destan, Milattan önce 3000 yıllarında Sümerlerin ilk önemli yerleşimlerinden olan Uruk'ta hüküm süren Kral Gılgamış'ın ölümsüzlüğü arayışının öyküsünü anlatır. Ayrıca Sümerlerin yaşayışı ve özellikleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Destanın en önemli özelliklerinden biri de, üç büyük dinin kutsal kitaplarında yer alan Tufan öyküsünün ilk kez bu destanda anlatılmış olmasıdır.

Gılgamış Destanı'nda Sümerlerin toplum yapısı, yaşayışı ve kültürel özelliklerinin yanısıra, kadınların durumunu ve kadınlara bakış açısını ortaya koyan anlatılara da rastlanır. Gılgamış, acımasız, güçlü bir kraldır. Halkı onu tanrı Anu'ya şu sözlerle şikayet eder: "Gılgamış bırakmıyor hiçbir kızı sevdiğine, bir yiğitin söz kesilmiş kızını bile!" Bu sözler, Gılgamış'ın sınır tanımayan cinsel yaşamıyla Zeus'un cinsel yaşamı arasında büyük bir benzerlik olduğunu ortaya koymaktadır.

Tanrıça Aruru onunla başa çıkması için, kilden yoğurduğu Enkidu'yu yaratır. Enkidu hayvanlar arasında büyür. Günün birinde onu bir avcı görür. Onu yakalayamayınca babasına danışır. Babası ona Gılgamış'a gitmesini söyler. Avcı Gılgamış'a gidip olanları anlatınca Gılgamış ona yol gösterir. Gösterdiği yol, Enkidu'nun etkisizleştirilmesi için bir kadının kullanılmasıdır. Ki bu olgu da Zeus'un, insanları cezalandırmak için -bir kadını kullanması- Pandora'yı yaratıp insanlara göndermesi olayıyla büyük bir benzerlik göstermektedir.

"– Git avcı, yosma bir kadın al yanına, bir sokak kızı,
o adam bir su başında suvarırken sürüsünü,
kız çıkarır giysilerini, açar güzelliklerini,
adam görünce kızı dayanamaz, yaklaşır,
elinde büyüyen sürü yüz çevirir ondan böylece."
***
Yosma açtı koynunu zevk vermek için ona,
kaçınmadı onun soluğunu almaktan,
kız attı giysilerini, o da yattı kızın üstüne,
kız öğretti o yaban adamına kadınlığı,
adamın tutkuyla saldırışları mırıl mırıl örttü kızı.

Altı gece yedi gün onunla yattı Enkidu:
onun verdiği zevki doyasıya tadınca

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hayvanlarının yanına dönmek istedi;
ama Enkidu'yu görünce hayvanlar kaçtı,
yaban hayvanları uzaklaştı ondan;
ileri atılmak istedi, ama bedeninde eski güç yoktu,
dizlerini oynatamadı sürüsü uzaklaşırken,
bitmişti Enkidu, koşamadı eskisi gibi."

Anlatımdan da anlaşıldığı üzere onu bitiren, etkisiz duruma getiren kadındır. Destanda sokak kızı, yosma olarak tanımlanan kadın Enkidu'yu alıp kente götürür. Yolda bir adamla karşılaşırlar. Enkidu adama neden telaşlı olduğunu sorar.

"Adam ağız açtı, dedi ki Enkidu'ya:

–Bir yemeğe çağırdılar beni,
böyledir töresi buralıların
düğün günlerinde
lezzetli yemeklerle donatmam gerek
düğün sofrasını.
Büyük Alanlı-Uruk'un kralı için
açıktır perde, kocaya ayrılan perde yalnız,
Büyük Alanlı-Uruk'un kralı Gılgamış için
açıktır perde, insanı gözlerden saklayan perde
kocanın yasal perdesi.
Gelinlik kızla önce o yatar,
ondan sonra kocanın sırası gelir,
Böyledir Tanrı'nın yargısı:
Daha göbek bağı kesildiğinde
Tanrı bunu böyle belirlemiştir!"

Adamın verdiği yanıt, feodal toplum döneminde uygulanan, derebeyin evlenen genç kızların üzerindeki "ilk gece" hakkının kaynağının Sümerlilere kadar uzandığını gösterir. Üstelik bu hakkı da dinsel kurallara bağlar.

Düğün evinin kapısında Enkidu ve Gılgamış karşılaştıklarında önce dövüşürler, sonra da arkadaş olurlar. Birlikte ormandaki canavarı öldürürler. Gılgamış Uruk'a döndüğünde Tanrıça İştar onun yakışıklılığına vurulur. "N'olur benim kocam ol!" der. Destanın bu bölümünde Gılgamış'ın verdiği yanıt, tanrıça da olsa kadının kötülüklerin kaynağı olarak değerlendirildiğini göstermektedir:

"–yoo, hayır, evlenemem seninle, kocan olamam!
Soğukta insanı ısıtmayan ocaksın sen,
rüzgârı tutmayan derme çatma kapısın,
savunucularının üstüne devrilen saray,
altında yatanı boğan bir yorgan
götürenin üstünü kirleten zift,
taşıyanın üstüne boşalan su tulumu,
taş duvarı çatlatan kireç,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çökerten koçbaşı bir dost ülkeyi,
giyenin ayağını vuran çarık!
Hep sevdiğin bir âşıkın oldu mu senin,
Tuzağından kaçan bir gözden oldu mu?
Bir bir sayayım sana âşıklarını!
...
O gençlik sevgilin Tammuz'a
Her yıl gözyaşı döktürüp ağıt yaktırdın."

VII. tablette Enkidu hastalanınca kendini kente getiren kadını ilençler:

"mutlu bir yuva kuramayasın kendine,
genç kadınlar haremine giremeyesin,
şarap tortusu kirletsin güzel göğsünü
bayramlık giysilerine sarhoşlar kussun!
...
hep yol kıyıları olsun barınağın,
ıssız alanlar olsun yatıp kalktığın yer.
...
sarhoşlar, ayyaşlar vursun yanaklarına,
sokaktan geçtiğinde yuhalasınlar seni
...
kasığın pislik içinde olsun hep,
sana kasığını açan (…) olsun hep"

Onun bu sözlerini duyan Şamaş Enkidu'yu uyarır. Bunun üzerine Enkidu kadını kutsamak için şu sözleri söyler:

"Uğrunda yanıp tutuşsun hükümdarlar; yüce erkliler,
...
(...) asker, kendini tutamayıp, kemerini çözsün senin için
Lacivert taşları, altınlar versin sana,
...
Koca senin yüzünden yedi çocuklu karısını boşasın!"

Gılgamış Destanı'ndaki kadın görüntüleri ve kadınlara yönelik söylemler; ataerkil düzenin hâkim olduğu Sümer, Asur ve Babil'de kadının toplumsal yaşam içindeki yerini belirgin biçimde ortaya koyar. Gılgamış'ın Tanrıça İştar'a söylediği sözler, daha sonra ortaya çıkan tek tanrılı dinlerdeki, kötülüğün kadından geldiği söylemiyle benzeşmektedir. Bununla birlikte; daha sonra İştar için yazılan şiirler, yakarılar anaerkil dönemde büyük gücü olan tanrıçanın halkın üzerindeki etkisini uzun süre yitirmediğini de ortaya koymaktadır.

Sümer, Asur ve Babil uygarlıklarında kadının toplumsal yaşamdaki yerini ve kadına bakışı ortaya koyan dizelerin de bulunduğu Gılgamış Destanı; milattan önce 2300-2100 arasında değişik söylencelerin yazıya geçirilmesiyle oluşmaya başlar. Söylence yayılır ve milattan önce 250 yıllarında günümüzdeki son biçimini alır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sümerlilerin bulduğu çivi yazısının okunması ve çevirisi üzerine 1835'te başlayan çalışmalar uzun yıllar sürer. 1914 yılında Sümerce üzerine sözlük ve gramer kitabı yayınlanır. Bu gelişme, tabletlerdeki yazıların çevirilmesine olanak sağlar. 1925 yılında, Mezopotamya kazısı sırasında bulunan tabletler, insanlık tarihindeki ilk şair kadın olan Enheduanna'nın varlığını ortaya koyar. Milattan önce 2300 yıllarında, tarihte bilinen ilk imparatorluğu kuran Akad kralı Büyük Sargon'un kızı olan Enheduanna; Sümer tabletlerinin ortaya koyduğu bilgiler ışığında, yeryüzünde bilinen ilk yazar ve şair olarak değerlendirilir. Sümerologlar, bulunan 50 tableti birleştirerek Enheduanna'ya ait bir şiirin çevirisini tamamlarlar.

Babası tarafından Ur kentindeki Ekişnugal tapınağına başrahibe olarak görevlendirilen Enheduanna, Sümerlerin aşk tanrıçası İnanna için şiirler yazmıştır.

İNANNA VE AN

Bir ejderha gibi saldın ülkenin her yerine
ağzından saçılan zehri,
şimşek gibi gürledin yeryüzünde
ağaçlar ve bitkiler ve bilcümle yaratık
secdeye vardı önünde.

Sen taşkın bir selsin dağlardan inen,
Ah, her şeyden önce gelen,
Ay tanrıçası İnanna, cennetin ve dünyanın tanrıçası!
ateşin kıvılcımlar saçıyor ve sıçrıyor halkımın üzerine.
Bir hayvana binmiş hanım,
An sana üstünlük veriyor, kutsal buyruklar;
ve sen işte böyle davranıyorsun.
Bütün büyük ayinlerimizde sen varsın.
ama kim anlayabiliyor ki seni gerçekten?

(Çeviri: Ayten Mutlu)

İNANNA VE EBİH

Sana tapınılmayan dağlarda
bitkiler lanetlidir.
Sensin her şeyin azametini küle çeviren.
Kanlı yaşlar döker nehirler senin için,
ve insanlar içmeye su bulamaz.
Dağların kolları sana bend olur
kendi ahenkleriyle.
Sağlıklı genç adamlar saf tutarlar önünde
kendi ahenkleriyle.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dans eden şehir fırtınalarla dolar,
genç adamları sürüp önüne, tutsağın kılar.

Çeviri:Ayten Mutlu

Türkiye'deki ilk Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ, yaşamının büyük bir bölümünü Sümer tabletlerinin çevirisine adamıştır. Muazzez İlmiye Çığ'ın, Sümer tabletlerinden çevirip kurgulayarak kitaplaştırdığı Sümerli Ludingirra adlı kitap da kadınların o dönemdeki durumuna ve toplumsal yaşam içindeki konumuna ışık tutan önemli bir kaynak niteliğindedir. Romana adını veren Ludingirra bir erkek şair, yazar. Ancak kendisinin ve çevresindekilerin yaşamını anlatırken o dönemde yaşayan kadınların toplum içindeki yerini de belirleyen sözlere yer vermiş. Tanrılar katındaki ilişkilerden söz eden bölüm şöyle:

"Anlatılanlara göre daha insanlar yaratılmadan çok çok önce Nippur'da yalnız tanrılarımız oturuyormuş. Buranın delikanlısı yüce tanrımız Enlil, genç kız sevgili tanrıçamız Ninlil ve yaşlı kadını da Ninlil'in annesi Nunbarşegunu imiş. Ninlil'in annesi, kızının, bütün tanrıların başı, her istediği hemen yerine gelen güçlü Enlil ile evlenmesini çok istiyormuş. Fakat bütün tanrıların baş tacı olan gururlu, kendini beğenmiş bu delikanlıya kızını beğendirmek öyle kolay bir iş değil ki... Kadın düşünüp taşınıyor, en sonunda aklına bir çözüm yolu geliyor."

Sumerli ozanlar da bu öyküyü şiirleştirmişler.

Annesi kızına söylüyor:

"Berrak suda kız, berrak suda yıkan!
Ninlil, Nunbirdu kanalının kıyısında yürü,
Işıldayan gözlü bey, ışıldayan gözlü,
'büyük dağ', ışıldayan gözlü Enlil baba görecektir seni,
Kararları değişmeyen çoban, ışıldayan gözlü görecektir seni,
Kucaklayacak, öpecektir seni."

"Berrak suda kız, berrak suda yıkandı,
Ninlil, Nunbirdu kanalının kıyısında yürüdü,
Işıldayan gözlü bey, ışıldayan gözlü,
"büyük dağ", ışıldayan gözlü çoban gördü onu.

Bey ona "gel yatalım" dedi, o istemedi.
"Benim kadınlık organım çok küçük, birleşmeyi bilemez,
Benim dudaklarım çok küçük öpmeyi bilmez"

Daha sonraki bölümde tanrı Enlil'in, vezirinin kurduğu bir tuzak sonucunda genç kızla zorla yattığı anlatılır. 4000 yıl önceki kadınların yaşamına ilişkin bir başka tanıklık da bir kadının ağzından başka bir kadınla ilgilendiğini duyduğu erkeğine seslenen sözlerin yer aldığı Kıskanç Kadın adlı şiirdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Sakın bir şey söyleme!
Çok konuşma!
Söyleyeceğin yoksa neden konuşuyorsun?
Sana asla yalan söylemedim
Gerçekten bir kadından ciddi bir şey beklemektense
Rüzgâr toplamaya çalışmak daha iyidir."

Sümerli Ludingirra'nın, eşi Navirtum'un ölümünden duyduğu acıyı anlatan şiir de oldukça ilginç bir örnektir:

"Kötü bir göz annelerin en üstününe,
Tatlı hanıma, annelerin üstün güzeline bir göz değdi.
Navirtum, bereketli yaban ineği, gukkal kabı gibi kırıldı.
Şehrin bütün halkı acı ile inledi.
Sonu gelen o kadına çok yazık!
Ona bakan erkek nasıl kederlenmeyecek!
Ozanların tatlı sözlü güzel şarkıları,
Şimdi her yerde ağıt ve inleme oldu.
Onun sevgili kocası yapyalnız,
Nippur'da, şehrinde yapyalnız
Ludingirra, onun sevgili kocası yapyalnız.
Nerede şimdi güzel ağız, cazibeli ağız, cana yakın ağız
Senin için acı ile haykırayım!
Nerede şimdi benim alımlı silahım?
Senin için acı ile haykırayım!
Nerede şimdi benim görkemli elmasım?
Senin için acı ile haykırayım!
Nerede şimdi benim kalpleri neşe ile dolduran tatlı şarkım?
Senin için acı ile haykırayım!
Senin yaşam yolun anılardan silinmesin!
Senin adın gelecek günlerde de anılsın!

Navirtum'u kaybettikten sonra bir daha evlenmek istemedim. Onun getirdiği bir köle kız vardı. O bir hayli büyümüş olduğundan, onunla yaşamımı sürdürmeye çalışıyorum. Çok terbiyeli, saygılıdır. Babası küçük iken ölüp annesi üç çocukla kalınca çocuklara bakmakta güçlük çektiğinden, onu Navirtum'un ailesine köle olarak satıyor. Onlar da onu Navirtum'a çeyiz olarak verdi."

Görüldüğü gibi, bu metinde Ludingirra, üst sınıftan bir kadın olan Navirtum'u överken, daha çok kendi yalnızlığına yazıklanmaktadır. Şiirin altındaki, karısı öldükten sonra birlikte yaşadığı köle kızı anlatan bölüm ise özellikle dikkat çekicidir. Küçükken babası öldüğü için annesi tarafından Navirtum'un ailesine satılan, Navirtum'un çeyiz olarak getirdiği ve karısının ölümünden sonra Ludingirra'nın birlikte yaşamaya başladığı köle kızın adı belirtilmemiş bile.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sumerli Ludingirra'da analık durumu ve anne görüntüsü Ludingirra'nın annesinin kimliğinde anlatılmaktadır: "Koca evin içinde hep bir gölge gibi dolaşır, evin yönetiminin düzenli gidip gitmediğini gözetler dururdu. Köleler, çocuklar veya başkaları arasında ufak bir sürtüşme olsa annem onu nasıl duyardı, nasıl anlardı bilinmez; hemen onların yanında belirir ve orada olan anlaşmazlığı derhal iyi bir sonuca bağlardı. Dedeme, nineme, babama çok saygılı idi. Dinsel görevlerini hemen hiç aksatmadan yapardı."

Analık durumu ve kadının bu durumdan doğan görev ve sorumluluklarının betimlenmesi, Ludingirra'nın Sevgili Anneme başlığını taşıyan şiirinde de ortaya konmaktadır. Aynı kitapta, alt sınıftan olup bedenini satarak yaşadığı için toplum dışına itilmiş kadınlar, Kirli Kapı bölümünde anlatılmaktadır. Üst sınıftan genç kızların ise, rahibe olup tapınakta yaşamaya hakkı vardır. Bayramlarda ve dini törenlerde arp çalıp şarkı söyleyen rahibelerin bir görevi de, tapınakta genç erkeklerle birlikte olup onların ilk cinsel deneyimlerini yaşamalarına yardımcı olmaktır. Kitapta, Ludingirra'nın kızının rahibe olup çeyiziyle birlikte tapınağa gidişi de anlatılmaktadır. Sumerli Ludingirra'da kadının tanrıça, ana, eş, köle, fahişe ya da iyi aile kızı-rahibe biçiminde nitelendiği metinlerin yanısıra; kimi adı belirtilmemiş Sümerli ozanlara, kimi Ludingirra'nın kendisine ait şiirlere de rastlıyoruz. Hem kitaptaki anlatımlar hem de şiir örnekleri, 4000 yıl önce Mezopotamya'da yaşayan Sümerlerin köleci sistem içindeki yaşayışlarına ve kadınların toplumsal yaşam içindeki yerlerine ilişkin önemli ip uçları sunmaktadır.

Kadınların toplumsal yaşam içindeki yerleri değişse bile, kadının kutsandığı dönemin etkileri, insanların yaşamında uzun süre kendisini göstermiştir. Milattan önce 2000 yıllarında Babillilerin İştar ve Beltil için yazdıkları şiirler bu durumu ortaya koymaktadır:

İŞTAR İÇİN

Övün tanrıçayı, en görkemlisini tanrıçaların,
kutsanmış İgugu'ların olsun o uluslar hükümdarı, en büyüğü.
Övün tanrıçayı, en görkemlisini tanrıçaların,
kutsanmış İgugu'ların olsun o kadınlar hükümdarı, en büyüğü.

Sevinçtir tepeden tırnağa, aşkla giyimlidir,
işveyle doludur, güzellikle, kösnüyle.
Sevinçtir tepeden tırnağa, aşkla giyimlidir İştar,
işveyle doludur, güzellikle, kösnüyle.

Dudakları bal tadındadır, ağzıysa yaşam,
gülüşler açar görünüşünde.
Görkemlice süslüdür, mücevherler durur başında
en güzel renklerle; menevişli, parlak gözleri.
Tanrıça! onun yanıdır karar yeri;
ellerinde tutar her şeyin yazgısını.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Onun bakışından doğuştur sevinç,
yaşam coşkusu, görkem, kadınla erkekteki yaratıcı güç.

Sever tanıtlamayı, vermeyi aşkını, iyiliğini,
İyi dilekliliği odur ellerinde tutan.
Onda bir ana bulur ad koyduğu kız,
çağırır o kızı kalabalıkta, adıyla seslenerek.

Kim, büyüklükte kim boy ölçüşebilir onunla?
Güçlüdür, yücedir, görkemlidir buyrukları.
İştar! Büyüklükte kim boy ölçüşebilir onunla?
Güçlüdür, yücedir, görkemlidir buyrukları.

En üstün yer tanrılar arasında onun yeridir,
onun sözüdür ağırlığı olan söz; hepsinden güçlüdür o.
En üstün yer tanrılar arasında İştar'ın yeridir,
onun sözüdür ağırlığı olan söz; hepsinden güçlüdür o.

Ecesidir onların, ondan buyruk alırlar hep;
hepsi diz çökerek durur önünde.
Onun görkemiyle görkemlidir kadın erkek,
öylesine sayarlar onu.

Toplantılarda en yüce söz herkesten çok onun sözüdür,
kralları Anu'ya denk oturur aralarında.
En ölçüsü sağduyudandır, zekadandır onun bilgeliği.
Her ikisi karar alırlar, o ve kocası.

(Yeryüzü Şiiri, Haz: Sait Maden, Çekirdek Yayınları, 2007)

İŞTAR'A

(Babil- MÖ 2000)

Yalvarırım sana tanrıçalar tanrıçası,
İştar, ölümlüler ecesi,
kılavuzu insanların!
En ulusun sen, güçlüsün, yücedir adın.
Ey yerlerin, göklerin ışığı! duy iniltimi.
Gör nasıl çırpınıyorum
kötü rüzgârda kalmış bir deniz gibi.
Yardımıma gel, uzaklaştır benden
kötülüğümü isteyenleri.

(Yeryüzü Şiiri, Haz: Sait Maden, Çekirdek Yayınları, 2007)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BELTİL İÇİN

Bağışlayan Kadınım benim, yatışabilen Kadınım,
öfkelenmeyen Kadınım, kendini yatışmaya bırakan
Kadınım,
bize nimetler veren Kadınım, Bağışlayan Kadınım,
bağışlayan Kadınım,
öfkelenmeyen Kadınım, bize nimetler bağışlayan
Kadınım,
"Kadınım" onun adıdır, yer ve gök ısısı Damkiyanna'nın
adıdır,
"Kadınım" onun adıdır, yıldızların en parlağı *Dilbat*
yıldızının adıdır,
"Kadınım" onun adıdır, en güçlüleri bile yıkan Yay
Yıldızı'nın adıdır,
"Kadınım" onun adıdır, gökyüzünü seyreden Oğlak
Yıldızı'nın adıdır,
"Kadınım" onun adıdır, bolluk yıldızı *Hegela*'nın
adıdır,
"Kadınım" onun adıdır, en cömert yıldız *Beltesa*'nın
adıdır,
"Kadınım" onun adıdır, gök bağının, Araba Yıldızı'nın
adıdır,
"Kadınım" onun adıdır, yaşam veren yıldızın, *Ninmah*'ın
adıdır,
"Kadın" Kadınımın adıdır, değil mi adı "Kadınım"?

Yeryüzü Şiiri, Haz: Sait Maden, Çekirdek Yayınları- 2007

Antik Çağ Anadolu Şiirinde Kadınlar

Antik çağda Ön Asya, Anadolu ve Ege-Akdeniz bölgelerinde yazılmış destanlarda ve şiirlerde; o dönemde kadına bakış açısına ve kadınların toplumsal yaşam içindeki yerlerine tanıklık eden dizelere de rastlanır. Homeros (İÖ 9. ya da 8. yüzyıl) ve Hesiodos (İÖ 8. yüzyıl), köleci toplum döneminde Ege bölgesi başta olmak üzere, Anadolu topraklarında yaşanan olayları destan şiirlerle anlatan İyonyalı şairlerdir. Tarihçi Herodot'a göre; Homeros ve Hesiodos yazdıkları destan şiirlerle Yunanlılar için bir tanrılar sistemi yaratmış, tanrılara ad ve lakaplar vermişlerdir. Bu destanlarda çeşitli görev, yetki ve sorumlulukları olan tanrıların; tanrısal bir yer olarak betimlenen Olimpos Dağı'ndaki yaşamları, ölümlülerle ilişkileri anlatılmıştır.

Her iki destanda da belirli ayrıcalıklara sahip olan tanrıçalar dışında; ölümlü kadınlara bakış açısı, kadınların üzerindeki baskılar ve toplumsal yaşam içindeki ikincil konumları açıkça görülmektedir. Bu dönemdeki kadın tanrıçalar bile, genellikle Baba Tanrı Zeus'un tutkularını gidermek, yeni tanrı ya da tanrıçalar doğurmakla yükümlüdürler. Destanlarda ayrıca Zeus'un ölümlü kadınlarla ilişkileri,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

onlarla birleşebilmek için kılıktan kılığa girişi ve kullandığı türlü hileler anlatılır.

Azra Erhat'ın hazırladığı Mitoloji Sözlüğü'nde İlyada ve Odisseia destanlarındaki tanrıların ve onlarla ilişkili ölümlülerin yaşamlarına ilişkin anlatımlar vardır.

Her iki destanda da ozanların cinsler konusundaki ayrımcı yaklaşımına ya da başka bir deyişle, ozanların o dönemde geçerli olan değer yargılarını dışa vurdukları dizelere rastlanmaktadır. Örneğin Homeros'un destanı İlyada'da Phrigyalılardan söz edildiği halde, bir Phrigya tanrıçası olarak tarihe geçen Kybele'nin adına rastlanmaz. Ancak Homeros'un destanlarında, ekinleri ve özellikle buğdayı simgeleyen toprak ve bereket tanrıçası Demeter'den "güzel saçlı kraliçe", "güzel örgülü Demeter" diye söz eden dizeler de vardır.

İlyada'da kadınların o dönemdeki yaşamı hakkında önemli ip uçlarına rastlarız: "Gene mi bir isteğin var, Atreus oğlu?/ barakaların tunçla, kadınla dolu./…/ Taze bir kadın mı istiyorsun yoksa, düşüp kalkmaya,/ bütün gözlerden uzakta, kapatmaya kendine?"

İlyada'da kadın sözcüğünün hakaret ve aşağılama olarak kullanıldığı dizelere de rastlanmaktadır. "Akha oğulları denmez size artık,/ Akha kadınları demeli,/ sizi aşağılık herifler sizi." (...) Halktan bir adam olan Thersites'in Kral Agamemnon'u eleştirmesini betimleyen bu dizelerde kadın sözcüğünün bu dönemde de aşağılama aracı olarak kullanıldığını görüyoruz.

Egemen sınıftan olsa bile kadının kendi özel yaşamında sözü geçmez; o alınır, onunla evlenilir... Adının anlamı erdem olan Arete, Phaiakların kralı Alkinoos'un karısıdır. Onların evliliği İlyada'da şu dizelerle anlatılır: "Alkinoos kendine karı aldı onu./ Arete'yi öyle saydı, öyle saydı ki,/ hiçbir kadın böyle sayılmadı yeryüzünde,/ erkeğinin buyruğunda, evinde yaşayan hiçbir kadın,/ hem kocası, hem çocukları saydı onu yürekten,/ halk da bir tanrıça gibi baktı ona,/ tatlı sözlerle selam verirlerdi şehre inince o,/ çok akıllıydı, iyi yürekliydi de ondan,/ yatıştırırdı bütün kavgalarını erkeklerin!"

Buradaki Arete tanımlamasıyla, aradaki onca zaman ve bölge farkına karşın Sümerli Ludingirra'nın annesinin kimliğinde soylu sınıftan bir kadının görevi, sorumlulukları, kişiliği ve halkla, kölelerle ilişkisini tanımladığı bölüm arasındaki benzerlik oldukça ilginç.

Homeros, İlyada'da o dönemde farklı bir yaşamı seçmiş olan savaşçı kadınlardan, Amazonlardan da söz eder. Troya Savaşı sırasında kral Priamos, Helene'ye şunları anlatır: "Eskiden bağlık bahçelik Phrigya'ya gitmiştim/ atları dörtnal giden bir sürü Phrigyalı görmüştüm,/ Orduları yayılmıştı Sakarya'nın kıyılarına./ Amazonlar gelmişti hani, erkek gibi, işte o gün,/ aralarına savaş ortağı almışlardı beni..."

Homeros'un İlyada'sındaki en güçlü kadın figürlerinden biri Odysseus'un karısı Penelope'dir. Odysses ile Penelope arasındaki ilişki; köleci toplumdaki kadın erkek ilişkisine de güzel bir örnektir. Odysseus Troya Savaşı'na gidince Penelope on yıllar boyunca bekler eşini. Kendisiyle evlenmek için baskı yapan talipleri hiç bitmeyen bir kumaş dokuyarak oyalamaya çalışır. Penelope'nin bu bekleyişi, Odysseus'un anası Antikleia'nın ağzından şu sözlerle duyurulur Odysseus'a:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Karın büyük bir sabırla bekler seni evinde,/ gündüzleri ağlaya ağlaya tüketir kendini,/ bir geceler geçirir ki düşman başına..." Odysseus ise, bu süre içinde Kral Alkinoos'un kızı Naussika da olmak üzere birçok kadınla çeşitli serüvenler yaşar. Yıllar sonra İthaka'ya döndüğünde de yeniden Penelope'yle birleşir.

Antik çağdaki kadın özverisine en önemli örneklerden biri de Alkestis'tir. Alkestis, İolkos kralı Pelias'ın kızı, Tesalya'daki Pherai kentinin kralı ve bir Argonaut olan Admetos'un karısıdır. Alkestis'in evlenmesi de eşiyle ilişkisi de ilginçtir. Babası onu ancak, bir yaban domuzuyla bir aslanın çektiği arabayı sürebilen birine vereceğini söyler. Admetos, Apollon'un yardımıyla bu koşulu yerine getirir ve Alkestis'le evlenir. Ne var ki Artemis'e adak sunmayı unutan Admetos, tanrıça tarafından cezalandırılır. Apollon, düğüne gelen yazgı tanrıçalarından söz alır. Admetos'un ölüm günü geldiğinde eğer kendi yerine bir can bulabilirse yaşamı kurtulacaktır. Ölüm günü geldiğinde Admetos önce anasına gider kendi yerine canını versin diye. Anası kabul etmez. Sonra babasına gider, babası da kabul etmez. Karısıyla vedalaşmak istediğinde, Alkestis, onun yerine seve seve canını vereceğini söyler ve verir de… Ancak, bu özveri öyküsü mutlulukla sona erer. Yiğit Herakles, yer altı dünyası Hades'e inip Alkestis'i ölüler dünyasının ecesi Persephone'nin elinden kurtarır ve kocasına geri getirir. Özverili ve adanmış kadın tipine önemli bir örnek oluşturan Alkestis'in bu öyküsü, Yunanlı tragedya yazarı Euripides'in yazdığı Alkestis adlı yapıtın da konusunu oluşturmuştur.

Homeros'tan sonra ikinci en büyük kaynak olarak değerlendirilen Hesiodos'un Theogonia (Tanrıların Doğuşu) ile İşler ve Günler adlı yapıtları vardır. Hesiodos, bu yapıtlarında Yunan tanrılarının ve tanrıçalarının yaşamlarını uzun uzun işlemiştir. Hesiodos, toprak ve bereket tanrıçası Demeter'le ilgili şu dizeleri yazmış: "Demeter'in de yatağına girdi Zeus,/ canlıları doyuran, tarlalar tanrıçasının./ Ak kollu Persephone'yi doğurdu Demeter,/ yeraltı tanrısı Aidoneus/ kaçırdı onu anasının koynundan/ ve bilge Zeus bıraktı kızını ona."

Kaynaklarda İyonyalı bir çoban olarak geçen Hesiodos'un ilk kadının yaratılışını anlattığı Pandora söylencesi, Prometheus söylencesiyle birlikte verilir. Bu anlatıdaki kadın betimlemesi, her kötülüğün kadından geldiği vurgusu, dönemin kadınlara bakışını oldukça somut olarak dışa vurmaktadır.

Azra Erhat bu anlatıyı şöyle değerlendirir: "Hesiodos'un, hem Theogonia'da hem de İşler ve Günler adlı eserlerinde uzun uzadıya anlattığı Pandora efsanesi Ortadoğu ve özellikle Sami kaynaklı olsa gerek, çünkü ilk kadının yaratılışı, yani Âdem ile Havva efsanesinin Yunan mytosuna aktarılmış bir kopyasına benzer. Kadını her kötülüğün, her dert ve belanın başlangıcında görmek Yunan görüşlerine pek uymaz, nitekim Hesiodos'tan sonra bu efsaneyi işleyen pek olmamıştır. Yunan yazınında Homeros şiiri ve onun dile getirdiği iyimser, gülümser dünya görüşü ağır basmış, karamsarlığı olduğu kadar kadın düşmanlığını da silip süpürmüştür."

Sözlü kültür ürünü olarak doğan destan şiirlerin ağızdan ağıza aktarılması sırasında, çeşitli kültürlerden etkilenmesi, kimi değişikliklere uğraması doğaldır. Çünkü, Homeros'un destanlarından İlyada ve Odyssea'nın en eski el yazmalarının bile, şairin ölümünden en az 1700 yıl sonrasından kalma olduğu söylenmektedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

HOMEROS (İÖ 9. ya da 8. Yüzyıl)

PENELOPE

Tanrı bir bez dokumayı kodu aklıma ilkin,
Kocaman bir tezgah kurmuştum odamda,
Arşın arşın bez dokuyordum habire,
Taliplere de şöyle laf ediyordum arada bir:
"Delikanlılar, madem tanrısal Odysseus öldü,
Çaresiz varacağım içinizden birine,
Ama ne olur, bekleyin bir parça daha,
Bitsin bu dokuma, boşa gitmesin bunca iplik,
Bir kefen dokuyorum yiğit Laertes'e,
Gün gelir de, ölüm onu yere sererse upuzun,
Akhalı kadınlar ne der sonra bana."
Böyle derdim, kanardı bu sözlere taşkın yürekleri.
Oysa ben gündüzleri dokuduğum koca bezi
Bir çerağ önünde sökerdim geceleri.
Kandırdım onları işte böyle tam üç yıl,
Ama dördüncü yıl başlayıp çatınca ilkyaz,
Bir hizmetçi, saygısız bir köpek, duyurur onlara bunu,
Geldiler yakaladılar beni, bağırdılar, çağırdılar.

(Mitoloji Sözlüğü, Haz: Azra Erhat, Remzi Kitabevi, 1997)

HESİODOS (İÖ 8. Yüzyıl)

PANDORA

Tanrılar yeraltına gizlemiş besinleri.
Yoksa insan bir gün çalışıp rızkını sağlar,
Sonra bir yıl sırt üstü yatardı,
Asar bırakırdı sabanını ocak başında,
Çözerdi çiftini, çubuğunu, öküzlerini.
Zeus kızınca Prometheus'a,
Kendini aldatan o sivri akıllıya,
Sakladı varını yoğunu insanlardan,
O gün bugündür dertlere boğdu insanoğlunu.

Zeus gizledi besini insandan,
Ama İapetos'un güçlü oğlu Prometheus
Çaldı Zeus'un ateşini insanlar için,
Sakladı onu nartex kamışının içinde.
Kızdı bulut devşiren Zeus, dedi ki ona:
"İapetos oğlu, sivri akıllı kişi,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Seviniyorsun ateşi çaldın, beni aldattın diye,
Ama bil ki dert açtın kendi başına da:
Aldığın ateşe karşılık bir bela
Öyle bir bela salacağım ki insanlara,
Sevmeye, okşamaya doymayacaklar bu belayı."

Böyle dedi ve kah kah güldü insanların ve tanrıların babası.
Namlı şanlı Hephaistos'u çağırdı hemen:
"Bir parça toprak al, suyla karıştır dedi,
İçine insan sesi koy, insan gücü koy,
Bir varlık yap ki yüzü ölümsüz tanrıçalara benzesin,
Bedeni güzelim genç kızlara.
Athena, sen de ona elişlerini öğret dedi,
Renk renk kumaşlar dokumasını öğret.
Nur topu Aphrodite, sen de büyülerinle kuşat onu,
İstekler, arzularla tutuştur gönlünü.
Yüz gözlü devi öldüren Hermeias, sen de
Bir köpek yüreği, bir tilki huyu koy içine."
Böyle dedi Zeus, onlar da yaptılar dediğini:
Koca Hephaistos, topal tanrı hemen
Bir kız biçimine soktu toprağı.
Gök gözlü Athena süslü kuşağını sarıverdi beline.
O canım Kharitler ve o güzelim Peitho
Altın gerdanlıklar taktılar boynuna,
Horalar bahar çiçekleriyle donattılar saçlarını,
Hermeias doldurdu göğsüne yalanı dolanı,
Uzaktan gürleyen Zeus'un oluyordu isteği.
Ses koydu içine o tanrılar kılavuzu
Ve Pandora adını taktı.
Pandora demek bütün tanrıların armağanı demekti,
Çünkü bütün Olymposlular insanların başına bela etmişti onu.
Tanrıların babası kurunca bu düzeni,
Epimetheus'a gönderdi Pandora'yı
Kılavuz tanrı Hermeias'la.
Epimetheus unuttu Prometheus'un dediğini:
Zeus'tan armağan alma demişti ona Prometheus,
Alırsan, ölümlüleri derde sokarsın demişti.
Armağanı aldı ve alınca anladı
Başına bela aldığını.
Eskiden insanoğulları bu dünyada
Dertlerden, kaygılardan uzak yaşarlardı,
Bilmezlerdi ölüm getiren hastalıkları.
Pandora açınca kutunun kapağını,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dağıttı insanlara acıları, dertleri.
Bir tek umut kaldı dışarı çıkmadık
Kapağı açılan dert kutusundan.
Umut tam çıkacakken Pandora kapamıştı kapağı,
Böyle istemişti bulutlar devşiren Zeus.
O gün bugündür insanların başı dertte,
Toprak bela doludur, deniz bela dolu,
Geceler dert doludur, gündüzler dert dolu,
Belalar başıboş dolaşır sessizce
Ölümlülerin çevresinde.

(Mitoloji Sözlüğü, Haz: Azra Erhat, Remzi Kitabevi, 1997)

İsa'dan önce 600'lü yıllarda yaşayan şair kadın Lesboslu Sappho'nun tutkulu şiirlerinde aşk, kızlık ve kadınlık yüceltilir; kadınların aşk acılarına, özlemlerine tanıklık edilir. Tanrıça Aphrodite'e seslenen bazı şiirlerinin, Milattan önce 2300 yıllarında yaşayan Sümerli şair Enheduanna'nın tanrıça İnanna'ya seslenen şiirlerini çağrıştırdığı söylenmektedir.

SAPPHO (İÖ 600)

…
(Hiç ayrılmadan yaşadığımız vakit) görmüştü seni (Atthis)
ünlü bir tanrıça olarak, ne zevk duymuştu türkülerinden

şimdiyse seçkin biri
Lidyalı kadınlar arasında, güneş battığında
gül parmaklı ay

nasıl üstüne bütün yıldızlara, gönderirken
ışıklarını tuzlu denizin üstüne
silme çiçek dolu kırlara,

güzelim çiy düşer, çiçeğe durur güller
incecik maydanozlar, ballı yoncalar

durmadan yürür bir aşağı, bir yukarı
aklında güzelim Atthis, yüreğinde arzular
hasret yiyip bitirir içini
…

(Antikçağ Anadolu Şiiri Antolojisi, Haz:Erdal Alova, Can Yayınları)

Sappho, Yedinci Betik'ten kalan dizelerinde aşkı yüzünden iş göremeyen genç kızın duygularını şu sözlerle anlatmış: "Gelmiyor elimden mekik dokumak anacığım/ yeniğim bir oğlanın özlemine Afrodit yüzünden"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sonraki dönemde yaşayan Anadolulu ozanların şiirlerinde de kadınlar için yazılmış ya da kadın yaşamlarını anlatan dizelere rastlanmaktadır. Bu şiirlerin kiminde kadınların, genç kızların yaşamları, özlemleri anlatılırken, kimi de dönemin kadına bakış açısını ortaya koymaktadır. 6. yüzyıl ozanlarından Phokylides'in şu dizeleri, Hesiodos'un, Pandora'nın yaratılışı sırasında kadın beynini ve yüreğini hayvanlarla özdeşleştirmesini çağrıştırmaktadır:

PHOKYLİDES (İÖ 6.yy.)

Şunu da dedi Phokylides: İşte dört soyu
kadınların: köpek soyundan gelenler; arıdan,
tüyü kabarmış domuzdan, uzun yeleli kısraktan.
Güzeldir kısrak yavrusu, çevik, çekici,
koşar ordan oraya;
ne iyidir, ne kötü domuz soyu;
beladır köpeğin eniği, kabadır;
ama iyidir arı soyu: çalışmayı bilir,
korur düzenini evin.
Dua et, dostum, iyi bir kocaya varsın böylesi.

(Antikçağ Anadolu Şiiri Antolojisi, Haz:Erdal Alova, Can Yayınları)

ANAKREON (İÖ 563-478?)

Mor topu altın saçlı Eros'un
çarpıyor yine bana
oyuna çağırıyor beni
sandalları işlemeli kızla

Ama görkemli Lesbos'tan
gelen kız burun kıvırıyor
kar düşmüş saçlarıma,
bakakalıyor ağzı açık
başka bir kızın ardından

(Antikçağ Anadolu Şiiri Antolojisi, Haz: Erdal Alova, Can Yayınları)

İçlerinde Rodoslu Apollonios, Rodoslu Ksenokritos, Koslu Herodas, Miletoslu Phokylides, Teoslu Anakreon, Sardesli Alkman, Halikarnassoslu Herakleitos'in olduğu bu ozanların yazdığı şiirlerde çeşitli kadın resimleri çıkar karşımıza: Argonotlara yardım eden Nereus kızları, deniz kazasında boğulan Lysidike, haylaz ve kumarbaz oğlu Kottalos'tan yakınan Metrotime ana, yaşamının ilkbaharında ölümün aldığı Theodota, Lesboslu bir genç kız, korkudan titreyen bir genç kız, bakire kız, doğumda ölen kadın… Bu ozanların şiirlerinde daha çok halktan kadınların, genç kızların yaşamlarına rastlanmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Samoslu Asklepiades yaşamını yitiren bir genç kız için; "İşte güzel işleri Erinna'nın çok değil, elbet;/ daha on dokuzunda bir kızdı çünkü./ Ama daha güçlüydü çoğundan, tez gelmeseydi/ bu kadar ölüm, kim bilecekti adını?" derken, İsa'dan önce 3. yüzyıl ozanlarından Asklepiades bir genç kıza şu dizelerle seslenmiş:

"Kızlığını mı esirgiyorsun? Neye yarar!
Boyladığın zaman Hades'i, ne âşık
bulacaksın orada, ne maşuk! Yaşam denen
şu toprakta yatıyor Aşk'ın sunduğu
bütün sevinç. Ama Akheron'da, sevgili bakire,
yatacağız tozlar, küllerle koyun koyuna."

İsa'dan önce 3. yüzyıl ozanlarından Herodas, Başöğretmen adlı şiirinde; Metrotime adlı bir annenin Kottalos adlı hayırsız oğlunu anlattığı bölüme yer vermiş. Anne Metrotime, başöğretmen Lampriskos'a oğlundan yakınırken, onun kendisine yaşattığı güçlüklerden de söz etmektedir. Şiirde kumarbaz ve tembel oğul Kottalos'un düş kırıklığına uğrattığı bir anne görüntüsüne yer verilmektedir:

"Üç gün eve uğramayınca
biraz söylenmeye başlasak
yağmalar gariban ninesinin dolabını
ya da çatıda bacaklarını uzatıp
iki büklüm oturur maymun gibi.
Yaptıkları karşısında onun,
bir düşünün,
nasıl içim dışıma çıkıyor.
Onun umrunda sanki
bisküvi kırar gibi kırdığı her kiremit
-üstelik kış da geliyor-
bir buçuk obol'a mal oluyor bana.
Yepyeni bir yaş gözlerimde,
parasını ödediğim her kiremit.
Bütün evlerde hep aynı konuşma:
'Bunu olsa olsa
Metrotime'nin oğlu Kottalos yapmıştır.'
Ağzımı açıp tek söz edemiyorum."

İsa'dan önce 295-215 yılları arasında yaşayan Apollonios Argonautika'da Medeia'nın İason'a olan aşkı yüzünden düştüğü ikircimi ve çektiği acıları anlatır. Medeia, İason'un azgın boğalarla boğuşurken öleceğinden korktuğu için ona üstün güçler vermeyi, boğalara tılsım yapmayı düşünür. Bunun annesini babasını üzeceğini, adını kirleteceğini düşünerek vazgeçer. Sonra yine kararını değiştirip ona yardım etmek ister. Apollonios, yazdığı Medeia şiirinde bütün bir gece sabaha kadar kızın yaşadığı çelişkileri ve iç konuşmaları anlatmış. Düştüğü çözümsüzlük sonucunda yaşamına son vermek isteyen Medeia'nın iç konuşma-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ları ve aldığı karar, genç kızın içinde yaşadığı toplumsal koşullar ve üzerindeki baskı konusunda önemli ip uçları verir:

"Elveda utanç! Elveda iyi adım benim! Varsın
korusun güçlerim onu, gitsin gönlünün çektiği yere,
gitsin hiç incinmeden. Bana gelince, yarışmadan
galip çıktığı gün ölüp gideyim; ya ilmeği geçirip
boynuma sarayda, ya da içerek ölümcül ilaçlardan.
Yine de alay edecekler benimle öldüğüm zaman;
bütün uzak kentlerde çınlayacak alınyazım,
ve savurup adımı dudaklarından Kolkhis'li kadınlar
hakaretler yağdıracaklar, eğlenecekler benimle:
'Hani o kız, bir yabancı için onca kaygılanan,
öldürmüş kendini; yurdunu, ana babasını rezil eden
o kız, yenilmiş çılgın bir tutkuya.' Hangi ayıp
benim olmayacak ki? Vah, şu çılgın tutkum!
Ayrılmak olacak benim için en hayırlısı
bu yaşamdan gizemli bir ölümle bu gece, kendi odamda,
öyle ürkülecek, korkulacak şeyler yapmadan,
uzakta her türlü kara çalmadan, yüzkarasından."

Medeia, bu kararla içinde ölümcül ilaçlar olan kutuyu alıp açar.

"Gevşetti yavaştan tokasını kutunun; geçti içinden
mutsuz kızın ölümcül ilacı içmek. Ama birden,
durdurdu onu duyduğu müthiş korku Hades'ten.
Ve sessizlikte öylece kalakaldı uzun süre
geçti gözünün önünden bütün o güzelim şeyler
yaşam boyu üstünde titreyip durduğu; bir bir
düşündü bütün hazlarını yaşamın; mutlu olan
arkadaşlarını düşündü bir genç kıza yaraşırcasına.
Güneş her zamankinden güzel doğuyordu,
yanıp tutuşurken yüreği bunlar için.
Alıp dizinden kutuyu koydu bir kenara,
yardımıyla Hera'nın değişmişti şimdi düşüncesi,
bir gidip bir gelmiyordu artık düşünceler aklında.
Diliyordu şimdi bir an önce ağarsın diye tanyeri,
vermek için İason'a tılsım yapacak büyüleri,
yüz yüze gelsin diye onunla. Sık sık açıyordu
sürgüsünü kapının görmek için ağaran günü.
Birden sevinç kapladı her yanını, ilk ışıklarını
saçtığı zaman güneş, birer birer uyanırken uykularından insanlar."

Antikçağ Anadolu Şiiri Antolojisi, Haz: Erdal Alova, Can Yayınları-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

HALİKARNASSOS'LU HERAKLEİTOS

(İÖ 3.yy)

Yeni kazılmış toprak; salınıyor mezar taşının
üstünde yarı kurumuş yaprakları çelengin;
çözelim bakalım harfleri, gelip geçen yolcu,
kimin pürüzsüz kemiklerini taşıyor mezar.
"Ey yabancı, ben Aretemias, memleketim Knidos.
Karısıydım Euphro'nun, kurtulamadım doğumda,
ama bir ikizim oldu, birini kocama bıraktım
tutsun diye elinden kocayınca, öbürünü
yanımda götürdüm, hatırlatsın diye bana onu.

Antikçağ Anadolu Şiiri Antolojisi, Haz: Erdal Alova, Can Yayınları

Eski Türk Metinlerinde ve Dede Korkut Destanlarında Kadınlar

Sumer uygarlığındaki kadın tanrıça tapımı, Anadolu'da bereket tanrıçası İştar'a yakarışlarda olduğu gibi daha yakın zamanlara denk gelen dönemlerde üstün nitelikli ve doğa üstü güçleri olduğuna inanılan kadın analara yakarma, onlardan umar bekleme biçimine dönüşmüştür. Bu kadın karakterler için söylenen şiirlerden anlaşıldığı gibi kiminde çocukların korunması istenir, kiminde et, şarap ve bereket…

ÇOCUKLARIN KORUYUCUSU MAY ANA'YA

(Televüt Türkleri)

Ateş Ana, otuz kez başlardan taç giyen
kırk başlı kız,
pişkinliği veren sensin pişmiş nesneye,
buzların biçimini bozan sensin;
yaklaş bize, çevremizi dolan,
baba gibi ol bize!
Yaklaş bize, çevremizi dolan,
ana gibi ol bize!
Her kiri gideren sensin deniz suyunda,
ak çakmak taşıyla kesersin göbek bağını;
süt içersin Süt Denizi'nden,
Surum dağında açtı oyun yerini

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

saçları güzelce taranmış May Ana,
kırk kızın ortasında öyle saf May ana,
otuz kızın ortasında öyle saf May Ana,
ağzı öyle saf May Ana!
İndin ak Ülgenlerden,
indin çatal bir değneğe dayanarak
buraya gelmek için, tutarak altın yayı,
saçları incecik May Ana!
korkutma yavruları,
onları yed küçücük omuzlarıyla,
sıkıca bastır göğsünde,
sağ kolunun altına al,
sağ memenle emzir onları,
kem gözden sakla onları,
kötü bilicilerden esirge.
Kötü bir ruh yaklaşırsa
ger altın yayını
ve yayınla ve savutunla
sav ne gelirse ondan!
Yaklaştırma yöremizde dolanan ruhu,
yavuz yeli indirme,
uzak tut kişiden bütün ağrıları,
götür onu elinle her iyiliğe,
esirge ruhun uyanışını,
çalının kökünü pekiştir!

Yeryüzü Şiiri, Haz: Sait Maden, Çekirdek Yayınları- 2007

SATANA ANA'YA

(Nartlar-Kuzey Kafkasya)

Oy sevgili sultanımız Satana,
oy zengin yaşayışlı Satana,
oy biz senin için türkü yakarız,
oy senin için, sultanımız Satana.
Oy sandıkların et dolu, ellerin cömert;
oy siyah şarap getir sen bize,
oy siyah şarapla kızarmış et,
oy şırıl şırıl siyah şarap,
oy kızarmış et, çıtır çıtır,
oy sevgili sultanımız Satana,
oy zengin yaşayışlı Satana!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Oy bazlamalar getir bize,
oy üzerleri yağlı, içleri dolu!
Oy bize esritici *rong* getir kil çanakta,
oy bize, oy getir bize
oy yığınlarının altındaki buğdayı,
oy Nartların ana sultanı Satana,
oy zengin yaşayışlı Satana!

Yeryüzü Şiiri, Haz: Sait Maden, Çekirdek Yayınları- 2007

Dede Korkut Destanları

13. yüzyılda kuzeydoğu Anadolu'ya göçle gelip yerleşen Türkmenlerin arasında ortaya çıkan Dede Korkut destanlarında, Müslüman Oğuzların bu dönemdeki yaşama biçimine, han ve beylerin yaşamlarına, yaptıklara savaşlara ilişkin bilgiler vardır. Destanlardaki anlatılarda ve şiirlerde, kadınların toplumsal yaşam içindeki durumunu ve erkeklerin kadın üzerindeki egemenliğini, kadına bakış açısını ortaya koyan önemli ip uçlarına rastlarız. Destanın giriş bölümündeki anlatılarda erkeklerin yüceltildiği, kadınların aşağılandığı, hatta bazı kadınların eşek soyundan geldiğini belirten söylemler vardır: "Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul babadan görmeyince sofra çekmez. Oğul babanın yerine yetişenidir, iki gözünün biridir."

"Geldik o ki ne kadar dersen bayağıdır: Uzak kırdan yabandan bir edepli misafir gelse, kocası evde olsa, ona dese ki: kalk ekmek getir yiyelim, bu da yesin dese, pişmiş ekmeğin bekası olmaz, yemek gerektir; kadın der: Neyleyeyim, bu yıkılacak evde un yok elek yok, deve değirmeninden gelmedi der; ne gelirse benim kalçama gelsin diye elini arkasına vurur, yönünü öteye kalçasını kocasına döndürür; kocasının sözünü kulağına koymaz. O Nuh peygamberin eşeği asıllıdır. Ondan da sizi, hanım, Allah saklasın. Ocağınıza bunun gibi kadın gelmesin."

"Yan tarafta, ev yanında dikilse gelin odası güzel, uzunca çadır ipi güzel. Oğul güzel. Hiç birine benzemedi cümle yatacak yerim gene bu harap olası idi, ne olaydı benim evime birazcık bakaydınız, komşu hakkı Tanrı hakkı diye söyler. Bunun gibisinin, hanım, bebekleri yetişmesin. Ocağına bunun gibi kadın gelmesin."

Dede Korkut Destanlarında soylu sınıftan olan han, hakan ya da bey kızları, han eşi hatunlar görece olarak öteki kadınlara göre daha özgür ve hak sahibi görünür. Çevrelerinde onların işlerini gören, arkadaşlık eden kırk ince belli kız vardır. Bu kızların savaşlardan, yağmalardan alınıp getirildiği de destanlardaki söylemlerden anlaşılmaktadır. Soylu sınıftan olan han kızları, han eşi hatunlar ata biner, kılıç kuşanır ve kırk ince belli kızlarıyla birlikte savaşa da katılırlar. Han ya da bey oğulları evlenmek istedikleri kızları tanımlarken bu özellikleri de sıralarlar: "Baba, bana öyle bir kız alıver ki, ben yerimden kalkmadan o kalksın, ben kara koç atıma binmeden o binsin; ben düşmana varmadan o bana baş getirsin."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kadının doğurganlığı ve yaşamın sürdürücüsü olması nedeniyle kutsandığı dönemden kalma kimi söylemlere, az da olsa bu destanlarda da rastlanmaktadır. Dirse Han Oğlu Boğaç'ın yarasının iyileşmesi için kendisine "Dağ çiçeği, ananın südü sana merhemdir" denmiştir. Bunun üzerine Hatun, kırk ince kızın devşirdiği dağ çiçeğiyle südünü oğlunun yarasına sürerek onu iyileştirir.

Bununla birlikte destanlardaki söylemlerden, öykülerin anlatıldığı dönemin toplumsal koşulları ve din kurallarının etkisiyle kadınların haklarını yitirdiği, kendi yaşamlarıyla ilgili konularda bile söz ve karar sahibi olmadığı anlaşılmaktadır. Kadınlar, hangi sınıftan olursa olsun evlat olarak babasına, eş olarak kocasına ve daha sonra da yetişkin oğluna bağımlıdır. Han ya da bey kızları, babalarının bir sözüyle bir ere verilir. Bu olgu, destanlarda sıkça sözü geçen Hristiyan beylerinin ya da tekfurlarının kızları için de geçerlidir. Trabzon Tekfuru, Oğuz beylerinden Kan Turalı, kızıyla evlenmek için öne sürdüğü koşulları yerine getirip canavarı öldürünce adamlarına şöyle der: "Bre kızı verin, şehirden sürün, çıksın gitsin."

Kan Turalı, üç canavarı da öldürüp Selcen Hatun'u alır. Ancak kızın babası pişman olup arkalarından adamlarını salar. Selcen Hatun, Kan Turalı'dan önce savaşır, üzerine gelenleri yenilgiye uğratır. Selcen Hatun, yaralanmış Kan Turalı'yı atının arkasına alıp yola çıkar. Ancak Kan Turalı, bir kadının kendisini kurtarmış olmasını içine sindiremez ve onu öldürmek ister. Bunu da kıza şu sözlerle anlatır:

"Kalkıp Selcen hatun doğrulunca,
Yelesi kara kazılık atına binince,
Babamın ak büyük eşiğine varınca,
Oğuz'un ala gözlü kızı, gelini boy söyleyince,
Her kişi sözünü söyleyince;
Sen orada kalkıp öğünürsün;
Kan Turalı zebun oldu,
At ardına aldım, çıktım, dersin.
Gözüm döndü, gönlüm gitti,
Öldürürüm seni!"

Selcen Hatun'un yanıtı ise oldukça ilginçtir:

"Bey yiğit!
Öğünürse bey öğünsün, aslandır,
Öğünmeklik avratlara suçtur,
Öğünmekle avrat er olmaz."

Bu sözlerden de anlaşılmaktadır ki kadınlar da erkeklerin karşısındaki ikincil konumlarını kabullenmişlerdir. Destanlarda; erkeklerin soylu sınıftan olmasına karşın eşlerine ya da analarına kaba sözler söylediği, dövmekle korkuttuğu söylemlere de rastlanmaktadır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikayesi'nde; çocuğu olmadığı için Bayındır Han tarafından Kara Çadır'a oturtularak aşağılanan Dirse Han çok öfkelenir. O öfke ile karısının yanına gidip şunları söyler:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Han kızı! Yerimden kalkayım mı?
Yakanla boğazından tutayım mı?
Kaba ökçem altına alayım mı?
Kara çelik öz kılıcımı elime alayım mı?
Öz gövdenden başını keseyim mi?
Can tatlılığını sana bildireyim mi?
Alca kanını yeryüzüne dökeyim mi?
Han kızı! Sebebi nedir, söyle bana,
Çok kızıyorum şimdi sana."

Dirse Han'ın hatunu, tatlı sözlerle kocasını yatıştırır; ondan kurbanlar kestirmesini, açları doyurmasını ister; ağzı dualı birinin hayır duasıyla çocuk sahibi olabileceklerini söyler. Ancak aynı hatunun yeri geldiğinde kocasına karşı sesini yükselttiği, ona kendi toplumsal konumunu anımsattığı söylemlere de rastlanmaktadır. Dirse Han, kırk namert adamının sözüne uyurak av sırasında oğlunu vurup geri döndüğünde hatun onu şu sözlerle karşılar:

"Beri gel,
Başımın bahtı, evimin tahtı,
Han babamın güveyisi,
Kadın anamın sevgisi,
Atamın anamın verdiği,
Göz açıp gördüğüm,
Gönül verip sevdiğim
Dirse Han!
Kalkıp yerinden doğruldun,
Yelesi kara kazılık atına hemen bindin,
Göğsü güzel kaba dağa ava çıktın,
İki vardın bir geliyorsun, yavrum hani?
Karanlık gecede bulduğum oğul hani?"

Kadına karşı kaba davranış ve dövmekle, öldürmekle korkutma söylemine Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması Hikayesi'nde de rastlanır. Bu kez Kazan'ın oğlu Uruz, anası boyu uzun Burla Hatuna söyler aynı sözleri. "Ağzın kurusun ana! Dilin çürüsün ana! Ana hakkı, tanrı hakkı olmasaydı da, kalkıp yerimden doğrulsaydım, yakanla boğazından tutaydım, kaba ökçemin altına alaydım, ak yüzünü kara yere tepeydim, ağzından burnundan kan boşandıraydım, canının tatlılığını sana göstereydim."

Destanlardaki öykülerde kadınların yazgısının hep erkekler tarafından belirlendiğini görürüz. Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Hikayesi'nde, Bamsı Beyrek ile Banı Çiçek'in henüz doğmadan beşik kertmesi ile sözlendiği anlatılır. Kızlar, kadınlar savaş tutsağı, eğlence nesnesi ya da herhangi bir eşya gibi birine verilecek bir nesne olarak görünür; "kuşun alaca kanını, kumaşın iyisini, kızın güzelini, altın işlemeli çuhayı hanlar hanı Bayındır'a beşte bir çıkardılar." Bamsı Beyrek Hikayesi'nde, Salur Kazan kılık değiştirmiş Beyrek'e sorar: "Bre deli

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ozan! Dile benden ne dilersin? Çadır mı, otağ mı dilersin? Kul, cariye mi dilersin? Altın akça mı dilersin?"

Bu destanlarda da Homeros destanlarında olduğu gibi kadınların, genç kızların erkeği için çeşitli özverilerde bulunması, savaşa giden erkeğini beklemesi, hatta onun uğruna canını bile vermek istemesi söylemlerine rastlanmaktadır. Uşun Koca Oğlu Segrek hikayesinde, küçük oğul Segrek ağabeyi Egrek'in öcünü almak için savaşa gitmek ister, onu bundan alıkoymak için yavuklusuyla evlendirirler. Ama oğlan gerdeğe girmez. Gerdek gecesi kıza der ki: "Kız sen beni bir yıl bekle, bir yılda gelmezsem iki yıl bekle, iki yılda gelmezsem üç yıl bekle, gelmezsem o vakit benim öldüğümü bil, aygır atımı boğazlayıp aşımı ver, gözün kimi tutarsa, gönlün kimi severse ona var."

Kız ona şu yanıtı verir:

"Yiğidim, ben seni bir yıl bekleyeyim,
Bir yılda gelmezsen iki yıl bekleyeyim,
iki yılda gelmezsen üç dört yıl bekleyeyim,
dört yılda gelmezsen beş yıl, altı yıl bekleyeyim,
altı yol ağzına çadır dikeyim,
Gelenden gidenden haber sorayım,
hayır haber getirene at, giysi vereyim, kaftanlar giydireyim,
kötü haber getirenin başını keseyim,
erkek sineği üzerime kondurmayayım,
murat ver, murat al, sonra git yiğidim!"

Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikayesi'ndeyse, kadının özverili davranışına başka bir örnek çıkar karşımıza. Deli Dumrul, Azrail'e kafa tutar, Azrail canını almaya gelir. Deli Dumrul yalvarınca, kendi yerine can verecek birini bulursa onu bırakacağını söyler. Deli Dumrul'un anası da babası da onun yerine can vermeyi kabul etmezler. Deli Dumrul, eşiyle helalleşmeye üzere gider. Ona kendisi öldükten sonra mallarını bıraktığını söyler, sözlerini şöyle tamamlar:

"Gözün kimi tutarsa,
Gönlün kimi severse,
Sen ona var,
İki oğlancığı öksüz bırakma."

Kadın ise ona şu yanıtı verir:

"Senden sonra bir yiğidi
Sevip varsam birlikte yatsam
Ala yılan olup beni soksun
Senin o korkak anan baban
Bir canda ne var ki sana kıyamamışlar?
Yer tanık olsun, gök tanık olsun,
Güçlü Tanrı tanık olsun
Benim canım senin canına kurban olsun!"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu öyküdeki kadının sevdiği erkek için kendi canından vazgeçmesi olgusu, mitolojideki Admetos ve Alkestis'in öyküsüyle büyük bir benzerlik taşımaktadır. Bu öykü de tıpkı Alkestis'in öyküsündeki gibi kocası için kendi canından vazgeçen özverili kadının ödüllendirilmesiyle, yani canının bağışlanmasıyla son bulur. Ne var ki Alkestis'in adını taşıyan bir oyun bulunmasına karşın, Deli Dumrul'un karısının adı bile bilinmemektedir.

Halk Edebiyatımızdaki Kadın Görüntüleri

Kültürümüzün önemli kaynaklarından olan halk edebiyatımız, bin yıllar boyunca Anadolu topraklarında yaşayan kadınların durumlarını yansıtması açısından önemli ip uçları sunar bize. Yazılı kültüre geçişten önce üretilip günümüze dek ağızdan ağıza aktarılarak gelen ve özellikle kırsal kesim kadınlarının verimleri olan ninni, ağıt, yakım, türkü ve maniler kadın yaşamlarına, kadınların duygularına, özlemlerine ve sorunlarına dair önemli tanıklıklardır. Bu verimler ayrı bir çalışmanın konusu olarak incelenecektir. Ancak burada çok tipik birkaç örnek vermeden de geçmeyelim.

Kadınlar; dile getiremedikleri üzüntüyü, durumlarından şikayeti, övgü ya da yergilerini, sevgi ve ilgilerini, çocukları için tasarladıkları güzel yaşam isteğini hep ninnilerle dile getirmişlerdir. Kiminde gurbete giden eşe özlem ve ayrılık üzüntüsü, kiminde yoksulluk, kiminde başka kadınların peşinde koşan babaya öfke, kiminde çocuğun büyüyüp annesine bakma umudu ve annesinin öcünü alması isteği, mutsuz evliliğini çocuğu nedeniyle sürdürdüğü vb. durumlar konu edilmiştir. Ülkemizin çeşitli kentlerinden birkaç ninniyle örnekleyelim anlatımımızı:

"Ağla Zeynebim ağla, ninni,/ Kara yazmalar bağla ninni/ Babası ölen çocuk hu hu/ Haydi bağrını dağla, ninni." Giresun

"Kolumdan kolbağım düştü/ Sevim sevdam sana düştü/ Ağa baban şehit düştü/ Ninni nazlı gülüm ninni." Eskişehir

"Aktır oğlumun aklığı/ Öter dağların kekliği/ Görmesin çocuğum yokluğu/ Ninni ninni yavrum ninni" Isparta.

E", e dedim yüceden,/ Sesin çıkmaz bacadan,/ Allah seni saklaya/ Ateşten kızılcadan." Van

"Dandini dandini dana gelsin/ Ayrılığı hana gelsin/ Bey babası et getirsin/ Uşağım yesin cana gelsin." Erzurum

"Gel benim ağa yavrum,/ Sallan gir bağa yavrum/Koçum yok kurban kesem/ Canım sadaka yavrum." Erzurum

"Ninni derim beni yakar/ dudağından ballar akar,/ yavrum büyür bana bakar/ Ninni yavrum ninni." Bursa

"Ninni diyem ağlayam,/ Ciğerimi dağlayam/ Büyü hayfım al babandan,/ Sana ben bel bağlayam." Diyarbakır

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Ona ninni diye diye,/ Oğlum gittikçe büyüye/ Yavrum gide mekteplere,/ Askerliğe heves vere,/ Sürmeli bir zabit ola/ Cebi parayla dola." Diyarbakır.

"Dandini dandini danaylı,/ kaplarımız kalaylı/ kızım konak gelini,/ oğlum olsun saraylı." Kastamonu

"Ninni derim naçar naçar,/ Gökte kırlangıçlar uçar/ Baban duymaz hemen uyur/ Anan uykusuzluk çeker." Kastamonu

"Ablası oya oyalar/ Anası cila cilalar,/ Babası avrat kovalar/ Ninni yavrum ninni." Konya

"Evvel derim birim birim/ Dert yürekte dürüm dürüm,/ Yavrum derdim sana derim/ Ninni yavrum ninni." Konya

"Bahçeye gül dikelim,/ Çıkıp yollara bakalım/ Baban bir gün gelirse,/ Camiye mum dikelim,/ Ninni yavrum ninni." Konya

"Dağlar dağladı beni, ninni/ Gören ağladı beni, ninni,/ Urgan zencir tutmazdı, ninni,/ Al kundak bağladı beni, ninni." Çankırı

"Nennileri de benim oğlumun nennisi var,/ Almanya'da oğlumun/ Körpece ufacık da babası var./ Nen nen nen nen/ Yiğidim nen nen nen." Uşak

"Parmağımda mühür var,/ Yüreğimde kahır var/ Ben yavrumdan ayrılalı,/ Yemeğimde zehir var." Merzifon

"Ninni desem gözün süzer/ deste kirpik inci dizer/ senin baban gurbet gezer/ ninni yavrum ninni." Bandırma.

Binlerce ninninin içinden seçilmiş bu birkaç örnekte bile kadının durumu, kadın erkek ilişkisinin niteliği, kadınların acıları, özlemleri, dilekleri nasıl da bellidir. Hatta, Anadolu insanı için yeni bir toplumsal durum olan Almanya'ya çalışmaya giden babadan bile söz edilmektedir ninnide.

Halk türkülerimizin önemli bir bölümü de kadın ağızlıdır; kına türküleri, asker ağıtları, gurbet-özlem türküleri, Burçak Tarlası örneğindeki gibi iş türküleri kadınlar tarafından söylenmiştir. Bu türkülerin çoğunda savaşlara, gurbetlere giden (son dönemlerde Almanya göçü de konu olmuştur türkülere) sevdiğini bekleyen, özleyen, acı çeken kadınlar vardır. Bir Yemen türküsünde "Gelin ömrüm geçti, ben bozuluyorum." der kadın. "Yârim İstanbul'u Mesken mi Tuttun?" türküsünde ekmek parası için gurbete giden eşine "Yârim sen gideli yedi yıl oldu…" diyerek ayrılık, unutulmuşluk acılarını ifade eder kadın. Kına türküleriyse genellikle kızın anasının ya da gelin kızın ağzından söylenmiştir. Kiminde hüzün, kiminde sitem vardır.

"Ağ elime mor kınalar yaktılar/ kaderim yok gurbet ele sattılar/ on iki yaşımda gelin ettiler/ ağlar ağlar gözyaşımı silerim of of/ Merdivenden indim indim yıkıldım/ mevlam izin verdi yine dikildim/ her çiçekten aldım aldım takındım/ kırmızı gül sende kaldı muradım of of."

"Bizim atlar sizin atlar/ yüce hendeklerden atlar/ işte ben gidiyorum/ silip süpürdüğüm yurtlar."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Kız anası kız anası/ gelsin bunun öz anası/ vursun elinin kınası."

"Baba kızın çok muyudu/ bir kız sana yük müyüdü/ kör olası emmilerim/ hiç oğlunuz yok muyudu?"

Halk türkülerimizden "Selam da Söyleyin Mahmut'uma" türküsünde, sevdiği erkek için özveride bulunan kadın karakteri çıkar karşımıza. Kim bilir hangi nedenden hapse düşen Mahmut önce babasına haber salar; beş bini, on bini yapsın da kendisini mahpustan çıkarsın diye. Babası olumsuz yanıt verir. Sonra anasına seslenir Mahmut; anası da olumsuz yanıt verir. En sonunda Mahmut nişanlısına seslenir kendisini mahpustan kurtarması için. Kız; "Yüzüğümü bileziğimi satarım aman/ beş bini on bini yaparım aman/ kurtarırım seni zindandan…" sözleriyle yanıt verir sevdiğine. Bu halk türküsündeki öyküyle, sonunda ölüm olmasa bile, mitolojideki Alkestis-Admetos, Dede Korkut Masallarındaki Deli Dumrul ve hatunu öyküleri arasında büyük bir benzerlik vardır.

Atasözleri

Bu bölümü sonlandırmadan önce, halk kültüründe ve insanların yaşamlarında önemli bir yeri ve etkisi olan atasözlerine de kısaca bir göz atalım. Atasözleri, adı üstünde genellikle erkekler tarafından ve erkek bakış açısıyla üretilmiş sözlerdir. Üzerinde yaşadığımız topraklarda yaşayan halklar tarafından üretilip günümüze kadar ağızdan ağza, dilden dile söylenerek gelen atasözlerinin insanların değer yargılarının ve düşüncelerinin oluşmasında önemli bir yeri vardır. Üretildiği dönemin değer yargılarını, düşüncelerini yansıtması nedeniyle birçoğu günümüzde güncelliğini yitirmiştir. Bununla birlikte hâlâ söylenegelen atasözleri vardır. Bunların arasında kadını aşağılayan, küçümseyen, cins ayrımcılığını körükleyen ve insan haklarına aykırı olanlar da bulunmaktadır. Birkaç örnek verelim.

"Kadın erkeğin şeytanıdır.", "Beylere ve avrada inanma, akar suya güvenme.", "Karı sözüne bakan adam değildir.", "Adam sözünü adama eder.", "Kadın sopayı kocasına eliyle verir.","Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin.", "Erkek getirmeyi, kadın yetinmeyi bilmelidir.", "Erkek korkusu, Allah korkusu", "Avrat attır, gemini boş tutma.", "Karı malı kapı mandalı gibidir.", "Kadının yüklediği yük şuraya varmaz.", "Kadının bir aklı, erkeğin dokuz aklı vardır.", "Eşsiz avrat, yularsız at gibidir.", "At alırsan taydan, kız alırsan soydan al.", "Kızın uzun saçlısı, tarlanın ufak taşlısı, öküzün başlısı makbuldur.", "On beşinde kız ya erde gerek ya yerde.", "Erkeği okutursan kadı, kızı okutursan cadı olur.", "Oğlanı her karı doğuramaz, er karı doğurur.", "Buyurmadan tutan evlat, çağırmadan kalkan avrat, orada olur devlet.", "Kadını evinden, erkeği pirinden sorarlar."

Atasözleriyle ortaya konan bu ataerkil bakış açısına ve kadının küçümsenmesi olgularına kimi halk şiirlerinde de rastlanmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Halk şiirinde kadın

Halk ozanlarının saz eşliğinde çalıp söylediği türkülerden yola çıkarak yazılı kültüre geçişle birlikte yazıya dökülen halk şiirimizde de kimi kadın görüntülerine rastlanmaktadır. Bu çalışmada biz bu konuyu değerlendirdik.

Anadolu topraklarında yazılı kültürden önce yaşamış ozanlar tarafından üretilen ve dilden dile aktarılarak günümüze gelen sözlü kültür ürünlerimizde ve yazılı kültürün yaygınlaşmasıyla ezgili sunumun yanısıra yazıyla dile getirilen, kitaplaştırılan, derleme ve seçkilere giren halk şiirlerimizdeki kadın görüntüleri büyük bir çeşitlilik göstermemektedir. Sevilen, âşık olunan, uğruna gurbetlere çıkılan ve kalem kaşlı, inci dişli, ak elleri boğum boğum kınalı, selvi boylu, on üç, on dört ya da on beş yaşında olan genç kızlar, kadınlar için yazılan güzelleme, aşk, özlem ve ayrılık şiirleri çoğunluğu oluşturmaktadır -ki bu şiirlerde kadınlar, yalnızca sevilen karşı cins olarak yer almaktadır-. Halk şiirimizin günümüze gelebilen ilk örneklerinde kadın genellikle özne değildir; üzerine şiir yazılan bir nesnedir.

Bazı ozanların dizelerinde ise, kendi eşlerinden ya da tanıdıkları kimi kadınlardan yola çıkarak, kadınları bütünüyle küçümseyen ve aşağılayan sözlere rastlanmaktadır. Bu dizelerle dışa vurulan düşünce ya da yargıları, kuşkusuz o dönemin toplumsal yaşamı içinde kadının yerini ve kadına bakışı belirleme konusunda önemli bir ipucu olarak da değerlendirebiliriz. Buna bir örnek olarak, 15. yüzyıl ozanlarından Kaygusuz Abdal'ın bir şiirindeki kadın betimlemesini verebiliriz. Kaygusuz Abdal'ın "Ağlar avradın kötüsü/ dizini diker oturur/ işinin kolayın bilmez/ yüzünü yıkar oturur" dörtlüğüyle başlayan "Ağlar Avradın Kötüsü" adlı şiirinde baştan sona belirgin biçimde kadını aşağılayan dizeler vardır. Bu dizelerle, Dede Korkut Destanlarının girişindeki kadını tanımlayan sözler arasında büyük bir benzerlik vardır.

Âşık İhsani'nin "Uzun Dilli" şiirinde, Kaygusuz Abdal kadar ağır sözler kullanılmasa da kadından yakınma söz konusudur; "Yüce Tanrım hiç kimseye/ uzun dilli karı verme/ bana verdin düşmanıma/ uzun dilli karı verme."

Daha yakın dönem ozanlarından Âşık Talibi'nin "Erkeklerin Yüze Gülen Düşmanı" şiiri baştan sona kadınları kötüleyen dizelerle doludur. "Erkeklerin yüze gülen düşmanı/ Önünüze kuyu kazan kadınlar/ Belli olmaz her birinin pilanı/ Arkamızdan dudak büken kadınlar/…./ Kör şeytandır kadınların hocası/ Doğru yola gitmez genci, kocası/ Dost görünür düşman olur nicesi/ Ters yel gibi devre esen kadınlar." Şiir, ozanın, eğer kadınlar onu üzmeseydi beş yüz sene yaşayacağını belirttiği dizesiyle sona erer.

Halk şiirimizin büyük çoğunluğunu oluşturan sevgiliye-sevgililere yazılan güzellemelerde; çoğu kez bu kadınların, genç kızların tanımı yapılır. Bunların hepsine yer vermek olanaklı olmadığı için bazı ozanlardan seçtiğimiz dörtlüklerle bu konuyu örneklemeye çalıştık.

Ercişli Emrah'ın "Bugün Ben Bir Güzel Gördüm" şiirindeki "Bugün ben bir güzel gördüm/ bakar cennet sarayından/ kamaştı gözümün nuru/ onun hüsnü

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

cemalinden", Tamaşvarlı Âşık Hasan'ın "Bugün Ben Bir Güzel Gördüm" şiirindeki "Boyu uzun beli ince/ memeler benzer turunca/ yanak lale ağız gonca/ kaşları hilale benzer", Erzurumlu Emrah'ın "Sabahtan Uğradım Ben Bir Fidana" şiirindeki "Dedim inci nedir dedi dişimdir/ dedim kalem nedir dedi kaşımdır/ dedim on beş nedir dedi yaşımdır/ dedim daha var mı söyledi yok yok", Âşık Ali İzzet'in "Baktı Geçti" şiirindeki "Soramadım bir çift sözü/ ay mıydı gün müydü yüzü/ sandım ki Zühre yıldızı/ şavkı beni yaktı geçti", Âşık İhsani'nin "Mor Yaşmaklım" şiirindeki "Mor yaşmaklım bahar geldi/ sen de durma eserek gel/ bahçe bahçe kucak kucak/ lale sümbül keserek gel", Âşık Ferrahi'nin "Ela Gözlü" şiirindeki "Şeker kaymak tatlı dili/ kınalamış nazik eli/ koynundaki gonca gülü/ derem dedim deremedim." dizeleri bu güzellemelerdeki tanımlamalara yalnızca birkaç örnektir.

Sevilen kadınlar için yazılan güzellemelerin, sevda şiirlerinin yanısıra sevdiği, beğendiği, âşık olduğu kadınları anlatan birçok ozanın şiirindeyse belirgin bir kendinden yola çıkış, katı bir erkek bakışı kendini göstermektedir. Sevdasına karşılık vermeyen kıza-kadına sitem, kendisinin olmazsa kuru yaprak gibi kuruyup gideceğini ya da başkasına yâr etmeyeceğini söyleme ya da yalvarıp yakarmanın yanısıra; başka biriyle ilişkisini inkar eden sözler vardır kimilerinin dizelerinde. Kuloğlu'nun "Evvelki Yârimden Vazgeldim İse" şiirindeki "Evvelki yârimden vazgeldim ise/ şimdiki sevdiğim ondan ziyade/ bilmem huri midir gökten mi inmiş/ bir melek görmedim bundan ziyade", Karacaoğlan'ın "Ben Güzele Güzel Demem" şiirindeki "Ben güzele güzel demem/ güzel benim olmayınca/ muhannetin kahrın çekmem/ gel deyip de gelmeyince/...../senin çağın geçer olur/ bu dünyalar kime kalır/ tomurcuk gül gazel olur/ vaktinde derilmeyince", Dadaloğlu'nun "Oturmuş Ak Gelin Taşın Üstüne" şiirindeki "Oturmuş ak gelin taşın üstüne/ taramış zülfünü kaşın üstüne/ bir selamı geldi başım üstüne/ alırım kız seni komam ellere", Âşık Noksani'nin "Deli Gönül Sana Müjdeler Olsun" şiirindeki "Suna'm ben düşeli senin aşkına/ merhamet etmedin bir dem şaşkına/ lutfu kerem eyle Allah aşkına/ dertlerimi yaza geldi duydun mu", Posoflu Zülali'nin "Özge Yâr Sevdiğim Kim Dedi Sana" şiirindeki "Özge yâr sevdiğim kim dedi sana/ hiç inanma vallah billah yalandır/ çekeceksen sicim istemez boynum/ işte boynum at zülfünü dolandır", Âşık Cevlani'nin "Güzellerde Benlik Hiç Eksik Olmaz" şiirindeki "Güzellerde benlik hiç eksik olmaz/ gençliğine kurulursun sevdiğim/ geçer bu güzellik sana da kalmaz/ hayatına darılırsın sevdiğim", Ali Gürbüz'ün "Gurbet ele çıktım senin derdinden/ yaz da selamını gönder ardımdan/ terk-i diyar oldum baba yurdundan/ beni ateşine yaktın sevgilim", Âşık Daimi'nin "Nasıl Yâr Diyeyim Ben Böyle Yâra" şiirindeki "Coşkun çaylar gibi çağlamayan yâr/ gönlünü gönlüme bağlamayan yâr/ şimdi ahvalime ağlamayan yâr/ daha ağlamasın öldükten sonra."

Âşık Veysel'in "Güzelliğin On Par'Etmez" şiiri, "Güzelliğin on par'etmez/ bu bendeki aşk olmazsa/ eğlenecek yer bulaman/ gönlümdeki köşk olmasa" dizeleriyle başlar. Bu dizelerle kendisinden önceki ozanlarda olduğu gibi, sevdiği-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nin kendi aşkıyla değerli olduğunu söylemektedir. Ancak şiirin son kıtasındaki "Anılmazdı Veysel adı/ o sana âşık olmasa" dizeleriyle sevdiği insana değer verdiğini ortaya koyması onu öteki ozanlardan farklı kılar. Âşık Veysel, "Yeni Mektup Aldım Gül Yüzlü Yârdan" şiirinde de kendisi gurbete çıktığında köyünde bıraktığı yârinin gözyaşı döktüğünden söz etmekte; özlem, yakınma ve çağrılarını dile getirmektedir. "Eğlenme gurbette yayla zamanı/ Mevla'yı seversen ağlatma beni/ Benek benek mektuptadır nişanı/ Gözyaşım mektupta gül deyi yazmış."

Halk şiirimizin yakın dönem örneklerinden kimilerinde, özellikle kırsal kesimdeki genç kızları, kadınları anlatan bazı şiirler bulunmaktadır. Bunların bazılarında sevilen, ilgi duyulan kadına övgü niteliğindeki dizelerin yanısıra, giyim kuşam biçimi ve çok ender olarak da onun yaşam ve çalışma koşulları dile getirilmiştir. Âşık Feryadi'nin "Göçmen Kızı Acıyorum" şiirindeki "Göçmen kızı acıyorum/ hallerine yavru senin/ bir kötü er bağcı olmuş/ güllerine yavru senin"; Âşık Süleyman'ın "Bir Güzele" başlıklı şiirindeki "Çamaşır yıkamış ev içinde geziyor/ Güzel çirkin diye beni üzüyor/ Şu tatlı canıma ferman yazıyor/ Güzel sensin güzel benim neremde/…../ Sığamış kolları billur bilekli/ Şahin bakışlı da arslan yürekli/ Kınalı beşikli körpe bebekli/ Güzel sensin güzel benim neremde"; Habib Karaaslan'ın "Sevdiğim Tarlada Ekin İşinde" şiirindeki "Elinde orağı ırgatlık yapar/ yolu bir gün bizim tarlaya sapar/ Sağacı'dan gelmiş üstünü çırpar/ üzerinden çıkan tozunda gönlüm." dizeleri bunlardan bazılarıdır.

Yusufelili Huzuri'nin Yaz Olanda Yaylalarda şiirinde, tarlada çayırda çalışan, halı dokuyan ve çobanlık eden köylü kızlarının emeklerine hayranlık duygusu öne çıkar.

"Yaz olanda yaylalarda
Seyranım köylü kızları
Hem çayırda hem tarlada
Kotanım köylü kızları

Aslanca işe girerler
Tarlada sapan sürerler
Zevk ile tohum ekerler
Davranın köylü kızları
...
Bize köy kızları derler
Gidip mektepte okurlar
Nakışlı halı dokurlar
Elvanım köylü kızları

Sürüler dağları süsler
Sütü ile dolar taslar
Koyunu kuzuyu besler
Çobanım köylü kızları"

Kına türküleri ya da ninniler gibi, genç ölümler için ağıt, yakım gibi verimler de çoğu kez kadınlar tarafından söylenmiştir. Bununla birlikte adı bilinen halk ozanlarımızdan bazıları da kadınlar, genç kızlar için ağıt türünde şiirler yazmışlardır. Bunların en bilineni, 19. yüzyıl ozanlarından olan Kağızmanlı Hıfzı'nın yazdığı "Sefil Baykuş Ne Gezersin Bu Yerde?" şiiridir. Şiirdeki "Civan da canına böyle kıyar mı/ hasta başın taş yastığa koyar mı/ ergen kıza beyaz bezler uyar mı/ al giy allı balam şalların hani" dizelerinden de anlaşılacağı gibi nişanlıyken ölen amca kızı Ziyade'ye bir ağıt niteliğindedir.

Hüseyin Çırakman'ın "Elinde Kınası Solmamış Gelin" şiiri de verem olup ölen bir yeni geline yazıklanan dizelerle doludur. "İki gün evinde kalmamış gelin" elinin kınası solmadan tarlaya çalışmaya götürülmüştür. Şiir, kadının hiç yaşamadan ölen yaşamına yazıklandığı dizelerle sona erer:

"Pamuk tarlasında çapa sallıyor
Emsali cihana gelmemiş gelin
Göz altından ev yolunu kolluyor
Elinde kınası solmamış gelin
...
Terlemişti eve döndü üşüdü
Yatak yorgan üzerine taşıdı
Uyumadan sabah oldu ışıdı
Verem olduğunu bilmemiş gelin

Çırakman dünyada gülenler güldü
Nicesi ağlayıp göz yaşın sildi
Öksürdü öksürdü kan kusup öldü
Sanki bu cihana gelmemiş gelin"

Halk şiirinde, ender de olsa, haksızlıklara başkaldıran, kötü koşullara karşı mücadeleye atılan kadınlardan övgüyle söz edildiğini de görüyoruz. Bunlardan karşımıza çıkan ilk örnek, 18. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı ileri sürülen Âşık Halil tarafından yazılmış bir şiirdir. Bursa'da kadınların bazı haksızlıklar nedeniyle hükümete karşı yaptığı bir gösteriden söz edilen "Yine Nefr(-i) Am Oldu Uzun Saçlılar" şiirindeki "Nisa taifesi bayrağın açtı/ gümrük ağaları görünce kaçtı/ nice çukadarlar duvardan aştı/ vurun arslanlarım soyluk sizdedir." dizelerinden de anlaşılacağı gibi, başkaldıran kadınların gösterisi olumlu bir bakış açısıyla dile getirilmiştir. Padişah lll. Sultan Selim, gösteriyi bastırmak için bir yazılı buyruk çıkarmıştır, ki bu da şiirin son kıtasında belirtilmektedir.

Çok az da olsa, halk şiirinde adı belirli ozan kadınlar çıkmıştır. Emine Beyza (Bacı) (?-?) Bektaşi şair; Banu (Cevheriye) Çankırılı (1864-1914), Arife (Bacı) (1867-?) Bektaşi şair; Ayşe (Çukurovalı) (?-?) adları geçmektedir. Banu Çankırılı, köyüne gelen saz şairi Âşık Figani'den de etkilenmiştir. Bir divan oluşturacak kadar çok olan şiirlerini ölümünden iki yıl önce yakmıştır. Çukurovalı ya da Gülekli olduğu söylenen Ayşe'nin yaşamına ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşıla-

mamıştır. Yalın bir dille yazdığı dörtlüklerinde köy yaşamı, köy kadınlarının yaşam koşulları, döneminde sıkça yaşanan savaşların izi görülmektedir. Dörtlüklerinde; oğlunun askere alınmaması için babasına, amcasına bedel ödemesi çağrısını yapar. Dörtlüklerinden birinde söylediği "Arabayı yola çekin/ hastaları hana dökün/ Erzurum'un karıları/ yaralıya iyi bakın" dizeleri, şiirin 1. Dünya Savaşı sırasında Sarıkamış'a asker gönderildiği dönemde yazıldığını düşündürüyor. Son iki dörtlükte ise, savaşta yitirdiği oğluna yanan ana yüreğinin sesi, savaş karşıtı bir söyleme dönüşüyor: "Başımdan aldım fesini/ verdim oğlanın hasını/ yine kulağım duyuyor/ topun tüfeğin sesini/..../ İçeri gel kızım Hörü/ Gitti beş oğlanın biri/ Kıyma kadir mevlam kıyma/ bu sefil gelinin yâri." (...)

Divan Şiirinde Kadın

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, imparatorluğun merkezi olan kentlerde ve büyük kentlerde saraydakilerle, sarayın yakın çevresinde gelişen bir şiir akımı olan divan şiirinde; genellikle, eğitim görme olanağı olan erkekler ürün vermişlerdir. Divan şairlerinin arasında takma adla yazan padişahlar olduğu da bilinmektedir. Bu şairlerin şiirlerinde de, halk şiirinde olduğu gibi sevilen, âşık olunan, hayranlık duyulan sevgiliye yazılan şiirler ağır basmaktadır. Gül yüzlü, saçı sümbül, kirpikleri ok gibi, ak gerdanlı, gonca dudaklı vb. nitelemelerle anlatılan kadın ya da erkeklerdir bunlar. Ulaşılan kaynaklardan, kadınların gerçek yaşamlarına ilişkin herhangi bir tanıklık sunulduğuna rastlanamamıştır. Bununla birlikte, divan şiirinde kendini kabul ettiren şair kadınlar vardır. Bu kadınların kimileri şiirlerinde kadın yaşamlarını sezdiren, kimi doğrudan sorgulayıp karşı çıkan dizeler yazmışlardır.

Bu kadınlardan biri Amasya sarayında Gülbahar Sultan'a söz arkadaşlığı eden Mihri Hatun (1460?-1512'den sonra)'dur. Onun, "Kadınlara aklı eksik dediklerinden/ Her sözlerini özürlü saymak uygundur/ Ama Mihri duacınız bundan kuşkuludur/ Bu sözü der bilgisi tamlar, akıllılar./ Becerikli, yetenekli bir kadın daha iyidir/ Bin beceriksiz, yeteneksiz erkekten/ Bir kadın yeğlenir açık fikirliyse/ anlayışı kıt bin erkeğe..." (...) dizeleri, Osmanlı imparatorluğu dönemindeki feodal ilişkiler içinde kadına değer veren bir yaklaşımı ortaya koyması ve erkeklerin kadınları aşağılayan söylemlerine yürekli bir biçimde karşı çıkması açısından önemli bir örnektir.

Zeynep Hatun (?-1474) I5.-16. yüzyılın iki kadın şairinden biridir. Babası Amasyalı Kadı Mehmet Efendi'dir. Babasından Arapça, Farsça öğrenmiş, bu dilin edebiyatı konusunda da çalışmalar yapmıştır. Kadı İshak Fehmi ile evlendikten sonra şiiri bıraktığı söylenir. ll. Mehmed adına düzenlediği bir divanı vardır.

Bir tezkire yazarı olan "Âşık Çelebi, bu iki ozan kadını Mihri'nin düşünceleriyle anacak, Zeynep Hatun'un evlendiği Kadı İshak Fehmi'nin 'Zeynep Hanım ise, ere varıp, eri hükmünde olup şiirden ve rical ile münasebetten el çekmiştir.' yargısını,

Mihri'nin "evlenmekten ar ettiği için" bekar kaldığı notu izleyecekti meşairü'ş-şuara'da. (Türk Safosu Mihri Hatun, Sennur Sezer, Kapı Yayınları- 2005)

Tezkirelerde ve kimi araştırma kitaplarında Tanzimattan önce Zeynep, Mihri, Nisai, Hubbi Ayşe, Tuti, Sıtki, Ani, Fatma, Fıtnat, Saffet, Nesiba, Leyla, Şeref, Sırrı'nın adlarından söz edilmektedir.

19. Yüzyıl Şiirimizdeki Kadın Görüntüleri

19. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun; yenilgiyle çıktığı savaşlar nedeniyle güçten düştüğü, yönetimi altındaki devletlerin art arda ayaklanarak bağımsızlıklarını elde etmeleri nedeniyle toprak yitirdiği bir dönemdir. Ayrıca aynı dönemde endüstri devrimini gerçekleştirerek kapitalist bir sürece giren Avrupa'nın; yeraltı yerüstü kaynaklarına el koymak, ürettiği malları satmak için yöneldikleri ülkelerden biriydi. Bu yönelimin sonucunda, Fransızlara ekonomi ve ticaret ayrıcalığı getiren kapitülasyonlar ve 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması ortaya çıktı. Ekonomik yaşamdaki bu gelişmeler, politik açıdan ülkeyi iyice güçsüz duruma getirdi. Avrupalıların "Hasta Adam" olarak niteledikleri Osmanlı İmparatorluğu çözülme ve çökme dönemine girmişti. Bu süreçte, politik yaşamda da, özellikle Avrupa'ya gidip eğitim görmüş aydınların öncülüğünde yeni arayışlar, yönelimler ve örgütlenmeler ortaya çıktı. "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" bunlardan biridir. Bütün bu gelişmeler, toplumsal yaşamın önemli bir alanı olan sanatı ve sanat akımlarını da etkiledi. Bu dönemde yazılan şiirler; artık yalnızca divan toplantılarında, içkili dost meclislerinde okunan, sevgiliye yazılmış şiirlerle sınırlı kalmadı. Biçimde ve içerikte yeni arayışlara gidildi.

Batıda gerçekleşen 1789 Fransız Burjuva Devrimi'nin, Avrupa'daki 1848 Devrimlerinin, 1871'deki Paris Komünü'nün ve 1876'da ilan edilen 1. Meşrutiyet'in etkisiyle yaygınlaşan özgürlük, eşitlik, hak, adalet kavramları, haksızlıklara başkaldırı düşüncesi bazı şairler tarafından benimsenerek toplumun ezilen kesimlerinden tek tek insanlar için de olsa, yoksul insanları anlatan şiirler yazılmaya başlandı. Bu yoksul insanları anlatırken yoksul ve yalnız kadınlar, umarsız genç kızlar, kadınların üzerindeki toplumsal baskı vb. konular da şiire girdi. Ayrıca bu dönem, yöneten sınıftan olup eğitim görmüş kadınların toplumsal yaşamda adlarını duyurmaya başladığı, kadın hakları için seslerini yükselttikleri, dergiler çıkardıkları, gazetelere yazılar yazmaya başladıkları bir dönemdir.

Şair ve edebiyat tarihçisi Şükran Kurdakul, Çağdaş Türk Edebiyatı-1 kitabında 19. yüzyılı anlatan bölüme şu cümleyle başlamış: "XIX. yüzyıl, edebiyatımızın girişimler dönemidir. Roman, öykü, tiyatro alanlarında ilk örnekler verilmiş, şiirdeki başkaldırmalar divan şiirinin sahneden çekilmesine yol açmıştı." Gerçekten de bu dönemde yetişen ve özgürlük düşüncelerinin de öncüleri olan Ziya Paşa ve Namık Kemal şiirde yeni arayışlara girdiler. Recaizade Ekrem ve Abdülhak Hamit onları izledi.

Daha sonra da Edebiyatı Cedide hareketi ortaya çıktı. "Edebiyatımızın yenileşme süreci içinde ikinci büyük aşama sayılan 'Edebiyatı Cedide hareketi', 1895-1901 yıllarında Tevfik Fikret'in yönetiminde yayımlanan 'Serveti Fünun' dergisinde yeni bir edebiyat kuşağının meydana çıkması ile oluştu." (Şükran Kurdakul, Çağdaş Türk Edebiyatı-1)

Tevfik Fikret'in Şiirlerinde Kadın Konusu

Tevfik Fikret'in kimi şiirlerinde; kadınların toplumsal yaşam içindeki durumlarını betimleyen, hatta yer yer eleştiri getiren dizeler yer almaktadır. Bu şiirlerin kiminde; en yakınındakilerden yola çıkarak, toplumsal yaşamdaki kadının durumunu ve yerini ortaya koyar; kimindeyse, günlük yaşamda karşılaştığı değişik kadınların, genç kızların resimlerini çizer.

Kız kardeşinin yaşamından yola çıkarak yazılan Kız Kardeşim İçin şiiri; o dönem kadınlarının toplumsal yaşamdaki konumlarını, ezilen cins olma durumlarını yansıtması açısından çok önemli bir örnektir. Bu şiirde anlatılan yalnız kendi annesi ve kız kardeşi değildir; içinde yaşadığı toplumdaki bütün kadınların durumunu da ortaya koymaktadır. Bunun yanısıra; şiirde, dönemini aşan düşünceler de vardır. Şairin, toplumdaki kadınların durumunu ortaya koyduğu, sorguladığı ve var olan duruma karşı çıktığı bu şiirlerde yalnızca bir acıma duygusu yoktur; onların bu duruma düşmesinin nedenlerini sorgular. Bunun yanısıra, kadının toplumsal yaşamdaki ezilen cins olma durumuna tepki duyarak bu duygu ve düşüncelerini dışa vurur: "Elbet alçalmak olmamalı payı kadınlığın,/ Elbet melekliğin umudu olmamalı zulüm, kötülük,/ Elbet düşkün olursa kadın, alçalır insanlık"

Ruşen Eşref'in sokakta görüp de acıdığı kimsesiz bir kız için yazdırdığı Nesrin adlı şiirinde; yokluk ve yoksulluk sonucu sokağa düşen bir kadını ve yine aynı nedenlerden sokağa düşme tehlikesi içinde bulunan bir başka kadını anlatır. Balıkesir depremine uğrayanlara adadığı Verin Zavallılara! şiirinde, depreme uğrayanların durumu, yıkık evler belirtilirken; özellikle, yıkıntıların önündeki kadın ve çocuklardan söz edilir ve onlara yardım edilmesi istenir: "Verin şu yoksul kalan öksüzlere, şu dullara, / Son verin inleyişine, şu bir yığın insanın!" Evliliğin Yenilenmesi başlıklı şiirde, evlilik kurumunun tekdüzeliği içinde soğuyan karı koca ilişkisinin, yuvaya katılan yeni bir bireyle, çocukla yeniden eski sıcaklığına kavuştuğu, öyküleme biçiminde anlatılır. Ut Çalarak Şarkı Söyleyen Bir Güzele şiirinde, bir şarkıcı kadının resmi çizilmektedir. Kadının, hüzünle ut çalıp şarkı söylemesinin nedenleri sorgulanırken; sanata, sanatçı kadına duyulan beğeni ve onu yüreklendirme çabası da dizelerden yansır: "Bir üzgün gönülden mi acaba teli bu udun?/ Bilmem niçin bu kadar yakıcı sazınla şarkın?/ Ey şarkıcı kadın! Bir mucizedir dünyaya gelişin,/ Sazın gibi, sesin gibi bak mavi gözlerin/ Diriltiyor gönlümü, sen söylemeni sürdür." İsmail Safa ile birlikte yazdığı Kamer Hanıma Hitab başlıklı ironik şiirde de, eğlence unsuru olan bir kadınla söyleşi vardır.

Yapma Çiçek Yapan Kıza başlıklı şiirinde; doğal güzelliklerin öneminin altı çizilirken; onu yapan kızın emeği de gözden kaçmaz. Kıza seslenerek, emeklerinin boşuna olduğunu söyler. "Bu çalışmayla yaptığın şu çiçekler/ - ışık alsa da körpe alnından, / Hayat versen de gözlerinden/ Yine de bir tazelik kazanmaz;"

"Hasta Çocuk" başlıklı şiirde; hasta çocuğunun başında uykusuz geceler geçiren, gözyaşı döken kadının durumu anlatılır. "Valide" şiirindeyse, yine yoksul ve çileli bir kadın resmi çizer: "Bozulmuş yoksulluktan rengi, üzgün ve tasalı, / Yüzünde gölgesi görülüyor çektiği çilenin;/Kucağında biricik süsü bir güzel yavrucuk,/Kara bahtına ileniyor soluk dudakları/ Dokundu gönlüme durumu şu hasta annenin!"

"Bir Kız Mektebi İçin" başlıklı şiirindeyse, aydın olarak toplumuna uyarı görevi yapar ve kızların okutulması gerektiğini haykırır. Şiirin başındaki sunu bu konudaki düşüncesini belirgin biçimde ortaya koymaktadır: "–Kızlarını okutmayan millet/ Oğullarını manevi öksüzlüğe mahkum/ etmiş demektir; hüsranına ağlasın!–"

Tevfik Fikret, kadını konu alan şiirlerinde; her ne kadar kadını güçsüz, zavallı, çaresiz biçimde betimlese de –ki dönemin ekonomik, toplumsal koşullarının ve savaşların sonucunda ortaya çıkan durum budur– o, kadına sevgi ve saygısını, kadın-erkek eşitliği konusundaki çağını aşan düşüncelerini şiirleriyle ortaya koymuştur. Var olan durumu sergileyerek, eleştirerek yazdığı bu şiirlerde; bir değiştirme, kadını ve erkeği eşitleme isteği belirgin biçimde kendini göstermektedir.

Dönemin öteki şairlerinin bazılarında da kadınlar sevgilinin ötesinde bir esin oluşturmuşlardır.

Edebiyatı Cedide şairlerinden Süleyman Nesip, Kadınlığa Dair şiirinde kadınlar için söylenen bir sözü sorgular. Dilenci Kız şiirindeyse, kış günü, soğuk bir havada gördüğü, morarmış ağzıyla bir dilim ekmek isteyen dilenci kızı anlatır.

Hüseyin Siret Özsever de, Boğaziçi Notları adlı şiirinde "yosma bir kız elinde kır sepeti,/ dalmış, öksüz bakışla, makbereye/.../ geçti bir dul, başında mor yemenisi" dizeleriyle bir gezinti sırasında gözlemlediği kadınları anlatır.

Fecri Âti topluluğu şairlerinden olan Celal Sahir'in; "Benim kadınlara ifratı hürmetim vardır" diye başlayan Tuhfe-i Takdis şiiri, kadınlara sevgi ve saygısını anlatan bir şiirdir.

20. Yüzyıl Türkiye Şiirinde Kadın Resimleri

20. yüzyılın başında

20. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu; savaşlardan yenilgiyle çıkması, batılı ülkelerle imzaladığı ekonomik ayrıcalıklar tanıyan anlaşmalar nedeniyle ekonomik, toplumsal ve siyasal açıdan büyük çalkantılar içindedir. 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilerek bu sancılı dönemden çıkış yolu aranır. II. Meşrutiyet, imparatorluk sınırları içindeki azınlıklara ve kadınlara yeni hakların tanındığı bir dönemdir. 19. yüzyılın sonundan başlayarak özellikle varlıklı sınıftan eğitimli kadınların kadın hakları için yürüttüğü mücadeleler sonucunda ilk yasal kadın örgütü kurulur. "Hukukçu ve araştırmacı Prof. Tarık Zafer Tunaya'ya göreyse ilk kadın örgütü Teali-i Nisvan'dır (1908). Halide Edib Hanımın kurucularından olduğu bu örgüt kadınların bilgi ve görgü bakımından geliştirilmesini amaçlamaktadır. Ancak üyelik oldukça zordur. Üye olacak kadın, yüksek eğitimli olmalı, İngilizce bilmeli, yazıyla kendini ifade edebilmelidir. 1908'de başlayan kadın örgütlenmesinin oldukça yoğun olduğu görülecektir. Ne var ki imparatorluğun içinde bulunduğu zor durum ve ucuca eklenen savaşlar, kadın örgütlenmelerini dönemin etkin iktidar partisi İttihat ve Terakki'nin güdümündeki kuruluşlar ya da orduya ve asker ailelerine yardım amaçlı kurumlar durumunda biçimlendirmiştir." (Sennur Sezer, Kadınımızın Emek Tarihine Kısa Bir Bakış, Araştırma, Emek Partisi Ören Kadın Toplantısı Seminer Sunumları-2003)

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde yaşayan ülkelerin 19. yüzyılda başlayan ulusalcılık, bağımsızlık ve özerklik hareketleri, 20. yüzyılın başında daha da yaygınlaşır ve Balkan Savaşları (1912-1913) patlak verir. Savaşlardan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu toprak kaybına uğrar. Halkın büyük bir çoğunluğu yoksulluk içinde yaşamlarını sürdürmeye çalışır. ll. Meşrutiyet döneminde dilde sadeleşme ve Türkçe kullanma konusunda 19. yüzyılda başlatılan tartışmalar ve yönelimler çoğalır. Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan ulusların varlığı, ulus olma bilinci, milli edebiyat akımını ortaya çıkarır. Dilde arılaşma ve yalınlık; içerikte insanların yaşamları, halkın yaşadıklarına tanıklık, ulus bilinci, Türklük, kahramanlık vb. konular işlenir. Bu dönemdeki ozanların bazıları kadınların toplumsal yaşam içindeki durumunun ayrımına varıp kimileri yazdıkları şiirlerle ya da dizelerle bunu dışa vururlar. Bu şairlerden biri olan Samih Rıfat, Onun Sazı şiirinde bir tek yavrusunu vatan uğruna şehit veren dertli bir anacıktan söz eder; ki bu anacık "Tarlası kuraktır, bahçesi kıraç/ Bırakıp gidemez fakat kalsa aç/ Şehit oğlu mudur bu öksüz ağaç." dizeleriyle betimlenen yoksul bir kadındır.

Bu süreçte, İttihat ve Terakki Partisinin Anadoluyu Türkleştirme politikasına bağlı olarak gelişen Türkçülük, İslamcılık akımlarının etkisiyle imparatorluk topraklarındaki Müslüman olmayan halkın yaşadığı olaylar, (kafile, tehcir, mübadele) kadınları vurur en çok. Yakınları öldürülen ve kendileri öldürümden kurtulabilen bazı Ermeni kadınlar tehcir yolunda kaçırılıp adları, dilleri, dinleri değiştirilip müslüman erkeklerle evlendirilerek başka bir kimlikle yaşamak zorunda bırakılırlar. Varlıklı ailelere verilen kız çocukları da aynı yazgıyı paylaşmışlardır. Müslüman yapılan ve adı değiştirilen bu kızların ve kadınların gerçek kimlikleri uzun süre gizli kalmış; acı öyküleri aile içinde bile dile getirilemez. Bu konu ancak son yıllarda yazılan bazı öykü ve romanlarda gündeme gelir. Şiirdeki yansımasına Bedrettin Aykın'ın dizelerinde rastlarız. Bedrettin Aykın, Güz Balkonu kitabındaki annesine yazdığı Yine O Acı, Yalnızlıklar adlı kitabındaki Bıçak Yarası adlı şiirlerinde, annesinin kimliğinde ona benzeyen öteki kadınların yaşadıklarını da dile getirir: "Ak yürekli karaşın kadınım/ Özledim seni bir oğul gibi/ Annem de esmer ve Ermeni'ydi/ Yıkık bir bahçede gül büyütürdü/ Geldi geçti o gülü yalan gibi/ Kurtaramadı adını o soykırımdan/ Kör bıçak yarası acım"; aynı kitaptaki Maral Annem şiirinde de yüzyılın başında Anadolu topraklarında yaşanmış bu acı olayların kadın yaşamları üzerindeki etkisine tanıklık eden dizelere rastlarız.

1. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın da içinde bulunduğu ülkelerle birlikte savaşa giren Osmanlı İmparatorluğu, dört yıl süren 1. Dünya Savaşı'ndan da yenilgiyle çıkar.

Art arda çıkan savaşlar halkın ve özellikle kadınların yaşamlarını doğrudan etkiler. Savaşlarda eşini yitiren kadınlar yalnız, çocuklar babasızdır. Öte yandan savaşların sonunda erkek nüfusun azalması nedeniyle kadın işgücüne gereksinim artar. Bu süreç kadınların çalışma yaşamına daha yaygın olarak girmesini sağlar. "Aslında Anadolu kadını her dönemde alın terini ortaya koyarak

genellikle erkekten çok çalışmak zorundaydı. Tezgah başında halı dokuyan ya da tarlada yetiştirdiği ürünü pazarda satan kadının da çalışma hayatında emeği vardı. Meşrutiyet'ten önce halihazırda bazı fabrikalarda kadın işçiler işçi tulumunu giymişlerdi. 1897 yılında İstanbul Kibrit Fabrikası'nda, Bakırköy Bez Fabrikası'nda çalışanların hemen hemen yarısı kadındı. Bursa'daki ipek fabrikalarında da yüzlerce kadın işçi vardı. Meşrutiyetten sonra ise kadın işçi sayısında belirgin bir artış görülür." (Güldane Çolak, Lale Uçan; II. Meşrutiyetten Cumhuriyete Basında Kadın Öncüler)

Kadınların çalışma yaşamına katılmasında; Tanzimat döneminden başlayarak kadınlara bazı haklar tanınması ve özellikle II. Meşrutiyet döneminin getirdiği özgürlük ortamı da etkili olmuştur. Kadın hakları için mücadele eden eğitimli kadın seslerinin arasına; çalışma koşullarının iyileştirilmesi, ücretlerinin artması ya da örgütlenme hakkı için mücadele eden emekçi kadınların sesleri de katılır.

"1915 yılı Osmanlı İmparatorluğu için olduğu kadar bu imparatorluktaki kadınlar için de önemli bir yıldır. Birinci Dünya Savaşı'nın ekonomik yaşamda yarattığı sarsıntıları azaltmak ve topyekun bir savaşa girmiş imparatorluktaki emek açığını kapatmak amacıyla kadınlar için mecburi hizmet yasası çıkartılır. Bu yasa 14 yaşındaki köylü kızı iş mükellefi sayıyordu./…./1916 yılında İstanbul'da İstihlak-ı Milli Cemiyeti, savaştakilere asker çamaşırı yetiştirmek üzere yeniden faaliyete geçiyor ve bünyesindeki terzi sayısı 15'ten 200'e yükseliyordu. Bu kadınlar İstanbul'un değişik semtlerinde terzi atölyeleri bulunan ustalardı. Aynı yıl Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi de kuruldu. Kuruluş amacı 'kadınları namuslu bir şekilde hayatlarını kazanmaya alıştırmak' olan derneğin bütün kurucuları erkektir." (Sennur Sezer, Kadınımızın Emek Tarihine Kısa Bir Bakış, araştırma, Emek Partisi Ören Kadın Toplantısı Seminer Sunumları-2003)

Kadınları gönüllü olarak askere alıp, onlara geri hizmette çalışma olanağı sağlayan Kadın Amele Taburu ise, daha sonra Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi tarafından kurulmuştur. Bu uygulamalar da çalışma yaşamına katılan kadınların sayısını oldukça arttırır. Kadınların toplumsal yaşama katılmasının ve işçileşmesinin; kadın ve emekçi olarak iki kez sömürülmelerine karşın, kimlik ve kişilik arayışına girerek bilinçlenmeleri üzerinde olumlu etkisi olmuştur.

20. yüzyıl başındaki bu ekonomik ve toplumsal koşulların insan yaşamları üzerindeki etkisine birçok şairin dizelerinde rastlanmaktadır. Bunların arasında kadınların durumuna tanıklık eden dizeler de vardır. Özellikle Tevfik Fikret'in şiirlerinde, art arda patlayan savaşların sonuçlarının kadın yaşamlarına etkisi üzerine dizeler karşımıza çıkar. Tevfik Fikret'in şiirlerindeki yoksul, yalnız, dul kadınlar, savaş yetimleri, kötü yola düşen kadınlar savaşın ve yoksulluğun sonucu olarak ortaya konmuştur.

20. yüzyılın başlarında, kendilerini yazarak ifade eden varlıklı sınıftan eğitimli ve kadınların arasına, bir emekçi aileden gelen ve yaşamını emekçi olarak

sürdüren Yaşar Nezihe de katılır. Yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Yaşar Nezihe yazdığı şiirlerde hem kendi yaşadığı koşulları anlatır hem de kendisi gibi yoksul ve emekçi halkın yaşadıklarına tanıklık eder. Yaşar Nezihe'nin bazı şiirlerinde, bu toplumsal koşulların özellikle kadın yaşamlarına etkisini duyumsatan dizeler de yer almaktadır. 1919'da Nazikter Dergisi'nin 20. sayısında yayınlanan Ekmek ve Kömür İhtiyacı şiirinde açlıktan sokaklara düşen, dilenen kadınlardan söz eder.

"Bakan yok esnâfa vallahi yüzde bin kazanır
Bu ihtikâra fakir millet âh nasıl dayanır
Satıldı evlerin eşyası hep bir ekmek için
Ne yaptı millet acep bu azabı çekmek için
Kiminde kalmadı yatmak için yatak yorgan
Doyunca bulmadı birçokları yazık kuru nân
Şaşırdı yollarını genç kadınlar oldu zelil
Eden bu milleti açlıktır bu rütbe sefil
Sokak sokak kadın erkek çoluk çocuk dilenir
Görünce bunları bir yara dilde tazelenir"

Asım Bezirci, Şairlerimizin Diliyle Barış kitabının giriş bölümünde Yaşar Nezihe'nin şiirlerindeki bu toplumsallığa dikkat çeker: "Yaşar Nezihe kişisel durumu yanında toplumsal duruma da değinir: Savaş yıllarında açlık, yoksunluk, pahalılık, karaborsa, ahlaksızlık almış yürümüş; kimi genç kızlarla dul kadınlar kötü yola sürüklenmiş, erkekler hırsızlığa başlamış, yöneticiler ise bütün bu olaylara seyirci kalarak kendi rahatlarına bakmıştır. /.../ Yaşar Nezihe, 1914'te Nevsal-i Millî'de çıkan Râh-ı Maişet ve 1919'da Nazikter dergisinde yayımlanan 'Ekmek ve Kömür İhtiyacı' başlıklı şiirlerinde kendisinin ve halkın savaş yıllarında cephe gerisinde çektiği sıkıntıları içtenlik ve gerçeklikle yansıtmaktadır:

...
Mahalle ekmeği çıkmazsa iş fenalaşıyor
Çoluk çocuk dökülüp yollara aç ağlaşıyor
O gün hamur çamur ekmekler on beşe satılır
Paran da yoksa yetim yavrularla aç yatılır
Elimde iğne kalem var da ben de muhtâcım
Yetim Vedat'ım ile kırk sekiz saattir acım
Çalışmak isterim iş yok bu hâle hayranım
Bu aç yetime bakıp ağlarım perişanım
Vatan harâbe fakir millet aç sefil üryân
Bugün düşüncesi halkın biraz kömür ile nân"

Savaşların yoksul halkın, özellikle kadınların üstündeki etkisi, Mehmet Emin Yurdakul'un dizelerinde de yer alır. Yurdakul, kocasını savaşta yitiren taşralı, yoksul bir kadınının durumunu ve nedenini Türk Sazı kitabındaki Anadolu şiirinde şu dizelerle anlatır:

"Bir ses duydum, dönüp baktım, bir kadın:
Gözler dönük, kaşlar çatık, yüz dargın;
Derileri çatlak, bağrı kapkara,
Sağ elinin nasırında bir yara

Başında bir eski püskü peştemal
Koltuğunda bir yamalı boş çuval...
...
-Ne o bacı?
- Ot yiyoruz, n'olacak!..
-Tarlan yok mu?
- Ne öküz var, ne toprak...
Bugüne dek ırgat gibi didindim;
Çifte gittim, ekin biçtim, geçindim,
Bundan sonra...
- Kocan nerde?
- Ben dulum;
Kocam şehit, bir ninem var, bir oğlum.
- Soyun, sopun?
- Onlar dahi hep yoksul!
Ah Efendi, bize karşı İstanbul
Neden böyle bir sert, yalçın taş gibi?
Taşraların hayvanlık mı nasibi?"

Aynı şiirde bu duruma isyan eden, kadının olması gereken yeri vurgulayan ve bu konuda şiire, şaire görev düştüğünü ifade eden dizeler de yer alır:

"Hayır hayır, bu nasibi almak için doğmadın.
Onun için doğdun ki sen kadınlığın hakkiyle
Ocağının karşısında saadete eresin,
Göğsünü kabarttıran anneliğin aşkiyle
Evladına südün gibi pak duygular veresin.
Sen bir aziz yoldaşsın:
Senin sesin hayat için dövüşmeğe koşturur;
Senin sevgin vatan için fedakârlık öğretir;
Senin yüzün insan için bir merhamet duyurur;
Senin ile insanoğlu yeryüzünü şenletir.
Lakin bizler bu hakları unuttuk;
Kadınlığı hayvanlıkla bir tuttuk;
Ninen gibi sana dahi hor baktık;
Seni dahi garip, yoksul bıraktık!..
...
Ne vakte dek gençliğine hakaret,

Bu ayrılık, bu gözyaşı bu ölüm?..
Bu sert demir, bu ağır yük. bu zulüm?
Yazık, sana ağlamıyan şiire;
Yazık, sana titremiyen vicdana;
Yazık, sana uzanmayan ellere;
Yazık, seni kurtarmıyan insana!"

Kurtuluş Savaşı Yılları

1918'de sona eren 1. Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı İmparatorluğu yenik düşünce ülke işgal edilir, ordu dağıtılır. "Yurdu ve ulusu bu kötü durumdan kurtarmak için Mustafa Kemal, 'Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı milli topluluğumuzca savaşmayı' gerekli sayar./ ...../ Bu inançla Mustafa Kemal, ulusal bağımsızlığı elde etmek amacıyla, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basar. Gerçi halk savaştan bitkin ve bezgin çıkmıştır, ama onun başlattığı Kurtuluş Savaşı'na (milli mücadeleye) katılmakta gecikmez."(Asım Bezirci, Şairlerimizin Diliyle Barış, Evrensel Basım Yayın...)

1. Dünya Savaşı sonucu dağıtılan ordu toparlanır, kalan erkek nüfus 1919'da başlayan Kurtuluş Savaşına katılır. Savaşlar sırasında eşlerini, babalarını, kardeşlerini, oğullarını yitiren kadınlar yalnız ve yoksuldur. Ancak bu kez kadınlar da savaşıma katılırlar. Bu kadınların birçoğu cephe gerisinde cephane fabrikasında ve asker giysisi diken fabrikalarda çalışırken çatışma bölgelerine cephane taşıyan, kendi de çatışmalara katılan kadınlar da vardır. Bu kadınların resimlerine özellikle Nâzım Hikmet, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Cahit Külebi'nin şiirlerinde rastlarız.

Nâzım Hikmet'in Kuvayi Milliye Destanı içinde yer alan Kadınlarımız şiiri, şiirimizde kadına bakışa yeni bir açılım getirir. O şiirde, kadının toplumdaki yerini belirlemenin yanısıra, bir erkek olarak bu gerçekle yüzleşmenin izleri vardır. Şiirin toplumsal içeriği, kadının bu ezik ve ikincil konumunun toplumsal yapıdan kaynaklandığını duyumsatır.

"Kadınlarımız" şiiri, ülkemiz şiirinde kadının gerçek yerini, ezilmişliğini sakınmadan dile getiren ilk şiirdir. Ondan önceki ozanlar kadınları yoksul, zavallı, yalnız, ezik, düşmüş kişiler olarak betimlemişlerdir şiirlerinde. Ancak, Nâzım Hikmet'in şiirinde, kadınların bu durumuyla yüzleşme, sistemle ve mevcut ideolojik ortamla yüzleşme olarak ele alınmıştır. Bu şiirde ayrıca, işgal altındaki ülkeyi kurtarmak üzere başlatılan Kurtuluş Savaşı'nda, kadınların etkin olarak savaşa katkısından, cepheye cephane taşıyan kadınlardan söz edilir. Bu yönüyle şiir, "harman yerine kehribar başaklı sap çeker gibi" cepheye cephane taşıyan Anadolu kadınına bir güzellemedir de...

Savaşlarda cephede dövüşen askerlere yardım eden, kendi de savaşıma katılan kadınlara Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın (1914-2009) şiirlerinde de rastlarız. 1877'de Erzurum'daki Aziziye Tabyası'nda savaşan Nene Hatun için yazdığı Yurdana-

Nene Hatun Görüntüsü şiirleri bunlara örnektir. Birbirini izleyen ve bütünleyen şiirlerdir bunlar. Analarımız başlıklı şiir, bu kitabın bir önsözü gibidir:

"Saldırgana karşı
İlk el ilk ayak
Oğullarınındır ya
Tutmanın da yürümenin de yaratıcısıdırlar

İlk sözü
Oğullarına bırakırlar ya
Analarımız
Son sözüdürler yurdun"

Cahit Külebi, Atatürk Kurtuluş Savaşında kitabındaki Analar başlıklı şiirlerinde, özellikle Kurtuluş Savaşı sırasında kadınların yaşadıklarını ve kadınların savaşa katkılarını anlatır.

"Analar haber soruyordu güneyden
Tarlalar kadar, ırmaklar kadar durgun analar.
Örtük kara perdeler sallanıyordu.

Utanıyordu Anadolu'dan gelip geçen,

Ama kalanlar anayurtta toplanıyordu."

"Analar bacılar yola döküldü,
Cephane taşıdı arkasından.
Irmaklar suyundan faydalattı,
Ağaçlar daldasından.

Yer gök inledi bir yol daha
Kurtuluş savaşından."

Gülten Akın, Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı kitabında Kurtuluş Savaşı döneminde, erkekler savaşa gidince cephe gerisindeki kadınların işgal altındaki güç yaşamlarını ve her şeye karşın dirençlerini dile getirir. Destanda Osmanlı döneminden kadın kimliklerine rastlanır.

Cumhuriyetin Kuruluş Yılları

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında büyük savaşlardan çıkmış Anadolu'da halk büyük yoksulluk içindedir. Yokluk, yoksulluk kadınların, çocukların yaşamını doğrudan etkiler. Art arda çıkan savaşlarda eşini yitirip dul kalan kadınlar, oğullarını yitiren analar, babalarını yitiren kız çocukları halı dokuyarak, ot toplayarak; tütünde, pamukta çalışarak yaşamlarını sürdürmeye çalışırlar. Yoksulluğun

yanısıra eğitimsizliğin neden olduğu cahillik ve kör inançlar; din kurallarının, törelerin ve geleneklerin neden olduğu baskılar toplumsal yaşamda etkisini sürdürmektedir; bu etki en çok kız kaçırma, berdel, başlık parası, töre cinayeti vb. uygulamalarla yüz yüze kalan kadın, genç kız yaşamlarında kendisini gösterir. Öte yandan Anadolu köylüsünün yaşadığı olumsuzluklar, tarla sınır anlaşmazlıkları, kan davası, kız kaçırma, töre cinayetleri vb. nedenlerle hapse düşen köylülerin hapishane kapılarında bekleşen eşleri, anaları da dönem kadınlarının yaşadığı acı ve yoksunluklara örnektir.

1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra ve kuruluş sürecinde, özellikle kentlerde Cumhuriyetin getirdiği yasalar ve ekonomik toplumsal koşullar nedeniyle bazı değişimler kendini gösterir. Bu değişimlerin bazıları kadınların yaşamlarına da yansır. Değişimlerin kimi yeni kurulan cumhuriyet yönetiminin getirdiği yasalar aracılığıyla gerçekleşir. Ayrıca, Kurtuluş Savaşı sırasında cephede ve cephe gerisinde mücadeleye katılarak, cepheye giysi, silah vb. üreten fabrikalarda çalışarak savaşın kazanılmasında önemli katkıları bulunan kadınların hak arayışlarındaki yükseliş, değişimi etkileyen önemli bir olgudur. Kadınların yeni yasalar aracılığıyla kazandıkları hakların yarattığı ortam, kız çocuklarının eğitim görme olanaklarının artması, işçileşen kadınların örgütlü mücadeleye katılma bilinci kazanması, kadın kitleleri arasında sayısı fazla olmasa da bilinçli bir kesimin oluşmasına yol açar. Aydın kadınlar arasında kadınların toplumsal yaşamdaki ikincil konumu ve kadın erkek ilişkilerindeki eşitsizlik vb. olguların sorgulanması artarak eşitlik ve hak arama mücadelesi yükseltilir.

16 Haziran 1923'te, kurucuları arasında Nezihe Muhiddin ve şair Şükufe Nihal'in de bulunduğu kadınlar tarafından Kadınlar Halk Fırkası adı altında bir siyasi parti kurmak için başvuruda bulunulur. Parti genel sekreteri görevini üstlenen şair Şükufe Nihal, 30 Haziran 1923 tarihli Süs Dergisindeki "Fırkamızın Mefkuresi" başlıklı yazısında, aydın kadınlar olarak parti kurma amaçlarını "cahil, bitkin ve esir olan kadın kitlesine varlıklarını tanıttırmak, haklarını, huzur ve saadetlerini sağlamak" olarak açıklar. Ancak "siyasal hakkı elde etmemiş olan kadının siyasal parti kurmasına" izin verilmez. Bunun üzerine, parti programında değişiklikler yapılarak 7 Şubat 1924'te Nezihe Muhiddin başkanlığında Türk Kadınlar Birliği adında bir dernek kurulur. Nezihe Muhiddin, 1 Temmuz 1925 tarihli Kadın Yolu dergisindeki Kadının Yolunun Şiarı başlıklı yazısında kadına oy hakkı verilmemesini eleştirerek oy hakkı talebini dile getirir: "İlköğretim cins ayırmaksızın bir mecburiyet hükmünde genişletilmiş olmasına binaen Türk kadınının maduniyyeti (yokluğu) mevzu bahis olamaz. Halbuki seçim meselesinde seçmenin mutlaka okuma bilmesi de mecburi değildir. Kahvehane köşelerinde miskinane esrar çeken birine verilen bu hak, kendini müdrik, tahsili mükemmel bir kadından esirgenebilir mi?"

Derneğin, kadınlara oy hakkı verilmesi için mücadelesi sürer; Mart 1927'de kadınlara oy hakkı için İstanbul'da bir kongre düzenlenir. Kadınların bu yoğun mücadelelerinin sonucunda TBMM'de kadın hakları konusunda bazı düzenle-

meler yapılır. 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanunda, aile içinde kadınla erkeğin eşit olduğu ifadesi yer alır. "Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı" ise 5 Aralık 1934'te çıkarılan bir yasayla tanınır.

Kadınların siyasi hak arayış mücadelesinde etkin olarak çalışan şair Şükufe Nihal'in (1896-1973) bu duyarlılık ve çabaları şiirlerinde de kendini gösterir. 1930'da yayınlanan Gayya adlı kitabında, içinde yaşadığı toplumun sorunlarına duyarsız olan kadınlara seslenip onlara toplumsal çelişkileri göstermeye çalıştığı Duymayan Kadın:

Şükufe Nihal, 1935'te yayınlanan Şile Yolları kitabındaki Şile Kadını şiirindeyse, emeğiyle geçinen kadınların yaşam ve çalışma koşullarına tanıklık ederken onların emeğini sömürerek rahat yaşam sürenleri de eleştirir.

Nâzım Hikmet'in Yapıtlarında Kadın

İnsanın insanı ezmesine ve emeğini sömürmesine dayanan toplumsal koşullarda egemen olan gelenek, görenek, alışkanlık vb.nin yanısıra din ve aile kurumları eliyle baskı altında tutulmuştur kadın. Bu baskılardır, özellikle sömürülen sınıf kadınının yaşamını acılara boğan. Feodal koşulların etkin ve egemen olduğu kırsal kesimlerde kadın; "Soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen"dir. Oysa kadın, "Anamız, avradımız, yârimiz"dir. Bu dizelerin yer aldığı "Kadınlar, bizim kadınlarımız" Nâzım Hikmet'in en bilinen şiirlerindendir. Nâzım Hikmet, kadının bu durumunu ilk kez bu açıklıkla dile getirebilen ozandır. Kendisinden önce, şiirinde kadınları betimleyen başka ozanlar da olmuştur. Ne var ki, yoksul, zavallı kişiler olarak nitelemişlerdir bu ozanlar kadınları. Nâzım Hikmet ise, özellikle kırsal kesimden kadınları ve emekçi kadınları anlatırken, onların yoksul ve acı yaşamlarını dile getirirken acıma duygusundan yola çıkmamıştır. Kadınların acı çekmesine, sömürüye dayalı sınıflı toplum düzeni, bu düzenden kaynaklanan töre, gelenek vb. uygulamalar neden olmaktadır. Toplumu baskı altında tutan kişi ya da kurumlardır kadınların acılarının nedeni. İşte o yüzden Nâzım Hikmet, kadınların acılarına, yaşamlarına tanıklık ederken, içinde yaşadığımız sisteme de eleştiriler yöneltir.

Nâzım Hikmet, yalnızca kadınların acılarını yazmamıştır. Şiir, roman, tiyatro yapıtlarında toplumun değişik kesimlerinden kadın tipleri, onların yaşadıkları anlatılır. Bu tipleri birkaç başlık altında toplayarak, onun yapıtlarında anlattığı kadınları kısaca tanımlayabiliriz.

Geniş bir kesimi oluşturan emekçi halktan kadınlar, özellikle kırsal kesim kadınları:

Nâzım Hikmet'in Memleketimden İnsan Manzaraları adlı yapıtında, bu kadınların öykülerini anlatan dizelerle karşılaşıyoruz. Onlar; kendilerine sorulmadan evlendirilen, alınıp satılan, kaçırılıp ırzlarına geçilendir. 15'inde Halim Ağa tarafından ırzına geçilen Kantarcının Kızı Şerife gibi. Onlar; çocuk denecek

yaşta evlendirilip çocuk doğuranlar, tarlada ekinde çalıştırılanlardır. Dövülüp sövülen, üzerlerine kuma getirilen, çocuk yaşta berdel olarak verilenler onlardır. Onlar; bozkırın ortasında bir köyde bağırsağı düğümlenip yaşamadan ölen ve adı bile olmayan Dümelli'nin karısı gibi kadınlardır.

"İki bebesi var/ komşuya koyup geldik./ Bir defa öldü müydü..."

Yolsuz, okulsuz, doktorsuz kıraç köylerde eğitimsiz kalan; doğum sırasında ya da sağaltılabilecek hastalıklar yüzünden genç yaşta ölüp gidenler onlardır. Onlar; ozanın "Kadınlar/ hasta aç kurtlar gibi geldiler,/ geçtiler ağaçları/ toprağa çömeldiler./ Görünmeyen saçları,/ ve biçare çocuklar gibi yufkalarıyla bakraçları" dizeleriyle anlattığı mahpus karıları, analarıdır.

Nâzım Hikmet'in gerek şiirlerinde, gerekse tiyatro yapıtlarında ve romanlarında; yaşamın bütünlüğü içinde egemen sınıftan kadınlar da anlatılmıştır. Egemen sınıftan olmanın verdiği güç, güven ve acımasızlık bu kadınların kişiliğini betimler. Ferhat ile Şirin'deki Mehmene Banu, Yusuf ile Menofis'teki Züleyha, Kan Konuşmaz'daki oğlunun gebe bıraktığı işçi kızı sokağa atan evin hanımı gibi. Memleketimden İnsan Manzaraları'nda da egemen sınıftan kadın resimleriyle karşılaşırız. Kimi aristokrat, kimi yeni zengin tüccar sınıfından kadınlar. Ressam Ömer Paşa kerimesi Cazibe Hanım, aristokrattır. On yaşında Fransızca konuşmuştur ve iki kez evlenmiştir. İlk kocası hariciyeden Müfit beydir; ikincisi bankacı Şefik bey.

Memleketimden İnsan Manzaraları'nda varlıklıları anlattığı bölümde; ozan bu sınıfın düşük ahlak anlayışını ve ikiyüzlülüğünü de sergiler. "Osman Necip'in karısı durmadan aldattı onu/ Osman Necip bunu bilir/ Aşıklar evin sofrasında resmen otururlar/.../ Osman Necip'in metresleri vardır/ her yıl eskisi gider/ her yıl Avrupa'dan yenisi gelir..."

Nâzım Hikmet; egemen sınıftan kadınları anlatırken, onları tek tek olumsuz tipler olarak göstermek yerine; yaşadıkları olayları etkileyen ve kişiliklerinin ait oldukları sınıftan kaynaklandığını duyumsatır okura.

Bilinçli ve mücadeleci kadın tipleri:

Nâzım Hikmet şiirlerinde salt ezilen ya da ezen sınıflardan kadınları anlatmamıştır. Onun şiirlerinde bilinçli ve mücadeleci kadın tipleri de çıkar karşımıza. Şair, özellikle ilk gençlik döneminde Moskova'ya gittiğinde, bambaşka bir dünyayla karşılaşmıştır. İşçilerin, emekçilerin; Çarlık Rusyasının sömürü ve zulmüne başkaldırıp yönetimini ele aldığı Sovyetler Birliği yeni kurulmuştur. Bilinçli işçiler, öğrenciler sosyalist bir toplumun kuruluşu için canla başla çalışmaktadır. Dünyanın birçok yerinden gençler, kuruluşa katılmak ve eğitim almak için Moskova'ya gelmişlerdir. Ekonomik koşulların düzeltilmesi, sosyalist üretim ve tüketim biçiminin yaşama geçirilmesi çok önemli ve yeni bir aşamadır. Bunun yanısıra, yeni bir kültür ortamı, yeni bir sanat dünyası açılır genç ozanın önünde. Nâzım Hikmet, bu zenginliklerden ve yeniliklerden beslenerek kurar şiir dünyasını. Bu şiir dünyasını kurarken o da birlikte okur, öğrenir, çalışır. Sovyetler

Birliğinin çeşitli bölgelerinden gelen kız-erkek gençlerle. Sosyalizmin olanaklı kıldığı yeni bir ilişki biçimidir bu. Genç kızlar, kadınlar kendilerine güven içinde erkeklerle eşit olarak yer almaktadır yeni bir toplumsal düzenin kuruluşu içinde. Nâzım Hikmet; bu bilinçli ve mücadeleci kadınları da anlatır yapıtlarında. Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim adlı romanındaki Anuşka bunlardan biridir.

Ünlü ozan, ülkeye döndükten sonra büyük bir istekle örgütlü mücadeleye katılır. Mücadele içindeki tütün işçisi kadınları, genç kızları tanır. Yapıtlarında bunları da anlatır. Memleketimden İnsan Manzaraları'ndaki Mahkum Melahat bunlardan biridir. Tütün işçisi olan Melahat ve kocası, eylemleri nedeniyle tutuklanıp hapsedilmişlerdir. Üç yaşındaki çocuğunu anasına bırakıp sevk edildiği hapishaneye gitmek üzere trenle yola çıkar. Tren, Ankara'ya geldiğinde, dava arkadaşlarından ayrılırken bir armağan alır. "İpekli, kırmızı bir mendil verdi Fuat:/ -Gözünün yaşını silersin aklına geldikçe kocan./ Zaten bu onun yadigârıdır./ Sen sakla, daha iyi."

Nâzım Hikmet, Bursa cezaevinde bulunduğu sırada, cezaevindeki mahkumları görüşe gelen köylü kadınları, mahpus eşlerini ya da analarını da anlatmıştır şiirlerinde. Karıma Mektuplar dizisindeyse, cezaevi koşulları, ülke sorunları yaşamın çeşitliliği içinde anlatılırken, içerdeki eşine yün fanila vb. gereksinimlerini gönderen, onu ziyaret eden bir mahpus eşinin portresi de çıkar karşımıza.

Nâzım Hikmet; insanın insanı sömürmediği, kadın ve erkek cinsinin birlikte özgürleştiği, aydınlık bir dünyanın sosyalist bir toplumda gerçekleşeceğine inanmış, böyle bir yaşamı özlemiş ve bu uğurda örgütlü mücadelenin içinde olmuş bir ozandır.

2. Dünya Savaşı Yılları

Türkiye 2. Dünya savaşına katılmamasına karşın, savaşın doğurduğu acılar ve yoksunluklar, temel tüketim maddeleri üzerindeki kısıtlamalar özellikle yoksul ve emekçi halkın yaşamını olumsuz etkiler. Bu olumsuzluk kadın yaşamlarında da kendisini göstermiştir. Bin yıllardır sürüp gelen ezilmişlik, eşitsizlik, cahillik, din, gelenek, töre vb. baskıların yanısıra yoksulluk kadınların yaşamını daha da güçleştirir. O dönemdeki kadın, genç kız yaşamlarına tanıklık daha çok 1940 toplumcu kuşağı şairlerinin şiirlerinde kendini gösterir.

Nâzım Hikmet'in açtığı yoldan yürüyen toplumcu şairlerin bazı şiirlerinde kadın yaşamlarına tanıklık eden ve kadının toplumsal yaşamdaki konumunu sorgulayan dizelere rastlıyoruz. Nail V. Çakırhan'ın Kadın Telakkisi şiirinde kadın, eş, ana olmasının ötesinde yaşam arkadaşı ve yoldaş olarak tanımlanır. Ülkemizin birçok kentinde yaşamını halı dokuyarak kazanmaya çalışan kızlar Fahri Erdinç'in Halıcı Kızlar, Ceyhun Atuf Kansu'nun Halı Dokuyan Kızlar şiirlerinde de çıkar karşımıza.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında mübadeleyle Yunanistan'dan, Bulgaristan'dan, Balkanlardan gelen kadınlar ve genç kızlar İstanbul'da, İzmir'de tütün işçisi ola-

rak çalışmaktadırlar. Tütün tarlalarında ve fabrikalarında çalışan kadınlar için de şiirler yazılmıştır.

Tütün işçilerinin arasında sendikal ve siyasal örgütlenme için mücadele eden kadın işçiler de vardır. Türkiye Komünist Partisi üyelerinden biri Zehra Kosova; bir başkası da İdris Erdinç'in eşi ve yoldaşı Emine Erdinç'tir. 1936 yılında TKP üyelerine yönelik tevkifat sırasında tutuklanıp işkence gören ve gördüğü işkenceler nedeniyle verem olup 1938'de yaşamını yitiren Emine Erdinç… Emine Erdinç'in yaşadıkları, günümüz şairlerinden (2010) Nihat Ateş'in Emine Erdinç Acısı adlı şiirinde çıkar karşımıza. Vedat Türkali, 1944'te Akşehir'de yazdığı İstanbul şiirinde, o dönemde komünistlere yönelik arama ve tutuklamalar sırasında, dokuz aylık gebe bir kadının mücadeleye katkısını ve özverisini de anlatır.

40'lı yılların başında, dönemin toplumcu gerçekçi şair ve yazarlarının yayın organı olan Yeni Edebiyat (5 Ekim 1940-15 Kasım 1941) dergisinde yayınlanan şiirlerin bazılarında 1940'lı yıllardaki kadın yaşamlarına tanıklık eden şiir ve dizeler de yer almaktadır.

Cemil Meriç, hasta annesine çorba almak için etini satan bir kadının acı yaşamını Düşen Bir Kadına Dair şiiriyle anlatır. Enver Gökçe'nin Yapılmayan Reçete adlı şiirindeyse, kırk gündür hasta olan makinist Ahmet Usta'nın baş ucundaki "Baharın ilk günlerindeki kadar/ güzel/ ak saçlı genç karısı"nın resmi çıkar karşımıza…

Yeni Edebiyat dergisinin 12. sayısında N. Fehmi imzasıyla yayınlanan Meci adlı şiirde de kocaları çalışmak için gurbete giden, kendileri taşlı tarlalarda, bayırlarda çalışan kırsal kesim kadınlarının yaşamı anlatılır.

"Güneş
Aşarken tepeleri,
Kocaları
Uzaklarda
Taaaa uzaklarda
Olan kadınlar,
Başlarında örtüleri,
Bellerinde
Renk renk peştemallar,
Ellerinde
Kazmalar
Katar katar
Tarlaya koşuyorlar.
...
Uzaklarda,
Çoook uzaklarda
Kim bilir

Hangi manivelanın
Sapına yapışmış olan
Kocalarının
Hasretini çeken kadınlar.
Başlarında örtüleri
Bellerinde
Renk renk peştemallar
Kazmalar
Ellerinde
Havaya kalkıyor
Parlak kavis çizerek
Toprağa
Gömülüyor
Taşlık bayır tarlada
Ohvameli kadınlar
Şarkılar
Söylüyorlar…

6/3/1941"

Köy çocuklarının eğitimi için 1937 yılından başlayarak Türkiye'nin değişik bölgelerinde kurulup 17 Nisan 1940'ta yasal olarak açılan Köy Enstitülerinin, yazınımız üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Köy Enstitülerinde, kapatıldıkları 1954'e kadar kız-erkek çok sayıda köy çocuğu eğitim görür. Köy Enstitülerinde eğitim görenlerin arasından; içlerinde Fakir Baykurt, Ümit Kaftancıoğlu, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Dursun Akçam, Pakize Türkoğlu, Mahmut Makal, Ali Yüce'nin de bulunduğu şair ve yazarlar yetişir. Bu şair ve yazarlar içlerinden yetiştikleri ve eğitimci olarak çalışmaya gittiklerinde yeniden yüzleştikleri kırsal kesim insanının yaşamını konu alan yapıtlar üretirler. Bu yapıtlarda kırsal kesimdeki kadın ve genç kız yaşamları da ortaya konur. Bunun yanısıra, o dönemde öğretmen, hekim, subay olarak Anadolu'da görev yapan şairlerin şiirlerinde de kadın ve genç kız yaşamlarına tanıklık edilir. Bedri Rahmi Eyüboğlu Körpe Gelin, Melih Cevdet Anday Gelinlik Kızın Ölümü adlı şiirlerinde bağnazlık ve kör inançların yanısıra savaş yıllarındaki yoksunlukların kırsal kesimdeki genç kız yaşamlarına etkisini dile getirirler.

1950'den 1970'e Kadar Olan Dönem

1940'lı yılların sonunda Türkiye'de çok partili sisteme geçilir ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılan bir grubun kurduğu Demokrat Parti, 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerde ezici bir çoğunlukla iktidara gelir. DP iktidarı süresince, kendisine destek olan büyük toprak sahipleri, tüccarlar ve sermaye sahiplerinin beklentilerini gerçekleştirmek için, devletçilik yerine özel girişimlere öncelik verir.

Yabancı sermaye, yatırımlar için özendirilir ve uluslar arası tekellere büyük olanaklar tanınır. Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleşen yeniliklerden hoşnut olmayan laiklik karşıtı çevrelerin din konusundaki beklentilerini gerçekleştirmek için, din dersleri zorunlu hale getirilir; imam hatip okulları, yüksek İslam enstitüleri açılır. Köy çocuklarının eğitimi için kurulan ve köylerdeki kız çocuklarının okumasına olanak yaratan köy enstitüleri 1954'te kapatılır.

Demokrasi ve özgürlük söylemleriyle iktidara gelen DP, yalnız din özgürlüğü konusunda verdiği sözü tutar ve iktidarı süresince düşünceyi ifade etme ve örgütlenme özgürlüklerine ve kendisine muhalif olan kesimlere karşı sürekli baskı uygular. Bu baskılar kadınları da doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler. Bursa cezaevinde bulunan Nâzım Hikmet, 13 yıl hapislikten sonra, önce 8 Nisan 1950'de, daha sonra da 2 Mayıs 1950'de, üzerindeki haksız hükmün kaldırılması için açlık grevine başlar. Nâzım Hikmet'in annesi ressam Celile Hanım, 9 Mayıs 1950 günü, eline bir levha alarak Galata Köprüsü'nün üzerinde eylem yapar.

1951 TKP tutuklamaları sırasında, sendikalaşmak ya da siyasi parti kurmak için mücadele eden işçi ve emekçiler, aydınlar tutuklanarak yoğun işkencelerden geçirilirler. İçlerinde işkence sırasında yaşamlarını yitirenler olur. Tutuklanıp işkence görenlerin eşleri ya da anaları yakınlarının kurtulması için mücadele ederler. 1951 TKP tutuklamaları sırasında göz altına alınıp ağır işkencelerden geçen Halim Spatar'ın annesi Hamide Spatar ve Ferit Teksoy'un annesi Hikmet Teksoy 31 Aralık 1952'de meclis başkanı Refik Koraltan'a mektup yazarak oğullarının yaşamı için duydukları kaygıyı dile getirirler. Anneler kaygılanmakta haksız değildir. Mektubun yazılmasından kısa süre sonra emniyet yetkilileri Halim Spatar'ın kendisini pencereden atarak intihar ettiğini bildirirler.

1950'li yıllarda, DP'nin ülke ekonomisinde, dış politikada, eğitim sisteminde, düşünceyi ifade ve örgütlenme özgürlüğü ve dini konularda gerçekleştirdiği bu uygulamalar; 1940'lı yılların sonunda iktidarını korumak isteyen CHP tarafından başlatılan uygulamaların devamı niteliğindedir. Büyük toprak sahiplerinin karşı olduğu toprak reformunun yürürlükten kaldırılması da bu tür bir uygulamadır. Bu uygulamalar sonucunda, 1950'li yılların başından başlayarak topraksız köylülerin büyük kentlere göçü başlar. Gelişme ve halka hizmet söylemiyle, tekellerin istekleri doğrultusunda karayolu ağının genişletilmesi; Türkiye'nin yabancı otomotiv sektörüne ve uluslar arası petrol tekellerine pazar oluşturması için otobüs işletmeciliğinin yaygınlaştırılması iç göçü hızlandıran etkenlerdir.

1950'li yıllarda büyük artış gösteren iç göç olgusu, kadınların yaşamlarını doğrudan etkiler. Daha önce ailenin erkeklerinin büyük kentlere çalışmaya gidişinin yerini ailelerin hep birlikte göçü alır. Kırsal kesimden kente gelen insanların kentte tutunma ve yaşama mücadelesi başlar. Kentlerin kıyısına yapılan gecekonduların yanısıra, erkeklerle birlikte kadın ve genç kızların çalışma yaşamına yaygın olarak katılması olguları ortaya çıkar. Daha önce kırsal kesimde aile işlerinde, tarlada ücretsiz aile işçisi ya da büyük toprak sahiplerinin topraklarında ya da halı tezgahlarında çalışan kadınlar fabrikalarda, atölyelerde çalışmaya

başlarlar. Çalışma yaşamına katılarak işçileşen kadınların yaşamlarında büyük değişiklikler ortaya çıkar.

Kırsal kesimden gelen ve vasıfsız işçi olarak nitelendirilen kadınlar, genç kızlar yaygın olarak tütün işçisi, dokuma-konfeksiyon işçisi, gündelikçi olarak çalışırlar. İşçileşen kadınların kiminde sınıf bilinci uyanır; sendikal haklar ve siyasal haklar için mücadeleye katılanlar olur.

Kadınların yaşamlarındaki bu değişimler, edebiyatın öteki dallarında olduğu gibi şiirde de karşılığını bulur. Dönemin özellikle toplumcu şairlerinin şiirlerinde; kırsal kesim kadınlarının yaşamlarına tanıklıkların yanısıra, kentlerde çeşitli işlerde çalışan emekçi kadınların yaşamları da anlatılır. A. Kadir'in Cibali ve Zehra adlı şiirlerinde; Rıfat Ilgaz'ın Parmaklığın Ötesinden şiirinin III. bölümünde Cibali Tütün Fabrikası'nda çalışan kadınların yaşam koşullarına tanıklık edilir. Şükran Kurdakul Diyorum adlı şiirinde iplik fabrikasında çalışan bir kadını anlatır. Arif Damar'ın Karanlığa Kalan şiiri de çalışan bir kadını anlatmaktadır. DP iktidarının uyguladığı sürgünlerin kadın yaşamları üzerindeki etkisine de Gülten Akın'ın Kadın Olanın Türküsü adlı şiirinde rastlarız.

1950'li yılların sonlarına doğru DP iktidarı, gerek TBMM'de çıkardığı demokrasi karşıtı yasalarla, gerekse kurdurduğu Vatan Cephesi'yle kendisine muhalif olanları sindirme yoluna gider. Bu baskı ve şiddet polis kurşunuyla öğrenci ölümüne kadar birçok olaya yol açar. Basına konulan yasaklar, üniversite öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin demokrasi istemlerine karşı şiddet ve silah kullanılması hükümete karşı tepkileri arttırır. Baskı arttıkça öğrenci gösterileri yaygınlaşır. 1960'lı yılların başına ordunun yaptığı 27 Mayıs Devrimi damgasını vurur. "27 Mayıs sabahı, ordu 'kardeş kavgasını engellemek ve soysuzlaştırılan demokrasiyi kurtarmak için', 'Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidarı' iş başından uzaklaştırarak, yönetime el koydu. TBMM kapatıldı, siyasal partilerin çalışmaları durduruldu. Suçlu görülenler tutuklandı." (68'in Edebiyatı, Edebiyatın 68'i, Sennur Sezer, Evrensel Basım Yayın-2008) Yassıada'da yapılan yargılamalar, 15 Eylül 1961'de DP Hükümetinin başbakanı Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın idamı ve çok sayıda milletvekilinin hapis cezalarıyla sonuçlanır.

1961'de yeni bir Anayasa kabul edilir. "1961 Anayasası, düşünce özgürlüğünün gelişmesi, sol teori kitaplarının yayınlanması, sendikaların gerçek kimlikleri olan sınıfsallıklarını kazanması ve yeni sendikalar kurulması olanaklarını/koşullarını hazırladı." (Sennur Sezer, 68'in Edebiyatı, Edebiyatın 68'i, Evrensel Basım Yayın, 2008).

1961 Anayasasının getirdiği demokratikleşme ve görece de olsa özgürlük ortamının toplumsal yaşam üzerindeki etkisi büyük olur. Sosyalist aydınların ve sendikacıların kurduğu ve sınıfsal bir nitelik taşıyan Türkiye İşçi Partisi, genel seçimlerde on beş milletvekilini meclise göndermeyi başarır. Görece de olsa bir özgürlük

ve demokrasi ortamı getiren bu süreçte Nâzım Hikmet'in şiirleri Türkiye'de yayınlanmaya başlar. Dünya yazarlarının ve sosyalist yazarların kuramsal ya da yazınsal nitelikli yapıtları çevrilerek yayınlanır. Bu düşünce ortamında yetişen, yaşayan kadınların yaşamında da çeşitlilik ve zenginleşme ortaya çıkar. Kız çocuklarının eğitim oranında, üniversitelerdeki kadın bilim insanlarının sayısında; kadınların eşitlik mücadelesine ve haksızlıklara karşı çıkışlarında; sendikal ve siyasal yaşama, barış mücadelesine katılımlarında bir yükselme görülür.

Bunun da ötesinde; kadınlar uzun yıllar erkeklerin egemenlik alanı olarak görülen şiir ve yazın dünyasında kendilerini kabul ettirmeye başlarlar. İlk şiiri 1951'de, ilk kitabı 1956'da yayınlanan Gülten Akın'dan sonra, özellikle emekçi halkın yaşamına tanıklık eden şiirler yazan Sennur Sezer ilk şiirini 1958'de, Gecekondu adlı ilk şiir kitabını 1964'te yayınlar. Melisa Gürpınar, Türkan İldeniz, Muazzez Menemencioğlu o dönemde şiirleri yayınlanan öteki şairlerdir. Yazdıkları şiirlerle yaşamın bütünselliği içinde kadın yaşamlarına da tanıklık ederler.

"Almanya Acı Vatan"

1960'lı yılların toplumsal yaşama getirdiği bir değişiklik de dış göç olgusudur. 2. Dünya Savaşı'nda erkek nüfusunun önemli bir bölümünü yitiren Almanya; sanayi, tekstil ve hizmet alanlarında çalıştırmak üzere yabancı işçilere gereksinim duyar. Bunun sonucunda Yunanistan, İtalya ve diğer ülkeler gibi Türkiye'den de çalışmak üzere Almanya'ya işçi göçü başlar. Daha sonra bunu Hollanda, Avusturya, Fransa, İngiltere, Danimarka gibi öteki Avrupa ülkelerine gidişler izler. Önceleri çalışıp para biriktirerek ülkeye dönmek üzere yalnız erkekler gider Almanya'ya. Daha sonra kadınların Almanya'ya göçü başlar, işçi ya da işçi ailesi olarak.

Başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine yapılan göçlerin insanların yaşamları üzerinde büyük etkisi olur. Dilini, yaşam biçimini bilmedikleri bir ülkeye çalışmaya giden ve orada yaşamaya başlayan işçilerin ve aile bireylerinin karşılaştıkları sorunlar, ülkemiz edebiyatında ki roman, öykü ve şiirlere yansır. Fakir Baykurt, Duisburg Üçlemesi olarak adlandırdığı üç roman yazar. "*Yarım Ekmek*", *"Koca Ren"* ve *"Yüksek Fırınlar"* adlı romanlarında göçle Almanya'ya giden Türkiyeli insanların oradaki yaşamlarını ve yeni çevrelerindeki değişimlerini anlatır. Bekir Yıldız, Almanya'da işçi olarak çalışırken yazdığı öyküleri, Alman Ekmeği ve Demir Bebek adlı kitaplarında toplar. Şiirler yazılır el kapıları üzerine; Hasan Hüseyin'in El Kapıları, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Almanya'da Çöpçülerimiz bu şiirlerin en bilinenleridir.

Bir de geride kalanlar vardır. Almanya'ya çalışmaya giden erkeğin yolunu gözleyen, onun göndereceği parayla yaşamlarını sürdürmeyi uman, düş kırıklıkları yaşayan kadınlar ve çocuklar… Türküler yakılır yürek acısıyla; "Almanya acı vatan/ adama hiç gülmeyi/ nedendir bilemedim/ bazıları dönmeyi/…/ Üç beş para yollarsın/ bu para neye yarar?/ beş çocuklu ailen/ hepisi seni arar."

68 Olayları, 12 Mart Dönemi ve 1970'li Yıllar

1968, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, dünyanın birçok yerinde gençlik hareketlerinin yükseldiği bir dönemdir. 68 olayları dünyada ve Türkiye'de Amerikan emperyalizmine karşı özgürlük ve bağımsızlık istemleriyle ortaya çıkmıştır. Dünyanın birçok ülkesinde ABD emperyalizmine karşı mücadelenin başını üniversite öğrencileri çekmiştir. Ancak Türkiye'de 1968'in sınıfsal bir yapısı da vardır. Sendikalarda ve partilerde örgütlenen işçilerin ABD emperyalizmine ve sömürüye karşı çıkışları, gençlerin özgürlük ve bağımsızlık mücadelesiyle birleşir. Özgürlük ve bağımsızlık istemleriyle eylemler yapan üniversiteli gençlik, sömürüye karşı da mücadelenin içinde yer alır.

1960'lı yılların ikinci yarısında gençlik hareketlerinin yaygınlaşmasının yanısıra; 13 Şubat 1967'de Türk İş'ten ayrılan sendikacıların kurduğu DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) öncülüğünde sınıf sendikacılığı yükseltilir. Yalnız işçi hakları için değil, bağımsızlık, özgürlük ve demokratikleşme istemleriyle eylem, grev ve direnişler yapılır.

1965 genel seçimlerinde, Türkiye İşçi Partisinin 15 milletvekiliyle TBMM'ye girmesi, ABD emperyalizmine ve sömürüye karşı yükselip yaygınlaşan işçi ve öğrenci eylemleri egemen çevreleri rahatsız eder. 1960'lı yıllarda oluşan demokratik ortamın da verdiği olanaklarla ve verilen mücadeleler sonucunda elde edilen hak ve özgürlüklere karşı saldırılar başlar. Devrimci, sosyalist öğrenci gruplarının karşısına karşıt düşünceler taşıyan öğrenci grupları çıkarılır. ABD emperyalizmine karşı bağımsızlık istemiyle yapılan eylemlere saldırılır. Kanlı Pazar, bu saldırılardan biridir.

1970'te Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin işbirliğiyle, işçilerin Türk-İş'ten DİSK'e geçişlerini önlemek amacıyla, İş Yasası'nda ve Sendikalar Yasasında değişiklik yapılarak işçilerin sendika değiştirmesi güçleştirilir. Buna tepki olarak 15-16 Haziran 1970'de İstanbul'da Türkiye tarihindeki en büyük işçi eylemlerinden biri gerçekleştirilir. İşçilerin bu yasaya karşı güçlü bir yanıtı olan 15-16 Haziran direnişi üzerine sıkıyönetim ilan edilir. Onu 12 Mart Muhtırası izler.

12 Mart 1971'de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Cumhurbaşkanına verdiği 12 Mart Muhtırası, ülkeyi yönetemez hale gelen hükümetin istifaya zorlandığı bir askeri müdahale olmakla birlikte, getirdiği baskı ve yasaklarla demokrasi güçlerine karşı yapılmış bir faşist darbedir. Hak ve özgürlükler kısıtlanır. Kitaplar toplatılır. Türkiye İşçi Partisi ve DİSK kapatılır. Sendikacılar, öğrenci önderleri, bilim insanları, gazeteciler, sanatçılar ve yazarlar tutuklanıp hapsedilir. Siyasal yargılamalar başlar. 1968 döneminin öğrenci önderleri Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan 6 Mayıs 1972'de idam edilir. Denizlerin idamına karşı gençlik eylemleri yükseltilir. 12 Mart döneminin baskılarına karşı çıkışları örgütleyen gençlik önderleri çeşitli operasyonlarda yaşamlarını yitirirler.

1970'li yılların ikinci yarısında demokratikleşme ve haklar için mücadele yeniden yaygınlaşır. DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) öncülü-

günde yalnız işçi hakları için değil, bağımsızlık, özgürlük ve demokratikleşme istemleriyle eylem, grev ve direnişler yapılır. 1976 yılında DGM'ye karşı birleşik, kitlesel eylemler ve grevler gerçekleştirilir. Kapatılan TÖS'ün yerine kurulan TÖB-DER'de örgütlenen öğretmenler işçi mücadelesine katılırlar.

Bu gelişmeler sermaye çevrelerini rahatsız eder. Gerek öğrenci gerekse de işçi eylemlerinin karşısına, kökleri 50'li yılların öncesine dayanan faşist nitelikli gençlik kuruluşları çıkarılır. İşçi, öğrenci eylemlerine saldırılar sonucunda birçok işçi, öğrenci ve öğretmen öldürülür. I Mayıs 1977'de alandakilere yapılan saldırılar sonucunda 34 kişi yaşamını yitirir. Sonuç olarak söylemek gerekirse; 1970'li yıllarda insanlar kitlesel olarak yoğun acılar çektiler. İnsanlar işine giderken, kahvede otururken, pazaryerlerinde alışveriş ederken, hatta evlerinde, yataklarında uyurken öldürüldüler. Kitlesel tutuklamalar ve işkenceler yaşandı. Pek çok ananın yüreği evladını yitirmenin acısıyla yandı. Kadınlar çok yoğun acılar çektiler.

Değişen Kadın Yüzleri ve Şiirde Kadın

1960'lı yılların görece de olsa özgürlük ve demokrasi ortamında, toplumsal yaşamın her alanında değişen kadın yüzleri çıkar karşımıza. Fabrikalarda işçi olarak çalışan ve mücadele içinde politikleşerek sendikalarda, derneklerde örgütlenmeye başlayan kadınlar; 1965'te kurulan Türkiye Öğretmenler Sendikası'nda örgütlenen eğitim emekçisi kadınlar; özgürlük ve bağımsızlık istemiyle eylemler yapan üniversiteli gençliğin içinde mücadeleye katılan, ülke ve dünya sorunlarına kafa yoran üniversiteli genç kadınlar; aydın, sanatçı, bilim insanı kadınlar…

Kadın yaşamlarındaki bu değişim ve çeşitlilik şiirde de kendini gösterir. Sistemin ve sömürünün sorgulandığı, bağımsızlık ve özgürlük istemlerini dile getiren şiirlerin yanısıra kadının toplumsal yaşam içindeki yerini sorgulayan, kadın yaşamlarına tanıklık eden şiirler de yazılır. Özellikle toplumcu şairler, dönemlerindeki kadın yaşamlarına, kadınlar ve genç kızlar üzerindeki sömürü ve baskıya tanıklık eden, sistemi sorgulayan şiirler yazarlar. Refik Durbaş'ın iç göçle büyük kentlere gelen ve orada tutunmak için konfeksiyon, dokuma atölyelerinde çalışan kadınların, genç kızların yaşamlarını anlattığı Dokumacı Kızın Türküsü bunlardan biridir.

1970'li yıllarda kadın ya da erkek ozanların yazdığı şiirlerde yeni kadın yüzleri çıkar karşımıza. Kendi kimliğini arayan aydın kadın, kentlerdeki emekçi kadınlar, politik düşünce ve eylemleri nedeniyle hapsedilen oğullarının-kızlarının, eşlerinin yaşamı için mücadele eden kadınlar, içinde yaşadığı sistemden özgürleşmiş ve savaşların, sömürünün olmadığı bir dünya için mücadele eden kadınlar… Bu mücadele sırasında yaşamlarını yitiren kadınlar…

Hatice Alankuş bunlardan biridir. 4 Mart 1972'de yardım ve yataklıktan tutuklanan mimar Hatice Alankuş, gördüğü işkenceden sonra tedavisi engellenerek

ölüme terk edilir. 24 Temmuz 1973'te Haydarpaşa Asker Hastanesinde yaşamını yitiren Hatice Alankuş için Kemal Özer, Yiğit Bir Genç Kızın Tabutu Önünde; Ergin Günçe, Bir Temmuz Gelini Toprağa Verildi Bugün şiirlerini yazarlar.

1970'li yılların ikinci yarısında yükselen siyasal talepli grev, direniş ve eylemlere katılan, destekleyen işçilerin, öğrencilerin, öğretmenlerin arasında mücadeleye katılan kadınların sayısı artar. 1975 yılında sosyalist ve aydın kadınların öncülüğünde kurulan ve başkanlığını Beria Onger'in üstlendiği İlerici Kadınlar Derneği, özellikle işçi ve emekçi kadınlar arasında örgütlenerek kitleselleşir. Kadınların Sesi adlı bir gazete çıkarılır. İşçi, emekçi kadınlara sömürüye karşı mücadelenin ve örgütlenmenin öneminin anlatıldığı Kadınların Sesi gazetesi aynı zamanda işçi kadınların kendilerini yazarak ifade ettikleri bir yayın haline gelir. Kadınların Sesi'nin Ağustos 1980'de yayınlanan 61. sayısında Sasa işçisi Meryem Karakız'ın 1976'da işyerinde yazdığı ve bir emekçi kadının duygularını, sorunlarını ve yaşamı sorgulayışını yansıtan Fabrika Köşesi adlı şiiri yayınlanır.

"İnsanlar gördüm fabrika köşesinde
Üstü başı paslı
İnsanlar gördüm pis kokan
Ve insanlar gördüm
Yürekleri ak pak
Dalgalar misali
'Beni anam fabrika doğurdu'
Diyordu biri
Öbürünün gözleri iplik mavisi
Elinde bir tutam iplik
Dizine serilmiş iplik
'Geçim derdi' derdi
'Kocadağ gibi yüklenmiş omuzlarıma'
Kiminin fabrika dolusu para geçer düşünden
Yeni urbalar alır çocuklarına
Sinemaya da götürür…
İnsanlar gördüm burada
Ümitleri ipliğe dolanmış
İnsanlar gördüm ümitleri ip ucunda
Çırpınıp duran
Ve insanlar gördüm
Fabrikaya terinden iplik katan.."

Hayatı sorgulamakla kalmayıp yaşamı dönüştürmek için verilen mücadeleye örgütlü olarak katılan Meryem Karakız, 24 Temmuz 1980'de faşist bir saldırı sonucu öldürülür. Onu başka öldürümler izler. Öldürümlerde en büyük acıları, yüreği evlat acısıyla yanan kadınlar çeker. Birçok ozan, kendisinin ya da öteki insanların çektiği bu acıları dışa vuran şiirler yazar. Aydın olarak, insan olarak, sanatçı olarak bu sorumluluğu duyarak.

1970'li yılların ikinci yarısında yazılan şiirlerde, toplumsal mücadele içinde öldürülen kadınlar, öldürülenlerin eşleri ya da yakınları için yazılan şiirler çıkar karşımıza. Şükran Kurdakul'un Sevinç'e Ağıt Yerine şiiri, politik mücadele içinde yer alan ve bu mücadelesi nedeniyle evinde faşistler tarafından öldürülen Dr. Sevinç Özgüner'i anlatır. Arif Damar da Sevinç Özgüner adlı şiirinde faşistlerin vurduğu bu devrimci kadına seslenir dizeler yazar. Barış Pirhasan da "Sevinç Özgüner'in kutsal anısına" sunusuyla Ölümsüz adlı şiiri yazar. Sennur Sezer, o dönemde öldürülenler için yazdığı birçok şiirin yanısıra "Vurulan Arkadaşın Eşine" adlı şiirinde, okulunun önünde vurularak öldürülen TÖB-DER İstanbul şubesi başkanı Talip Öztürk'ün eşine seslenir; onun acısını paylaşır, dizeleriyle ona cesaret verir. Kemal Özer'in Oğulları Öldürülen Analar kitabındaki şiirlerden büyük çoğunluğu bu dönemdeki öldürümlerde oğullarını yitiren anaları konu alır. Bu dönemde yazılan daha pek çok şiirde, baskı, saldırı ve öldürümlerin kadın yaşamlarına etkisi konu edilmiştir.

12 Eylül Dönemi

12 Eylül 1980'de Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren'in öncülüğünde faşist bir darbe yapılır. Meclis, partiler, sendikalar, dernekler kapatılır. Yöneticileri gözaltına alınır. 12 Eylül darbesi Türkiye'de işkencelerin, öldürümlerin, insan hakları ihlallerinin ortaya çıktığı yoğun bir baskı ortamına yol açar. 650 bin kişi gözaltına alınır. 1 milyon 683 bin kişi fişlenir. Aralarında 17 yaşındaki lise öğrencisi Erdal Eren olmak üzere 50 kişi idam edilir. 299 kişi cezaevinde yaşamını yitirir; 171 kişinin işkenceden öldüğü belgelenir. 12 Eylül 1980'de başlayan ve etkisini 2000'li yıllara kadar duyuran bu baskı ve zulüm döneminde insanlar, özellikle kadınlar çok yoğun acılar çekerler. (Ki kadınların acıları biçim değiştirerek hâlâ sürmektedir.) Bu baskı ve acılar kadın yaşamlarını doğrudan ve derinden etkiler. İşkencelerde yaşamını yitirenlerin yakını kadınlar; kendileri işkencelerde, öldürümlerde yaşamını yitiren kadınlar; göz altında tecavüze uğrayan kadınlar, Latin Amerika ülkelerine ait bir uygulama olarak yaygınlaşan gözaltında kaybedilenlerin yakınları olan kadınlar yoğun acılar çekerler. Yaşamın her alanında hak arama mücadelesine katılan, kadına yönelik şiddetin son bulması için eylem yapan kadınlara karşı devlet eliyle şiddet uygulanır. 12 Eylül döneminde işçi, emekçi yığınlarının örgütsüzleştirilmesi, sendikaların işlevsizleştirilmesi, kadın emeği üzerindeki sömürüyü artırır. 1980 darbesinden sonra; ortaya çıkan işsizlik, yoksulluk, toplumsal dengenin alt üst oluşu ve değerlerin yitimi vb. nedenlerle sokağa düşen kadınların sayısında önemli bir artış olur.

Bununla birlikte 1980 sonrası, özellikle 1990'lı yıllar kadın yaşamlarındaki acıların, kadına dayatılan baskı ve şiddetin sıkça sorgulandığı bir dönemdir. Töre cinayetleri, zorla evlendirmeler, tecavüzler, kadınların öldürülmesi vb. kadına yönelik şiddet sorgulanarak kadın hakları için mücadele yükseltilir. Töre cinayetlerinde öldürülen, gözaltında tecavüze uğrayan kadınlar için farklı dü-

şüncelerden kadınlar bir araya gelir. Kadınlar, kadına yönelik şiddete karşı çıkışın dışında, kadınların eşit hak alma mücadelesine ve sömürüye karşı yapılan eylemlere de kitlesel olarak katılırlar. 12 Eylül döneminin dayattığı çalışma koşullarına, sömürüye ve baskılara karşı işçi, emekçi kitlelerinin, mücadeleci sendikaların başlattığı 1989 bahar eylemlerinde kadınlar ön saflarda yer alırlar. 1980'li ve 1990'lı yıllar cinsel, sınıfsal sömürünün yanısıra; kimlikleri nedeniyle yoğun baskılar ve acılar yaşayan kürt kadınların kitlesel olarak mücadeleye katıldığı bir dönemdir.

Bu dönemde birçok şair; aydın, insan ve sanatçı duyarlılığıyla kendisinin ya da öteki insanların çektiği bu acıları dışa vuran şiirler yazar. Toplumsal koşulların kadınlara, genç kızlara, emekçi kadınlara dayattığı baskı, yasak ve acılara tanıklık eden şiirlerin büyük çoğunluğu gözaltında kaybedilen yakınlarının izini süren Cumartesi Anneleri için yazılmıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda yazılan şiirlerle emekçi kadınların, genç kızların ve kürt kadınların yaşadığı acılara da tanıklık edilir. Bu dönemde kadınların sesi, artık daha güçlü biçimde çıkmaya başlar, duygu ve düşüncelerini şiirle ifade eden şair kadınların sayısında da önemli bir artış olur. Daha önce şiire başlayan ve susturulmuş kadın çoğunluğa ses olan şair kadınların yanısıra; 1980 sonrasında giderek artan sayıda sanata ilgi duyan, kendilerini şiirle ifade eden şair kadınlar yetişir. Bu şairler, kadın yüreğinin inceliklerini ozan duyarlığıyla birleştirerek şiirler yazarlar. Yaşamın hemen her alanında ürünler verirler. Ancak özellikle ülkemizde 1980 sonrası yaşanan toplumsal olaylar, bu olayların yaşamımıza getirdiği olgular, kitlesel olarak yaşanan acılar, emeğin özgürleştiği yeni bir dünyanın kurulacağına ilişkin umut; direnç ve mücadele konuları yoğun olarak şair kadınların duyarlığını etkiler. 1980 sonrası şiire çıkan şair kadınlar da, kadının bin yıllardır süren ezilmişliğini sorgulayan, bu ezilmişliğe karşı çıkan şiirler yazarlar.

1. BÖLÜM

"KADIN OLANIN TÜRKÜSÜ"

Gülten Akın'ın şiirinin ad olduğu bu bölümde üzerinde yaşadığımız topraklardaki kadınlık durumlarını anlatan; toplumsal yaşam içindeki yerini belirleyen, kadınlara ses olan, kadınlara seslenen ya da kadın kimliklerinden söz eden şiirler derlenmiştir. Bu şiirlerin kiminde kadınlara seslenilmekte, kiminde de kadın yaşamlarına tanıklık edilmektedir. Şairlerin kadınları anlattığı, kadınlara seslendiği, kadınların ağzından yazdığı şiirlerde her şair kendi yaşam çevresine, dünya görüşüne ve yaşadığı dönemdeki kadına bakış açısına göre yazmış kadınları... Ozan kadınların şiirlerinde kadının bin yıllardır ezilmişliğine tanıklığın yanısıra öfke ve başkaldırı ağır basmaktadır.

Bu bölümde örneklediğimiz şiirlerin dışında bu konuda başka şiirler de vardır. Şair, kitap, şiir adı ya da dize alıntılarıyla bu şiirlerden de söz etmeye çalıştık.

Necip Fazıl Kısakürek, Kadın adlı şiirinde kadını şu dizelerle tanımlar:

"Kalıp değil bir fikir...
Elmas sorguçlu fakir;
Açıkta sırrı bakir;
Kadın...

Çölde kaçan bir serap;
Yönü kementli mihrap...
Madeni som ıstırap;
Kadın..."

Sait Faik Abasıyanık, Şimdi Sevişme Vakti adlı kitabındaki Marikula Doğur adlı şiirinde Marikula'ya şöyle seslenir:

"İstemem eski rüyalardaki kadın resimlerini:
Tombul ve beyaz.
Bana bir taze dişin, yazın kumsalda kızarmış
Tüyü altın bacağın yeter
Ve tren yollarında tüten öğlelerin…
Kışın şarap içtiğimiz kahvelerdeki
Boyalı kadınlar rüyası… bitsin.
…
Doldursun bütün bu sahili Marikula
Çıplak dizlerinde ağları ördüğün zaman
Birdenbire sancılanarak yapacağın çocuklar.
Vapurlara seslenecekler Marikula:
–Hey, kaptan dur!
Marikula doğur!
Her dokuz ay on günde ikizlerini
Sandallar boş bekliyor.
Balık yalnız tutulmuyor Marikula;
Bacakları çevik çocuklarım sendedir!
Doğur Marikula doğur!"

Ahmet Muhip Dranas Fahriye Abla şiirinde, keskin bir kömür kokusuyla dolan yoksul bir mahallede, kutu gibi küçücük bir evde yaşayan komşu kızını ve yaşamını şu dizelerle anlatır:

"Önce upuzun, sonra kesik saçın vardı;
Tenin buğdaysı, boyun bir başak kadardı.
İçini gıcıklardı bütün erkeklerin
Altın bileziklerle dolu bileklerin.
Açılırdı rüzgârda kısa eteklerin;
Açık saçık şarkılar söylerdin en fazla.
Ne çapkın komşumuzdun sen, Fahriye abla!

Gönül verdin derlerdi o delikanlıya,
En sonunda varmışsın bir Erzincanlıya.
Bilmem şimdi hâlâ bu ilk kocanda mısın?
Hâlâ dağları karlı Erzincan'da mısın?
Bırak, geçmiş günleri gönlüm hatırlasın;
Hatırada kalan şey değişmez zamanla.
Ne vefalı komşumuzdun sen, Fahriye abla!"

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Karadut şiiri, sevdiği kadına bir güzellemedir; "ağaç isem dalımsın salkım saçak/ petek isem balımsın ağulum" dizeleriyle kadını, kendini bütünleyen bir varlık olarak betimler.

Orhan Veli Kanık'ın Aşk Resmigeçidi, Altındağ, Şoförün Karısı, Dedikodu, Helene İçin, Quantitatif, Cımbızlı Şiir, Sereserpe adlı şiirlerinde değişik kadın resimleri çıkar karşımıza.

Oktay Rifat birçok şiirinde kadınları, genç kızları, kadın yaşamlarını anlatır; değişik kadın tipleri çizer. Kadın ve Çocuk, Çamaşır Yıkayan, Minibüsteki Kadın, Karıma adlı şiirleri bunlardan bazılarıdır.

Melih Cevdet Anday'ın Likyalı Kadınlar, Ana Tanrıça, Nergis ile Yankı şiirlerinde olduğu gibi üzerinde yaşadığımız Anadolu topraklarındaki geçmiş uygarlıklardan günümüze kalan kadın resimleriyle karşılaşırız. Öte yandan Kundura Boyacısına Kiraz Ağacına Çingene Kızına Dair, Seni Düşünüyorum, Yolculuk şiirlerinde olduğu gibi toplumun değişik kesitlerinden kadınlar için yazdığı dizeler de vardır.

Cahit Külebi'nin Seçmeler adlı kitabında yer alan Yeni Gelin, Kadınlar; Necati Cumalı'nın Lokantadaki Kadın, Bir Ana; Attiâ İlhan'ın Sen Beyaz bir Kadınsın; Ceyhun Atuf Kansu'nun Bekleyen Kadının Günü; Salah Birsel'in Pencerede Kadınlar şiirlerinde de farklı kadın kimlikleri çıkar karşımıza.

İsmet Zeki Eyüboğlu, Taşoluğun Başında adlı kitabındaki Kadınlar şiirinde kadınların yaşadıkları güçlükleri anlatan dizeler vardır. Şiir, umutlu bir söyleyişle ve insanın kadınlarla var olduğunun belirtilmesiyle sona erer:

"Karakış türkülerine yaz aydınlığı gün boyu
Emek kokuşlu gözlerinde yaşama çetin
Günbatımının tarla dönüşü sessizliği
Dizlerinde bitmiş sızlayan akşam
Ekin bolluğunca eriyen düşler
Gün açımı çiçekleri sarımsı
Kadınlarımız bunlar.
…
Bir bulut dolmuş bunca
Değgin karamsar düşlerine
Kuşkulu geleceklere sargın umutlar
Mor çürüğü derinlerinde batık gözleriniz
Yorgunluğu yansıyan bakışların çakılı
İlk göz ağrısı bir kuşluk yemeğinde doymuşluk
Yemek sonrası yeşilde serinleme
Bunlar bizim analarımız.

Kadınlar yeşil saksılarda pembe
Beyoğlu gecelerinin yorgunluğu
Büyük kentlerin mutluluğunda bitik
Dudakları gülüşlerin süslediği
Bakışlarınca savruk sevilmeye
Bunlar oynaşlarımız.

Kadınlar kuşluk güneşinde kara
Uçarı günlerin büktüğü belleri eğik
Toprak çatlağında kavrulu solgun
Boğulan suyundan başkaların
Bir öğle doymuşluğunun özlemine açık
Yarınlara korkulu giderayak
Bunlar bacılarımız.
…
Bekle ak dağlar ardından doğan günü
Kadınların dokuduğu bir kilim Anadolu
Bunlar kadınlarımız analarımız bacılarımız
Onlarla varız."

Ümit Yaşar Oğuzcan, Acılar Denizi adlı kitabındaki Kadınlar İçin Sone başlıklı şiirinin son bölümünde kadınlarla ilgili şu dizeleri yazar:

"Ben akıllı kadınları severim
Düşünen, az konuşan çok bilen
Her yerde, her zaman nazı çekilen

Hem nasıl severim, öyle severim işte
İçimde büyük, sonsuz ateşler yanmalı
Ölümüm bile o kadın yüzünden olmalı"

Hasan Hüseyin; Haziranda Ölmek Zor, Uzun Eski Bir Satıcı, Bizim Oraların Kadınları şiirlerinde, kendi anasının kişiliğinde Anadolu kadınını betimler. Hiç boş durmayan, çabucak büyüyüp ana olan, durmadan çocuk doğuran, silen süpüren ezilmiş, suskun kadını... Ağıt yakar bu kadınlara ve sorar; "Yok mu içinizde bir koçak ozan/ şu bizim kadınlara destan yazacak?" Kızılkuğu kitabındaki Yurttan Nakışlar şiirinde yine kırsal kesim kadınını şu dizelerle anlatır:

"küçük dağ istasyonlarında çocuk yüzlü çuvallar durur
elleri kucaklarında
  mormenevşe boyunlu
            ve sapan demirinden geçmiş gibi etleri
                  kadınlar durur
kadınlar
   türkü türkü
kadınlar
   ağıt ağıt
kadınlar ki
              nakış nakış
                    beklemelerden!
çığrışırlar yaramızda
çığrışırlar bıçak bıçak

çığrışırlar kurşun kurşun
çığrışırlar fitil fitil
kadınlar!

bakışları niçin turna katarı
bakışları neden demirparmaklık?
kapanmış bıçak yarasından da beter sanki ağızları
kilitli kapılardan da beter
kadınlar!"

Şükran Kurdakul, anasının yemenisindeki süs çiçeğiyle, gelinlik kızların sandığındaki çeyizle şiir arasında bağ kurar. Ülkemizin kırsal kökenli kadınlarını betimleyen dizelerdir bunlar. Şükran Kurdakul'un Ölümsüzlerle adlı kitabında Carmen, Cio Cio San, Madame de Renal, Ophelia, Meryemce, Mayari, Madam Ortans, Altınay gibi dünya ve ülkemiz edebiyatındaki ünlü kadın karakterler için yazdığı şiirler bulunmaktadır.

Süleyman Okay Hoşçakalın Dostlarım adlı kitabındaki Bacım adlı şiirinde kırsal kesimdeki kadınların yaşamlarına tanıklık eder.

"Gelmeden yiter genç kızlık çağı
düşer taş bebek birden kırılır
ince bir sızı gibi tüter çıran
umutlar düşlerde kalır
…

'Orda kışlar başkadır' diyor ya bacım
tezek kokuları büyüyor ya ocakta
açlıktan yüzleri uzar çocukların
biri sırtındayken diğeri kucakta
…

Yılda bir çocuk çok değil bacım
onüçünde kişiye varmak az değil
girdin mi sıkıntılar çarşısına
emeğin sebil"

Edip Cansever'in şiirinde, kentli orta sınıf kadınları öne çıkar. Oteller Kenti adlı kitabındaki kadın karakterlerden olan Tenis Öğretmeni ve Bayan Sara'nın ağzından yazdığı şiirler ağırlıktadır. Aynı kadınların hem tek tek şiirlerde, değişik mekanlarda çizer resimlerini hem de Phoenix Oteli'nde bir tiyatro dekoru içinde ve karşılıklı diyaloglarla bir araya getirir ikisini.

Muazzez Menemencioğlu'nun birçok şiirinde; "Oy benim kadınlığım korkularım/ gece gece ağlamalarım/ yere vuran güçsüz yanım", "İnce sivri kadın topukları deler beynimi/... Elleri soğan kokan sevilmiyen kadınlar.", "Kadınlar

tencere karalarını ovar, isleri ellerime yapışır" dizelerinde görüldüğü gibi kadın dünyasının içinden seslendirdiği acı, kadının toplumsal yaşam içindeki eşitsiz konumunu yansıtan hüzün vardır. Kadınların edilgen ve erkeğe bağımlı mutluluğunu şu dizelerle dışa vurur: "Kadınlar en güzel kumaşları/ sizin için/ sizin için tararlardı saçlarını gül suyuyla tel tel /.../ Biz hep oturur sizi beklerdik."

"Kadınlarız Saçları Uzun", "Önce Anamın Aklı", "Kocam, Helen ve Ben", "Gerçeği Yansıtma", "Süreç", "İş Arayan Kadın", "Kadın Yılı" başlıklı şiirlerinde; kadının toplumsal yaşam içindeki ikincil konumuna ve üzerindeki baskılara tepkisini dışa vurur. Özellikle, Kadınlarız Saçları Uzun, şairin, kadının toplumsal yaşam içindeki durumunu ortaya koyarken, egemen olan görüşe teslim olmadığını da belirttiği bir şiirdir; "Biz kadınlarız, saçları uzun, gül takarız,/ bilmez gibi görünür de çok şeyleri/ bilir, duyar, susarız./.../ Biz şimdi susuyoruz ya, bakmayın/ yanyana gelip çoğalıyoruz/ bir gün dünyanın yönetimine/ boyalı saçımız, küpeli kulağımız/ yüzüklü parmağımızla el atacağız."

Fethi Savaşçı'nın, yaşamının son dönemini geçirdiği Almanya günlerinin ve oradaki gözlemlerinin izleri Almanya Haberleri, Yaşlı Alman Kadını, Güzel Bira İçen Kadın, Suzan, Elisabet şiirlerinde görülür. Türkiye'den kadın resimlerine ise, çamaşır yıkarken anasına yardım eden Kocaköylü Üf Ayşe ve çamaşır yıkayan köy kadınlarının ve pencereden ezik ezik bakmasını istemediği Kırmızı Giysili Kıza şiirinde rastlarız.

Cemal Süreya, Anadolu'daki suskun, ezik kadın tipini şu dizelerle anlatır: "annelerinse ağızlarında hiyeroglif, ablalarınsa boyunları soru işareti" Genç kızları ise şu dizelerle tanımlar; "tıpkı o kuşlar gibi/ uçan daha bir süre/ sonra da vurulduktan." Sevda Sözleri kitabındaki Eski Kadınlar şiirinde de kadın yaşamlarına tanıklık eder.

Müşür Kaya Canpolat, Eşoğ Ot Döğmeye Gider, Eşoğ Ormana Gider başlıklı şiirlerinde yine bir kırsal kesim kadınının yaşam ve çalışma koşullarını anlatır. Emine Erbaş'ın Korkuya Doğru Yürüdüm kitabındaki Ninem şiiri de kadın yaşamlarına içerden bir tanıklık sunar.

Gülten Akın'ın ilk şiiri 1951'de, ilk kitabı 1956'da yayımlanır. Gerek o dönemde gerek daha sonra yazdığı şiirlerde tek tek bireylerin sorunlarıyla birlikte toplum sorunlarına da ağırlık verir. Şiirlerinde insanlarımızın yoğun olarak yaşadığı olaylara karşı öfkesini dışa vurur, onların acısına katılır. Kırmızı Karanfil kitabındaki Kadınsı, Kestim Kara Saçlarımı, Sorumlu Kadın, Eskiyen Adamın Karısı, Bir Tutsağa Üç Efendi, Kadından Çocuğa Bir Sinek, Kadın Olanın Türküsü, Kocakarı Ağıdı; Ağıtlar ve Türküler kitabındaki O Kadınlar İçin Beşli Sekizli, Yaşlanmayan Bir Kadına Türkü, Sarı Gelin Türküsü; Uzak Bir Kıyıda kitabındaki Melahatanım, O Bahçe O Kadınlar, Leyla, Eski Nine, Sözleri Kuş Kadınlar, Saklayan Kadınlar Şiiri, Düşleri Çıkmayan Kadınlar, Evdeki Kadının Şiiri, Korkak Kadınlar Şiiri, Bölünen Kadınlar Şiiri, Konkenci Kadınlar şiirlerinde kadın yaşamlarına içerden tanıklık eder.

Güngör Gençay, Kadınım adlı şiirinde yaşamın da mücadelenin de ortak olduğunu vurgular ve kadınları da yaşamın dönüştürülmesi için mücadeleye çağırır.

Ali Püsküllüoğlu Çapa Vakti şiirinde Çukurova'da pamuk tarlalarında çalışan kadınları ve genç kızları anlatır.

"Uzanır pamuk tarlası yemyeşil
Kızlar, gelinlik tazecik;
Aradığımız soğuk su
"Ellere yüzlere serinlik!"

Çapalar durur kuşluknan
Irgatlar yornuk alır;
Öğlen olur saatsız-maatsız
Zaman kısalır

Günün sonu yaklaşırken
Hâlsiz vücutları ince;
Yorgunluk, ağrı, sızı ne varsa
Döner sevince.

Alınyazısında çapa var
Dilinde çapa;
Heey... Çukurova insanları,
Heey... Çukurova!"

Ahmet Oktay'ın Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi adlı kitabındaki Kederlidir Taşlıkların İstanbul şiirinde de kadın yaşamlarına tanıklık eden dizeler vardır.

Erdoğan Alkan, Yeni Çağ Kadınlarının Dalgınlığı şiirinde geçmiş zamanlardaki kadın tiplemelerinden yola çıkarak günümüz kadınlarının dalgınlığının nedenini sorgular. Fatıma, aynı kitaptaki başka bir şiirinin adıdır.

Özdemir İnce, 1970 sonrasında yaşananları kendi yaşanmışlıklarıyla ve gözlemleriyle birleştirerek yaşamın değişik kesimlerinden kadınların şiirlerini yazar. "Ben bu kadını tanırım, çok iyi tanırım / üstüne kimse yoktur asker yolu gözlemede/ en çok istasyonlarda, hapisane kapılarında görülür/ oğlunu kocası, kocasını oğlu gibi sever,/ yalnızlık, sabır ve acı hep onda barınır;/ anam, bacım, güzelim bir tanyeri hallacıdır." dizelerinde belirttiği gibi... Asker yolu gözleyen, en çok hapisane kapıların§da görülen, vitrindeki mankenin yerine geçen genç kızın, "harimi cinciye gidip gizlice" muskalardan umut bekleyen kadının resimlerini çizer şiirlerinde. Kadınlar, XXXVII, Bir Kadın Bir Gün, Gümülcine Çarşısında Kadınlar, Bir Akdenizli Kadın, Sandıklı Pazarındaki Çingene Kadın, Saçlarını Satıyor Bir Kadın adlı şiirleri kadın yaşamlarının anlatıldığı şiirlerinden bazıları.

Metin Demirtaş, Türkülerde Gezer Adları kitabındaki Yeni Gelin şiirinde, bir yeni gelin odasında gördüklerini anlatıp kadın emeğini güzelleyen dizeler

yazarken; Ahmet Uysal, Onların Adları, Ah Sizin Elleriniz, Haviva, Bu Gece Nerede Olabilirim? şiirlerinde kadın yaşamları üzerine duygu ve düşüncelerini dışa vurur. M. Mazhar Alphan'ın Şimdi Sana adlı kitabındaki Galatalı Mualla ve Kapadokyalı Leyla; Köpüğü Kırık Dalga adlı kitabındaki Limanda Kadın başlıklı şiirlerinde değişik ortamlardan kadın görüntüleri çıkar karşımıza.

Melisa Gürpınar'ın şiirlerinde doğup büyüdüğü İstanbul'dan, İstanbul'da yaşamış kadın yaşamlarından izler vardır. İstanbul'un Gözleri Mahmur kitabındaki Feleknaz, İncifer ve Kamelya Hanımlar, Melekzade Şair Pakize Hanımefendi, İkbal Hanım, Matmazel Despina, Cemil Paşa ve Cemile Hanım, Deli Şahende Hanım, Lamia Hanımefendi, Adı Ester, Kedili Saime Hanım, Kötü Kadın Nebahat, Fahire Yenge, Kifayet, Evde Kalmış Neriman, Meryem Abla, Madam Adrina, Yalnızca Hayrünnisa, Adı Kapakta Yazılı Bir İstanbul Kadını başlıklı şiirlerinde birçok kadın yaşamı çıkar karşımıza. Geceyarısı Notları kitabındaki aynı adı taşıyan uzun şiirinde de kızına seslenir, kadın yaşamlarına ilişkin tanıklıklarını ve duygularını kızıyla paylaşır. Bu kitabındaki şiirlerinde, Tüketim Yorgunu Bir Kadının İç Çekişleri şiirinde olduğu gibi daha yakın zamandan kadın görüntülerine de rastlarız.

Sennur Sezer, ilk kitabı Gecekondu'dan bu yana, yaşamdaki bütün değerleri üretmelerine karşın yoksulluk ve acı içinde yaşayan emekçi yığınların sesi olmayı seçmiş bir ozan. Şiirlerinde en çok da yaşamı iki kez üretirken iki kez ezilen kadınlara ses olur. Direnç Şiirleri ve Bir Annenin Notları kitaplarında yer alan Kartopu, Kimlik Kartı, Dalgın, Dışında Olmak Kavganın, 23 Nisan 1972, Bir Annenin Notları, Hacer, Annem ve Kuşlar, Peyman'ın Yüzü Nerede?, Bir Akşamüstü, Pazar Yerinde Bir Öğle Üstü, Mektuplar, İfademdir, Trenler Geçiyordu, Afiş, Bir Halk Türküsünden, Eviçi Şiirleri, Yanlış Kadınlar Ezgisi, Kadının Akşam Duası başlıklı şiirlerinde kadınların yaşadıklarına yakın tanıklığın yanısıra onların duygularını dile getirir. Kirlenmiş Kâğıtlar, Dilsiz Dengbej ve Akşam Haberleri kitaplarındaki şiirlerinde de yaşamın çeşitli alanlarından kadınların, genç kızların; cinsiyetlerinin yanısıra farklı dil ve kimlikleri nedeniyle baskılanan kadınların yaşamlarına tanıklık eder. X artı 1, Kenger, Gülo, Boşnak Gelini bu şiirlerinden bazılarıdır. Sennur Sezer Kirlenmiş Kâğıtlar adlı kitabındaki aynı adı taşıyan şiirinde kadınlar için şu dizeleri yazar:

"Kadınlar, ki yoklukları fark edilir olsa olsa./ Kadınlar,/ bir yazma, bir renk, bir devinim… Karıncalar kadar/ olağan... Payları karıncalar kadar hayatta./ Göçerler, trenleri tanımadan. Selvisiz ve söğütsüz/ Bir ıssızda, katar katar hece taşları."

Sennur Sezer Bu Resimde Kimler Var kitabındaki Hacer adlı şiirde de asıl yurdu olan Beyrut'u özleyen ninesini anlatır.

"Yazın bu günlerinde/ Limon ağaçlarının ezgisiyle/ Anlatırdı kar kuyularını/ Denizi söyleyen kabuğu/ Kulağıma tutardı/ Kocaman sedefin uğultusu/ Beni uyutur/ Doğduğu şehre götürürdü onu/ Ninem Beyrutluydu"

Hidayet Karakuş "Hangi Leylasın Sen?" adlı kitabındaki şiirlerinde kadın ya-

şamlarına tanıklık eder. Yella adlı şiirindeyse, kadını çağın gereklerine uymaya, toplumsal mücadele içinde yerini almaya çağırır. Hidayet Karakuş, sevgilerini ve tanıklıklarını birleştirerek toplumun değişik kesimlerinden kadınların şiirini yazar. Zenne, Ölçülerinden Taşar bu şiirlerinden bazılarıdır.

Hüseyin Yurttaş'ın şiirlerinde kırsal kesim kadınları, kentlerde çalışan kadın resimleri, pazarlarda çalışan kadınlar, doğudan kadınlar vb. yaşamın çeşitli alanlarından kadınlar çıkar karşımıza. Kırkında Bir Kadın, ve Ayşe şiirlerinde toplumumuzun değişik kesimlerinden kadınların resmini çizer. "Ayşe gelin aş eriyor/ mayhoş meyveler arıyor/ karadır yazısı Emine'nin/ her cuma varıyor 'dede'sine/ umudu bir mum/ bir bez oluyor." Gelincik Günleri kitabındaki Bacı şiirinde de kadının yalnızlığını ve acılarını vurgular.

Kenan Sarıalioğlu, Ayna Rübaileri'nde "Acıyı/ Taşıyan erkekler/ Yaşıyan kadınlarmış/ Aynadan duydum"; Ablam şiirinde dizeleriyle kadınların acılı yaşamlarını ortaya koyar. Kara Zaman Şiirleri kitabındaki Ablam şiirinde de şu dizeleri yazar:

"Kazlıçeşme göğünde yatıyor ablam
Şen gülüşlerin Bihter Abla'sı…
Gölgelenirdi yüzünde zaman:
Meğer
Çığlıkmış
Her Kahkahası!.."

Zerrin Taşpınar'ın Bir Ardıç Kuşuyum Ben adlı kitabındaki şiirlerinden başlayarak şiirlerinde kadın dünyasına ve yaşamlarına yoğun ve duyarlı bir tanıklık vardır. "sarsak ve beceriksiz adımlarım/ utanır gibi kadınlığından/-sahi neden tek başına yürürken biz/ hafifçe çatıp kaşlarımızı/ yere bakarız ki-" sorusu bütün kadınlar içindir. Kızın Elinde Oya, İpek Bir Mendil, Sevdayı Seyreden Kadın, Bulanık Sularda Yüzmek, Çağsız Dokumacı, Bedensiz Bir Kadın İçin Üç Dize, Bir Saksı Menekşe, Meta, Demetevler Parkında Eylül kadın konulu şiirlerinden bazılarıdır. Anfora Şiirleri bütünüyle kadın dünyasının hüzün, yorgunluk, düş kırıklık ve sevinçlerini yansıtır. Anılarda Şimdi, Baharsız Çarşılarda Bir Ağıt, Dünyanın Bütün Irmaklarında, Tavra'daki şiirlerinde de kadınlar, kadınlık halleri dışa vurulmuştur. Şair, bir destan şiir olan Tavra'da söze Kybele'nin anlatısıyla başlar; "Güzeldim bir zamanlar, gerilmiş yay gibiydim/ kollarımdı o narin sarmaşıklar/ sarılmaya hazırdım ve sevmeye yazgılı/ kadındım ne de olsa./...../ Ben Kybele... en eski tanrıçası bu toprakların/ dinleyin beni ve dönüp bakın birbirinize/ usulca dokunun yarasına yanınızdakinin/ terk edilmiş güverteler yapmayın yeryüzünü."

Gülsüm Cengiz, insanı, içinde yaşadığı toplumsal koşullarla birlikte ele alan toplumcu şiirler yazarak başladı şiir yaşamına. Bu şiirlerin içinde yaşamı iki kez üretirken iki kat ezilen kadınlar geniş bir yer tutar. İşçi kadınlar, oğulları öldürülen ya da gözaltında kaybedilen analar, iş kazalarında ölen genç kızlar, oğulla-

rının- kızlarının yaşamı için mücadele ederken değişip dönüşen kadınlar… Mayısta Üzgün Gönlüm kitabındaki Neden? adlı şiirinde toplumun kadın ve erkeğe bakışındaki eşitsizliği sorgular: "Yasak bir aşkın tutkunuysa/ iki yürek/ neden erkeğin elinin kiri/ kadının yüz karası?/ Sönüp de aşk ateşi/ evine döndüğünde,/ elini yıkayıp sofraya oturunca/ erkek;/ neden yüzü güler karısının/ baba diye sarılır çocukları?/ Anne demek bile yasaklanırken/ öteki kadının çocuklarına…" Eylül Deyişleri kitabındaki Ak Yazmanın Ağıdı, Komutan Ana Maria'nın Ardından, Bizim Sokak, Sokak Lambası, Baharı Hüzünle Karşılayan Kadınların Şarkısı; Sevdamız Çiçeklenir Zulada kitabındaki Akşamdı; Mayısta Üzgün Gönlüm kitabındaki Bilirim Nasıldır, Kapılarda Bir Ana, Oğlundan Haber Alamayan Annenin Söylediği, Oğlunu Bekleyen Anne, Çalışan Bir Annenin Türküsü, Neden, Bilirim Nasıldır, Son Yaz Günü Şükranla, Balıkesirli Emine Abla; Akdeniz'in Rengi Mavi kitabındaki Kadınlar ki, Bir Mahpusun Karısının Söylediği, Kamber Ateş Nasılsın, Oğlu İdama Mahkum Ananın Savcıya Söylediği, Geride Kalan Anneye; Makas Kesmez İğne Dikmez Olmasa Ellerimiz oyunundaki Konfeksiyonda Kızlar; yeni şiirleri Kızıma Lirikler, Dokumacı Kızın Türküsü, Yasak Sevda Sözcükleri kadın yaşamlarına tanıklık eden şiirleridir.

Arzu K. Ayçiçek; Bir Göçün Haritası, Herkesin Bir Uzağı Var, Şehrinizde Kalamam kitaplarındaki şiirlerinde kadın yaşamlarını ve duygularını dışa vuran şiirler yazar.

Ozan Telli Aşka Amin kitabındaki Gelin adlı şiirinde, "büyülü bir düştü ninnili beşikte o" dizeleriyle bir yeni gelini anlatır.

Ayten Mutlu, ilk kitabı Dayan Ey Sevdam'daki Her Şey Ne Kadar Yakın ve Ne Kadar Uzak Şimdi, Sol Elim Kırık adlı şiirlerinde annesine ilişkin anılardan ve kendi yaşanmışlıklarından yola çıkarak, toplumumuzdaki kadının ezikliğini ve bu duruma olan tepkisini dile getirir. Seni Özledim kitabındaki Kadın ve Barış ile Bir İsyan Türküsü şiirleri de bu duyarlıkla yazılmıştır. Bununla birlikte Ve Başlıyor Güzelliğim şiirinde olduğu gibi, bu yazgıya boyun eğmemek, kadın olarak insan olarak yaşama sahip çıkmak, yeniden başlamak gerektiğini ifade eder şiirlerinde. Kül İzi, Ateşin Köklerinde, Yitik Anlam Peşinde adlı kitaplarında da kadın yaşamlarına, kadınlık hallerine tanıklık vardır. Savaşın Gölgesinde Oğula Mektup, Femina, Armağan Ben ve Kuşlar, Gecenin İkisinde, Yolcu adlı şiirleri bunlardan bazılarıdır. Kadının bin yıllardır ezilmişliğine başkaldırı olgusu en somut biçimde Bir İsyan Türküsü şiirinde ortaya konmuştur.

Bilsen Başaran; U Dönüş Yok, Bir Gece Şarkısı, Fotokopuk Düşler, Sim, Yittiğim Ülkem, Gül Kırığı adlı kitaplarındaki şiirlerinde yaşadığımız coğrafyadan farklı kadın yaşamlarına tanıklık eder. Bir Gece Şarkısı'ndaki Anama Türküm, Yasak Türküler, Kadın Olmanın Özlemiyle Kadındı şiirlerinde de kadınlık durumunu dile getirir.

Şükran Kozalı'nın Ay Boy Attı Bahçelerde kitabındaki Öykü şiirinin bir bölümünde kırsal kesim kadınının resmi vardır:

"Bir kadın çardak altında
Ekmek kokuları yakar ocakları
Sahanlığı dizi dizi yıldız
Koynunda gizli sevda sardunyaları
Kuşlar üzümlerde
Son şarapların sarhoşu.
Biten umudu
Bakır çanak gösterince kızılını
Nanesi avucunda çorbanın
Göğüslerini çatarak
Her güzelliğe saplanan bıçak
Tırnaklarında büyütür sefanın
Şifalı otlarını."

Şükrü Erbaş, Oğlumu Çok Özlüyorum şiirinde, öldürülmüş oğlunun mezar ziyaretinden dönen bir kadının acısına tanıklık eder. Kimliksiz Değişim adlı kitabındaki Kimliksiz Değişim-V adlı şiirdeyse yaşadığı ülkede ve dünyada olup bitenlere duyarsız, kültür karmaşası içinde kendi bencil isteklerinin tutsağı olmuş kentsoylu bir kadını anlatır.

Yaşar Miraç, Trabzonlu Delikanlı kitabındaki şiirlerde doğup büyüdüğü bölgenin, Karadeniz Bölgesi'ndeki kadınların resmini çizer. Bölgenin geleneksel söyleyişinden yararlanarak yazdığı şiirleri bazen bir türkü bazen bir ağıttır bu kadınlara yazılmış. Emine Halaya Türkü, Kara Sevdalı Bir Düğün Türküsü, Ayşe Gelin, Birtakım Evlilikler bu şiirlerden bazılarıdır.

Leyla Şahin duyarlılığını yoğun olarak toplum sorunlarına, kadınların acılarına, sevdalarına yöneltir. Kadının ikincil konumuna, ezilmesine tepkisini dile getirirken; Acı Toplayan İpekli Çardak Kuşu şiirinde "kadınım/ acıdır:/ kendi iç baskısında/ ikinci kez ezilmesi insanın" der. Öte yandan kadının giderek toplum içindeki konumunun değişmeye başladığının ve mücadelede yer aldığının da altını çizer: "kadınım./ uzun ve çetin yollarda/ erkeğimin yanında varım/ yürek torumdan süzerek geçiririm acıyı/ katarım yaşama." Yaşamı ve yaşamdaki güzellikleri savunmak gerektiğine inanır. İçindeki umudu; "Umutlu bir şairim: karanlık dizeler yazamam" dizesiyle belirtir.

Ruhan Mavruk'un lirik bir dille yazdığı şiirlerinde toplumsal sorunlara duyarlılık öne çıkar. Kadın yaşamları da şiirinde kendisini gösterir. İda Dağı Çöz Beni kitabındaki Leyla Şahin'e adadığı Çerkes adlı şiirde Osmanlı döneminde Kafkasya'dan getirilen harem kadınlarını anlatır. Bu şiire Ne Ad Verirseniz Verin başlıklı şiirinde, eşi asker olan bir kadının küçük oğluyla birlikte bir çatı katında yaşadığı yoksulluğa karşın yaşama tutunma çabasına tanıklık eder. Leyladan Beri kitabındaki Leyladan Beri, Cumartesi Anneleri Denizi, Gülbahçesi ve Karakol, İlmatar, şiirlerinde yaşamın çeşitli kesitlerinden kadın yüzleri görülür.

Lale Müldür, S'imge Dergisi'nin 16. sayısındaki (2005) Kadın Şiirleri Seçkisi dosyasında yayımlanan Bir Kadının ve Bir Ülkenin Anıları şiirinde kadınlık durumunu şu dizelerle anlatır:

"bir kadındı ve gözleri intihar
sevgilisi sürgündü ve anıları bir ülke
zeytinyağı tenekelerinde çiçekleriyle
başka kentler çevrelerdi kentleri
yasak kentler
ötekiler
…
kadınlar sürekli tığ örerdi ve yoktu anıları
ve sokaklar sanki
geceyarısı uyanmış erkekler kalabalığı
bir kadındı
bir ülkeydi
kapanmazdı artık yarası"

İdris Atmaca, Mayası Onur adlı kitabındaki Yeşilçam'dan şiirinde ünlü üç kadın sanatçıyı anlatan dizeler yazar: "Yeşilçam'ın/ en sarışın kızıydı cahide sonku/ o kuğu boyunlu kadehlerle/ yudumlarken rakısını/ biz sarhoş olurduk/ bakar bakmaz gözlerine"; "siyah file çoraplarıyla/ ne güzel soyunurdu/ aysel tanju/ tutuştururdu delikanlı kanımızı/ çıkarıp atınca üzerimize/ son parçayı da/ sönerdi sahnedeki ışıklar"; "yeşilçam'ın/ taçsız sultanıdır/ türkan şoray/ hâlâ heyecanla titriyor etli dudakları/ hep ilk filmini çevirir gibi/ bakışları işler içimize/ biraz da o büyütmüştür bizi"

Ahmet Müfid Sanki Aşk adlı kitabındaki Gel Git şiirinin II. Bölümünde kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı söylencesini şu dizelerle eleştirmiş:

"ÇAMURDAN YARATILAN O'YDU

yazıyordu geyik derisinden yaftada.
çamurdan yaratılan bendim; rastlanmayacaktı fosilimin
arasında, o eğri kaburga kemiğine.
belliydim
belkiydim.
iki uyku arasında uydurulan bir yalandı seciyem.
arınmak için soyunduğumda, tecavüzlerle doluydu yarıgece
çıplak, toprak vazodaki güllere dokundum sessizce;
tek bir yaprak bile düşmedi.

güller kendi halinde ölüyorlardı."

Çiğdem Sezer'in yoğun bir doğa ve yaşam sevgisi taşıyan şiirlerinde kadın yaşamları da önemli bir yer tutar. Kadınlık hallerine, kadın dünyasına, ev içi ya-

şamlarına yalnızca tanıklık etmez, kadının ezilmişliğinin nedenlerini de sorgular. Gece Günahları, Üç Kadın, Gelin Ağıdı, Benzer Kadınlar ve Annem miydi? şiirleri özellikle toplumumuzdaki kadınların durumunu belirleyen, tartışan ve çözüm arayan şiirlerdir.

Aydın Öztürk, Sustu, Ya Kalbimiz adlı uzun şiirinde 1999 Körfez Depremi'nde Değirmendere'de yaşamını yitiren çevirmen Nesrin Arman için şu dizeleri yazar: "oysa geçtiğimiz cuma beyoğlunda karşılaştık/ yüzü gülüyordu şakacıydı. çevirilerinden söz etti/ yeni kitabımı bekliyordu/ nereden bilebilirdim/ bu nesrin'i son görüşümdü/ nereden bilebilirdim/ bu ırmak şiirimin/ keskin bir dönemecine/ nesrin'in hikayesi çıkıyordu" Ağıtlara Yazıldı Zaman adlı kitabındaki Bir kadın Geçiyor şiirinde, "sokakları/ melankolisine boyayarak/ bir kadın geçiyor/ kirlenmiş bulvarlarda/ melankolisi kalıyor ayak izlerinin" diye tanımlar büyük kent yaşamındaki yalnızlıkları.

Namık Kuyumcu, Harman Zamanı Düşkırıklıkları ve Su Yangınları şiirinde çocukluk ve ilk gençlik dönemini yaşayan bir gencin kadınlara bakışını anlatan dizeler yazar:

"gözlerimde taşıdığım çıplak resimlerin utancı
kirpiklerimin kavuşmasına nasıl da gebeydi
hiç unutmam
çok erken öğrendim leyleğin hikayesini
hemen kovuldum
babaannemle gittiğim kadınlar hamamından"

"esas oğlanların esas kadınlara varmasıyla
biten romanları yazdım ve oynadım yeniden"

"(yine şaka olsun diye/ hiç girilmemiş mağaraları düşünüyorum/ hiç çıkılmamış dağları/ aklıma bakire kadınlar geliyor/ bakir delikanlılar/ bütün dağları aşk için yıkıyorum/ taşıyor mağaralar)"

Roni Margulies Hümeyra adlı şiirinde, ilk gençlik döneminde ünlü bir şarkıcı olan Hümeyra'nın şarkılarından yola çıkarak kendi ilk gençlik dönemine olan özlemi birleştirir ve şiirini şu dizeyle bitirir: "Gençliğimsin benim, seni seviyorum Hümeyra."

Yücel Kayıran, Beni Hiç Göremezsin kitabındaki Hem türk hem solcu hem sünni müslüman şiirinde çocukları için mutsuz evliliğine katlanan bir kadının resmini çizer:

"Her akşam alkolle olurdu, her akşam
içindeki aynalı odada dolaşan bir baba:
-Züleyha'yla evlenebilseydim
bir başka olurdu!

-O zaman biz?

Yine biz olur muyduk baba!

Duayla sabır taşına kesmiş anne:
-Güzel Allahım!
sınadın hep
dayanamadığım acılarla,
yüze çıkardın beni...
Ey güzel Allahım!"

Safa Fersal'ın İffet Hanım ile Sabri Bey adlı kitabındaki uzun şiirinde birçok kadın görüntüsü vardır:

"gitmiştin… çok uzundu boynu öpülmelerin
samatya sokaklarında yağmurun çan sesleri
'merhaba durağı'nda sevgilisini vuran bir serseri
maria'nın kiliselerinde acemi zangoçlar
alev alev bulutları yiyorlardı, gidiyordun
gözlerinde bıraktığım son anları bir bedenin/

koynumda biriktirmiştim bütün anıları; kiremitleri
karla örtülüyken bizans evlerinin
renkleri güvercinlerin ayak izleriyle ağırlaşmış

alkol hüzünlerin yarısıdır nedense
yani ekose perdeleri yırtmak gibi
bir hayat ertesi
salalar her ölüye yakışmaz, kıymayın hüzünlere
üstelik, geceler iplik pazarı… el değmemiş
göçmen bir kız öyküsü anılar
parçanın bütününü bölüyoruz; iffet hanım
ile sabri bey
sararmış fotoğrafların aşklarıyken

yani ufalanmış ayrılıkların
cumayı cumartesiye erteleyebiliriz
sultanahmet camii'nin top kandili altında
çünkü büyük sancılara örneğim artık
gitmiştin geceler çok uzundu
çiçek pasajı'nda son bestesini çalıyordu madam anahit
kara tutulmuş bir saadetin."

Şiirin bir başka bölümünde, kadının payına beklemenin ve sabretmenin düştüğünü şu dizelerle anlatır şair:

"-geceydi

iffet hanım konsolun önünde
aynalarla oyalanarak bekliyordu
sabri bey'i
durmadan şunu söylüyordu:
saatleri nereye gizlemeli?

zamanı okşayıp, görüntüleri yoldu yansımalardan
yaldızı dökülmüş bir çerçeveydi artık
sinek ölüleriyle bezenmiş kanlı duvara bakıyordu
-buraya bir fotoğraf koymak lazım, dedi içinden
sabri bey gelir neredeyse, bir de
akik taşından kolye
yüzümü de değiştirmeliyim, iki parça gülümseme

tüm bunları düşünürken iffet hanım
alkolden kıskanıyordu sokakları sabri bey
tanımadan önceydi funda'yı."

Nur Bulum'un ilk kitabı Yürü Direncim, adından da anlaşılacağı gibi yaşama sevinci, inanç ve umutla yazılmış şiirlerinin toplamından oluşur. Şiirlerinin hemen hemen hepsinde yaşama sevincini, her türlü olumsuzluğa karşı diri tuttuğu inancı ve umudu dışa vurur. Tıpkı şu dizelerde olduğu gibi; "öylesine dopdolu ki yaşam/ kolay kolay sığmıyor şiirlere", "hükmü geçmez burada mevsimlerin/ inancın ovası hep yemyeşil.", "Akıtırken sevinçleri düşlerime/ Bütün ümitsizliklere yol verdim bu sabah."

Ali Biçer şiirlerinde annesinin, ninesinin yaşadıklarından yola çıkarak kadın yaşamlarına tanıklık eder. Bugün Sensiz Olamazdım kitabındaki 5475 Gece, Halı ve Annem, Ve Tanrı Uyudu şiirleri de kadın yaşamlarını anlattığı şiirlerinden bazılarıdır.

Nevzat Çelik Müebbet Türküsü kitabındaki Ellerin Müebbet şiirinde annesinin görüntüsünde ev işleriyle tükenen kadını şu dizelerle anlatır:

"senin neden neden istediğini bilmezdim
çamaşır makinası der koyardın postanı
tersyüz eder ceplerini gösterirdi babam
bir el ıslatır çitiler bir el iplere dizer
rüzgar savurur güneş kurutur sanırdım

ellerim ellerim ellerim derdin anne
tuzbuz olurdu evimizin tek aynasında sesin
binse sesim bir akça kuşun kanadına gitse
boy boy çamaşır leğenlerinde kaç müebbet
buluşuyor ellerim senin küçücek ellerinle"

Sunay Akın, "Artıyor kara çarşaflılar/ yurdumun her köşesinde" dizeleriyle, son dönemde kadınlarımızın yaşadığı/ yaşamak zorunda bırakıldığı bir olguya dikkat çeker.

Rahime Henden'in şiirlerinde kırsal kesimden ve kentlerdeki çalışma yaşamından kadınlar çıkar karşımıza. Kahkahasız Bebelerim kitabındaki İşçi Fatma'ya, Kadınlara, Mihriban, Düşkün; Barikat Çiçekleri kitabındaki Direnişçi Eşlerinin Söylevi, Zekiye Alkan'a, Kadının Evrimi, Tutsak ve Kayıp Analarına, Bizim Köyün Peştemallı Kadınları; Gül Yangını Yürek kitabındaki Deniz Kızı, Ak Saçlı Anneme, Kadının Evrimi, Sen Ufuktasın; Sokaklar Bahar kitabındaki Sokaklar Bahar, Gurbetelli, Kadın Yüreği bunlardan bazılarıdır. Rahime Henden kadın yaşamlarına tanıklık ederken, toplumsal mücadelede yer alan, kimi bu uğurda yaşamını veren kadınları da anlatır ve anar. Yüreğimin Yongası kitabındaki Gitmem Dedi şiiri Cumartesi annelerinin çığlığı olarak yükselir. Ses Veriyordu Sessizlik kitabındaki Umuda Dair şiiri Hatice Yürekli'nin, Direnç Yapıtı şiiri Ayşenur Zarakolu'nun; Fabrika Kızı, Sabahın Koynuna, Anaç Arı şiiri Refiye Harmancı'nın anısına adanmış.

Akgün Akova, yazdığı şiirlerin bazılarında, kendine özgü biçemiyle pek çok kadının resmini çizer; dansözler, genelev kadınları, sinema oyuncuları, mayısta kocaya kaçan kızlar, Rum güzeli Eleni ve anneler (eski inançların korunduğu müzeler) vardır. Akgün Akova ayrıca toplumdaki kadın erkek eşitsizliğine, kadının ikincil konumda bırakılmasına karşı çıkan dizeler de yazmıştır: "dönüyorum/ -boş ol- diyerek kadınları tuz buz etmek mertlikse", "efendim siz de karısını odalara/ kızını modalara kapatanlardanmışsınız/ konu komşuya kırk yılda bir gönderenlerden/.../ çarşıya pazara sizsiz çıkamazmış/ başı önde yürürmüş/.../ esir tüccarı mısınız?"

Kemal Erdoğan, 1980 sonrası yurt dışına çıkmak zorunda kalmış bir ozan. Sürgün Mavi adlı kitabındaki şiirlerinde geride bıraktığı, özlediği kadınların resmini çizer. "İki kadın taşırım aklımda/ biri sensin sevdiğim/ biri de kına kokulu anam/ rüyalarıma girersiniz/ mülteci yalnızlığıyla kıvrandığım gecelerde/ anam dizine alır başımı, öper alnımdan, avutur beni/ sen içli sesinle türküler mırıldanırsın."

Muzaffer Özdemir, Çelik Renkli Şiirler kitabındaki Ağıtlar Gazel Dökümü şiirinde, sevdiği yanıbaşında öldürülen bir genç gelin için şu dizeleri yazar:

"Ağlar filiz boylu taze gelinim/ Ak gömleği/ Kanı ile ıslanmış/ Kolunda vurulan yavuklusunun/.../ Ağlar filiz boylu taze gelinim/ En ince yerinden üşümüş boynu."

Şeref Bilsel, Tuzlu Su Taşıyan Kadınlar şiirinde ninesinin kimliğinde Karadeniz coğrafyasındaki kadınların yaşamına tanıklık eder. Gonca Özmen Belki Sessiz kitabındaki Taşlık şiirinde kadının yaşamdaki yerini şu dizelerle ifade eder:

"Biraz önceydi
Serinlik verdim taşlığa
Ev içleri kadardım
Tozdum bir masada"

TEVFİK FİKRET 1867-1915

KIZ KARDEŞİM İÇİN

Anneme

Biz çocuktuk, seni gömdüler
Vefasız kumlara yabancı eller.
O günden beri, özlemli ve düşkün,
İçim kan ağlar kıbleye dönsem ne zaman,
Seni deve sırtında koşar görürüm,
Sonra kumlarda ezgin görürüm,
Bir diken belki mezarının işareti,
Develer görmeye gelenlerin belki;
Belki de tozların altında, kim bilir,
Ne diken var, ne gelen, ne mezar,
Ne de sen... Bense bugün derdimle
Seni inletmeye geldim, dinle.

Dinle her nerde isen, her ne isen;
Toz, bulut, ruh, melek, taş ya da diken;
Bunların hepsini ağlatacak,
Bir cinayet ki... Cinayet, gerçek!
Bir cinayet ki yasalar, dinler
Koymamış adını; fakat vicdan
O büyük yargıç, o apaçık kanun
Veriyor yargısını: İlenç, tiksinç!

Ama bu ilenmeyle sızlıyor mu vicdanın?
Sorun bunu erdemi aşağılayan o sefillerden,
Sorun doğayı hor gören o rezillerden,
Bu ilenmeyle, evet, sızlıyor mu vicdanın?
Sorun bunu namusu zehirleyen o kaatilden.

Zavallı kardeşim! İnsan tasarladıkça
Sonunda toprak olan acı serüvenini,
Şu on sekiz yıllık üzgülerin dehşetini,

Dayanamıyor... Artık bu böyle gittikçe,
İçim zehirlenecek anıp senin iyiliklerini.

Güzelliklerin önünde koşmaktı hep istediğin,
Daha küçüklüğünde erdemlere eğilimliydin,
Yüreğin yüce, hayalin yüceydi...
İlkönce sen aşıladın bana şiiri;
Çocukluğunda bile ince ve akıllıydın.

İnce ve akıllı idin, düşmesen bu aileye,
Kalırdı belki kadınlıkta büyük bir anın,
Yaşardı belki onun gölgesinde torunların.
Sen inmedin, seni indirdiler o çöplüğe;
Sen ölmedin, seni öldürdüler, zavallı kadın!

Öldürdüler... Bu hem de bugün, şimdi olmadı;
Çoktan gömüldü gençliğinin güzelliği, inceliğin,
Yüreğin, kadınlığın, onurun, dinlenişin.
Bir an didiklemekten o hain yorulmadı,
Bittin çamurlu tırnağı altında kalabalığın!

Tırnak, çamur, tokat... Bu yazgın değil senin,
Ey kutlu temizlik, en utangaç güzellik,
Ey utancın doğan güneşi, ey gül peçeli kızlık...
Tırnak, çamur, tokat... Sonu yalvaran bir hayat.
Tırnak, çamur, tokat... Sonu yok olma, toprak!

Elbet alçalmak olmamalı payı kadınlığın,
Elbet melekliğin umudu olmamalı zulüm, kötülük,
Elbet düşkün olursa kadın, alçalır insanlık.
Fakat bugün hep onlara düşen yığın yığın
Tasalar, üzüntüler, çileler, iğneler!
...
Zavallı kardeşim, eriyip bittin, öyle mi?
Sonunda ezdiler seni, öldürdüler seni.
Yıkmak istedim, daha yapılırken bu mezarı,
Ama yanılgı bırakmadı: Karanlık, cehennemlik
Bir gücün elinde, çiçekli fakat alçak

Bir mezar olan çevrene gördüm inişini;
Zorla, sürüklenir gibi indin adım adım!
Arkandan bu duruma, bilirler çok ağladım.
Bir ufukta kalmıştın, öyle kî, batışını
Islak gözlerimle uzaktan selamladım.

Bilmem ki şimdi hangi yazgına ağlasak?
Gençken yok olup gidivermek, çok acı;
Yok olmanın sebepleri ise ayrı bir acı;
Fakat bu tazenin sonsuz sevgiye lâyık
Bir yürek iken ezilmesi... yok olmadan da acı!

Arada bir yıkımın da olurmuş uğurlusu:
Kurtuldun işte bir çırpıda bin kez ölmekten.
Öldürdüler fakat... Beni yalnız bu titreten;
Ölmek değil, bu öldürülüş en acıklısı;
Çektiklerinden ötürü en çok benim üzülen!

Adınla alçaltıyorsun varlığını onun, ey sefil,
Kaldır hiç değilse taşından o utanç pasını,
Gölgen karartacak bu şehidin alnını...
Ey yaşayışın yarası olan kötülük, çekil,
Toprakta bari inlemesin onun temiz ruhu!
...
Siz toplanın başında bu saygıdeğer cesedin,
Siz, ey kadınlığın sonsuz sızlanışları,
Ey güçsüzlük ve alçalışın ürkek gözyaşları,
Siz toplanın ve ağlaşalım... Siz, bu yasın
En doğru, en yakın, en soylu tanışları!

–30 Ekim 1902–

(Rübâb-ı Şikeste, Kırık Saz, Bütün Şiirleri-2, Haz: Asım Bezirci Bugünün diliyle: Asım Bezirci, Can Yayınları, 1984)

ZİYA GÖKALP 1876-1924

MESLEK KADINI

Dersiniz, "Bir genç kız yaşı dolunca,
Mutlaka bulur kendine bir koca,

Kocası getirir evine ekmek,
O hâlde kadına meslek ne gerek?

Kadının mesleği olmaktır karı,
Çıkmasın o sakın bundan dışarı"

Ne lâzım erkeğin rakibi olmak,
Değil mi ikisi ezelden ortak?

İşçiye olunca rakib karısı
Kol artar, ücretin gider yarısı,

İkisi alırlar aynı ücreti,
Ocak'ın kesilir, artmaz serveti.

Lâkin o müsbet, bu menfi iktisad
Yapsalar bir ücret olur iki kat...

"Kadın yapsın evi erkeğe cennet,
Erkek de iki kat çalışır elbet!"

Bu sözler hep doğru, fakat her kadın,
Bulur mu bir koca, bulsa da yarın,

Bu adam ölmez mi, o halde nasıl
Dersiniz: "Kazanma iste muttasıl!"

Görürken ortada işte binlerce,
Kocasız kadınlar çeker işkence,

Dersiniz: "Değiller mesleğe muhtaç,
Ya koca bulmalı, ya kalmalı aç!"

Kadınlar önce de ziyade iken,
Harpten sonra bol bol koca nereden?

Evvelce melceydi hep zengin evler,
Kadınlar bulurdu sığınacak yer,

Yaşamak güçleşti, şimdi her erkek
Ancak karısına yedirir yemek

Sanmayın; hepsi de bir yük taşıyor,
Bir çoğu hodgâmdır, yalnız yaşıyor.

Bu gün yuvasızlar değildir yalnız,
Nice evliler de tâlihsiz, bahtsız;

Çünkü var binlerce sefih kocalar
Ya muttasıl içer ya kumar oynar,

Kimi de mahbeste alır soluğu,
Aç kalır evde çoluk çocuğu.

Bunlar da olmasa, kadın insandır,
İnsanın en büyük hakkı irfandır.

Kadın çalışmazsa fikri yükselmez
Tabiî o zaman size denk gelmez;

Diyorsunuz onun eksiktir aklı
Arttırmak istiyor, değil mi haklı?

Kadın yükselmezse alçalır vatan
Samimi olamaz onsuz bir irfan.

Hâsılı bir heves değil, ihtiyaç
İstiyor bu anda böyle bir ilâç:

Kocalı kocasız bir çok kadınlar,
Açtırlar; derseniz: "İşsiz kalsınlar!"

Derim ki: "O hâlde kastınız mutlak,
Bunları umuma odalık yapmak!"

(Yeni Hayat Doğru Yol, Elips Kitap, 2006)

CELAL SAHİR EROZAN 1883-1935

TUHFE-İ TAKDİS

Benim kadınlara ifrât-ı hürmetim vardır.
Bütün bu âleme mensûb olan güzellikler
Benim gözümde kadınsız leyâldir yek-ser;
Kadın bu zulmeti nâruyla hırpalar, dağıtır.

Şefîk bir kadının sîne-î nezîhinde
Yatarsa bir gececik hangi ızdırâb uyumaz?
Onun gözünden uçan en küçük tebessüm-i râz
Hayâl ü fikri yeşil bir cihân-ı ümmîde

Seyahat ettirerek müsterîh ü müstesnâ
Dakîkalar yaşatır; ba'zı kimsesizliğine
Bulur zavallıların, bir temâyüliyle devâ.

Kadın bu annedir, âğuuş-ı şefkatinde bizi
Daha çocukken eder teslîyet rahimâne;
Ve susturan da odur en birinci nâlemizi.

Beyaz Gölgeler

(Büyük Türk Şiiri Antolojisi 1-2, Ataol Behramoğlu, Sosyal Yayınlar, 2001)

FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL 1898-1973

VERASET

Ninem beşyüz altına satılmış bir esirdi,
Dedem beşyüz altını sayan bir derebeyi:
Köpek kanı, kurt kanı biri birine girdi,
İkisinden meydana çıktı bir kurt köpeği.

İki zıt cevheri var nabzımda vuran kanın,
Biri elpençe duran, öteki durduranın.
Duygum sana taparken düşüncem bir hayvanın,
Sırtında bir kadınla aşar karşı tepeyi.

Ben ninemden muhabbet, dedemden kin almışım,
Çini bir kase kadar başkadır içim, dışım.
Elini öpmek için yalvarsa da bakışım,
Isır diye tepinir gözlerimin bebeği...

(Han Duvarları Toplu Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

HALİDE NUSRET ZORLUTUNA
1901-1984

EV KADINI

Eşiğinden atlarken ferahlar yüreğimiz:
Ne taşlıkta bir leke, ne tahtalarda bir iz!
Bu şipşirin yuvacık sabun kokar kış ve yaz
Örtüleri bembeyaz, perdeleri bembeyaz…
Her köşede ince bir kadın zevki parıldar,
Her şeyde bir kadının göz nuru, emeği var.
Narin bir genç kadındır bu evin sahibesi:
Nazlı ırmaklar gibi çağlar gönülde sesi;
Gözleri hulyalıdır, yumuşaktır, derindir.
Ev ona bir "Mabet"tir, aile aşkı "Din"dir!
Hiç eksik olmaz onun etrafında bebekler…
Biri koşup atlarken ötekisi emekler…
Mevkuftur bütün ömrü yavrulara, yuvaya;
Süzgün çehresi benzer üç gecelik bir "Ay"a.
Her ne olursa olsun mevkiiniz, yaşınız,
Bu kadının önünde eğilmez mi başınız?

(Kadın Şair ve Muharrirlerimiz,
Haz: Murat Uraz, Tefeyyüz Kitapevi, 1941)

NÂZIM HİKMET 1902-1963

KADINLARIMIZ

Ayın altında kağnılar gidiyordu.
Kağnılar gidiyordu Akşehir üstünden Afyon'a doğru.
Toprak öyle bitip tükenmez,
dağlar öyle uzakta
sanki gidenler hiçbir zaman
hiçbir menzile erişmeyecekti.
Kağnılar yürüyordu yekpare meşeden tekerlekleriyle
ve onlar
ayın altında dönen ilk tekerlekti.
Ayın altında öküzler
başka ve çok küçük bir dünyadan gelmişler gibi
ufacık, kısacıktılar,
ve pırıltılar vardı hasta, kırık boynuzlarında
ve ayakları altından akan
toprak,
toprak
ve topraktı.
Gece aydınlık ve sıcak
ve kağnılarda tahta yataklarında
koyu mavi humbaralar çırılçıplaktı.
Ve kadınlar
birbirlerinden gizliyerek
bakıyorlardı ayın altında
geçmiş kafilelerden kalan öküz ve tekerlek ölülerine.
Ve kadınlar
bizim kadınlarımız:
korkunç ve mübarek elleri,
ince, küçük çeneleri, kocaman gözleriyle
anamız, avradımız yârimiz
ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen
ve soframızdaki yeri
öküzümüzden sonra gelen
ve dağlara kaçırıp uğrunda hapis yattığımız
ve ekinde, tütünde, odunda ve pazardaki

ve karasapana koşulan
ve ağıllarda
ışıltısında yere saplı bıçakların
oynak, ağır kalçaları ve zilleriyle bizim olan
kadınlar
bizim kadınlarımız
şimdi ayın altında
kağnıların ve hartuçların peşinde
harman yerine kehribar başaklı sap çeker gibi
aynı yürek ferahlığı,
aynı yorgun alışkanlık içindeydiler.
Ve on beşlik şarapnelin çeliğinde
ince boyunlu çocuklar uyuyordu.
Ve ayın altında kağnılar
yürüyordu Akşehir üstünden Afyon 'a doğru.

(Nâzım Hikmet Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2002)

KADINLARIMIZIN YÜZLERİ

Meryem ana Tanrıyı doğurmadı
Meryem ana Tanrının anası değil
Meryem ana analardan bir ana
Meryem ana bir oğlan doğurdu
Ademoğullarından bir oğlan
Meryem ana bundan ötürü güzel bütün suretlerinde
Meryem ananın oğlu bundan ötürü kendi oğlumuz
gibi yakın bize

Kadınlarımızın yüzü acılarımızın kitabıdır
acılarımız, ayıplarımız ve döktüğümüz kan
karasabanlar gibi çizer kadınların yüzünü.

Ve sevinçlerimiz vurur gözlerine kadınların
göllerde ışıyan seher vakıtları gibi.

Hayallerimiz yüzlerindedir sevdiğimiz kadınların,
görelim görmeyelim karşımızda dururlar
gerçeğimize en yakın ve en uzak.

(Nâzım Hikmet Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2002)

ASAF HÂLET ÇELEBİ 1907-1958

KADINCIĞIM

oyluk kemiğimi çıkartıp
kendime bir kadıncık yaptım
ve bir şamar vurup
rafa oturttum

ben evden çıkınca
kadıncığım yemeklerimi pişirdi
söküklerimi dikti
ve akşam olunca
korkusundan
çıkıp rafa oturdu

geceleri kadıncığımın dizine korum başımı
ve üç kıl koparınca
uyurum

(Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 2005)

RIFAT ILGAZ 1911-1993

SARI YAZMALI

Ya dertlisin, ya sevdalı…
Eşsiz kalmış keklik misin?
Uçamazsın, sekemezsin,
Alan almış, satan satmış
Beşik kertmesi başın bağlı
Başını alıp gidemezsin!

Yavru kuşum, bu sendeki güzellik
Başlık mıdır, harçlık mıdır babana!
Değerini biçen biçmiş
Kız evlatsın, eğeceksin boynunu
Şerbetini içen içmiş
Davul zurna gideceksin yabana!

Gelin değil yoz tarlada ırgatsın,
Kadın değil, ana değil, kul köle,
Kargacaklım, Aybasanlım, Malyaslım,
Babandan mı miras sana bu çile?
Bir çile ki soydan soya,
Bir acı ki anadan kıza.
Yârin gider gurbet ele bekle dur.
Kiminin künyesi Kore'den gelir,
Kiminin mektubu Alamanya'dan,
Kuşun kanadında gelir, okunur.

Bir gece yarısı çalınır kapın
Alıp götürürler erkeğini,
Kaçak mıdır, kaçakçı mı bilmezsin.
Yüreğine kızgın hançer sokulur.
Uyku girmez kalan* yaşlı gözüne
Gökte misin, yerde misin
Bekleyişin ezgi olur, açılır,
Türkü olur yaprak yaprak dökülür:
"Pencerelerde perde misin?"

Karakışta limon fidesi gibi
Isıtırsın yetimini koynunda.
Boynu bükük büyütürsün yavrunu.
Avucu kınalı, gözü sürmeli,
Tabanı nasırlı, eli kazmalı,
Kara toprak ellerinde un ufak…
Ellerinde bir tek tohum
Dolu dolu, sarı sarı bir başak!

Al paçalıklı, sırtı küfeli,
Başı çifte çifte sarı yazmalı
Siler gibi alınterini çevrene
Bu karayazıyı alnından silip
Kendi özyazını, kendin yazmalı!

Cide, 1978

(Kalan (Galan): Artık Bütün Şiirleri (Kulağımız Kirişte), Çınar Yayınları, 2010)

DOĞUM KOĞUŞUNDAN ÇIKIŞ

Rukiye'nin saçları dağınık,
Yanakları boyasız,
Kanı çekilmiş dudaklarının.
Kıvranıyor muşamba masada,
Bu sancı, başka sancıdır,
Bu çığlık, başka çığlık.
Candan can ayrıldı işte.
Verdi dördüncü meyvasını Rukiye.
Belki bir tütün işçisi kazandı Beşiktaş,
Belki bir yosmacık daha, Beyoğlu.
Kim sevmez ki yavrusunu,
Kuşa bak, kurda bak,
Nasıl sevmesin Rukiye.
Haseki'nin sıcaktır odaları,
Dışarda kar yağar, kime ne,
Yataklarda çift yatılır, zararı yok,
Ispanak verilir sade suya,
Bu da mı tasa!

En kötüsü, haftayı geçmez misafirlik,
Bir sabah bakarsın ki çocuk kucağında
Taburcusun!

Kar yağar buram buram
Üç çocuk bakar yollara,
Anan kendinden geçmiş Rukiye'm,
Kocan… Bırak şu hayırsızı!
Haseki yolları arnavutkaldırımı
Arabada gidenler düşünsün,
Kumkapı'ya yayan gidilir, yayan!
Üşütmeye gelmez,
Bilirsin ki kırk gün açıktır,
Lohusanın mezarı.
Emziklisin, kaynamalı tencere,
Nasıl dayanırsın, Rukiye'm,
Hazıra dağlar dayanmaz.
Hele bak şu kör kısmete,
Tutmuş da çocuktan açılmış!
Ne yapmalı bu vakitsiz geleni,
Bir kısır zengin karısına,
Evlatlık mı vermeli dersin,
Yoksa tütündeki işten mi olmalı?
Geçer yangın yerinden
Kenar mahalle yolları,
Yufka olur anaların yüreği,
Taş olur zemheride sular,
Kan donar, yürek donar,
Köpekler ulur yangın yerinde
Ya açlıktan, ya soğuktan,
Bırakma kucağındakini, Rukiye'm,
Bu kar suçunu kapatmaz!

(Bütün Şiirleri (Yaşadıkça), Çınar Yayınları, 2010)

BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU 1913-1975

HİZMETÇİLER

Uyku kardeşim gel koluma gir
Gözüm
Ilık ve muhkem perdelerini indir
Sofalarında alaca karanlık insanlar dolaşan
Evimize gidelim
Sinelim bir köşeye seyredelim.
Siyah üstüne mor ve beyazla çizilmiş
Hizmetçiler hizmetçilerimiz
Şu yanda bir fısıltı var şaşa kaldım
Hepsinin dudaklarında benim adım
Halbuki ben onlardan çoğunun
Yüzünü bile unutmuşum
Hepsinin dudaklarında benim adım
Tevekkeli değil ellerinde büyümüşüm.
Uyku kardeşim gel koluma gir
Hafıza Allah rızası için kapılarını aç
Hizmetçiler hizmetçiler, hizmetçilerimiz
Ben onlardan başka bir yerde bahsedecektim
Nasıl oldu da rüyama girdiler farkında değilim.
En önde Dilber, Aziziyeli Çerkez
Bir Meryem kadar munis, bir Meryem kadar güzel
Tetanostan ölmüş
Bir gemi halatı gibi gerile gerile
Ölürken görmedim Dilber'i anlattılar
Dilber'in yüzü bir kupa kızı gibi ezberimde
Gerilen ellerinin acısı yüreğimdedir.
Sonra İkbal,
On beş yıldır yatalak ninemizin
Emektar hizmetçisi
Tam on beş sene oturak boşalttı
Ve zavallı ninemizin
Ayva gibi çürüyen vücudunu
Günde birkaç nöbet sarıp sarmaladı

Tam on beş sene pansıman, kan, irin
Günlerden bir gün canına tak dedi biçarenin
Meğer elektrik düğmesi kadar memelerine
Ancak yirmi beşinde süt yürümüş
İkbal! Elmacık kemikleri çürümüş
On beş senelik emekten kala kala
Cebinde bir kutu oksit dö zenk merhemi bir kutu pudra
Ve dudaklarında tahta kurusu gibi ezilmiş bir tebessüm
Eşkıya misali dağa çıktı İkbal
Ve ilk rastladığı erkeğe
Zorla ikram eyledi
Çürümüş elmacık kemiklerini
Üç beş ay avare dağlarda dolaştı
Orospu olmuş dediler
Veremden öldüğünü duyduk.

Bir kenarda Havza'da can veren Ayşe
Karnı su toplamış
Hüt dağı gibi şişmişti
Yüzü zaguda gibi yemyeşildi.
Ayşe'yi kurtarmak için
Avuç dolusu para sarfettiler
Günlerce karnından bir leğene su boşalttılar.

En sonra Maçkalı kız kardeşler
Biri dokuz yaşında öteki on üç
Yanımızda ne kadar kaldılar hatırlamak güç
Yalnız birisine şehrin öteki ucunda yan baksalar
Söz atıp çelme taksalar
Kardeşi yırtıcı bir kaplan gibi saldırırdı
Evde oturanların üzerine
Velhasıl bir türlü hizmetçiliği benimsemediler
Onları dört beş ay güç bela zapttettiler
Nihayet Karadeniz vapurunda bir metre murabba
yer bulundu
Kardeşler Maçka'ya sevkolundu.

(Bütün Şiirleri (Karadut-Dol Karabakır Dol),
İş Bankası Kültür Yayınları, 2006)

ORHAN VELİ KANIK 1914-1950

AŞK RESMİGEÇİDİ

Birincisi o incecik, o dal gibi kız,
Şimdi galiba bir tüccar karısı.
Ne kadar şişmanlamıştır kim bilir.
Ama yine de görmeyi çok isterim,
Kolay mı? İlk göz ağrısı,

..... çıkar
..... dururduk mahallede
..... halde
..... adlarımız yan yana yazılırdı duvarlara
..... yangın yerlerinde.

Üçüncüsü Münevver Abla, benden büyük
Yazıp yazıp bahçesine attığım mektupları
Gülmekten katılırdı, okudukça.
Bense bugünmüş gibi utanırım
O mektupları hatırladıkça.

Dördüncü azgın bir kadın,
Açık saçık şeyler anlatırdı bana.
Bir gün de önümde soyunuverdi
Yıllar geçti aradan, unutamadım,
Kaç defa rüyama girdi.

Beşinciyi geçip altıncıya geldim
Onun adı da Nurünnisa.
Ah güzelim
Ah esmerim
Ah
Canımın içi Nurünnisa.

Yedincisi Aliye, kibar bir kadın
Ama ben pek varamadım tadına,

Bütün kibar kadınlar gibi,
Küpe fiyatına, kürk fiyatına.

Sekizinci de o bokun soyu:
Sen elin karısında namus ara,
Kendinde arandı mı, küplere bin.
Üstelik kendinde de
Yalanın düzenin bini bir para

Ayten'di dokuzuncunun adı,
Barlarda göbek atar
İş başında şunun bunun esiri,
Ama bardan çıktı mı,
Kiminle isterse onunla yatar.

Onuncusu akıllı çıktı
Bıraktı gitti beni.
Ama haksız da değildi hani,
Sevişmek zenginlerin harcıymış
İşsizlerin harcıymış.
İki gönül bir olunca
Samanlık seyranmış ama,
İki çıplak da -olsa olsa-
Bir hamama yakışırmış.

İşine bağlı bir kadındı on birinci.
Hoş, olmasın da ne yapsın?
Bir zalimin yanında gündelikçi;
Adı Luksandra
Geceleri odama gelir,
Sabahlara kadar kalır.
Konyak içer, sarhoş olur,
Sabahı da, iş başı yapardı şafakla…

Gelelim sonuncuya.
Ona bağlandığım kadar
Hiçbirine bağlanmadım.
Sade kadın değil, insan.
Ne kibarlık budalası,

Ne malda, mülkte gözü var.
Eşit olsak, der
Hür olsak, der.
İnsanları sevmesini de bilir,
Yaşamayı sevdiği kadar.

(Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

QUANTİTATİF

Güzel kadınları severim,
İşçi kadınları da severim,
Güzel işçi kadınları
Daha çok severim

(Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

CIMBIZLI ŞİİR

Ne atom bombası
Ne Londra konferansı;
Bir elinde cımbız,
Bir elinde ayna;
Umurunda mı dünya!

(Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

SERESERPE

Uzanıp yatıvermiş, sereserpe;
Entarisi sıyrılmış hafiften;
Kolunu kaldırmış, koltuğu görünüyor;
Bir eliyle de göğsünü tutmuş,
İçinde kötülüğü yok, biliyorum;
Yok, benim de yok ama…
Olmaz ki!
Böyle de yatılmaz ki!

(Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

OKTAY RİFAT 1914-1988

ODALIKLAR

Titiz kadınlardı bunlar
sedirleri düşsel beyazlıkta
kuş resimleri tüy tüy çizilmiş, duru
sular ve kiremitli dam,
çıngırak, çocuk şaşılası bir canlılıkta,
denizi bir ışık tarlasına çeviren
lüfercilere baktıkları cumba
kutu gibi, dokunaklı ve gecesel,
evlerinin payandaları yeşil
tepsileri külle limonla ovulmuş
gözlerinin hüznünde yatan ölü
bir odada dirilmeyi bekliyor
torbalara doldurmuşlar
kanıyla ıslanan toprağı dökmek için
uzak bir memlekete vapurla gidilen,
gözdeleri bunlar odalıkları
camlarına güneş vuran kuyumcuların.

(Bütün Şiirleri 1, Yapı Kredi Yayınları, 2010)

ÇAMAŞIR YIKAYAN

Karşı avluya ne zaman dönse
Dikmiş dizlerini çömelmiş
Apış arasında güllü şalvar
Ak kolları dirseklerine dek köpük
Koca leğenin önünde
Körpe gelin çamaşır yıkar
Yanı başında isli bir kazan kaynar
Dokuz canın mintanı tumanı
Gökyüzüne ağar kara dumanı.

(Bütün Şiirleri 1, Yapı Kredi Yayınları, 2010)

MELİH CEVDET ANDAY 1915-2002

ANA TANRIÇA

Arkeolog James Mellaart'ın Çatal Höyük'te
bulduğu dokuz bin yıllık ilk yeraltı kenti için

Kurt eti yemezdik
Çok böğürtlen şarabı ve badem yağı
Yeryüzü ölüm gibi güzeldi korktuk
Kentçe toprağın altına kaçtık basamaklı
Odalarımız ve boynuzlu mezarlarımızla.

Mavi geyikler vururdum
Obsidian satardım Kıbrıs'a
Büyükayı yılında gezdim tekmil Pamphilia'yı
Keramiksiz Beldibi'ne kırmızı kablar verdim
Boğa kızı Dentalia'yı aldım karşılığında.

Ana Tanrıçanın önünde yattık
Konuşmadan ve acıkmadan ölesiye
Damın üstünde aslanlar dolaşıyordu
Alt katta ölülerimizin kemik sepetleri
Gebe Tanrıça, duvarda resimler ve meme.

Yangında alev aldı Dentalia -duvar gibi-
Acı burçak yedim o gece
Odamın altına gömdüm kızı
Mavi yeşil apatitli gerdanlığı
Ve kırmızı halhalları ile.

(Sözcükler, Toplu Şiirler, Everest Yayınları, 2008)

BEHÇET NECATİGİL 1916-1979

KADINDILAR

Kadındılar hep onlardan istendi
Ağırdı kaldırdılar
Taşlıydı, bırakılsa elleri
Düşer kalırdılar

İtilmiş gündüzlerde
Çoğu ancak gecelerde vardılar
Çağrıldıkça geçici
Fısıltılara kandılar

Onlar bütün yatışlardan
Biraz korku biraz umut kalkardılar
Dendi istemiyorum güçleriydi oysa
Bütün yalnız kaldılar

İstenseydi ağrılı bir sütü
Mutlu sevinçli sağardılar
Dölsüz bir süre eğrelti yeşili
Baskın sıcaklar geldi soldular

Kıskançtılar, onurlu
Baktılar başlar öne eğiliyor
Hırçın atların terkisinde
Yalçın dağlara kaçtılar

(Şiirler, Bütün Yapıtları, Yapı Kredi Yayınları, 2008)

İSMET KÜR 1916

KANDİLLİ'DE

Mutlu oldun mu diye düşünüyorum Âdile Sultan,
Bu süslü tavanların altında…
Gülümser miydin, şu boy boy yaldızlı aynaların
Sana aksettirdiği hayale?..
Kocaman sarı bir gül gibi dağılırken sularda ay,
Yüreğin titrer miydi senin de?
Konuşmak gelir miydi içinden
Saçaklarında yaşayan kuşlarla?..
Bir sualim daha var, Âdile Sultan,
Bütün suallere bedel…
Bir sualim daha var,
Bütün suallere cevap…
Hiç sevdin mi diyecektim Âdile Sultan,
Hiç sevdin mi?
Ama,
"Sultanım ben.." falan diye düşünmeden,
Şöyle can-ı gönülden.

Kandilli Lisesi 1953 Temmuz

(Bir Gece Yarısı. 99. Kat Şiirleri, Everest Yayınları, 2005)

CAHİT KÜLEBİ 1917-1997

KADINLAR

III
Sade bunlar mı Cahit Külebi!
Doğup büyüdüğün Niksar'da
Kadınlar görmedin mi?
Kaybolur gider sanırdın
Tarla çapalarken güneş altında,
Karanlık odalarda tütün dizerken
Yanıp sönerdi ıslak ıslak
Yeşil tütün renginde gözleri.

Sade bunlar mı Cahit Külebi!
Kayseri'de, Adana'da, İzmir'de
Kadınlar görmedin mi?
Bir yırtık mendile benzerdiler,
Öyle kadınlar ki, ekmek uğruna
Daha önce kızlıklarından
Renklerini verdiler.

Sade bunlar mı Cahit Külebi!
Sıvas'ın Yıldızeli taraflarında
Ya o gördüğün genç kadın!
- Öyle sabırlı, öyle sessiz…-
Yüzüne ağlayarak bakardın.

Otuzuna bile basmadan, dostlar!
Ölüp gidersem
Ardımdan ağlamayın!
Yalnız kadınlar için,
Yalnız onlar için ağlayın.

KADINLAR

III
Bütün ışıklarını yakmış
Üzerime doğru geliyor.
Mavi bir boncuk, el değmemiş
Uyarma lambası açılıp söner,
Ya bir küçük yarış arabası
Ya da bir dağ suyu akıp gider.

Bu değindiğim, dişinin süt beyazı, süzme balı.
Oysa kişiyi candan bezdirir otobüsleri kamyonları…
Ko gitsinler, tangur tungur cehenneme.

Ama, yaşlı köylü kadınlar böyle mi ya?
Usları saat gibi işler, yüzleri güleç.
Hepsi de küçük kağnılara benzer.

(Bütün Şiirleri, Yangın, Bilgi Yayınevi, 2006)

FAHRİ ERDİNÇ 1917-1986

KEZİBAN VE KARASABAN

Keziban'ın mermer omuzlarında
çizim çizim iki çürük
koltuklarında ip kesiği sızım sızım
bir boyunduruk bir zelve bir de ipten
şalvarlı çarıklı sırtında zıbın
kenti görmüş değil daha Keziban kızım.

Dünyanın dört bucağında
hangi topraklardan kovulmamışsa daha ağa
oralarda hep karasaban boyunduruk ve zelve
kiminde bir çift öküz koşulur sabana
kimi yerde katırla dana eşlenir
kiminde geyik inek deve
kimi yerde at-eşek
bizde Keziban kız koşulur eşekle eş
çeker bildim bileli boyunduruğu
ve daha da çekecek.

Nice ülke var ki dünyada
kadını çarşafın karanlığından uzaya çıktı
biz de "çıktık açık alınla her savaştan"
yalnız Keziban'ımız çift çizgisinden çıkamadı.

Vay benim içi güzel dışı viranım
sabrın ve umudun zengini Kezibanım
bükmüş değildir daha ince boynunu
gık demez yazgısına nedenini sormaz
ama yeter deyip davranmıyagörsün millet
sen o zaman gör onu
erkeğini savaşta da tek komaz.

Ziynetlerden bir çift boncuk küpeyi bilir
dünyayı bulur bir çiğnem sakızlık hediyede
burcu terinden gayrı lâvanta da tanımaz
kan terlemese Türk anası böyle Keziban'da
güller gül diye açmazdı zaten
ıtırlar ıtır kokmazdı Türkiye'de.

(Kırlangıcın Kuyruğu, Yabanel Yayın, 1989)

CEYHUN ATUF KANSU 1919-1978

ÇARŞAF SERGİSİ

Sen çarşaf, kara çarşaf. Şark gecesi
Kadınlarımı, kızlarımı örten gece
On dört yaşında birden gece
Gökyüzü, sevdikleri mavi
Günışığı, aradıkları altın pembe
Donuveriyor karanlıkta erkenden
Kadınlarımda gizli gizli gül konca.

Ortaçağ çarşısında arşın arşın
Bezirganın sattığı karanlık
Bin arşın zulüm ölçer, bin arşın korku
Katlayıp katlayıp sardığı kötülük
Açılıp örtündüğünde kızlarım altında
Gül yaprağını yiyen hastalık

Atatürk'ün yırttığı ilk perde
Kadınım baksın diye açtığı
O güzelim Batılı pencere
Açtınız kadınlarım ellerinizle, baktınız
Seher yellerini kokladınız, serin
Bir adım daha kurtulacaktınız

Taşlar altında, kaldırınca kıvrılmış
Küçük böceği görüyorum
Yaşamanın sürüngenliği kaynaşıyor
Karanlık kuyulara taş atsan ses vermez su
Ölen milyonlarca çocuğun beşiği
Karanlık odalarda sallanıyor

Bir adım daha önümüz açıklık
Türküler söyleyecektiniz, sağlam türküler
Ruhsal veremden kurtulacaktınız
Bebeklerinizi sallayan gündüzün elleri
Güneşli sabahlarla dost odalarda
Gülümseyen insan hayatının klorofili

Günlerin çiçekli perdesini açıyorum
Kadınlarım yeniden aydınlıktasınız
Çiçekli dallı basmaları yurdumun
Ben güneşi dokuyayım da akşama kadar
Siz siyahlara bürünesiniz!
Bütün çarşaflarınızı kesiyorum.

(Varlık Şiirleri Antolojisi, Haz: Enver Ercan, Sayı: 411, 1 Ekim 1954)

BEKLEYEN KADININ GÜNÜ

Kadınım saçlarını tarar aynada,
Benim parmaklarım değermişçesine.
Bahçeye çıkıp şarkı söyler içinden
Sesinden sesim geçermişçesine.
Güneşin kızarttığı kayısılar gibi
Aklından ben geçerim güneşlenirken,
Kızarır al al olur ben öpmüşçesine.

Eğilmiş dikiş diker, gömleğimin düğmesi
Hayal eder beni, birden ürperir
İnce bir sızı duyar iğne batmışçasına.
Çocuğunu göğsüne bastırdığında
Erkekliğim geçer ta iliğinden
Benimle uzanıp yatmışçasına.

Bir sabah ayrıldım bir akşam kavuştum
-Ah, olgun dutlar gibi ballanmış gözlerinde-
Saatlerin biriktirdiği o tatlı özlem
Sanki uzak denizlerden dönüyorum
Karşılar, beni yıllarca beklemişçesine.

(Bağımsızlık Gülü Buğday, Kadın, Gül ve Gökyüzü, Bilgi Yayınevi, 1998)

SALÂH BİRSEL 1919-1999

KAMER HANIM

Gün gelecek KAMER HANIM
Gençliğini düşünecek
Hafifçe daralacak kalbi
Mutfağa doğru gidecek

Yumurtayı çırparken kâsede
Durup saçlarını çözecek
Şurup kaynayacak bir kenarda
Hatıralar üşüşecek

Ve yayıldıkça mutfağa pasta kokusu
O da endamını gerecek
Bir tabak alacak raftan
HACİVAT beni sevmişti sahi deyecek

Gün gelecek KAMER HANIM
Boyuna pasta pişirecek

(Köçekçeler Toplu Şiirler 1, Hacivat'ın Karısı, Adam Yayınları, 1996)

GÜZİN'İN GENÇLİK YILLARI

Ben Güzin'i düşünürken
Güzin'in de düşündükleri vardı
İnce inceydi parmakları
Minnacık bir yüzü vardı

Güzin'in aklında
Atlar arabalar
Daha başka erkekler
Başka hayatlar vardı

Güzin'in kedileri vardı
Benim gibi okşanmak isteyen

Ama sevdanın adı geçsin
Güzin kaşlarını çatardı

Güzin, masalların da Güzin'i
Şehzadeler Güzin'in de şehzadeleri
Bir büyük defter tutar
Güzin'in hayalleri

Ben odada otururken
Güzin'in de oturduğu odalar vardı
Kendisine ait bir yatağı
Kendi uykuları vardı

(Varlık Şiirleri Antolojisi, sayı 350, 1 Eylül 1949
Köçekçeler Toplu Şiirler 1, Hacivat'ın Karısı, Adam Yayınları, 1996)

SABAHATTİN KUDRET AKSAL
1920-1993

BİR KADIN

O sonsuz bir uykuya daldı
Haberi olamaz bundan sonra artık
Güneşten kasırgadan
İster deniz dalgalı olsun
İster durgun
Gökyüzü berrak umurunda mı
Postacının getirdiği mektubun
Nerden anlasın
Geldiğini gurbetteki oğlundan
Rahattır ne ev ne ekmek
Ne hasret derdi başında

Sonsuz bir denizin kıyısındadır

(Batık Kent Son Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 1994)

CAVİDAN TÜMERKAN 1922

ERKEK, KADIN

Erkek sel, kadın göl
Erkek akar gider, coşgun
Kadın derin sessiz, durgun.
Biri haklı doğuştan.
Haksız öteki...
Biri insan,
Öbürü değil sanki...

(Güneş Beklemez, 1978)

ÖZDEMİR ASAF 1923-1981

GEÇERKEN

Maviydi gök resimlerde.
Kadının bir elinde sepet vardı
Bir elinde çocuğu.

Köylü kadın gülüyordu resimlerde,
Başının üzerinde perde perde
Beyaz bulutlar geçerken…
Erkeklerdi çalışan
Resimlerin tarlasında.

Maviydi gök köylerde.
Bir kadının elinde bel vardı,
Bir kadında kazma.
Bir başkasında kürek…
Sırtlarında yazma, başlarında yazma.
Ellerinde yazma ekmek.
Kadınlardı çalışan tarlalarda
Öbek öbek.

Resimlerde yeşil ve ipek…
Erkeklerdi iş başında çalışan.
Köylerin kadınlarında kazma kürek
Sert toprakla boğuşan.
Tarlaların kenarında sepetler vardı,
Kundaklar, testiler vardı.
Erkekler, erkekler
Ortalıkta görünmüyorlardı.

Kadınların ellerinde kazma kürek
Omuzlarında kara bir şey vardı;
Kara bahtın karası.
Kadınların nasırlı ellerinde yürek,
Kundaklarda iç sızlatan bir çocuk ağlaması

Bu kara baht kimin talihi, kimin yası.
O kadınlarda yürek vardı,
Yemen hatırası, İstiklâl hatırası…

(Çiçek Senfonisi, Toplu Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

KADINLAR

Hepinizi öyle seviyorum ki.
Siz; türlü türlü milletlerin anneleri oluyorsunuz.
Zevk uğruna çocuk doğuruyorsunuz.
Asker olacaklarını,
Karşı karşıya geçip birbirlerini vuracaklarını…
Meşhur olacaklarını…
Dâhi olacaklarını…
Şef olacaklarını düşünmeden
Sevmek, gene sevmek için,
Çocuk doğuruyorsunuz.

Her yaşda, hepinizi,
Her yerinizi seviyorum sizin.
Hep böyle bakmak, böyle duymak istiyorum.
Bir elden cümlenizi sevmek, okşamak
İmkansız.

Resim yapıyorlar,
Şiir yazıyorlar…
Ses besteliyorlar sizin için,
Saz çalıyorlar,
İçki içiyor, sarhoş oluyorlar.
Sizin için.
Sizin için…

(Çiçek Senfonisi, Toplu Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

CAN YÜCEL 1926-1999

GİTMEZ-AYAK

Ben bi kadın, kaçarsam, sen n'apan?
Zor bulun başka kadın!
Benden güzel yar bulaman,
Çorbanı piş'recek
Sökükler'ni dikecek!
Kim serecek döşeğ'ni?
Kim uvcak kulunçlar'nı?
Uçarsam Gökovaya,
Kalırsan sen ortada,
Bulamayın beni, n'apan?
Gittiğim yer Cennetâbâd,
Bulut melek, melek bulut…
Ben uçarsam, sen n'apan?
Gittiğim yer Cennetâbâd…
Ya seni bulmazsam orda,
Ben erkeksiz, ben sensiz,
Ben Cennetâbâdda n'apam?

(Sevgi Duvarı, Sander Yayınları, 1974
Sevgi Duvarı, İş Bankası Kültür Yayınları, 2010)

AKDENİZ YARAŞIYOR SANA

Akdeniz yaraşıyor sana
        Yıldızlar terler ya sen de terliyorsun
        Aynı ıslak pırıltı burun kanatlarında
Hiç dinmiyor motorların gürültüsü
Köpekler havlıyor uzaktan
Demin, bir çocuk ağladı
Fatmanım cumbadan çarşaf silkiyor yine
Ali Dumdum anasına sövüyor saatlerdir
Denizi tokmaklıyor balıkçılar
                Bu sesler işte sessizliğini büyüten toprak
                O senin sardunyalar gibi konuşkan sessizliğini

Hayatta yattık dün gece
Üstümüzde meltem
Kekik kokuyor ellerim hâlâ
Senle yatmadım sanki
Dağları dolaştım

Ben senden öğrendim deniz yakmayı
Elimden düşmüyor mavi kalem
Bir tirandil çıkar gibi sefere
Okula gidiyor öğretmenim
Ben de ardından açılıyorum
Bir poyraz çizip deftere
Bir ada var sırf ebabil
Dönüyor dönüyor başımda
Senle yaşadığım günler
Gümüş bir çevre oldu ömrüm
Değince güneşine

Neden sonra buldum o kaçakçı mağrasını
Gözlerim kamaşınca senden
Ölüm belki sularından kaçırdığım
O loş suda yıkanmaktır
Durdukça yosundan yeşil
Kulaç attıkça mavi

Ben düzde sanırdım yıkıntım
Örenim alkolik âsarım
Mutun doruğundaymışım meğer
Senle çıkınca anladım
Eski Yunan atları var hani
Yeleleri büklümlü
Gün inerken de öyle
Ağaçtan izdüşümleriyle
Yürüyor Balan Tepeleri
Yürüyor bölük bölük can
Toplu bir güzelliğe doğru

Kadınım
Yaraşıyorsun sen Akdenize

(Sevgi Duvarı, Sander Yayınları, 1974
Sevgi Duvarı, İş Bankası Kültür Yayınları, 2010)

TURGUT UYAR 1927-1985

SÂLİHAT-I NİSVANDAN SAFFET HANIMEFENDİ'YE

hatırlarım bir akşam bir yokuşa durmuştum
iri atlarınız macardı dantelleriniz alman

ne göksuda bülbül dinlemek ne abdülhak şinasi bey
ıpılık bir sevgi geçerdi arasıra içimden o zaman

siz ne zaman öldünüz allahaşkına yani ne zaman
kirli karlar bile erimemişti haber yoktu nisandan

rüştü paşaydı deli rüştüye çıkmıştı adı osmanlı ordusunda
o zaman hamitti padişah kocamın bıyıkları kocaman

o günlerde her şey akıp giderdi biz de şaşardık
hürriyet meşrutiyet otuzbir mart falan filan

gemiler de öyle boğazdan aşağı boğazdan yukarı
bıyıklarını burardı umursamazdı paşa kocam o zaman

rüştü paşaydı sakallıydı belki sadece sakallıydı
ki sakallar geçmişinde herhalde bir orman

bir oğul bir kız iki gelin bir damat isviçre lozan
nasıl ağladığımı ben bilirim bir yangının ardından

uykularım bölünüyor artık şu konağı bekliyorum
söyle ey muhabbet kuşunun tüyü söyle ölüm ne zaman

hep bir şeylere baktım bir şeyleri korudum kızdım
kızgındı haremi vardı sakallıydı rüştü paşa o zaman

hatırlarım bir akşam bir yokuşa durmuştum
iri atlarınız macardı dantelleriniz alman

bahriye nazırı tevfik paşa mütarekeler filan
dünya nasıl çekilirdi ayaklarımın altından

annemin sonsuz giysileri bir telâşı bileyen tramvay
ben ne güzel çocuktum yalnızlıkların ardından

yeniköyde bir yalı fatihte evler ayışıklı bir zaman
rüştü paşaydı adı Yıldız'da ve dömekede kahraman

herkes ne zaman ölür elbet gülünün solduğu akşam
aldım anlayamadım öldüm anlayamadım almadığım akşam

daha önce hiç ölmedim temmuzum ve incilerimle
göksuyu ışıklarla teşrif ettiğimiz akşam

ne zaman gülüm solar ne zaman deniz ne zaman akşam
ne zaman gemilerdi ne zamandı paşa kocam

artık başucum dinlendirir bir şamdanın süsünü
söyle ey göksu akşamı hafız burhan ölüm ne zaman

mevlûtlar okunur dalgalar kalır bir geminin ardından
öldüm ben saffet hanımefendi sâlihat-ı nisvandan

(Büyük Saat, Bütün Şiirleri (Divan), Yapı Kredi Yayınları, 2011)

YALNIZ DÜRDANECİK

Geceleri kocası kahveye çıkardı
Yalnız bırakıp Dürdaneciği.
O hanım kadın, o annesinin bir taneciği
Hoyrat ellerde körpe karanfil
Pencerelerde sardunyalar gibi yalnız
Kocası kahvede o evde
Alışmışlardı…

Sevişmek ne kelime, birbirlerinden
Aynı kadirden iki yıldız kadar uzaktılar
Ben ağlasam siz ağlasanız onun boşluğu dolmaz

Hiçbir yağmur ıslatamaz toprağını.
Ne zaman canı çekerse erkeğinin
O zaman yatarlardı

Besleyip bereketli ıslaklığında tohumları
Toprakların en cömerti Dürdanecik
Kendi doğurur kendi bakardı
Ah acıdır amma gerçektir inanmazsınız
Öfke anlarında kocası
Dayak bile atardı.

Ama zavallı deyip geçmeyiniz
Bizim kendi tembel maceramızdan uzakta
Onun da vaktini paylaşan dostları vardı.
Kocası gidince kış geceleri
Fatma hanım, Hürmüz hanım, İkbal
Yangelip kurak masalların kerevetinde
Bezgin gönüllerini avutmayan kahkahalarla
Mısır patlatırlardı

Ah ben kadınları çok severim
Karanlık ve tükenmez bahtlarında
Yalnız gecelerinde Dürdaneciği
Kardeş gibi sevmek okşamak isterim
Üzülme Dürdanecik, söğüt yaprağı
Hoyrat ellerde körpe karanfil
Benim de uzaktan yakından tanıdığım…
...
Halbuki böyle mi olmalıydı…

(Büyük Saat, Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

METİN ELOĞLU 1927-1985

AYŞEMAYŞE

Tüyü bitmemiş yetimliğimde miydin neydin, oysa babam yine sağ
Ama adın Ayşe′ydi, ya da ayşemayşeydi ki
Seni sırtımda bir küfe ana-kız gibi sevdim
Değdim de denebilir –bakışıyorduk ya–
Kış aksırığı hohlanmış ellerine
Sonra senler bir başıboşluğa tüydü gitti
Çalpara eteklerin çapraz ellerimde
Sen de öyle mi yap dedim kendi kendime
Coş savrul koşukoşuver esri
–Ne haddime?–
Ne haddime mi
Oh, her çimdik morartısına indiğimde
Bir dişi çukur –çıkmak belki de–
Basamaklar noksandı hep
Tabanlarımla merdiven içiçe
Yepyeni bir göz takınıyordum tez
Senin senden önceni görmeyesiye
Adın Ayşe miydi, ayşemayşe miydi ne
Kıraça daldım çok, kireç kerpiçe som buğday ekercesine
Yufkayı un-ufak edercesine, ne ki en acıkımlık
Gölgesinde bir leş yatırın çınarına ilk balta bu sevi
İçi vıyıl vıyıl kurt, o da bir çeşni
Ama kıç cebinde hep o yassı şişe
İlle seni övdüm seni bildim seni sevdim yaşadım
Yani bir gidişat ki pırnakıl bencesine
Herkese duyur emi
Ötesi tüm ayşemayşe
Ha, bir de dulun penceresine tırmanmıştım yaz serinliğinde
İbrişim dokurcasına keten kenevir yerine
Ah ödünç Ayşe, ah yaşamın eğirdiği kıvrak yün
Kâh kendini didiklercesine edindiğim büklüm filoş
Dur, tâ gitme
Bülûğ gövdede bir yanı gevşek örgüm

Varını nakışlarcasına mıydı beni sevmen
Alı al molu mor kilimler saçağında
Bir azman çiçek gibi bükülmezliğimde, hoş
Dipdiri sırmayı tiftikleyip de püskül kılmacasına
Sımsıcak, yorgan-döşek, bitirim
Maraş´ları Muş´ları hep geze geze
İstanbul´dan hiç mi hiç çıkmadım
Nice senler saysam yol boyunca sevdiğim
Tepeden tırnağa ayşemayşe
Sana bağdaş kuruşlarım mı? tuzuyaş´ın biriydim
Hep o ben yaşımda
İster şuydun de, ister buydun; doğrusu Metin
Eh, bana bir türkü şimdi, ilki Karacaoğlan´dan
Hasan yanım hâlâ çocuk tâ Alamanya´larda
Özetliyeyim mi?
Bu bir sevi tınazı
Ve de ben kırık-dökük bir yaba.

(Nedircik Yavrusu, Yapı Kredi Yayınları, 2010)

HASAN HÜSEYİN 1927-1984

ÇOK ESNEYEN KADINLARA AĞIT

hiç boş durduğunu görmedim ben anamın
durmadan çocuk doğurur
durmadan hamur yoğurur
siler süpürür diker pişirir yur yıkar arıtır anam
eker biçer kaldırır
kalanlarla kalır anam
ölenlerle ölür anam
bunlar da yoksa eğer
oturur bir köşeye
o güzel yüzünü dayar avcuna
sıcak sıcak
ince ince ağlar anam
bana ağlar
sana ağlar
bize ağlar
hepimize
herkese
her şeye
kuşlara bulutlara
kışlara yağmurlara
sıcak sıcak ağlar anam

yani ben
hiç görmedim anamı
işin dışında
iş midir anam mıdır
hangisi yakın bana
anlıyamadım

(Koçero Vatan Şiiri, Hasan Hüseyin Bütün Şiirleri Dizisi, Bilgi Yayınevi, 1998)

ŞÜKRAN KURDAKUL 1927-2004

MERYEMCE

Gözleri kuytularda kalmış
Dağların Meryemcesi
Uyku boşluğuna düşende
Bi yaprak kımıldasa şimdi
Canı kanıyor yüreğinde
Davulla zurnayla gelin olmuş
Güzelliğin köylüsü
Yollar aklına gelende
Bir ses, bin korku teli gibi
Ürperiyor içinde

Doğurmuş dokumuş, karılık etmiş
Adı dillerde gezen
Gülmenin güldürmenin ustası
Vay karayazılım vay
Ne kuşku değirmenleri
Dönüyor yalnızlığında
Bin yıl durup dinlenmeden
Çukurova'ya inen
Gözleri kuytularda kalmış
Masalların bilgesi
Gecenin ortasında
Kim tutacak elinden.

(Ölümsüzlerle Toplu Şiirler 5, Evrensel Basım Yayın, 2001)

ALİ YÜCE 1928

MÜRSELEKLİ KADINLAR

Biz Mürselekli
Mürselekli kadınlar
Hep geceleri tütün dizerik
Acılarımızı dizerik ipe
Karanlığı dizerik
Karanlığı abovv…

Kök sökerik, kök
Gündüzlerimizde
Geceleri kömür
Kömür yakarık
Karanlığı abovv…
Karanlığı yakarık
Ağaçlarımız ürker
Ürker geceden
Biz ürkmezik abovv…

Biz Mürselekli
Mürselekli kadınlar
Kazma kazarık
Çüt de sürerik
Yorgunluk ekerik
Yorgunluk toprağa

Gürültüye bata çıka
Bir uçak geçer
Geçer üstümüzden
Duyamaz bizi o
Duyamaz abovv…

Kurumuş çalılar,
Kenger çalıları
Karanlığa bata çıka

Geçer yanımızdan
Rüzgâr mı onlara
Yoksa onlar mı
Rüzgâra binik
Seçemezik abovv…

Biz Mürselekli
Mürselekli kadınlar
Biz de yaşarık
Yaşarık abovv…

Gelin olur gider
Evler döşerik
Döşerik
Döşerik abovv…

Yanar Ali Yüce'm
Yanar ışıtır
Işıtır abovv…
Yanar Ali Yüce'm yanar.

(Hayatı Dokuyanlara, Emekçi Kadınlara Şiirler,
Haz: Güngör Gençay, Gerçek Sanat Yayınları,
Ali Yüce Bütün Eserleri Dizisi, Bilgi Yayınevi, 1994)

MUAZZEZ MENEMENCİOĞLU 1929

SAVAŞTAN ARTAKALAN KADINLAR

Gecelerini bilmezdim nasıl geçirirlerdi
Dingin dürtüsüz görünürlerdi gündüzleri
Tüm duygularını sindirmiştiler
Benim çocukluğumda kadınlar.
Biz erkeksiz büyüdük.

Ayıptı histeri nöbetleri
Başkaldırmadan bile yoksun yaşamalarında
Ak bir örtü ile örterlerdi saçlarını
Savaşta yiten kocalarını
Her para gerektikçe anarlardı.

Bilmezdim nasıl geçirirlerdi gecelerini
Alçak sesle konuşurlardı aralarında
Aşkı özlemez gibi gösterirlerdi kendilerini
Herkes birbirinin içlerini
Bilir miydi, bilmez miydi, bilmezdim.

Silleyi kabullenmiş susuk dünyalarında
Ne zaman birbirimize girsek biz çocuk çocuğa
İri iri açarlardı gözlerini
Yere yakın eteklerini
Hışırdatmadan yürürlerdi
Annem, anneannem, anneannemin annesi…

(Davullar Vurur, 1978)

FETHİ SAVAŞÇI 1930-1989

BİR ESKİ RESİMDE

Yeniden dünyaya gelmiş gibiyim bu sabah
Gülüp duruyor sevdiklerimin resimleri duvarda
Yine tedirgindir anam belli belirsiz
Tükenen yağ, biten odun, eskiyen giysiler
Saçını süpürge etmiş beş oğlan için
Bir de üstelik hiçbir şey beğenmeyen gelinler.

Bugün belki çamaşır yıkanır anamlarda
Yardım eder anama yine Kocaköylü Üf Ayşe
Yaşsa odunlar kazanların altında
Dumanlar yaşartır gözleri Üf Ayşe sövecek neredeyse
Günlük ekmek peşindedir komşular da
Evimizin yanındaki tozlu yoldan
Şimdi artık develer geçmiyor bilesiniz
Yel gibi uçuyor, yabancı uyruklu traktörler
Bu sıcaklarda oralarda ne güzel terlersiniz
Tembelliğin anıların özlemlerin beğenisi bir yana
Yeniden dünyaya gelmiş gibiyim bu sabah.

(Çöpçü Türküsü, İstanbul, 1976)

AYŞE GÜNAHTAN KORKUYOR

İzmir'in dağ köylerinden Hacıhasan'dan
Çok mektup yazdırdı kocasına Ayşe
Mektupları eline almadı Erdoğan
Birlikte kaldıkları Alman kadını Suzi
Çöp sepetine atıyordu yırtaraktan
Ayşe şimdi bir imamın oğluna bakıyor
Bir de yeni seçilen muhtara
Acaba günah mı işledim diye korkuyor.

(İzmir'in İçinde İnce Minare, İzmir, 1986)

CEMAL SÜREYA 1931-1990

NEHİRLER BOYUNCA KADINLAR GÖRDÜM

Porsuk nehrinin geçtiği kadınlar
Hepsine yüzer kere rastladım en azdan
Umutsuz sevdalara tutulmak onlarda
Bozkıra doğru seyrele seyrele yaşamak onlarda
Verdi mi adama her şeylerini verirler
Ben gördüm ne gördümse kadınlarda
Porsuk nehrinin geçtiği
Kızılırmak parça parça olasın
Bir parça ekmek siyah, on kuruşluk kına kırmızı
Taş toprak arasında türküler arasında
Karanlıkta bir yanları örtük bir yanları üryan
Kocaman gözleriyle oy anam bu kadar dokunaklı
Kimler ürkütmüş acaba bu kadar kadını
Dicle kıyılarına tiren varınca
Büyük bir gökyüzü git allahım git
Genel olarak önce kaşları görünür
Sonra bütünsüz uykuları kaşla göz arasında
Yanaklarında çıban izi taşıyan kadınlar
Gül kurusu
Bir gün sizin de yolunuz düşer memlekete
Siz de görürsünüz bunları kadınlarda
Ödevleri yenilmek olan hep
Bıçakla kemik arasında
Susmakla ağlamak arasında
Yenilmek
Kadınlar

(Sevda Sözleri, Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

ESKİ KADINLAR

Baktık çıldırmak işten değil
Söndürüp attık cigaramızı

Baktık olacak gibi değil
Bir adam düşündük camların arkasında
Baktık beyaz pardesülü burunlu
Bir adam birdenbire peydahlandı
Kaptığımız gibi şapkamızı eski
O eski kadınları bilirsiniz
Keder basınca bilhassa hatırlanan
Sokaklarda yaşanmış veya evde
Karanlığın ortalık yerinde beyaz
Ve sevgili olan enine boyuna

Baktık olacak gibi değil
Kaptık şapkamızı dışarı çıktık
Ama gel ki kazın ayağı öyle değil
Baktık değişen bir şey yok ortalıkta
İki kişi bezik oynuyordu veya tavla
Birinin zavallı olduğunu gördük
O zavallı kadınları bilirsiniz
Sevildi mi pekâlâ sevilebilen
Geceyken yağmurluyken hava
İyice inceltip ufak yüzlerini
Birebir gelirler yağmura karanlığa
O eski kadınlar o zavallı

(Sevda Sözleri, Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

MÜŞÜR KAYA CANPOLAT 1932

EŞOĞ ORMANA GİDER

Eşoğ ormana gider yalınız,
Bir karpuz bıçağı şalvara bağlı;
Eşoğ yılan için silah taşımaz
Neylesin, mert değil her insanoğlu.

Bir düşünür; aklı yetti yeteli,
Belki sekiz bahar, belki on bahar
Bu koyak, bu ağaç, bu yornuk taşı
Eşo'nun sırtında hep bir yükü var.

Bilir misiniz kuşlar,
Ne renktedir Eşoğ kızın fistanı
Neden böyle dertli dertli gümrenir
Kuşlar, aratmayın ona insanı...

Eşoğ bir kırmızı fistan alacak
İpil ipil parlar güneşte
Ökçeli kundura giyinmiş gibi:
-Ayağının ucuna basıyor işte-

Ayağına bir taş değer, yıkılır
Eşoğ yaptığına pişman.
Eşeğe yüklenir odun çalısı
Eşoğ ağlar- Eşoğ insan.

Eşoğ ormana gider
Ormandan gelir...
Bir giyinse, bir kuşansa isterim;
Bütün kızlar bir yandan, Eşoğ bir yandan gelir.

(Yeni Şiirler, Varlık, 1954, Düşünceden İçeri, Sone Yayınları, 2008)

GÜLTEN AKIN 1933

KADIN OLANIN TÜRKÜSÜ

Git oldu can, sürgün geldi dayandı
Sürgün yine geldi dayandı
Kitapları topladım, çocukları giydirdim
Hadi de doğrulalım Dranazın karına
Biz nereye düşeriz, halk fakir fıkara

Her bahar, her yaz gurbette
Sılaya dönmesi olur velakin
Ne sılamız belli, ne gurbetimiz
Çiğdemi Ardahan yaylalarında
Nergisi Sinopta
Vanda koparmışsak sarı gülü
Portakal kokusu Kumlucadan gelir
Karıştırdık sıla nere, gurbet hangisi
Bizim gibi gurbetçi görülmemiştir

Git oldu can, sürgün geldi dayandı
Diktiğin fidanlar sen olmayanda
Yel vura ırgalana, gün vura duldalana büyüyecek
Yasa şu ki ekinler yürüyecek
Bebek dillenecek, güçsüz hallanacak
Sis kalkacak İsfendiyar başından

Selam olsun bizden önce geçene
Selam olsun dosta, hasa, çile çekene
Selam olsun dayanana, düşene
Yüreğim yürektir, bakma gözüm yaşına

Git oldu can, sürgün geldi dayandı
Sorulmasın vatanımız ilimiz.

–1971–

(Kırmızı Karanfil, Toplu Şiirler-I, Yapı Kredi Yayınları, 2004)

EVDEKİ KADININ ŞİİRİ

saklayıp başını bağasına
ölü gibi dursun istendi
öteki kadınlar bir yerlerden
şakıyıp gelirlerdi

bakışlar, bir erkek bir kadın
yoğun elektrik, havai sözler
o dışa düşendi

mutfak oda yatak arasında
yatakla beşik
nice nice yol döşendi

aptal dakikalar, içine sığmama
gelgeç albeni uyandı... Bitti.

kapıcı kadınlar şiiri
kısarak seslerini, sözlerini eksilterek
eğerek başlarını
yeraltından usulca çıkıyorlar

mor yemenileri ve turuncu hırkalarıyla
kapıcı kadınlar, kocalar, çocuklar
çorak kentlerimizi bahçeye dönüştürüp
solgun daha solgun daha solgun
uçuyor yüzleri geceye kadar

(Uzak Bir Kıyıda, (Sessiz Arka Bahçeler), Toplu Şiirler III, Yapı Kredi Yayınları, 2004)

KORKAK KADINLAR ŞİİRİ

Onlar için pazarlar, erkekler
sevda ile sıkıntı arasında
bir gider bir gelirler

gencömrü aşmak, bir dağı aşmak
sırtta çocuklar

sonra da genç sanmaları kendilerini
ol sebeptendir.

saatı sormadan korkuları vardır
yitirmek tek yılgı
sevdikleri sevmedikleri de olmuşsa zamanla
şakırlar sevdiklerini de
ötekini nevroza dönüştürüp saklarlar.

(Uzak Bir Kıyıda, (Sessiz Arka Bahçeler), Toplu Şiirler III, Yapı Kredi Yayınları, 2004)

CEVAT ÇAPAN 1933

YALNIZ UYKU

Muazzez uykulu bir kadındı,
Uyudu kollarımda.
Uyuma Muazzez, dedim dudaklarımla,
Dudakları uyandı.

Aklımda kır çiçekleri kızlar,
Kızlar ağustosböcekleri.
Yanımda Muazzez'in
Yorulmuş yalnızlığı.

Bilmeden özlediğim
İçlerinde küçücük
Bayramlar olan kızlar.
Sevdiğim Muazzez'in
Çürümüş çıplaklığı.

Bunlar boyalı saçları Muazzez'in,
Bunlar benim delikanlı kollarım.

(Bana Düşlerini Anlat Toplu Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

AHMET NECDET 1933-2010

ZEKÂVET HANIM'A GAZEL

Kimdi/ neyin nesiydi/ geriye nesi kaldı
Hiçkimse'nin gülüydü/ ki hiçkimse'si kaldı

Geçen yazla birlikte uçup gitmişti kuşlar
Sonbahara dökülen o yorgun sesi kaldı

Sevmiş miydi/ umulur / ama hiç sevilmedi
Yüzünde bir kırgın'ın acı gamzesi kaldı

Kediler taht kurmuştu eprimiş yüreğine
Balkonda sardunyası ve mor lalesi kaldı

Şimdi morgdan sarkıyor O'nun sevecen eli
Hepsinin üzerinde sıcak nefesi kaldı

(S'imge, 2005, sayı 16)

CENGİZ BEKTAŞ 1934

BASMA

Yapımyeri tasarladım
Sokağımdan uzun makinalar yerleştirdim
Bezler dokundu
Genç kızlar çizdi genç kızlar boyadı
Binbir çiçek
Ginelendi de ginelendi silindirlerde
Basma olup üredi

Binlerce top basma bir yana
Sümerbanktan
Öğrenci paramla aldığım
İki metre basma
Bir yana
Gecesi dikip sabahı giydiğin
Karşıma durduğun

(Su Belleği, Evrensel Basım Yayın, 2001)

ADSIZ

Şirinköy'ün kadınlarına

Penelope olmadı hiç
Gece gündüz aç susuz dokudu da
Yanıp kurtulacaktı Jan Dark olsa
Ortaçağa doğan
Karcı dağın karlı yamaçlarından
Bütün eve odun çeken
Gelin
Şirinköy'lü
Kar çatlağı ayaklarını
Bastırırdı duvara her gece

Niobe değildi
Kibele'nin dişiliğine değmemişti eli
Muskacıdan muskacıya umut
Yatır dallarında çaput
Hiç doğurmadı
Yılan olsa emzirecek göğsü
Sızlayarak
Her gece
Her gece kardan soğuk söze yenik

Andromake hiç olmadı hiç
Seyretmedi erkeğini surlardan
Savaşı birlikte tarlada
Ağayla ve devletli
Açlığı omuz omuza
Akmaz arıkları ortaçağın
Yirminci yüzyılda bile
Şirinköy'den gelinlerden gelinle de

Paylaşmağa gelmişti
Sevgiyi
Antigone değildi
Sonuna dek
Kendi öldürmedi
    Kendini

Yatıyor odanın ortasında
Çıplak tabanları
    Örtünün dışında
    Yarık yarık
Gömülmeğe bile
Gün dönünce
Kalkıp kendi gidecek gibi

(Fide, 1987)

EMİNE ERBAŞ 1935

KADINCIL BOĞUŞ

Bugün:
Kadınca düşünüyorum,
Kadınca duyuyorum,
Uğraşmayın irademle, çabanız boş.
Hayatı çağıl çağıl
Hücrelerimde hissediyorum.

Saçlar yavaşça uzuyor,
Her biri bir yönde dağınık,
Gücümü bulamıyorum, bulsam
Kökünden koparacağım.

Utanç diye haykırıyor gökyüzü,
İlâheler sallanıyor.
Dudakları bulutların
Bir açılıp bir kapanıyor.

Utanç ne gezer,
Örtüleri de attık,
Örtüleri
İstiridyelerin içinde bıraktık.

Böyle yaratmış Tanrı,
Deyip geçmek var.

Diyemiyorum,
Çekin perdeleri çekin,
Çıplaklığımdan ürküyorum.

Geceler:
Geceler hayasız,

Kanım damarlarıma sığmıyor,
Bütün kovukları açmışlar
Yuvalar bomboş,

Karıncalar arsız,
Karıncalar bir dünyayı yakıyor.

Bugün:
Kadınca düşünüyorum,
Kadınca duyuyorum,
Güneş kör gözlerime çapkınca gülüyor,
Saçlarımdan utanıyorum.

(Korkuya Doğru Yürüdüm, Toplu Şiirler, Broy Yayınları, 2011)

GÜNDOĞDU SANIMER 1935-2003

BİR KIRSAL ÖYKÜ

sizdiniz o uysal kadın
doğdunuz gizlenmiş sevincin yüreğinde
uyudu beşikler büyüdünüz
erişti arpa boyuna filiz
bakınca tanrısal dokunulmazlık
bedeniniz

görmezdi gözyaşını çiçeklerin
uzanır düşlerine komşu kızlar
uyup kırsal bir rüzgâra
sevdalandınız

zamandan önce gelişti yağmurda
goncası göğsünüzün
utandınız

yasaktı adını anmanız
ilkbahar takıldı çocuk saçlarına
komşunun oğluna kaçtınız

çıplak ayak öpüyor toprağı
tosunu bağlı sırtında
yüzüyor yüzünde ter damlası
yaşmağın ucuyla silinir
yürünür ömrün geri kalanı

korkusu sizdiniz duman dağları
akar pınar suları ara yerde
gizemli büyüsüne ruhların
ürpererek
baktınız

ulaştı esintisine eski günler
birikti yağmuru avuçların
yakar ateşini ocak
köle isimsiz
saklar çeyizini sandık odası

değiştir gömleğini çağ
değiştir doğa
aynı duman uyuyor bacasında
teneke damlı evin

mevsim dokundu ölü ellerine
bulutun yüreğinde kuş
sizdiniz o kaybolmuş kadınlar
öyküsü okunmamış

(Suyun İnce Sesinde, Kerem Yayınları, 1991)

RUŞEN HAKKI 1936-2011

EL KAPISI

Kütahya'dan Güzelyakup'tan
Memet kızı İmine
nasıl da göçürülmüş köyden şehire
ve neden el kapısı
kendi kapısı değil de
Ne okur ne yazar
elif direk
be tekne

oysa bubası Molla Memet
adı güzel
kendi güzel
sesi güzel Memet
gitmeseydi Yemen'e
ne el kapısına yüz sürer
ne de yakınırdı İmine

Giydiği basma şalvardı
yediği yavan
Der: Koma emeğimi beylerde
Sen başına buyruk ol sen kazan

(Hayatı Dokuyanlara, Emekçi Kadınlara Şiirler,
Haz: Güngör Gençay, Gerçek Sanat Yayınları, 2005)

ERGİN GÜNÇE 1938-1983

EVDE KALMIŞ KIZLARIN MASALI

I
Sonraya bırakılmış güzel günler varken
İçlerinde mavi bir çocuk da vardı

Zaman mor atlarıyla eriklere başı değerek geçer
İçlerinde sinsi bir kedi vardı gülerken

Durgun günler saçlarını aka boyuyor
Kaç yıldır bilirim çil bir horoz taşırlar gözlerinde

Çocuklara söğüt düdükleri dağıtırken iyi bilinen mayıs
Bir ses uyur kulaklarında elmalar çürüten

II
Bir gün sen çiçek açmış limon ağacı
Onlar üzülür açıp yüreğini gösterirsen

Bir horoz, bir kedi, bir ev birikir içlerinde her yaz
Her yaz: bir buğdayla başlayıp bir yağmurla biten

III
Bizim oralara da uğrarsa o gün ölüm
Açarlar o üç kız pencereyi

Yüzlerinde ince bir gülümseme
Limon çiçeklerine eğilir gibi

(Türkiye Kadar Bir Çiçek, Gencölmek, Can Yayınları, 1988)

ERAY CANBERK 1940

YAKINDAN UZAĞA

çeşit çeşit insan görüyorum sokakta
rastgele karşıma çıkan
tanış değiliz tanıdık değiliz
geçişip gidiyoruz öylesine her zaman

bana anımsattıkları şeyler var oysa
yüzleri örtüşüyor başka yüzlerle
gazetelerdeki resimler televizyon görüntüleri
bir bir canlanıyor kafamda

yakın çekim yaşıyor gibiyim
uzakta yaşanan acılarla

işte kanı deli çağında bir delikanlı
işte bir genç kız çiçeksi
düşten bir köprüde buluşmaya gidiyorlar
iki yüreği de sarmış sevda ateşi

el ele geldiklerinde
yığılıp kalıyorlar birbirlerine sarılamadan

işte bir yaşlı adam
yürüyor anılarına dayana dayana
biraz soluklanmak için durduğu an
görünmeyen bir cellâdın erişiyor lâneti
ve anılar bir yana kendi bir yana

işte bir genç kadın alımlı
düşünde düşüncesinde ve teninde
bir tek sevgili erkeğinin taşıyor izlerini
birden ak göğsünün üstünde kararan
yabancı ve yabansı bir erkeğin pençesi

işte bir ana olmalı
gözlerinden koparıp alamamışlar sevecenliği
oğlundan kalan boşlukla yürüyor yan yana
oğlu – haksız bir savaşta kurban ve kahraman-

işte sarı kakülleri gözlerine giren
çengel bacaklı afacan bir oğlan
seviyordur kuşkusuz kırmızı şekerleri
daha varmadan şekerci dükkanının önüne
kırmızı bir leke alnında iri

keskin bir nişancıdır hayatı vuran

biliyorum bunlar uzakta yaşanan acılardan başka ne
bir haberden bir resimden bir görüntüden bellekte kalan
ama neden kıpırtısız duruyor ölmüşçesine
delikanlı genç kız ana genç kadın
yaşlı adam ve sarışın oğlan

(Varlık Şiirleri Antolojisi, Haz: Enver Ercan, sayı 1096, Ocak 1999)

AYDIN HATİPOĞLU 1940-2010

NURİ İYEM'İN KADINLARI

Sarı sarmış başına
Oyaları belirsiz
Karanlığa bulanan yüzünde izi
Acılar ırmağında çimmiş hasreti

Bir gözü yalnızlık bir gözü umut
Güneşe durmuş gülüşü
Pembe urba yad zamanlardan kalma
Güz çiçekleri gibi bakar hüzn ile

İkinci kız doğuranda anası
Al bastı dedilerdi başında al kurdele
Kıştı kızıl şerbet içemedi
Yemenisi sallanıyor rüzgârda

Uzatmış da ellerini bulutlara tutunur
Yüzü kavruk içi yangın başı kül
Kuşağına kuş işlemiş kızlığında muştuluk
Gün yüzü görmeden yanmış güneşte

Üç kadın birbirine bakıyor
Biri ergen biri avrat biri dul
Yazması kara işlemesi pul
Gözleri haktan sürmeli kaşları rastık

Mavi bağlayanı iki canlı bir gelin
Ak güvercin pus eyliyor elinde
Ak örtüsü gölge etmiş yüzüne
Kim görecek ellerini durur hüzn ile

(Yalnız Karanfil Sokağı, Evrensel Basım Yayın, 2003)

YÜKSEL PAZARKAYA 1940

YAYA

Adıyla değil yaşıyla tanıştırdılar bizi
Seksen dört dediler biliyorduk oysa yaşını
"Pülümürün Yaşsız Kadını"ndan
Bilirim Necatigil'li Marmara akşamından
Yaş değil bu kadın yaştan çok baş
Yaşamış ve yaşayacak darası baş olan yaşamı

Kısa kesik anlatıyor daralı sözü
Her sözde bir durup gözümüze bakıyor
Anlıyoruz biz o en eski Helenceyi
Dil bilmeye ne gerek o bizim koca ninemiz
O bizim antik ana kraliçemiz
O bizim doğaya ve insana sevgimiz

Asa tutarca el hareketi usuldan
Şunu yap diyor konuşan eli şimdi bu gerek
Ne derse yapıyoruz elinden alıp sesini
Adıyla değil yaşıyla tanıştırdılar bizi
Oysa biliyorduk yaşsız anamızdı o bizim
Erdik bin yıllık vuslata Yayamızda

(Dost Dolayları, Cem Yayınevi, 1990)

M. MAZHAR ALPHAN 1941

Yüreği güneş açar
Elleri bereket

Mozaiktir coğrafyası
Ekini insan

Dip tarar gemileri
Çapası barış

Toprak kumaş bürünür
Geçer kökten çiçeğe

Sevgiyi
Koyar başucumuza

KADINLARIMIZ

Kırılan dal, kopan rüzgâr, çatlayan toprak
Kadınlar, kum tanesi kadar Arabistan, orda
Kutsal kitaplarda kurumuş dere yatakları

Zencefil kokan yalnız sokaklarda gece sefası
Kadınlar, nar tanesi kadar günahkar

Tarlada karasaban, soğanda ter, dölde göz yaşı
Kadınlar koşulmuş sabahlar gibi yorgun
Orda, penceresi olmayan ışık

Sütü helal, kanı helal, sevgisi helal
Kadınlar, göbek bağımız kadar tanrısal
Kadınlarımız, tinle ten arasındaki yaşam

(Kendine Uçurum, Etki/Dize Yayınları, 2006)

MELİSA GÜRPINAR 1941

MELEKZÂDE ŞAİR PAKİZE HANIMEFENDİ

melekzâde pakize hanımefendi
merdivenlere değen saç örgüsünün ucuna
altın bir anahtar bağladıkları gün
on yedisindeydi
bu zarif oyunu bir arap halayık akıl etmişti
anahtardan habersiz
merdivenden inerken melekzâde pakize hanımefendi
halıya çarpan altın anahtar
şakacı bir sesle gülüyordu sanki
ve camdan merdiven tırabzanlarına tutunan eli
beyaz bir güvercin yavrusuydu
mavi saten eteğinin bulutlarına doğru uçmak ister gibi
ve kristal avizeler öyle bir ışık pınarıydı ki
doyum olmazdı içmeye güneşin yedi rengini
tam öğle yemeğine çağıran çıngırak çalarken haremdekileri
ve gitgel dolap hızla taşırken sinileri sahanları tepsileri
hiç sevmezdi melekzâde pakize hanımefendi yemek yemesini
ne bayağı bir işti götürmek ağzına
o yağlı yiyecekleri
ve kirletmek inci dişleri

eğer isteseydi
bir kol kalınlığındaki
kumral saç örgüsüyle
bir işgal askerini boğabilirdi
paşa babası düşünceli bir tavırla gidince evden
anlamamıştı bile onun anadolu'ya geçişini
koruda sabah yürüyüşleri yaptı
kameriyedeki sarı menekşe güllerini kokladı
bülbül sesi dinledi
çiğ damlasını elledi
sincap dedi dadıcığım önümüzden sincap geçti
hiç kullanmadı hokkasını kalemini

ud çalmasını öğrendi
fransızca konuşmasını
bir de düzeltmeyi kadife kordelasını
saraydan ayrılmış cariyelerle
akşamüstleri fasıl yaparken
şarkı da söylerdi
kızıltoprak'ta tren yolundan geçen
al yanaklı arnavut satıcılar
yani sırtı küfeli ciğerciler enginarcılar
eli bastonlu fesli bıyıklı aile babaları
sarıklı hocalar
durur dinlerlerdi bir an
paşa konağından gelen
bu cennet seslerini

savaş bittikten sonra
şiir yazan bir kızla kimse evlenmedi
zaten o da kimseyi beğenmedi
hep taşralı derdi
bir hastalık adı gibi
taşralı gördünüz mü çekin eteğinizi
intiharı bile düşündü de melekzâde pakize hanımefendi
kurtaramadı ipotekten zümrüt yüzüklerini
sessiz bir yürüyüşle mahalleyi terk ederken
önde hammallar arkada kendi
bahçedeki gelincikler
belki de gördüğü son çiçekti
konak da artık yaşamıyordu
terk edilmiş bir sevgili gibi
köşesine çekilmiş
dinliyordu rüzgârın sesini

günler çabuk geçti
beyaz saçları omzunda topuz olmuş
çok uzun boylu
gururlu
ve çok yalnız kadın
artık şair pakize hanımdı
herkesin biraz da gülümsediği

yeldeğirmeni'nde birbirine bitişik cumbalı evlerin birinde
kuyruklu pianosu yırtık cibinliği
ve suskunluğuyla
odasından çıkmadan yaşıyordu şairliğini
ve onu ciddiye alan
yalnızca bisiklet tamircisi bir ermeniydi
altı parmaklı hiç evlenmemiş yaşlı bir ermeni

ve aç kalmamak için seksen yaşında
evin alt katındaki iki odayı
kiraya verdi adanalı bir polise
polis ilkin güleryüz gösterdi
bulgurlu yiyecekler gönderdi ona
ve sonra biz sana bakarız diye kandırdı pakize hanımı
evi kendine sattırdı
artık polisin evine sığınmış bir sokak kedisiydi
melekzâde pakize hanımefendi
yemek istememek için aç kalmayı yeğledi
ve gene de dayak yedi kimi günler
sokağa atılmakla korkutuldu
alay edildi
uyurken kapısı zorlandı
ve beklenen son çabuk geldi
anladı pakize hanım
hayatın ona bir oyun oynadığını
ve oyunu düzeltmek için zamanın kalmadığını
önce şiirlerini yaktı
sonra delirdi
bir gün bir hastahane arabası aldı onu götürdü
polisin karısı köfte yoğururken
duymamazlığa geldi
kapıda birikmiş çocukların sesini
bir delinin geçişini seyreden
sahi
melekzâde pakize hanımefendi
acaba bir şair miydi
yoksa yarım kalmış bir şiirin kendisi mi

(İstanbul'un Gözleri Mahmur, Can Yayınları, 1994)

TÜKETİM YORGUNU BİR KADININ İÇ ÇEKİŞLERİ

yağmurlu bir kış günü
tekir bir kedi gibi üstüme eğilmişken
gökyüzü
bir pazar yerinin çamurları içinden
geçtim bir tuzaktan kaçarcasına yeniden
yoktu bir farkım
yırtık paralardan
ve ucuza kapatılmış mallardan
koşuyordum zorlukla
omuzuma çarpan sonsuz sayıda kadının arasında
içi su dolu papuçlarımla
ve herkes gülüyordu bana
tuhaf olan neydi acaba
küllü su rengindeki bir öğledensonranın akışında
ucuz ve eski olamaz mıydı bir kadın da
ve değişemez miydi yüzünün pembesi
bayraklaşan acılarıyla

gün bitmez geceye varılmaz bir başına kalınca
taşınır zamanlar boşluğa
boşluk ki dolmaz bir kadının yalnızlığıyla
"hey tanrım" dedim
küçük bir güneşim olsaydı şimdi avucumda
yolumu aydınlatırdım
saçlarımı bağlardım gökkuşağından bir kordelayla
oysa şimdi katılıyorum kalabalığa koynumda bir kan pıhtısıyla
ve çadır bezi gibi gergin yüzümde
bıçak yarası bir gülümsemeyle
bakıyorum satıcılara

ah o satıcılar ki
bir evim varken benim de
tükenmeyen tozlar ve eşyalarla
sığabiliyorken dünyaya
ve istasyonların soğuğunu düşünmezken
ne de gurbeti hiç bilmezken daha
bana danteller sattılar
masa örtüleri tuzluklar limonluklar
bir kayık tabak bir battaniye
bir yumurta teli

havlular el bezleri
gecelikler sattılar bana
uçan bir balon mutlulukları
göndereyim diye bulutlara
tanımazken kirli iskambilleri
kahvede devrilip uyuyanları
gece çöp toplayan çiçekçi kadını
gecekonduları minibüsleri
ömür boyu kaset çalan şoförleri
ıssız bir kentte
göçmen bir kuş gibi otururken yükseklerde
durmadan saçlarımı dağıtan erkeğimi
ılık bir rüzgâr olarak saklardım kendime
iyilik ve güzelliğin erdemini bir de
belki elma baharıydım
belki üzüm salkımı
arıları çekmekti amacım içime
koşuyordum evden pazara pazardan eve
vazolar küllüklerle elimde
taşır gibi bir denizi başka denize
pek de güvenemiyordum
kırık bir eski zaman aynasında devleşen duygularıma
neye yarardı porselen fincanlar
kar fırtınası gibi göğsüne dolan
bir sevgi bulamazsa insan yaşamda

tezgâhta duran önü ilikli yeleklere baktım
ciddi erkek terliklerine
traş losyonlarına
namuslu beyaz mendillere
çıplaklığı bilmeyen fanilalara
yaşlı bir adamın sattığı ağızlıklara
kaçak gravatlara
baktım da anlamsızca
"yüküm epey hafiflemiş" dedim tanrıma
bal kabağı tüylü terlik ve lavanta çiçeği
taşısaydım eve hâlâ
ardımda bir hamalla
oyalanmayı aldanışları
ve yalanı getirmeden gündeme
oynasaydım oyunlarımı kendimle

gülerdi taşralı pazarcılar bana
bıyıklarında buzlu bir neşe
gözlerinde sevda dolaşan
kafaları derebey elleri ırgat
yüreğin ozan olup da
beni hiç tanımayan mor önlüklü pazarcılar
gülerdi bana
batık bir gemi gibi dururken
gözyaşlarımın içinde
düşkırıklığı ve anılar
yürüyüp gittim üşümüş ellerimi sokup cebime

artık dünyanın bütün pazarlarında
tezgahlar tenteler
portakal sandıklarıyla yakılan ateşler benimdir
yokuşlar eski ahşap evler
silinmiş kapı numaraları
ve bütün erkekler
bütün kapuska tencereleri
gece aç yatanlar
hapishanede dertleşenler
kirli bir su gibi akarken üstümden günler
bir sarnıç gibi doluyor yüreğim
kuşkusuz benimdir gökgürültüleri şimşekler
ve bütün pencerelerde ışığı bekleşenler

(Ara Beni Sevgilim Sözcüklerin İçinde, 1985)

KASNAK

kadıköy'de denize inen bir sokakta
günlük ve gül suyu kokan
bir rum evinde doğdum

evin önünde yaşlı bir sakız ağacı vardı
ve yanında
kimbilir hangi sultanın yaptırttığı
kadınlar hamamı
rıhtımın dalgaları
palamut kokuyordu o kış
sular altında kalmıştı tramvay rayları
teyzem zatürreydi

cüceler görüyordu tavanda
girit'i özlüyordu paşababam
zeytin toplayan kızlardaydı aklı hâlâ
dayımsa buruşuk yüzlü bir çocuğa
gülümsüyordu insanlık adına
izinli asker ve gizli âşıktı
kuşkusuz şairdi biraz da
beni kundaklayan kimdi bilmiyorum
galiba büyükannemdi
hep oydu

ne yapsındı annem
hem yeni dul
hem lohusaydı
kırk gün inatla yataktan çıkmadı
seller gibi süt akıyordu göğsünden
ve gözlerinden yaş

geceleri karartma ve tavla partisi vardı evlerde
gündüzleri ekmek karnesi telâşıyla
cam önünde işlenen nakış
kasnakta gerili organzaya sürekli batan iğne
eşlik ederdi
komşudan gelen keman sesine
ve at arabasıyla taşınma hazırlıkları bir de
bir kiralık evden öbürüne

soruyorum kendime
yani ne değişti
acının çekirdeğinde diye

(Çocukluğum ve Ölümüm, Can Yayınları, 1992)

ASYALI BİR KADIN

Silindi defterimden
artık ne yazık ki,
Batılı bir esintinin
saçlarımı okşadığı
günlerin izi.
Şimdi bir yüzü aydınlıkken
o düşsel şövalyenin,
öbür yüzü kararıyor gitgide

ve bakışları
üşütüyor yaralarımı desem,
inanır mısınız sözlerime?

İşte haykırıyorum,
benim anılarım
Asya'dan doğuyor diye.
Küskün bir güneşin
yükselişini
ben görüyorum herkesten önce.
Ve ışığın
bir lâv gibi taşarak
yayıldığını yeryüzüne.

Biliyorum
tanımaz beni,
duvarda asılı
göç yolları haritası.
Çünkü kadınım,
tomurcuklanır gül ağacım
dünyanın
her yangın yerinde
binlerce yıldan beri.

Üstelik,
ömrümce şiir yazdım,
çırılçıplak bir hayatı
utana sıkıla
giydirip sözcüklerle,
götürüp bıraktım
rüzgârlı bir dönemece.

Yani,
şu puslu sabahların birinde,
hem Asyalı,
hem de bir kadın
ve şair olarak uyanmak,
üç kere asılmaktır
aynı uğursuz ağaca,
aynı celladın ipiyle desem,
inanır mısınız sözlerime?

(Şiir Ülkesi, Mayıs 2004, sayı 23)

SENNUR SEZER 1943

KADININ AKŞAM DUASI

Durmadan dağılır oda
Küflü bir ıslaklık dolaplarda
–Aşkı düşün aşkı, dayan–
Işıldayan sabun köpüğü

–Öyle yakınımda ki seçilmiyor
Yaşamanın çizgileri
Saçlarıma değmeden geçiyor
Camlarda kalıyor izi

–Bir çayevinde olmalı şimdi
Şiirler okumalı akşam serinliğinde
Uzaktan uzağa toprak kokusu–
Bulaşık kalsın
Soğudu su, yağlar dondu
Çorba pişmeli

–Yüreğine akşamla çökeni
Sokaklar uzaklaştıramaz
Uyanırsın yanında yabancı biri
Aşkı kimseler kurtaramaz

Öyle yakınımda ki seçilmiyor
Yaşamanın çizgileri

(Bir Annenin Notları, Seçme Şiirler, Evrensel Basım Yayın, 2002)

REFİK DURBAŞ 1944

EV KURUSU KIZLAR

Can içinde cananı vuran tanyeli
budamış gizli aşklarını kızların
döküyor siyah duvağından yılların
kadere mahkum ilençli şiirleri

Her sabah ağlıyor rüzgârın dizinde
geçmişi bakire, geleceği haram
dul kefenlerden biçtiği gelinlikte
geç kalmış baharını yaşayan zaman

Mektuplarda yasak aşkların kokusu
kara sevdasında hüzün resimleri
var mıdır yalnızlığın baharat yolu
gülsaatlerinde rastlanan sevgili

Gençliği çalınmış kızların çeyizi
kan değil, gül desenleriyle süslense
emeğin ve aşkın gürbüz alınteri
onurlu yarınların kalbine işlense

umudun tel örgülerine kayıtlı
rüzgarsız gönülleri içimde bahar
ölümün evlerde unuttuğu kızlar
inzal burcundan acıyla nişanlı

(Çırak Aranıyor Toplu Şiirler 1, Kırmızı Yayınları, 2010)

GÜVEN TURAN 1944

GÜZ RESİMLERİ'NDEN

I
Tütün tarlaları arasında
dolanıyor
çul bir gül alnında
ağzında
bir yersarmaşığı
pembe
esrik
yeni esmeye başlayan lodosla

II
Sırtında hevenk
kuşağında parmağı ağzında
bir çocuk
perçemi solmuş güneşlerde
sisin içinde
bir büyüyüp bir
küçülüyor
artlarında bir köpek
korkusunu aşıyor
düşük kulakları

III
Önce poyraz
kırdı döktü ne varsa
sonra yağmur
indirdi aşağılara
dalga çatlağında
bir çınar
dal dal kökleri
ak
baldırları gibi
eteğini beline dolamış
deniz köpüğünden doğuyor
gövdesi

(Bir Albümde Dört Mevsim, Korsan Yayın, 1991
Toplu Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2008)

ALİ F. BİLİR 1945

NİNEMİN ÖYKÜSÜ

Basınca ayağına,
bütün gün ağladı
gökyüzü
bir çocuk gibi.

İndi sessizce
aşağı
karanlığın ince yüzü,
pencerede beklerken
gül kokulu ninemin
gözleri.

Kolay değil anlatmak
ninemin öyküsünü
dul kaldığı gün başlayan...

(Göç Türküsü, E Yayınları, 1995)

HİDAYET KARAKUŞ 1946

LEYLA

hangi leylasın sen
hangi gurbetin anası
zülfün karanlık ışık
gençliğin bitmiş artık
adını koy

çarşılarında
ceylanların yaralı
içinde hangi tenhalığı süslüyorsun
hangi patikalar uzun
adını koy

hangi leylasın sen
çağın hangi gölgesi
sıkıştırıyor yavrularını
hangi sırtlan
adını koy

adını koy
bak ırmakların bulanık
bak göklerin kanlı
ürküyor pınarların aynasında
dudakların
bakışlarında şimşekler sönmüş

yüzünde çağlar çarpışıyor
gözlerin veremli serçe
koynuna giriyorsun acıların
hangi acıların
adını koy

1979

(Hangi Leylasın Sen, Bilgi Yayınevi, 1999)

NURULLAH CAN 1947

KADINLAR GECELERİ SEVERLER GECELERİ GÜZEL BAKARLAR

İlgi:
Gece Gezen Kızlar, Tomris Uyar; Geceyi Tanıdım, Nazlı Eray; Gecenin Öteki Yüzü, Füruzan; Gecede, Leyla Erbil; Gece Yarısı Notları, Melisa Gürpınar; Çocukluğun Soğuk Geceleri, Tezer Özlü; Gece Dersleri, Latife Tekin; Eski Gece Parçaları, Nazlı Eray

Tanıklar:
Zerrin, Gülden, Çiğdem, Leyla, İnci, Duygu, Sema, Selmin, Zuhal, Dilek, Yıldız, Nilüfer, Nihal, Ayşe, Müge, Gülgün, Mine, Dilara

Yer:
Kadıköy sokakları, dolmuşlar, vapurlar, trenler, sandallar, sinemalar, çay bahçeleri, pencereler, balkonlar, ağaçlıklar

12 Aralık, dolunaydan önce, Feneryolu, Fidanlık
Sevdiğiniz kadınlar güzeldir
Uzanır tutarsınız sıcak dizlerini
Bir dal gibi eğilirsiniz üzerlerine
Bulutlar kuşlar böcekler
Yavaşça terk ederler sizi

Gece olur ay çıkar yağmur çiseler
Işık kaplar ıslak gövdelerimizi
Kıyılarda martılar vardır bilirim
Duymam düşsel seslerini

14 Aralık, dolunay, Ziverbey Yokuşu
Gece geliyor üzerime. Ellerimde yine
o ay lekeleri ay solukları. İncecik yalanlarım

Birden mavi elbiseli bir kadın olurdu her şey
Güzel otlar küçük kuşlar kadar kokardık
Bulutlar gibi koşuşup
yıldızlar gibi oyunlar oynardık yıldızlar gibi
O soğuk gecelerde kimseler görmezdi
ayıp yerlerimizi. Usulca akıp giderdik

17 Aralık, dolunaydan üç gün sonra, Mendirek
Sevmek için çok bekledim ben
Uzak ülkelerden dönen beyaz yelkenlileri
O garip ezanları gecenin çan seslerini
Balkonda çiçeklerini sulayan o esmer kadını

27 Aralık, hilal günleri, Sakızgülü Sokağı
Güzel şiirlerle sevişir Nurullah Can
Günlerce yanında dolaştırır sevgililerini
Kar yağar yaşlanmıştır artık
Sevinemez çocuklar gibi

(Kadınlar Geceleri Severler Geceleri Güzel Bakarlar, 1993)

ZERRİN TAŞPINAR 1947

SEVDAYI SEYREDEN KADIN

Balkonlar, pencereler ve yürek vurmaları
Yüzlerde yankılanan tutku
Ve sen kör, aptal ve dilsiz
Ve olgunluğa şartlı
Seyretmedesin bir oyunu.

Yerler kirlenmiş -camlar lekeli- bulaşık çok
Vur kendini işe - yorgunluk uykudur
Uyku saklar seni
SUStur gönlünde çalan şarkıları
Sustur ve uyu. Çocuklar anlamasın.

Sen görme, sürer gider oyun - Belki de sürmez
Belki de nasır tutar yüreğin, ellerin gibi
Bir yaz yağmurunda usulca avunursun
Ve bunca harcanmış en diri yılların
Ezilir son kez bir akşamla belki.

(Bir Ardıç Kuşuyum Ben, Pervaz Yayınları, 2. Baskı, 2001)

İPEK BİR MENDİL

Bir ipek mendili olmadı hiç
yakasına takılan bir karanfil
yatağında gül yaprakları.

Tam öğrenirken şehrin çıkmaz sokaklarını
dükkân adlarını, güler yüzlü satıcıları
–Çünkü ürkekti ve çatık kaşlardan kekelerdi hemen–
tam öğrenirken bir şehri…

Her yolculuğa umut ve hüzünle başlardı
kocaman saksılarda taşırdı kirazlarını

nazarlıklar asardı dallarına, yumurta kabukları
paslı anahtarlar, önceki evin bırakılmışlığı
isli baca, çatlamış fayans, her şey
her şey bir ipek mendil özlemenin tadında.

Yeni komşular benimserdi severek gülümsemeyi
taş balkonları süslerdi renk renk
bıkmadan silip parlatırdı eski pirinç mangalları
bir ipek mendil özlemenin tadını ekleyerek
reçeller kaynatırdı sağaltım günlerinde.
Şiir yazmak ister de ağlardı her bahar
–Çünkü aşklar yanılgıyla gelirdi
ipek bir mendildi bütün dileği oysa–
ipek bir mendil için taramak saçlarını.

Bir ipek mendili olmadı hiç
ne de yatağında gül yaprakları.

(Bir Ardıç Kuşuyum Ben, Pervaz Yayınları, 2. baskı, 2001)

'ÜÇ KIZ BİR ANA'

Anneme dedimdi ki: Sakın korkma!
ayıplarımı kendim taşırım
kendi çarmıhımla
alnıma bakır tellerden bir taç
renkli ampuller…
Bendderesi kadınlarının yanında
kanar da dimdik bakarım anne
dimdik… hüzünlü ve öfkesi gözpınarlarında

Anneme dedimdi ki: Bir lokma ekmek yemem
bilmelisin, emeğimi sofraya sermedikçe
çatılarda serçeleri doyurmadıkça
bir lokma ekmek çiğnemem ağzımda,
bedenimle yakarım ocağımı
kirpiklerimle üfleye üfleye

Anneme dedimdi ki: Kimseye emanet edemem aşkı
Atlas'ı da alırım sırtıma… Atlas'ı da

üstüne çarpılar atsam da bütün fotoğraflar benim
benim gökyüzünde salınan bu uçurtma.

Annem, bir yazgıya boyun eğer gibi eğdi başını

kızları karışıp kalabalığın arasına
her göçüğün altından sağ salim
hiçbiri kötü yola düşmeden
korkulan olmadan yani
yani dul bir kadının evhamlarını yıkayarak
hiçbiri telef olup gitmedi annemin sözlüğünde

biri yasak bir şiire imzasını attı yalnızca…

–17 Haziran 2007–

(Asi Bir İmge, Kanguru Yayınları, 2007)

NECLA IŞIK 1947

KADIN NAKLETMELERİ

1. KADIN

Bugün toprakla uğraşmak bize
bize bugün ot yolmak/taş atmak tarla kıyısına
yemlemek hayvanları, bize
kilim başları bize
bize bugün develeri yüklemek ve çözmek yüklerini
ve hasat yorgunu gülüşleri katlamak bize
zira savaşa gitti erkeklerimiz yine
geceden yağlandı kama hançer
geceden son yay kirişleri yoklamalar
ve ucuna dokunup okların/ sonra fırlayarak
kadınına dalmak/ geceden
atları hazırlamak koşuma
bugün buralar dağ taş kadın/ kız
ve erkek çocuklar/ yine buğday biçmek için

Buraya dek gelmesin diye Moğol
yakıp ve yıkarak akan/ ve buğdayları alan
buraya dek gelmesin istediler bu kez
silahlarıyla erkeklerimiz
düştüler onların geleceği yollara.

(Göç, Gölge Yayınları)

AHMET ADA 1947

SOLGUN ABLALAR GAZELİ

Eski gramofonlarda gül sesi eskir yaz gelir
Belli ki yaz değil kuşlar göğünden ablam gelir

Ablam gül yetiştirir çiçeksiz balkonda
Solgun bir nehirdir gövdesi, umutsuzluğu sular gelir

Annemin başında kocaman bir şapka. Girit'ten
Gelmişiz biz, ablam sevda şarkıları sular gelir

Solgun bir halk şarkısıdır ablamın gölgesi
Külhan bir ay çıkar, kapı önlerini sular gelir

Ben şuraya koymuştum plakları, şimdi kış abla,
Bir gün çalınır radyolarda dünya içre zaman gelir

(Taş Plak Gazelleri, Broy Yayınları, 1995)

GÜLSÜM CENGİZ 1949

BİLİRİM NASILDIR

Yaşarım
bütün kadınların yaşadığını
günlerin tozunu alıp
sevinci fırçalarım.
Dikiş diker,
örgü örerim bazen
hoşlanırım
yararlı bir şey üretmekten
şiir yazarım…

Anayım
bilirim nasıldır
uykusuz geceler
hasta bir çocuğun başında.
Yaşarım
bütün kadınların yaşadığını
ürkek güvercin sekişi adımlarım
akşamları işten dönerken.
Kedi pençesinde
serçe kuşu yüreğim
sevgisizlikten ürken…

Ozanım
acısını kadının
umudunu
sevdasını yazarım.
Kadınım
yaşadıklarımdır
yazdıklarım…

(Mayısta Üzgün Gönlüm, Evrensel Basım Yayın, 4. baskı, 2009)

M. YILMAZ KARAİBRAHİMOĞLU 1949

fındık toplayan gelin
fındık dalda tekleme
kocan gitti gurbete
gelir diye bekleme

–Karadeniz Türküsü–

GİRESUNLU KADINLAR İÇİN

temmuz güneşi akkor alev
dal uzun umut yaşam para
elevi şarıl şarıl berrak su
haydar yokuş harar ağır
yaz sıcak kan gevşek
çönge vücut dermansız diz
tam bir yıl et çiğneyememiş diş
bir fistan peştamal için
didiş ha didiş

didişe didişe dişler
öğütülür sevdalar düşler

ahır sökümü yaba kemre harar
sırt var yün döşeklerde yatar
sırt var yük taşımaya yarar
dudak var boyada can aranır
dudak var çatlak
kuş uçmaz kervan geçmez
bir dirhem suya hasret toprak gibi
yaşam o çatlakta canlanır
tırnak var upuzun renk renk/ yırtar
tırnak var soyulmuş
dünyaya can katar

öğüte öğüte düşlerini
dünyaya can katar
giresun'da kadınlar

(Denkleyerek Hasreti, Gerçek Sanat Yayınları, 2001)

ARZU K. AYÇİÇEK 1949

KADINCA

"Bizi kimi kitaplara, mektuplara, yapılara
Çeken, kendimizden dışarı çıkmak"
Behçet Necatigil

sadece fısıltıdır günlüğüm
belki de gizli bir hazine

saçlarımda yılların öyküsü durur
yorgun ve yaşlı bir ömrün

fırtınaların vurduğu saatte içime
resmini çizerim aynalara yüzümün

gün ışırken çay buğusudur gözlerim
yüzümde masalları ertelenmiş geceler

yorgunuyum uzun bir yolun
çileyim köpüklü teninde suların

eğsem başımı güz düşer yüreğime
seversem ezilirim çağın çarkında

ne çıkar aralasam gözlerimi kadınca

(Şehrinizde Kalamam, Suteni Yayın, Ankara, 1995)

A. HİCRİ İZGÖREN 1950

KUR D'AMUR

Hiçbir sıkıntıya yabancı değil
Hep tetikte niçini bilmek ister
Yorucu ama onsuz olunmaz
Anahtar sözcük paylaşmaktır
Vermek ya da almak değil

Ona değerinin altında paha biçmeyin
Başka yolda kaybedecek vakti yok
Yaşamak onun için ya hep ya hiçtir

(Bedeli Ödenmiştir, Avesta Yayınları, 2010)

LEYLA

Bir gül vardı yakamda
İpi ben geçirdim boynuma unutmayın
Son sözüm size güzel kılın hasreti

(Verilmiş Sözdür, Yazıtlar, Avesta Yayınları, 2010)

ÇİNGENE

Bir orman içmiş gözleri
Ellerinde koşumlar
Etekleri zil çalıyor boynu hızmalı
Küfürlerine yedirmiş esmerliğini
Tepeden tırnağa şiir, kıvrak uçarı

(Sessizliğin Sağanağı, Avesta Yayınları, 2004)

GÜLTEKİN EMRE 1951

YALNIZ BİR KADIN

Pencereden bakıyorum, kiremitleri sararmış çatılar
Param olunca bir yolculuğa çıkacağım, denizi severim
Harcanan gençliğim mi, düşlerimin açmayacak gülleri mi
Otel odalarından gecelerimi bölen trenler geçer

Sevgi sesimi çıkaramadığım bir yük sanki
Atamıyorum üstümden geçmişimin kısa görünümlerini
Aç bacaklarını gece, biraz daha alkol solu bana
Sırtımda örümcekler gezinir, ben kumsalda güneşlenirim
Gövdeme eğilir aç gözler, ben televizyon dizilerindeyim

Pencereden bakıyorum, hiçbir şeye karışmayan bir dünya
Şimdi bu kirli havluyla kurulanıp çıksam yalnızlığımdan
Ardımdan gelir ayak sesleri, otel odaları beni bekler
Kapılar kapanır yüzüme, aydınlıkların gecede işi ne

Bir sel boşanır içimden, sigarasızlık öksürtür beni
Doğum öncesine benzetirim her yeni yüzdeki cansız isteği
Yaşayan ben mi, kimliği elinden alınmış biri mi
Pencereden bakıyorum bahar, yarın nüfus sayımı var

Yeşile bir sır verdim
Umarım hep saklar

(Küçük Deniz, Toplu Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2009)

ÖZGEN SEÇKİN 1951

KADIN DEDİĞİN

Kadın dediğin bahar çimenine, güz düşlerine
birlikte yatmak içindir,
kendini, yatağında bir kısrak gibi
derin bir su kadar aratmak içindir.

Gün saplamışsa sırtımızdan bıçağını
dolu vurmuş, sevgiler budanmışsa
gönlün kapıları çalınmışsa apansız
baskınlara birlikte uyanmak içindir.

Kadın dediğin okyanus dinginliğinde
dinleyebilmeli yüreğimi ve kafamı,
bir kadın beni kendinde
her gün yeniden yaratmak içindir.

(Bugünü Yaşayan Kalır, Damar, 2. b., 1997)

ÇETİN BOĞA 1951

ÖNCE KADINDI TARİHTE

Önce kadındı tarihte
Hayatın temel direği
Bütün gücüyle birlikte
Çekip çeviren erkeği

Sonra erkekler geldiler
Şimdi egemendiler
Tek söz onlarındı artık
Beydiler/ sömürendiler

Önce kadındı tarihte
Yaşamayı çoğaltan
Sonra adamlar ordusu
Yürüdüler üzerlerine

Yalnızca döl vermekti
Bir erkeğin görevi
Babası olmadan çocukların
Kadınına güç vermekti

Önce kadındı tarihte
Uygarlığı başlatan
Sonra onların devletiydi
Evliliklerle tutsak kılan

Nice çocuk doğurdu
Sımsıcak baktı/ büyüttü
Karınlarını doyurdu
Kalktı/ toprağı sürdü

Önce kadındı tarihte
Üretimi sağlayan
Oydu süren hayvanı
Oydu çanağı yapan

Giysilerle uğraştı
Evler yaptı durmadan
İnsanları yaşatan
Önce kadındı tarihte

(Derin Acılar, Toplu Şiirler, 1992)

HASAN HÜSEYİN YALVAÇ 1951

BİR KADIN

sesine tarihini gizlemiş bir kadın
beyoğlu sokaklarını adımlıyor
kimi terk eden kocanın sarhoşluğu
kimi ölen çocuğunun sesi oluyor

sesine düşen yağmuru ararken
uzaklarda çakan şimşeklere dalıyor
her an'ı bir yıldırım oluyor da
geçmişin karanlığında kanıyor
dün bugün derken akıtıyor zamanı
her gidende biraz kendi de gidiyor
aslında kimse ayrımında değil
o kadın unutulan insanı eskitiyor

–Beyoğlu, 11 Eylül 2006–

(Rüzgâr Sesi Aşk, Sone Yayınları, 2007)

OYA UYSAL 1952

VAKİTLERDEN SESSİZLİK

Vakitlerden sessizlik olmalı, kırılsa bir dal uyanır orman,
ürperdi içimdeki rüzgâr.

Şimdi bir dağ gölünde -uzaklarda- titrek ışıklarıyla gökyüzü
suların aynasında kucaklar yeryüzünü.

Ben yarattığı katile ruhunu sunan kurban,
kucakladım yine beni iten suretini.
Kim varsa acıyan kendine
bir not düşmüştü ya acımın tarihine
artık bulanık bir hayalden ibaret olsa da yüzü
yine girdi düşlerime
bir günden ötekine izini sürdüğüm gölge.

Vakitlerden sessizlik olmalı, kırılsa bir dal uyanır orman.
–*Seni acıtanları mı seversin sen,*
derdi ya, büyükannem,
bir eşkıya gibi inip dağlardan,
sarılıp beline çekip aldı ölüm
atının terkisine

-hayat sizinle olsun- güzel kadındı büyükannem.

Güzel ve kadın, evet. Yani tango, şapka,
inci gerdanlık
üstünde iğreti bir elbise gibi durmuştu yaşlılık.

Şimdi bir dağ gölünde -uzaklarda- titrek ışıklarıyla gökyüzü
suların aynasında kucaklar yeryüzünü.

Vakitlerden sessizlik olmalı, kırılsa bir dal uyanır orman,
ürperdi içimdeki rüzgâr.

(Yasak Meyve Dergisi, Mayıs/Haziran 2010)

AYTEN MUTLU 1952

BİR İSYAN TÜRKÜSÜ

I
ben kadınım
hani şu bildiğiniz
ve de bilmediğiniz
kimi şeytan, kimi melek
kimi çiçek, kimi koyun
etinden, sütünden derisinden
al nakışlı gömlek edip giyindiğiniz

aklı kısa saçı uzun
sokakta mutfakta yatakta
elinizin altında
gönlünüzce ektiğiniz biçtiğiniz
tarla
tepesinde tepe tepe tepindiğiniz
eksik etek
kiminizin anası
karısı kiminizin
ya da orospunun teki

II
çağlar boyu diri diri mezara gömdüğünüz
uğruna öldüğünüz
mülkünüz cariyeniz
taşa tuttuğunuz
aldığınız sattığınız
kanatmayı erkeklik saydığınız
kadın

söylenmemiş ilahi
okunmamış bir kitap

sayfaları lime lime, yaprakları sararmış
kapağında karanfil suretleri
kenar süsü boynunu eğmiş sümbül
hüznün rengini almış

cinselliği günahın öbür adı
sevinci ayıp
yasaklarla tabularla
peçelerin karasına boyanmış

III
ben kadınım
ıslah olmaz günahkarı bütün dillerin
tanrım, babam, kocam
efendilerim

menekşeyim dikenli tarlalarda
saksılarda fesleğen
dalları kafesli camlara tutsak
dikenli tellerin ardına sürgün
bin yıllardır işgal edilmiş toprak

anayım ben ak sütüyle eşkıyalar emziren
gecenin kovuğunda söylenmemiş türküyüm
bir ağıt çiçeğiyim hoyratça örselenmiş
sevdalarda yediveren gülüyüm

ak yazmada kara yazı
buyurmuşlar ele varmış
doğuramamış yarım sanmış
kız doğurmuş ele salmış
oğul demiş yele salmış
ağıtların tüneğinde
iki eli böğründe kalakalmış

IV
deprem sessizliğinde yüreğimin
nakış nakış ilmek ilmek ördüğüm

o dilsiz isyan
bin yıllarda kördüğüm

ben kadınım
sabır taşı, öfkelerin çatlatamadığı
bütün günahlar benden sorulur
ben öderim diyetini bütün dinlerin
kına rengi kan içinde ellerim

erkeğim yılkı atı uzun kış çağlarında
bense bulgur aşı yoksul evlerde
sade suya tarhana
gül reçeli konaklarda
saraylarda gül kokulu cariye

yaşanacak yazgısıyım tarihin
zaman zindanlarına açılan tek pencere
kaynayan serüveninde insanlığın
benim dışlanmışlığım
yoksulluğu hayatın

V
uzun uykularda yorulduk
uzun acıktık insan olmaya
sustuk, sustuk
sizin tanrılığınız yüzünden
insanlığımızı unuttuk

yorgunum
horlanmışım
cahilim
ağlamak biraz da savrulmaktır bilirim
gücüm kendime yeter
döner namlu döner bıçak
beni vurur yüreğimden

gece iner devriyeler kol gezer sokaklarımda
yaralarım dil vermez

erkeğim el vermez, kaygıları diz boyu
yalnızlık
paslı bir demir kapıdır duvarlarımda

ah, bu karanlık, saçlarıma dolanan
bu ceylan, dizleri kan içinde, kimsesiz
uzun uykularım, sanrılar, karabasanlar
aldatılmışlığım
vurun kahpeye vurun vurun
vurun zeytin dallarına
kurutun

VI
selam olsun size yedi erenler
erenleri çağımın, okumuşları
insana gül yaraşır diye gülün yoluna
kalem kuşanmışları, baş koymuşları
duyun beni

yürünecek yollarım var, yollarınıza varan
hallerim var hallerinizden yaman
gümbür gümbür yüreğim, ayaklarım acemi
önümü kapatmayın
yollarıma durmayın
uçmaya varıyorum, kanadım ürkek
kanadımı kırmayın

yeter
yeter, artık ödedim diyetini her gülüşümün
ertelenmiş aşklarım var yaşanacak
şarkılarım, söylenmeye beni bekleyen
sesim gür bir kaynak gibi çağıldayacak
ve ellerim
bir olup ellerinle
hayatı yeni baştan kuracak

(Seni Özledim, İnsancıl Yayınları, 1991)

SOL ELİM KIRIK

–Utanmam, saklamam, susmam
yararsız. Bu şiiri, feodal kalıntıların
bir silah gibi kuşanılarak zorla kırılan
sol yüzük parmağıma ve benim gibi
kadınlara adıyorum.–

karanlık karanlık
dört yanım mezar gibi
gecemin uzun ve sancılı saatleri
bitmek bilmiyor

ve söz dinlemiyor elimde ağrı

ağrılarla gelen
direncimi kemiren
bu yarı uyku
mıhlamış yatağa gövdemi
kalkamıyorum

her ne kadar vakit uzansa da sabaha
boyun eğip zamana
beklemek
azaltmayacak acıyı
başka yol yok
çözmeliyim sargıyı

uzanıp sağlam elim
söküp atıyor alçıyı
sol elim çığlık

sarıvermesi gibi baharın dalları
okşaması gibi toprağı yaz güneşinin
heyecanla yokluyorum
alçıdaki parmağı

sanki bu alçı
bu katı soğuk acımasız alçı
kireçlendirip mafsalları
kalıcı kalsın diye sakatlıkları
ustaca bağlanmış sol elime

ve ben şaşarak gafletime
kıvranan elimin alçısını
daha önce çözmeyişime
kalakalıyorum

bu gece içimde
tüm sakat bırakılmışlıklara olan kızgınlık
boğazımda düğüm düğüm hıçkırık
gözlerimde yağmur olup boşandı
dakikalar yılları sığdırdı saatlere
işbaşı zamanı geldiğinde
sağ elim eski yerinde
kırılsa da alçısı
sol elim sakattı

bir adım kala
yirmi birinci yüzyıla
bu zorla kırılmış sol el
yanlışlığı haykırmada

çıkartılıp tapusunu geleceğin
alçıya alınsa da yürek
gün be gün tükenerek
boyun eğmemek gerek
kendin olmayan sana

(Dayan Ey Sevdam, Hacan Yayınları, 1984)

ERDAL ALOVA 1952

YENİ EVLİ HANIMLA KARŞILAŞMA

Boynunu öpsem
bir atkestanesi çatlar
gittikçe büyür yangın
yeni kuleler uyanır
bir deniz
daha büyük denizleri çağırır.

Gözlerine baksam
bir akşamsefası kapanır
geçip gidersin
bacaklarında menekşe çürükleri
derinin altında mavi asmalar.

Geri dönmek isteyen yağmursun sen.

Akşam olur
göğün zilini çalar kırlangıç kuşları
geçer zaman
bir gezgin satıcı gibi tedirgin
bir gece kovanı gibi
yakar ışıklarını şehir
söner çocuk sesleri sokakta
koşarsın
yeni takılmış küpeler gibi sevinçli
her evin altında
bir leylak mezarlığı yatar
kapılarında felaketin gizli adları

Gece solur üstünde
soğan kokuları, salgılarla
ağzında başkasının sözleri
kanar karnında
bin yılın magazini

altın bilezikler, dualar
bir böğürtlen durmadan kanar
basılmış zambak soğanları gibi
uyurken memelerin.

Dinlenmenin yurdusun sen.

Sen
hazır hayatlar bakan kendine
kesilmiş saçlarında sarı kılıçlar
artık başkası için taradığın
deterjan, ay kokuları arasında
çığlıklar, çaylar, pastalar
bir öğle sonrası
nişasta tadıyla yayılırken ölüm
nedir artan
burçlardan, fesleğenlerden
yaz geceleri
balkonlardan dağılan
sofra seslerinden
bir süpermarket telaşıyla
geçerken günler
reçellerden, gözyaşlarından?

Kendini ele veren sonsuzluksun sen
yosunları unutan balıksın
terlediğim yabanarıları.

(Giz Dökümü, Toplu Şiirler, İş Bankası Kültür Yayınları, 2008)

ABDÜLKADİR BUDAK 1952

CEMİLE'NİN ANNESİ

Islak bir süpürgeyle, hafiften çıkan tozla
Kapı önünü değil toplumu süpürürdü
Cemile ondan öğrendi en içli şarkıları
Hafız Burhan'ın dişisi dense uygun düşerdi
Yurt ve dünya gibiydi Cemile'nin annesi
Issız dağ başlarına benzerdi bakışları
Güneydoğu Anadolu haritası yüreği

Bırakın mahalleyi, bütün şehir bilirdi
Bahçedeki erik dalı, ötelerdeki ahlat
Göz önündeki zengin, gözlerden ırak yoksul
Kamyon ezmeden önce siyah köpek yavrusu
Bütün bunları bilirdi; Cemile'nin annesi
Her yere yetişirdi ıslak süpürgesiyle
Garip bir güçle sanki bütün kötülükleri…

Hani İstanbul için ülke gibi bir şehir
Denir ya, Cemile'nin annesi de öyleydi
Kamyon bu sokaktan geçerdi en çok
Dünyanın öbür ucunda bir köpek ezilirdi
Ben bunca yaşadım da çok şeyi anlamadım
O her türlü sorunun merkezi bilge kadın
Niye kendi değil de Cemile'nin annesi
Olarak anılırdı, hep öyle bilinirdi

İnsan O'nun yanında Divan şairi olur
Hilali kıskandıran kaşların hemen altında
Alev bakışlarına, uçuşan eteklere
Zarif yürüyüşlere, tezat kahkahalara
Herkes gibi Cemile'ye döneyim
Süpürsün annesi mahalleyi ülkeyi
Durup Cemile'yi şöyle bir seyredeyim

Ben bunca yaşadım da çok şeyi anlamadım
Annesi büyük yorgunluk, Cemile dinlenmek mi?
Annesi yaradır da, ilaçlar Cemile mi?
Karanlık gecede ay olmakla kalmayıp
İnsanı göz sarhoşu edip bırakan bu kız
Bilgeliğin, bilginin önüne geçen bu gençlik
Ülke, dünya sorunlarını unutturuyor
Bir pencere açıyor tatlı esen rüzgâra
Bir iç çekiş eşliğinde neylersin
Gömleğimin düğmelerine geliyor sıra
Yine de aklımın köşesinde annesi
Issız dağ başlarına benzerdi bakışları
Güneydoğu Anadolu haritası yüreği

(Kitaplık, Eylül 2009, sayı 130)

BİLGE ÖNGÖRE 1953

ÇOCUKLUĞUMUN KADINLARI

Çocukluğumda,
Tütün dizen kadınlar-kızlar
Türkü söylerdi
Türkülere dökerlerdi, içlerini

Sarı kızı ile övünürdü,
Pazarcı teyze,
Sırtında basma beze sarılı bebeği
Anasının memesini arardı
Bebeğin ışıltısı gizlenmiş, çapaklı gözleri
Güneş beyninde
Çapa sallardı ak gerdanlı gelini
Sabırlı-sessiz
Toprağa sunarak
Tüm pırıltısını ve diriliğini

Çarşıda pazarda
Kadınlar görürdüm
Yüzleri kederli, ciddi
Elleri işçi eli
Yarıştaydılar yaşamla
Fabrika düdüğü gibi

Bir de abla vardı
"Ceylan" derdi, mahalle gençleri
Hep kitap doluydu elleri
Kötü huyları vardı
Gülmek gibi, konuşmak ve düşünmek gibi
Günlerini gece yaptılar sonunda
Alacakaranlık kuşağında

(Kozada Uyku, Güldikeni Yayınları, 2000)

TARIK GÜNERSEL 1953

RECM

Bu kadın
başka dinden bir erkekle sevişmiştir. Hem de
evli olduğu halde. Ölecek bu yüzden. –Hakkın
taşlarda cisimleşen kuvvetiyle.
Sizin atacağınız taşlarla.
Atın, esirgemeyin taşları.
Seviştiği adam
başka dinden olmasa bile
belki kıskandığınız biridir.
Kadınsanız kocanızdır belki. Atın,
taş esirgemeyin. Erkekseniz
sorun kendinize
neden benle değil de başkasıyla diye.
Atın, esirgemeyin taşları.
Yok edin bu huzur bozanı.
Öyle atın ki taşlarınızı
bir daha bakmasın kimsenin yüzüne
bir daha değmesin eli kimsenin eline
bir daha kimse arzulamasın onu
bir daha kimse hatırlamasın bile.
Öyle bir duvar örün ki çevresine
ne kimse onu görebilsin
ne de o kimseyi.
Öyle dışlayın ki bu rezil yaratığı
hiçbirimiz hayal bile edemesin
yasak bir aşkı.
Haydi, esirgemeyin taşları!
Belki kocanızla sevişti o!
Belki size yüz vermedi!
Atın taşlarınızı!
Yok edin bu huzur bozanı!
Öyle bir duvar örün ki şimdi
hayat denen mel'un, bundan böyle,
ne ona yaklaşabilsin
ne de size.

(İzler, Toplu Şiirler 1966-2006, Yapı Kredi Yayınları, 2006)

ARİFE KALENDER 1954

TARİH BENİ SAÇLARIMLA ANIMSAR

Saçlarım değil miydi en uzun köprü
sırat yürüyüp Fırat'lara düştüğüm

yabancı eller uzatıp kısalttılar
yüzümü biçimleyen berberi gördüm

tarih kıvrımlarını taşıdım omuzlarımda
onunla kendir atıldı boynuma onunla öldüm

baharlarını yaza taşıyor kızım
düşünüp annemi rüyasını öptüm

gözlerin diş izlerini silmek için yüzümden
saklandım yarama ilk önce kördüm

saçlarım değil miydi okşanıp yıkanırken
tanrıların boğazıma bağladığı kördüğüm

(Kadın Burcu, Hera Şiir, 2001, Toplu Şiirler, İlya Yayınları, 2011)

BİLSEN BAŞARAN 1954

BEZDEN BEBEKLER KORUNAĞI

I
Bir istiridyedir annem
Kör derinliğinde inciler büyütür
kendinden habersiz
Ondan mı bilmem gözyaşına bakarken titrer tüylerim.

Gözlerim hâlâ geceyle dolu uyanamıyorum
Anlatamıyorum çocukluğumun odalarını
İçlerini zaman alıp götürmüş
Anahtar deliğine gizlenen korkularımı
Giysilerimi gömütüm gibi gören çıplaklığımı
Kahramanlığımı ve sersemliğimi
Boyayıp zamanı saç köklerime serpen oyunları
Anlatamıyorum.

Ben bakınca eskiden, bana bakardı fotoğraflar da
Sanki kokular, kırgınlıklar akıtırdı parmaklarıma
Fısıltısı olurdu susup bakmaların
durmuş zamanların, donmuş solukların.

II
Bu ilk şarkısı kadınlığımın/ cırcır böcekleriyle ilk yüzleşmem
Ay ağır ağır doğrultuyor belini çermik bacalarından
Samyeliyle dolmuş bir yelken içim. Gitmemişsiniz.
İlk rüzgârda çökmemiş çadırlar, direkler yıkılmamış
Çözülmemiş kazıklar. Kuma üstüne gelin gitmemiş
onaltısında annem. Nenemin üstüne kuma gelmemiş
Ağulu kamçısıyla çıkagelmemiş dayım annemin gençliğine
Karasan Çayı öyle deli, öyle aşklı, öyle dolu akmış ki
Büklerden maşatlığa, komlardan bostanlara savrularak.

Anlatamıyorum. Kestane rengi bakışını atıp annemin
Uğuldayan ölümleri koyuyorum yüzünün tablosuna

Yanına anılarımın boğulduğu kara kuyu günleri
Ve soruyorum: Neden hâlâ eski bir broş gibi
hıçkırıklar yakanda.
Kaybolup kaybolup bulunmuş öyküler diyor
Alev bildik, közler uysal, yel yürekten
Derimi verin. Sızlayan etimden ayırdığınız/ gençliğimi…
Kavrulmayı beceremeyen kalbimi de
O ilk yaz günü kırlarımı
O ilk yaz günü kırgınlıklarımı…

III
Biliyorum at sırtında bir gerdek öyküsüymüş Hanım Nenem
Etek uçlarına takılı tarihini gezdiren
Sanki köyün yazlık sinemasıymış pembe şifon entarisi
Tam elli iki düğmeli/ paslı yüzleri alev
Elli iki mum ipiymiş birit ilikleri
Kerem'in sabrıyla çözülüp ahıyla iliklenen
Tafta astarında altın ibrişimle boğulmuş günler
Kol uçlarında pervaneler varmış
Her kol kaldırışta kuş kanadı gibi sendeleyip
Kuma pençelerinde mavi uçmaları düşleyen.
Annemin ağlamalarından bilirim
Bir avuç kirazmış son soluğunun düşü.

Kökü sökülmüş ağaç gibiydi nenem
Göğünü yitirmiş kartal…
Ömrün öteki sesiydi koynuna düşen yüz

Şimdi, düş ören o kadınlardan/ elden düşme
öyküler toplarım. Birikir kalbime kilitli bir güz.

(Sim, Ozan Yayıncılık, 2000)

HİLMİ HAŞAL 1954

DİŞLENMİŞ ELMA

Yeryüzündeki ilk mucize neydi, dilek
bir kadının bir erkeği sevmesidir, kesin
-bilinen ve bilinmeyen nedenlerle-
ölesiye sevmesidir, varlığındaki od'u,

kurban etmesi, kalbini de ve aklını da
ilk mucizenin meyvesi uğruna
odur belki ilk mutluluğun da bal ışığı
yeryüzüne yansıyan mahcup sevinç
ilk kırmızının lav yumağındaki taşı

bir ilkin, beden infilakının ardından
çiftleşmenin felakete dönüşmeye
hüsran denizine akmaya başladığı an
ben'in bitmesiyle mi yeni konuk ile
sona doğru ivme alır, koşusu insanın

bu belki sınavı tanrıların; ilk deneyi
yolcu soyu üzerinden aşılan ilk engel
belki de, yarattığıyla oynayan
aynı tanrıların, tükettiğiyle oyalanan
ilk "orgazm" serüvenidir belki de

boşalımın ardından mı, haz kuşkusu
söz mucizesi yeryüzündeki öznenin
bir kadının bir erkeğe, nasıl ve nedense
düş çiçekleriyle zincirlemesi kendini
ruhuna tohum, tohumuna ruh eklemesi.

(Bursa, Temmuz 2005)

ZÜBEYDE SEVEN TURAN 1954

KADIN

Doğdun,
Utanç oturdun bakışlara
Doğdun,
Güz sürdün koca ömür
Gün ağarmadı üstüne
Çatlak seslere direndi gül
Kıldan ince karanfil boynun
Keskin kılıcın gölgesi ey!

Can mıydın
Yarasını tuzlayan mı
Sılası gurbetten özge
Dayanağı yazgının
Düşündüğün sesinde mi?
Uyağı şiir yaşamların
Zemherinin çiçeği ey!

Umarı ak sütün mü
Çatlamış toprağın
Öznesi acıların
İpek böceğinin ömrü
Yaşamın dikiş tutmayan yarası
Çağın ortasına düşen ateş
Kuşluğun dillendirir kuşları
Yükü hüzün yaşamların bilgesi ey!..

Suskunluğun mu?
Sabrı çeliğe dönüştüren
Koyversen sessiz çığlıklarını
Çıldırsa yeşil
Pıhtılaşsa törelerden sızan kan
Çayır çimene dolansa sevgin
Uygar dünyanın beş yapraklı düşü!
Yüreği kanayan sabahlarda
Seyrekleşiyor ismin
Ömrü çalınmışların anası ey!..

(Susku, Lacivert Yayınları, 2006)

ASLI DURAK 1955

KÖHNE ŞEHİR DESTANI

evler hüznün krater gölleri
evler ki yalnızlığın her tipi

mor gözlü kadınlar
beyinlerinde SUS! döğmeleri
bekleşirler pencerelerde
üzerinde "GÖRÜLMÜŞTÜR" yazan
mektuplar kadar özgür

onlar ki masallarla büyüdüler
prens olacak umuduyla her kurbağayı öperek
ve kaçarak alev ağızlı ejderhalardan
ve deriin uçurumlardan
iç patikalardan geçip
yaralı devlerden korkarak
çekildiler buzul ülkesine ve beklediler
lav buzulu eritir yaratır mı kendi iklimini diye
oysa lav küle çevirdi
nohut oda bakla sofa ülkelerini

bir gün birkaç külkedisi
geçirdiler ayaklarına
hep iki numara küçük gelen ayakkabılarını
ve kanarak bir tadımlık aşka göç ettiler yeni bir ülkeye
evlilik cüzdanıydı pasaportları

amma velakin
eski yasaları vardı
yeni ülkelerinin

masum ve sessiz
iyi niyetli ve kabullenici
sadık ve işe yarar

her daim bakımlı ve itaatkar
hem aşta tecrübesiz hem çaktırmadan fettan
ve tercihan dayağa dayanıklı
dişleri törpülenmiş gölgede bir dişi aslan
olursan...

yeni vatanlarında o mor kadınlar
gördükleri şiddeti şiddetle çıkartırlardı çocuklarından
dış bükey aynalarda büyütüp korkularını
ödünü kopartırlardı kızlarının
ve yetiştirirlerdi babalarının kopyaları oğullarını

zaman geçer aşklar yaşlanırdı
alışkanlıklar çıkardı kınından
ya parfümden izlerle süzülürdü aralarına yaban kadınlar
ya kocalar - nöbetçi bırakıp oğullarını-
iltica ederlerdi sudan bahanelerle başka evlere

çeyiz sandıklarında
yirmi dört ayar yalnızlıklarla kadınlar
her gün verirler yoklamalarını: BURADA!

(Aslı Gibidir, 2011)

KİMLİK

istiridyeyim
inciler örerim
incinmemek için

örümceğim
dopdolu süslerim yaşamı
bilirim bozulacak emek işi ağlarım
ağlamam baştan başlarım

ev kadınıyım
duyar söylerim türküsünü
süzgeçte tutsak makarnanın

(Sen Anlat Yüreğim, Ea Yayınları, 1995)

SUNA ARAS 1955

KADIN DENİNCE AKLIMA...

Ne zaman ağzımı açsam
Sözümü kapıp yutan
Bir bakış fırlatırdı babam.

Biz ne kadar biziz ne kadar onlar?
Ne kadar kendimiz olabildik ki?

Kadın denince aklıma
Annem geliyor
Annem…
Hep ağlayıp susan annem.

Kadınlar biliyordu elleri göktü
Buluta yakıştırıldı gözleri
Yüzleri deniz dibi
Gizler hiçbir şeyi yaşamazlardı
Bir anne kadar ilginç
Biz yazgı kadar yalan
Bir köpek kadar sadıklardı.

Kadın denince aklıma
Teyzem geliyor
Teyzem
Ağıtından başka bir dil bilmeyen.

Kadınlar biliyordu sütleri yeşertmekti
Küle yakıştırıldı emekleri
Sabır kadar geciktiren
Öğüt kadar pervasız
Ağıtlara doğurgandı dilleri.

Kadın denince aklıma
Halam geliyor
Halam
Acılara gönüllü
Gözyaşına düğün bayram.

Kadınlar biliyordu aşk onlara yasaktı
Çöl çorak ne ki yürek kavrulmasına
Benim annem…
Gücüm anca gözyaşıma yeter der ve ağlardı
Ne sorgular ne sorardı
Çöker döne dövüne
Ömrü kadar uzunlukta bir ağıda başlardı.

(İn İnsana, Beksav Vakfı Yayınları, 1996)

NUR SAKA 1956

AY TUTULMALARI

dul bir kadın gibiydi ay
sevişmeyi unutmuş
ya da düşlemeye çalışan
sevdasını
yitirmiş bir yüreğin
yenik nabız atışları da olabilir

ne zaman görünse
ama ne zaman
fistolu etekleriyle
o siyah poplin geceliği içinde
birkaç yıldızcık olurdu yanında
mutlaka
o yetim çocukların
ürkek sevinçlerini avuttuğu

dul bir kadın gibiydi ay
öyleydi evet
ne fıstık ağaçlarının arkasında
ne kıyısındaydı kuğu göllerinin
süslü gökdelenler arasında
"sofrada -hâlâ- yeri öküzden sonra
gelen" imgelerin
kuşkulu doygunluğu muydu yoksa
ve dayanılmaz suskunluğu
gülücüklerinin
bilirdi
bir gülmeye kalksa

hayır
ne dul bir kadındı ay
ne sevişmeyi unutmuş
ne de düşlemeye çalışan

sevdaları bağbozumunda bir yüreğin
çiçeği burnunda nabız atışlarıydı
belki

yaşayacak dört zamanı vardı ya
şu ay tutulmaları
olmasa…

(Yıl 1900 Sevgili, Cep Kitapları, 1998)

CEMİLE ÇAKIR 1956

BİR IRMAK AKIŞIDIR ABLAM

Sessiz bir ırmak akışıdır ablam
Bir gülümseyişle yan yana

Dibi görünen bir göldür pırıl pırıl
Küçük titreşimler var avuçlarında

Bir ışıktır, parlak, titreşimsiz,
Aralar kapısını karanlığın
Bir dağ başında.

(Cemreye Çağrı, İnsancıl Yayınları, 1991)

NİLGÜN MARMARA 1958-1987

GECE ÖĞLENİ

Uyumadı kadınlar geceyle birlikte,
güne patikler ördüler.
İşlerin emeklemesi; çok geçmeden
yetkin doğruluşu için!
Gün de yürüyecek bir zaman,
geceselle birlikte.
Belki ay kusursuzca ışıtacak güneşi…

Yarısıyla gecenin yarısı gündüzün
örtüşerek birbiriyle,
Kadınları öpecek tığları için,
Sıyrılacak iş, patiklerinden
kutsal gece öğleninde!

Eylül, 81

(Daktiloya Çekilmiş Şiirler, Telos Yayıncılık, 2002)

ANCAK YAZGIDIR BU

Sen ne getirdin bana çocukluğundan?
Şen kahkahalar ulumalar donakalmalar mı?
Üzüncün senin hangi çağrışımlara uzandı
benim eskil saatlerimde?
Geçmişsiz ve geleceksiz suç sevinçleri,
deniz kıpırtılarınca yürek dalgalanmaları?
Titreyerek uçurulan köpükten balonlar,
anlık aşkın tasarımlar mı?

Nasıl bir ak konutun isteklendiricisi oldun
anılarıma düz baktıran-
Ah, ben pembe fistanımla kuşanırdım,
Dantelalı tafta yumuşaklıkla.

Savaşırdım kovmaya çifte yetkeyi,
Hiçlemeye annemi ve uykuyu
Öğle sonlarından ürkünç odaların.
Diledim mi yanında tümden varolmayı an için
ve birkaç sonrasında hiç yokmuşcasına
beklememeyi bir şey çevremdekilerin uyumundan
başkaca?

Yok böyle bir şey yok!
Sunduğun sağaltımı kaçkın bir geçmiş,
Sayrılık tutsağı bir gelecek duyumu bulanık,
sisi varlığının üzünç kanıtı bir vaktin
şimd'i-
Beni aşağılayan sarsan
Aşan bizleri mor birliktelik.

–Eylül, 77–

(Daktiloya Çekilmiş Şiirler, Telos Yayıncılık, 2002)

KUŞUM VE BEN

Kuşum ve ben bir aynada
uyuyoruz, kafesimiz yatağımız
yüzlerimiz eşlerine baka baka
sonsuz kar altında uyuyoruz
kuşum ve ben.
Eşim ve ben kızıl bir bağla
bağlıyız birbirimize
Çözülürse yoksulluk sevinir

Aynamızın içinde tek bu bağ…
Kızıl kıskaç eşim kuşum ben…

(S'imge, 2005, sayı 16)

İLKİZ KUCUR 1958

SON SÜRGÜNÜ KADIN YÜZLERİNİN

I
geçen yazlardan kalma sıcaklığı taşıyor bedenime
bir kenti boydan boya geçen gölgeler
eski tanrılar dökülüyor eteklerimden
gidip gelmelerle ölçülüyor yokluğun zamanı
ne bir hücre ne de uçsuz bucaksız gökyüzü
anın karakutusundan saçıldı tarihin kurbanları
her ses kendini öldürüyor boşlukta

şarabın ve zeytinin hüznüyle
ekmeğin kanlı sofrasında paylaşılan
yalnız bir kadının suskunluğu oluyor
zamanın ve kibele'nin savaşı
/siyah bir çelenk yerleşiyor gözpınarlarıma
gölgem pis sularına karışıyor kentin/

II
terimin tuzlu yangını ile ısınıyor
nefes nefese kaldığında karanlık
fırtınalar çağırıyor uykularımı dağılmış sofralar kuruluyor
ilkyazın dokunulmaz kutsallığında
toprak izlerimi saklıyor ardımsıra
en çok köprüleri seviyorum yine de
nehirlerin yıkadığı soğuk kent akşamlarında
sahipsiz ayaksesleriyle tarih
yırtık bohçasından bırakınca döküntülerini
anlamsız hazlar kalıyor geriye ve görünmeyen katiller
yıkımlar taşınıyor bir sonraki zamana
gece o çigan ritmiyle uyarıyor bedenimi

III
son sürgününü uğurluyor kadın yüzleri
gözlerime takılan bulutların devinimi belki
belki hiçliği efsanelerin
anlamsız kıyılar kalıyor aklımda
ıssız ve tarihin yazıldığı

(Ama Ben İlkizim, Yazılı Kâğıt Yayınları, 2011)

MEHMET YAŞIN 1958

BİZİM OLMAYAN GÜNLERİN ŞİİRİ

I

-- Adın Estella mıydı senin
bizden önce
bu evde yaşayan teyze
çocukların var mıydı senin
ve duvardaki bu resim
evlendiğin günü mü anlatıyor teyzeciğim.

--Adın Estella mıydı senin
bizden önce
balkona çamaşır seren ellerin
fayanstaki parmak izlerin
ve odaları dolaşan sesin
teyze teyzeciğim.

II

Dipçikle kırılan kapısın
yabancıları giydiren elbise
başkalarına aş pişiren tencere.

Eski bir fotoğraftan başka birşey değilsin
albümlerde bile kalmadı yerin.

(Toplu Şiirler, Sevgilim Ölü Asker, Everest Yayınları, 2007)

ORHAN ALKAYA 1958

YENİLMİŞLER İÇİN İKİNCİ PARÇA

Yeşim Derman için!

peki beni kim intihar etti
kim tedavülden kaldırdı böyle erken
inlerken görülmem hoşlarına gitmedi mi
bir içevurum fazla mı geldi bu sığlıkta
nasıl da dijital şimdi yakınlıklar
parlak kanatlarıyla gökyüzüne kaybolurken anka
kimse tanrıyım demesin, hepimiz sarhoş kaldık
varedene duyulan hasret gibi yoksul anda
nerde şimdi Burgonya Beyleri, Kara Şövalye
gölgeye dokunanlar nerde
böyle erken mi kesilecekti sözüm, tam da burada
ciltler dağıldı, dağıldı olmayan ne varsa
güzel sözcüklerim, Mallarme'm, Yahya'm nerde
beni de beni de beni de… intihar ettiler
dosya kapandı katilim nerde

(Son Çeyrek Yüzyıl Şiir Antolojisi, Haz: Yılmaz Odabaşı, Scala Yayıncılık, 2000)

GÜNÜN SON KADINI

acının gri saatlerinde yüzüyle gelirdi
ansızın ve kanatlarına sığındığım
bir gökyüzüydü, yangınlardan kalan
çocukluğumdu, başka şeylerim, hüznün geniş kültü
akşama ertelenmiş gülüşüyle, dokunmanın ve ölümün
arasaatlerine sızan oydu

bir şarkı nasıl bitirilmez, hangi renkler
arka yollarına yakışır hayatın
temas kuşu silinir mi sevişmenin argın tahtasında

ebced bahçesinde söz ne zaman yanılır
ve boynu vurulmuş sabahlar ve gümüş
yüzüğünün açık kapağından sızan kokusuyla
kaçınılmaz, yokluğun bedeniydi

aşkıyla gelir ve giderdi

(Son Çeyrek Yüzyıl Şiir Antolojisi, Haz: Yılmaz Odabaşı, Scala Yayıncılık, 2000)

NEŞE YAŞIN 1959

KAPILAR

Kapılar çalınırdı
ve kadınlar açarlardı kapıları
geçip giderdi hayat
her gün tozu alınarak ve parlatılarak

Onlar ki
büyük bir aşkın özlemini duyarlardı
seyretmek için kendi güzelliklerini
çağların ardından bir tablo gibi
donup kalmaktı istedikleri

Küçük bir kız çocuğu iken
uysal birer fidan gibi büyüdüler
ve parmaklarına pırıltılı halkalar giyip
beyaz güvercinler gibi
tutsakevine girdiler

Sokağa düştü kimisi
anne bile olmadan
Kimisi bir kuyrukluyıldız olup gitti
kimisi bir güldalına astı kendini
hayatı sorgusuz bekledi
Işıl ışıl yandı camlar
çamaşırlar ütülendi
ama çalınmadı kapı hiç
o çılgınca seven adam hiç gelmedi

Dünya bir atarabasıydı
ve son sürat çekerlerdi onu
nasıl da anlamazlardı
kadının en güçlü olduğunu
ve özgürlük sözcüğü
gökyüzünde bir yılbaşı balosuna benzerdi
hiç bulamadılar uygun elbiseyi
asla oraya gidemeyeceklerdi

Onlar hep şaştılar yalnızca
erkeklerin asker kılıklarına
ve geceyarısı tutulan nöbetler için
kazaklar ördüler
gizlice giyilsin diye üniforma altına

İnce şişlerle zahmetin ördüğü hayat
kurşun delikleriyle yaralandı
çeyizleri çiğnendi insafsızca
insanın insana her kıyımında
yitirdiler o en değerli kocaları ve oğulları

Gözyaşı ve yalnızlık yandı mumlarda
buhurdanlıklar tüttü hep
soğuk dul odalarında
Duvardaydı resimleri
Babaların, oğulların ve silahların ellerindeki
kalın kaşlar, gür bıyıklar, sert bakışlar
hükmettiler yuvaya

Her şeye karışırlardı bulundukları yerden
kapının tokmağından tenceredeki aşa
bağırtıları hâlâ çınlardı ortalıkta
çocuklar küçük kediler gibi
annelerin eteğine sığınırdı da

Onlar hep dua ettiler
ve mersin dalları taşıdılar
her bayram mezarlara
ince bir sızıyla yaşandı özlem
sessizce indi
yürekten kasıklara

Kapılar çalınırdı
ve kadınlar açarlardı kapıları
Geçip giderdi hayat
her gün tozu alınarak ve parlatılarak

(Kapılar, Cem Yayınevi, 1992)

KÜRTAJ

Rahimden sökülüp atılan
öpücüklerin çiçeği
buruk ve anlamsız
yalımsız bir aşkın bebeği

Kanlı bir çırpınışla
ölüme gideceksin
yüzü ve yüreği belirsiz
"anneciğim" diyeceksin
Hiç kimse annen ve baban olmayacak
o yüzden sesini kıs
ve infazını bekle
-anneler unutamaz yine de
kısa süren birlikteliği-

O aslında bir yabancıdır
ve günlerdir yalnızız ikimiz
sevgisizliğin hücresinde
kilidin açılmasını beklemekteyiz

Sevişmeler senin için değildi
belki de gerçek değillerdi
yumuşak sarışlarla ıslak dokunuşlar
sıcacık sözler fısıldadılar
ışıyıp durdu karanlıkta
sevgiye benzer yanılsamalar
(hiç kimse seni düşünmemişti)

Kalktı kralın asası
ve rahime indi buyruk
"Zararlı bir ot gibi sökülecek sin"
- çünkü duygular önemsizdir
hayatın gerçekçi kuralları
ve erkeklerin kendi hesapları var
yüreklerimizin anlamadığı-

Kapının ardından bekliyor
telaşlı bir adam

ikimizi de ısıtmadan
incecik çığlıklarımızı duymadan
içinde pişmanlıklar kaynıyor
seni bana kattığı akşamdan
-Seni seviyorum
Oysa babanı sevdiğimi sanmıştım yalnızca

DOKTOR ADAM DEDİ Kİ:
"Sigaranızı içene kadar biter!
Merak etmeyiniz!"

Seni seviyorum
seni seviyorum
seni……....
Babanı……
"Anneciğim
Anneciğim
Anne"

(Kapılar, Cem Yayınevi, 1992)

MUSTAFA ZİYALAN 1959

KUMKAPILI TEYZEME

Teyzem yoksun artık

beyin (emekli demiryolcu, köstekli saati, tabakası, çakmağı
kahveye çıktığı, ev entarisi, "hanım" diye seslendiği)
yoktur artık

iğneardı yaşamının ölçülü uyaklı dizeleri

evin (denizin uzağında, demiryolunun eteklerinde
pencereleri sürgülü, sardunyalı
kapısına her kedinin yakıştığı)

yoktur artık

oturma odan (sedirlerinde çocukların koşturduğu
duvarında saatli maarif takvimi
artık dayanılmaz zamanını bildiğin bakıp bakıp)

yoktur artık teyzem yoksun artık

kim içecek Rum komşunla sabah çayını?
Kim bakacak o bacağı kırık tavuğa?
Kim tutacak gencecik ölenlerin yasını?

İstanbul'un ölümüydü biraz da ölümün.

Hep öyle anımsayacağım işte seni:
Sanki yoksun artık sanki hiç olmayacaksın
katılıvermişsin gibi derinleşen uykusuna ülkemin

tek bir tümceymiş gibi ömrümüz: Ölümlerden örülü.

(Dünle Yarın Arasında, Edebiyat Gazetesi Yayınları, 1990)

ÇİĞDEM SEZER 1960

RAHİME'YE GÜL DALI

döl versin gökyüzü bahçemize
yıldız yıldız oğullar Rahime
ayışığından kızlar

bir güzel özleyelim analarımızı
kız oğlan kız zamanlarımızı Rahime
üzelim kendimizi üzülelim
daracık sokakta geniş hayaller
makinemiz singer; tıkır da tıkır
olmayan penceremize perde
biçelim Rahime, kaneviçe dantel
kasnakta kan biriktirsin iğne batmış parmaklar
iğne deliğinden geçip bahçeye inelim

çok söküldü dikişimiz Rahime
iplikte renk üzgün
bak güvercin uçtu uçacak
tel bağla kanadına; kısmetine uçmak düşsün

bütün uçmalar hızla düşmeyi
hatırlatıyor Rahime, incir ağacından
değil iki gözüm, hayatın tam ortasından
derin çok derin bir yerine kendinin
hızzzla ve tepe üstü
düşüyoruz çatısına evlerin

beni affetseydin ben de affederdim
uzağa kaçmış kendimi
bu bulaşıkları böyle dağğğ gibi
bırakıp gitmiş üstelik
bağır bağır bağırsam da Rahime

çıkmaz içimdeki
öyle yedi canlı bir kurak mevsim
çöl desen değil, işte kar fırtına vur vur vuruyor
bütün suyumu içti de susuzluğu dinmiyor

çok dikenli kaktüsün biri pervazda
çarpa çarpa camlara
kuşlar ölüyor Rahime
kaktüsün dikeni içimize değiyor
kuş ölüleriyle çıkıyoruz odalardan
tüyleri yumuşak öpülesi
kuş ölüleri Rahime, öyle yazalım;
ölü kuşlar anısına
bir kadın oturmuştu burada

kimbilir hangi pervazdan kaçmış
bir kuş uçsun uzağa, sevinelim
uçanda kuşlara malum olur Rahime
bir güzel annelerimizi özleyelim
çocuklar doğurmuştuk ya ayışığından
yıldızlardan kıpır kıpır çocuklar
onlar için bir gül dalı büyütelim

gitmekse gidelim Rahime, hayat hiç kimseyi
beklemiyor köşe başında, savrula savrula
bir rüzgâr olsun eteğimizde aşk
ateşi giyinelim

bir; ölü anneler için
iki; kız oğlan kız çocuklar
hayatla üç kez sevişelim Rahime

üçüncüde kızıl bir nehrin
saçlarını çözelim

(Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon, Heyamola Yayınları, 2010)

GELİN AĞIDI

hüznün fotoğrafı çekilmez
dile sığmaz çiğnenen göğsüm
kars kiliminde

sevincim bir gelin döşeğinde uyur
on dört yaşım/ saçım belime dek sırma
iki yorgan üç tencere çeyizim
başlığım iki kol trabzon burma

'gelin girdin kefenle çık'
er sözü kulağımda küpe
kefen gibi taşıdım otuz küsur yıl

altı can doğurdum etimi ısırarak
üçü toprak üçü gurbet
zaman başucumda taş duvar
kuşlar uzak geçiyordu
……. yorgundu

dağların has kokusuna saldım sesimi
örtünüp bilge suskunluğunu yılların
derindi/ koyuydu/ acıya benzer
bulanık bir su gibi içimde
çalkalanıp durdu

(Kanadı Atlas Kuşlar, Kerem Yayınları, 1991)

PERİHAN MAĞDEN 1960

MUTFAK KAZALARI

Düğmeleri çevir. Çevir hepsini.
ama o havlu temiz
Olsun.
Üstünde bahtsız bir prenses
Islat havluyu.
Bahtsız prenses ağlıyor
Boydan boya tık kapının altına.
Ne küçük bu mutfak
Nasıl sığdık yıllarca. Ben ve onlar yanyana
ben tokum. Çok sıkıldım.
Dün de. O gün de. Tatilde
Kızartma mevsimi. Turşu. Yağmurlar
Toz. Toz. Habirebezi
Alışveriş listesinde. Bu yoktu.
Hey prenses! İndirimden aldım
ya seni. Ama sevdim Allah için
Bir gün bile ütüsüz gezdirmedim.
Gözlerinde soğuk balıklar yüzüyor

"Tahtını yaptık ama bahtını" derken
Size yakışır anne.
O lafı hiç sevmedim. Daha bir sürü
laflarını da.
İşaret parmağımdaki yara sol elimin
büyüyor habire. Sıcak su
İyi gelmiyor. Farkındayım
Merdiven yükseliyor. Ben de merdivende.
Merdivengemim. Okyanusu diz de
salla boynumda
İyice soğur gibiyim.
Tırmanıyorum işte basamakları
Kollarım kararıyor. Gözlerim batıyor içime
Gaz merdivenim. Merdivenim gazdan.
Kaçak. Koçak. Koçan. Kaç. Kaç. Kaççç
Burdan. Dandan

(Divan'dan Günümüze Türk Kadın Şairler Antolojisi, Mustafa Sever, Yön Yayıncılık, 1993)

KAÇTIĞIM İYİ AİLE EVLERİDİR

Kahve fincanındaki okyanuslarda yitik gemiyim
Sancak direğimde ölü bir kedinin sırıtkan gözleri
Ahçıbaşı, tayfa, kaptan; korkarım tek yolcu benim
Seyir defterimde uğramam gereken limanlar
-Hoşçakal artık gitmeliyim
Beynimde çamaşır iplerinin mandallanmış ağırlığı
Kaçtığım iyi aile evleridir

Beyaz masa örtüsünde gülüyor lekeler
Bilmem kaçıncı çorbanın boğan sıcaklığı
-Elinize sağlık, çok lezzetli
Kezzap yeşili tanımadık gözler
Trenle kaçıyorum hiç gitmediğim Hong Kong'tan
Yürüyen camda gördüğüm, bir gece ansızın duyduğum
Allı morlu bir hasret türküsü gibi uzuyor eller
-Acısından koyma mideme dokunuyor
öldürülen birmilyonsekizinci kızılderili gibi ağlama
kapımda

Paspasın altında anahtarı ellerimin
Sana yazmıyorum sana yazdığım mektubu
satırlar acıyı dokuyor kâğıdın beyazında
-Gözlüğümü versene iyi göremiyorum
Telefon sarısını yürütmüşler cebimden
Yarım kaldı mutluluk tablosu
Biliyorum sabah sabah boyamak zor denizi
Üç dörtlük sırıtıyor, dişlerinde gözleri
-Çok sıcak burası, gölgeye geçelim
Karasularımda ak bir balina
İpe dizmeliyim tüm mavileri
Darağacına çekip boğuyorum güneşi
Kanayan ellerim, üşüyen benim
-Kar yağsın avuçlarım ağlıyor.

(Divan'dan Günümüze Türk Kadın Şairler Antolojisi, Mustafa Sever, Yön Yayıncılık, 1993)

AYDIN ŞİMŞEK 1960

FOTOĞRAF

Ayşe : Tek kişilik zamanda kalakalmış
miş'li bir acı yüzünde, feodal ev
hükmü eski resimlerde

Ayşegül : Buzdan kılıcını çekip kalbini parçalayan
inandığı bir sarı zaman aşk,
herkesin sesi ödünç duruyor aşkta.

Mehtap : Yüzünde dilber ve kasımpatı
belli ki bahar
yüzü ölmek gibi sıradan bir sevgi.

Esra : Kendini kendine tanımlamadıkça bu denizde
gurbet evin olur, aşklar ayrılığın
o henüz kendine soru tüm fotoğraflarında.

Emel : Yollarını ikiye ayırmışlardı, ikisi de güz
ve içinden konuştukça kalabalık
teni yalnız, düşleri tersdüz.

Fatma : Kapıyı çalınca sardunya sorduğu her şeyi biliyordun.
kalbindeki ince ırmak durmadan sevdiğini söylüyordu
sadece sevişmek için göze alınmıştı ayrılık.

Esin : Güneşten gelmişti,
Denizi ve tuzu içerek, Ne güzel sevişiyordu
kalbi ve yalnızca kalbi.

Müberra : Ayışığıydı kendine. Kendindeki karanlığı
anlatırdı bir hüzüne bulaşarak.
Unutulmuş ağaçların kollarında
ateşböceğiydi ve gecemavi.

Fotoğraf : Gönüllü hüznümüzle
ölümün ilk haline bir dipnot.

(Susmalar Kitabı, Kum Yayınları, 2003)

ALİ BİÇER 1960

DAYAK

peder yıldızlı gecelerde
elinin nasırını bırakırdı annemin teninde
aysız gecelerin sabahında kan kustururdu
hepimiz bilirdik ki yine sevgilisiyle buluşmuş
annem üzerinde çiğ damlaları bulunan çiçeğin
sorumluluğu ve yeniden güneş görmenin coşkusuyla
unuturdu, daha doğrusu unutur gibi görünürdü
dayak acısını
ve derdi ki babanız kurşunlanmazsa bir gün
koynu lale kokulu bir kadının yatağında
o bir çınar, yüzyıl yaşar, ayakta ölür

annem her banyodan sonra
tarçın kokulu saçlarını tarar
ortadan ayırırdı ikiye
selva'nın ortasından bir ırmak
beyaz köpüklerle dökülürdü alnına
kardeşlerimle
koşturur, öper neşelenirdik
bizimle beraber
bir kez olsun öpmedi peder
ve daha otuzbeşinde o dağ gibi adamı eritti kanser

henüz bıyıkları terlememişti evlendirdik abimi
yok saydı çocukluğunu
karısıyla ne kanat açıp uçurtma oldu gökyüzünde
ne de başını göğsüne dayayıp
üstünde suyun coşkusunu yitiren
bir ırmak yatağı gibi
inleyen kalbini dinledi
"erkek adamdır" desinler diye
ha babam dövdü karısını

ablam ki selvi boylu bir kara kız
gülü beğenmeyen nazlı bir nergiz
dağlara hep sevdalı kaldı
enişte m günde üç öğün dövdü onu
düşlerini karanlık kuyularda asılı bıraktı

çocuktum bütün bunları kazıdım kalbime
evlendiğimde karımı güneşim
eşim
ve yoldaşım bilip
tek bir fiske vurmamaya ant içtim
evlendim gök kuşağı bir kızla
ikinci evlilik yıldönümümüzde
karım rakı kadehine deniz suyu kattı
sabrımı tüketmeye bu yetti
tekmeledim kasıklarından

şimdi karısını dövmeyecek bir oğuldan önce
kocasına başkaldıracak bir kızım olsun istiyorum

–29 mayıs '93–

(İnanç Aşk ve Düş, Nüjen Yayıncılık, 1995)

RÜŞTÜ YILDIRIM 1960

SOKAK, KADIN VE EMEK

Ahşap demir ve yaşlı kadın
on yıllar ötesinden izler taşır
sokağın başındaki evde
ahşap eski, demir eski kadın yaşlı
anılar ve emek taptaze
ne çok uğraşmıştı demirci ustası
tozlu karanlık atölyede
bütün hünerini akıtmıştı
demire örste
ahşap ev güzelleşsin diye…

Hiç düşünmemişti ama
şimdi bir cendere olmuş
pencerenin demirine verdiği emeği
esirgedikçe kadından
sokaktaki güzelliği

(En Güzel Meyve İçin, Kendi Yayını, 1999)

ZEYNEP UZUNBAY 1961

OYUN

anneme

çiçeğinim, küçücüğün, kınalı
saçlarımda uzar mı aşkın tel tel
göz kırpmamaca oynuyorum güneşle
arasındayım sıcak buğulu bacaklarının

çok değiştim kirli sarıyorum
yazmaca yanmaca oynuyor büyüyorum
yolu kesilen karınca telaşımdan tanırsın beni
saçlarımı sandığında uyuttuğun gün
enseme düşen gözyaşından
kürek kemiğimden kalçama doğru

ayakizlerimizi kapatmaca oynuyor kar
sivri dişli bir kara tarakla
savruluyor sessizliğim
portakal kabukları yapıştırayım alnına
ağrın diner belki uyursun

gittiğin gün
yeşil, kakmasız bir sandıkta
korkuyla uyanacak çocukluğum

(Sabahçı Su Kıyıları, Yön Yayıncılık, 1999)

YILMAZ ODABAŞI 1961

FERİDE

*
k(adın): feride,
uyruğun: dünya;
dinin yok, dilin var
ve sonrasını ben bilirim…

aynı yağmurlardan kaçarken bir saçağa düştük önce;
sonra gece, avluda bir kırık dal dursa üşürdü feride.
tarihini düşmedim, düşünmedim,
ama tenimiz tanışır önce
ve terimiz…
o benim avradım olur gecelerce, günlerce;
sonrasını… sonrasını ben bilirim…
*
geceye yağmur inerdi işte böyle sicim gibi, ipince…
giderek soğuyan dünyamıza kanat vururken kuşlar
ve hüzünle şaşırırken yolunu yitik yıldızlar,
feride, bir destan gibi yürürdü ömrünü
akmaya yarışırken sular…
*
sonra sular sulara, günler günlere vururdu ve hayat onu da,
beni de hem ne kötü vururdu; hayvan gibi vururdu hayat,
küfür gibi, namlu gibi vururdu…. sonra feride geceler boyu
uyurdu. İleride unutulmuş bir Allah kendini doyururdu
ve susunca feride, yeryüzü boğulurdu…
yeryüzü yüreğimdi biraz da, kururdu… kururdu…

/ben onu dilsiz ve dipsiz biçimlerden çaldım kimselere
kimselere bırakmam/

öpüşlere sararım, gidişlere sorarım
kimselere bırakmam!

feride başak kokar, esmer bir başak
gözlerini hep s(aklar) utanırken
sonrasını…
sonrasını ben bilirim.

(Feride, Cem Yayınları, 1990)

CAFER YILDIRIM 1961

BEDENLERİ HİÇBİR SINIRDAN TAŞMAYAN KADINLAR

bir aşkla başlamazdı
bir aşkla başlamayan
kadınlar da vardı yeryüzüne

sahiden mi sevmezlerdi
sahiden mi gülerler sahiden mi yürürlerdi
bakışları huzurdan huzursuzluğa benzerdi

nasıl yaşamışlarsa
öyle ölürlerdi eş dost arasında
yalnızlıkları düşmezdi dile

hiçbir sınırdan taşmazdı bedenleri
bedenleri hiçbir sınırdan taşmayan
kadınlar da vardı

(Kış Denizi)

BETÜL TARIMAN 1962

GÜZDÜŞÜM

her şey yerli yerinde
yerli yerinde şerbet kabı
vazoda çiçek
yüzgörümlüğü ablamın
başucumda
sık sık çalan saat

bayramla birlikte
özenle yerleştirilen
mendil cebe
kız alıp kız vermeler
su gibi ömrün olsun
pek de güzelmiş demeler
saraylı kadınlar konaklı kızlar
el sıkmalar el öpmeler
gece düşleri lamia hanımın
sonra eylül okul ve hüzün
çantada kalem silgi defter
mini mini boyalar
resimler silgiler
her gün inip çıktığım yokuş
rami'den aksaray'a
aksaray'dan beşiktaş'a
balıkçı Ferit
çımacı hasan
sevilen dosttan gelen mektup
karpuz sergisi hayri amcanın
nazi toplama kampının
fotoğrafları duvarda

her şey yerli yerinde
yerli yerinde
yüksük iğne iplik
perdede tülden bir kelebek
cansız sarı

süslü püslü terlikler
zıbınlar hırkalar yelekler
ve aklımdan neler geçtiğini
hiç anlamayan
hep çatık kaşlı büyükler
verilen sözler
(ki sonradan unutulan)
gizlice kapıyı açıp
ilk kaçışım evden
ilk aşk ilk heyecan
ev ve araba taksitleri sonra
ana okulu masrafları çocuğun
okunmuş sular adaklar dilekler
suya çözülen
çileler mamak'ta

şimdi hepsi gülümser gibidir sanki
ruhumun üşüyen göçebe coğrafyasında

(Yaklaşım, sayı 18, Ağustos 1996)

EVİÇİ

I
ev içi. kadın sormaz mevsimi. mühürlenmiş dili
eski bir nakkaş arar, kuşkusuz gezdirir kalbini
aynalarda tedirgin. çünkü içindeki beyazla

kırık bir ömrü onaracaktır fasılalarla.

II
ev içi aşkın "paydos saati". yokluk, acı ya da
sis, evlerimiz teslim alınmış kulelerimiz "olmalı"
sığındıkça içinde kar zamanı, beni oraya bırakma.
aşk ten tene değinceye kadarmış.

tükeniş, tükeniş, tüke…

(Son Yeni Biçem, Aralık'97, Şiir Coğrafyası, 1998)

AKGÜN AKOVA 1962

SEVDİĞİM KADIN ADLARI GİBİ 17

DUYGU
seni kimse anlamıyor Duygu
yıkandığın su, yürüdüğün yol, omuzunda gezinen melek
şemsiyende sayı saymayı öğrenen yağmur
sarmaşık gibi yüzüne sarılan ayna

seni kimse anlamıyor Duygu
binicisiz atlar, yeleli gece, elini altına soktuğun yastık
hep başkalarının sevdiği şarkıları çalan radyolar
kırmızı şarap gibi alnında gezinen ateş

seni kimse anlamıyor Duygu
denizdeki şişe, şişedeki mektup, mektuptaki söz
tuttuğun günlüğe düşen gölge
kuruttuğun çiçeklerden uçup giden koku

seni kimse anlamıyor Duygu
kırılan bardak, taşan süt, eteğine sıçrayan çamur
yorgunlukta başını dayadığın omuz
rüzgârın getirip pencerenin önüne bıraktığı kuştüyü

seni kimse anlamıyor Duygu
yıldırım aşkları, boşanma davaları, evine dönen yolcu
aşkını Portofino mu Mortofino mu, neyse işte öyle
bir yerlerde bulduğunu şarkısında anlatan adam
ve mırıldanan

yalnızca mırıldanan kalabalıklar
kentin iç organlarında

seni kimse anlamıyor Duygu
yaşını başını aldığı halde neden teyze olmadığını

kimsenin bilmediği Güzin Abla
bilginin kurutulacak bir çamaşır olduğunu
sanan okul
bir terliksi hayvan olduğunu
ve tek hücreli canlılar gibi
bölünerek çoğaldığını sanan devlet

–seni kimse anlamıyor Duygu
ayın arkada kalan karanlık yüzü
aşkın sana bakan yaralı yüzü
ve kayarlarken dilek tuttuğun yıldızlar

"Birisi çıkıp
yalnızca
beni ben
olduğum için
sevsin
Tanrım!
Ama
geç olmadan,
olur mu?"

(Varlık Şiirleri Antolojisi, Haz: Enver Ercan, sayı 1121, Şubat 2001)

SABRİ KUŞKONMAZ 1962

AŞKI SÜRMELİ KADINLARDAN

I
aşkı sürgün etmeli kadınlardan
kurutmak için acının yatağını
kaldırmalı en eski tanışıklığı aradan

neşeyi sürgün etmeli gözlerden
ağacın kabuğunu soyar gibi fırdolayı
kurutmak için bahar sularının yolunu
aşkı susuz bırakmalı

sesi sürgün etmeli dillerden
iğdiş bir sessizlik içinde
kirlenmeli avcumuza yazılı
okunaksız buluşma adresleri

neşeyi sürgün etmeli sofralardan
ağacın kabuğunu soyar gibi fırdolayı
kurutmak için bahar sularının yolunu
aşkı susuz bırakmalı

gövdeyi sürgün etmeli kadınlardan
beden olarak neye yarar ki tek başına
neye yarar ki kabuksuz bir gövde
solup, kurumaya yazgılı geleceğinde.
kolları uzak tutmalı kadınlardan
ömürsüz aşkları kucaklayan

kapıları sürgün etmeli sözlerden
sirke gibi bir yalnızlıkla içlerinde
dönüşmeyip, dönüştüren sır küpünün sınırlarında
acılığı akmalı gövde aşktan boşalmalı

aşkı sürgün etmeli kadınlardan
oylumunda okunaksız yazgısıyla
dolaşmalı hınç diyarlarını

II

aşka itiraz su üstünde yazıdır
suları sürgün etmeli kadınlardan,
görmek için kuru yatakta mühürlü hükümleri,
telleri sürgün etmeli kadınlardan
çizmek için saçının gizini, gizli teni

dolaşık suları çözen bir akış için
ömrü dallarda biten taçyaprakları için
aşkı sürgün etmeli kadınlardan

yeter ki öğretenim olsun bir kadın
eteklerinde yaşımın küçülmesine razıyım
etekleri sürgün etmeli kadınlardan
sabırla tutuk elleri, gözleri
mayhoş kokuları, serseri dudakları
aşkı sürgün etmeli kadınlardan
silmek için yeryüzünden acının yarısını

aşkı sürgün etmeli kadınlardan
yeni bir dosya açmalı gazete kesiklerinden;
kesilen kol, yitik anne, yitik gökyüzü
çocuklar gözyaşı içerek büyüyecekler
büyüyecekler unutulmuş bir mayında bitinceye
doğumları kör etmeli ebeleri defne
yeni bir dosyaya "acılar" başlığıyla başlamalı
zamandan bir parça çalmak için
aşkı sürgün etmeli kadınlardan

(Paslı Hınçlar Ülkesi, Kora Yayınları, 2002)

TEVFİK TAŞ 1962

MATARA VE KALEM

Matara ve kalem taşıyorum hayatım
Bir ömürlük
Bir ölümlük yollarda

Defterimde sislenen bahar göğünü siliyorum
Kurum bağlar diye korkuyorum içimizde sis

Günlerdir yola bakıyorum
Kimsesiz dağların sahibi bazen

Eski zaman mezarıyım kimi yerde
Şenlikle ve korkuyla lokma götürülen

Gecenin elediği kuma bakıyorum
Köklü taş çiçeklerine kenar kasabaların

Yol akrabalarımla ekmeği bölüyorum –Her öğün adını
Bir işmar
Bir süzülüş

Ekmek çocuk
Su saydam. Esmer üzümler
Kızmemesi, Çatalkara

Matara ve kalem taşıyorum hayatım
Bütün bir evren için gözlerin

Gönlü kasaba köylülerle konuşuyorum
Düşlerine benziyor yüzleri

Eskimiş taşların çevrelediği bahçelerde
Renkli televizyon sohbetleri
Siyah beyaz

O kadar siyaset ve ihanet
Konuşan suskunluk
O kadar

Düğünlerini, nakışlarını sorma
Sormazdın bilirim sen de

Zor bulunup zorla yitirileni
Duysaydın rüzgârın çevirdiği serzenişleri

Matara ve kalem taşıyorum
Ellerin için

–Güpegündüz düş gören

Sakçagöz'den asker oğluna giden
Nur Dağı'nca kıraç şu kadın için

Acar bir militan sosyalizmi söyler bu insanlara
–Bilip de unutmuşlar o düşsel dünyayı

Trenlerin tarihini söylüyorum ben
Zamanın yollarını

Öykümüzü söylüyorum... Çaresiz, güzel

Matara ve kalem taşıyorum
Toprak kayıyor ayaklarımın altından

Tersine gidiyor bulduğum sırlar
Yabanıl duvarlar, ağaçlar, yaşmaklı sessizlikler

Tüneller, tüneller, kentler içinde
Geriye dönmeyecek tanıktır yol, demişler
Akıyorum, yalnızım, bilmiyorum

Matara ve kalem hayatım
Kentler utanmasın diye tarihinden

Kalbimin derisini soymuş onca soykırım
Kentleriyle barışsın diyorum gene de tarih

Yalnız erkekler oturuyor bazı kompartımanlarda
Kadınlar ayrı yerde

Daima bir fotoğrafçının önünde kadınlar
–Hani hem utanan, hem görülmek isteyen–

Zuladan içiyor adamlar
Küçük tüccar, köylü, seyyar kumarbaz

Sırlarını değiş tokuş ediyorlar, anılarını
Fiyakalı biri inince, onun duruşunu giyiniyor
Kalanlardan biri

Bilsinler istiyorum, nasıl kırılır
Sımsıkı tutulmazsa bir söz

Sıkılırsa nasıl solar goncası günü gelmeden

"Şimdi anladım" diyor biri
"Şimdi anladım, sen neden yollardasın!"

(Günün Kapıları, Elma Yayınları, 2003)

ZEYNEP KURADA 1967

'KIRIK' KADINLAR

1
Ama ağlama artık.
Züleyha da ağlayacak...

Sakin göl ikindisinden
Geçip gitti
Akşamın bileziği

Ki kırık kadınların öyküsüydü
Alevi büyümeyen,
Unutkan, sahipsiz,
Uzaklarda...
Babamın anneme anlattığı kadar...

Günah orada duran mıydı
Geçtiğim, geçemediğim
Herkesteki kimsesizlik
Kimse sormadı bir daha...

Dikeninden süzülen gül kokusu battı
Yıkandı ağzım...

2
Gece aynı trenle geldi
Kıstırıldığı karanlıktan
Sarsıla sarsıla

Erken sabahların kenar semti
Erguvandı biraz...
Uçuşan çivit...
Nicedir hatırada olan...

Şimdi bu çoğul ıslık
Sakin ıssızlık
Susuyor..
Parmağınız değdikçe…

Adımın arasından kaç mevsim
Yakalanmak ister gibi
Cümlelere aldırmadan
Ben seni kendi alfabemle sevdim...

Ama ağlama artık..
Züleyha da ağlayacak...

(Akköy Dergisi, sayı 41, 2007)

ÖNDER KIZILKAYA 1963

BULGUR ZAMANI

(Belleğimin tavan arasından çavuş'un
tespih şakırtıları ve hapşırıkları gelir; toz içinde.)

Çavuş her zamanki yerinde oturur – köşede
hasır bir kürsünün üstünde
saçları biryantinli
bir gözü kör öbürü şaşı

oğlanlar dut taşlar
üç numara traşları
kaşlarının altında iki kedi yavrusu
kıçlarında iki yama gülümser

çeşmeden eve gider iki kız
başları eğik
çavuş'un önünden geçer

şişirir şalvarlarını kızların rüzgâr
çavuş'un kara şalvarının altında
kara kunduralar var
çavuş'un şalvarı sönmüş bir balon

kızların kovalarının altında su damlaları

kızların şalvarlarına düşmüş bir ateş
çavuş'un şalvarında küllenmiş bir kor
o kor ki
yansır çavuş'un o kör gözünden
kızların ayak bileklerine
tutuşur kızların paçaları

su damlaları söndürür tutuşan paçalarını

koşaradım gider kızlar
vurur naylon terlikleri çıplak tabanlarına

vurur tarihin kızılcık sopası
zamanın falakasına yatırılmış kızlara

çavuş'un kara kunduralarının ucunda
kıvrılıp uyur iki tembel güneş
düşer tespihi dirseğine
ve enfiye çeker çavuş

toz dolar kızların terliklerine
ayaklarındaki ter
çamur yapar o toz
kıvamında
ekmeklik hamur gibi bir çamur
ve küçük yıldız çiçekleri açar terliklerinde
kimse ayrımsayamaz
terliğin deseniymiş sanır herkes onları

kadınlar bulgur yapar bahçede
bulgur zamanı
karıncalar basar evlerini
bulgur zamanı
çekirdek kabukları
kurumuş yufka kırıntıları
bulgur taneleri
dut çekirdekleri
ve güneşi alıp giderler karıncalar
yerin altına
destancılar geçer sokaktan
bulgur zamanı

çavuş tespih çeker

gözleri gülmeye ve ağlamaya aynı uzaklıktadır
elleri bellerinde

dut taşlar oğlanlar
yürekleri ellerinde
ellerinde briket kırıkları çakıl taşları

kapıya çıkar kadınlar
tülbentleriyle kapatıp ağızlarını

destancılar geçer sokaktan
bağırları açık göbeklerine kadar
güneşten ve acıdan yanmış bağırları
destan satarlar
ince
ağlamaklı
ve içli bir sesle

gözlerini yere dikip o zaman
sarsıla sarsıla ağlar yeni gelin Gülendam
yüreğinin kıyısından üç kara karga kalkar
dibeğinin kıyısına bir serçe konar

yanmış yıkılmış bir aşkı anlatır
ve ağlatır kadınları
o acılı destanlar

kızlar kavrar saplarından kovalarını
koşaradım gider
ve yarım kova suyla varırlar evlerine

düşer tespihi dirseğine
ve çıkarıp tabakasını çavuş
bir çift kâğıtlı sarar

oğlanlar tozlu toprağın üstüne düşen
kara dutları yıkarlar çeşmenin yalağında
yıkarlar kara fellahları
biraz daha kararır çeşmenin yalağı

kadınlar koyunlarından 25 kuruş çıkarıp
destan alırlar
ağlamak istediklerinde sonra
uslu bir ilkokul çocuğuna okutmak için

(Üzülürsün Bir Zaman, Piya Kitaplığı, 1991)

EMEL İRTEM 1969

VEREĞEN

hiç de hayata ait değil kahkaha
annem demişti mukayyet ol ağzına
çok gülme çok konuşma çok görünme
yoksa seni vereğen sanırlar a kızım
insana önce hayâ lazım..
işte böyle dedi de ben kızdım
ne alaka diye

bazı şeyler değişmiyor birkaç ömürde
gülmenin de bir cezası var, mutlu olmanın
insan önce ağlamakla tanışıyor elbet
okyanuslar böyle doluyor, mağma böyle yakıyor
biraz namus ile heyecan ölüyor, rahatlıyoruz
biraz inanç ile ruhu doğrayıp biçiyoruz
hep bir ayar gerekiyor ama düğmesi yok dünyanın
bir de namaz niyaz, bir de solcular, bir de salaklar ve seks
işte hepsinin ortasında bir havuz
fıskıyesi hep bozuk olan…

gizli gizli mutlu olmayı öğrenmeliyim
fısıltıyla kahkaha atmayı
kimseler duymadan kimseler görmeden
yoksa *vereğen sanırlar* allah muhafaza
sonra dünyanın bu korkunç halini
anlamayan bir hain ve kim bilir daha neler…

(Mardin 2010 yazı)

HAYZ

Bir vazoda azarlanmış gül: Yaz
duruşu mağrurluğundan incelmiştir,
suretinden geçerek madamın
atlar ve kelebekler içinde yaz,
buharlaşıp gülden silinecektir,
ayazımda kalmıştır yaz; Gülpervaz

derim. Yahut yaprakları mevsimin,
dökülmeye başlar madama
o güzleri sever perdesiz yazın.
aslını gül yapmış gibidir.
necef taşları yer acıktıkça; Taşperdaz

derim. gül ekşir saçlarında madamın
pilaki ve tarçın kokusu içinde yaz
yazmaya başlar ve giderek güz olmaya
madamsa pastoral bir aşk zaten
resimlerde gençkızlığı kararır
sık sık tekrarlanır geçmiş; Şiirperdaz

derim. Dün beni öptü de madam
göğsünü yarıp vazodan döktü
ben, kan/ hayz derim.
O, virgülperdaz der, utanır, eğilir.

(S'imge, 2005, sayı 16)

TÜRKAN YEŞİLYURT 1967

ÖLDÜRME ÇAĞIM GELDİ

göbeğinden zımbalı sıfır
iki nüshayım suretim aslım kayıp
borca batak bilançoyum
kaç poşet panik her akşam kapı önünde

göl ölür yırtılır gök
özlem yıldırımı düşer kalbimin meşesine
sesinle doldururum içimdeki boşluğu
hayat arabasını taşır aheste

Fıtnat Hanım Nigâr Hanım Leyla Hanım
aç çağım aç çağım aç çağım
gömerim cesedimi ağzıma
kan bulaşır ağzıma ekmek götürürüm

gurbet treniyim yüküm ateş tuğlası
sılam şiir yalancı akasya
parçalanır gözyaşı şişem
ölü buzda ölü buzda ölü buzda

(Dün Kendimin Önünden Geçtim, Komşu Yayınları, İstanbul 2005)

MELEK ÖZLEM SEZER 1971

GEÇKİN KIZIN YAŞADIĞI EVDE: MENTEŞELER

Bir tohuma minnetin
Ömür alacağını söylerdi de annem
Kan sızardı alnımın sökük yerlerinden

Çocuğu piç olmanın hayaline sürükleyen
Nasıl bir sitemdi o, toy aklımın ağzından dökülen
"Babam neden her gece bizim evimize geliyor anne?"

Sahi ne kaldı bize, sığınmak için geride
Sobalı evler gibiydik her akşam o rutubette
Bütün odaları tartaklanmış bir yalnızlığa açılan

Keşke uğultu olsaydı kapı aralığındaki pustan
Üşüyüp koltuk altına sığınmış ellere ulaşan
Ey çocukluk betersin, ürkünçsün kimi zaman

Yirmi sekiz yaşında kadınlıktan ve
Bir kez daha anne olma ihtimalinden
Dişleriyle çapa yaptığı tarladan
Bir başak bile umarı kalmayan
Annemi taşlamaya ortak olmadığımızdan
Bize hain dedi hep halam

Sahiden de bilmem, boğazımda durur mu şimdi
Kanatarak akasyadan kadehlerde içtiğimiz akşam
Ve akşamın geceye dönerken o garip burkuluşu
Ama istemiyorum değil mi, öyleyse anlatamam
Her gece vahşi, sözleri anlaşılmaz bir feryat
Oğlunu zincire bağlayan komşunun kapısından

Çocuktum,
Ablamla sobalı ev kardeşleri için
Birbirine sığınmaya ayrılan

Tek kişilik çift yatakta
Çok güldüğümüzde, döverdi beni
Uykusu bölünen babam
Ve hâlâ çoktan çıkıp gitmiş olduğum odalarda
Kilit seslerini işitiyorum, ama hâlâ, işte hâlâ
Konuşulmayan bir ahlâkın bakışlardaki beyitleri
Küçük kız, kalçasında sokaktan kalan tırpan izleri
Çok bıyıklı adamlar, öğretmenler, okul muavinleri
Jilet kesikleri evin masumluğunu korumak için suskun
Amcalar bilir elbet, ben nasıl bir söyleme'den geldim
Bilir ve masumluk konuşmaz ev içlerinde Çerkesliğin
Hepsi: babamın bakkaldan umduğu saygı için

Ben ki, nedendir bilemeden
Yamaya illa da bir giysi uydurmakta ısrar ettim
Söylenmedim de, ama varsın yoksun hep işittim
Anca bir bakışa tutunmakla yükselen sarmaşık gözler
Yani elimden tutup beni karşıya geçirecek eller

Sararmış kitaplarında o bildik
rutubet kokusunu sevdiğim erkekler
genç değildiler.

(Komşuda Tuz Kalmamış)

Dİ'Lİ GELECEK ZAMAN

Annemin alnına el basıp yemin ettim
El falıma yazılsın dedim nasibim
Ben, annemin alnına çizgi olan yolları
Tersine gidecektim

Anneler cemre düşer
Çocuklarının rahmine
Gövdem gölgesine kazınmış gibi
Yazgısına ilendim

Ah ki bir telafi sınavına girebilsem
Kese kâğıtlarına yazılı tarihimin üzerinden

Elbet sek sek oynayarak geçecektim
İpek karası çizgiler dolandı ayağıma
Baktım, annemin saçları
Basmaya elvermedi içim
Ben anneme ışıklı bir hayat vermeyi
Hep çok özledim, hem süveydamda özledim
Keşke, keşke annemi bir kere de ben doğurabilseydim
Evlat olarak eksikliğimi, annesi olup ödeseydim

Belki hayat başka türlü bir şeydir desem
Yazgımı can ipliklerinden tutar çekerdim
İncecik ucuyla yorgun bir iğnenin

Ne ki onun geçmişinin bedelini
Geleceğimle ödedim

(Gökyumak)

BETİK

en yakın arkadaş halini
bir kurum olduğu için bıraktım
şimdi ruhun göçebeliğiyle özgür
köksüz dalların pervasızlığıyla rahat
ve gece oldu mu bir o kadar yalnızım

ardını bildim, bir kocaya evet demedim
ama hep sütsüz kaldı memelerim
alnı terleyen bir bebeğe benimdir deyip
avcumun çizgileriyle sevemedim
ve bazen güvenliği, yastığın ikili terini
yani işte ocağı her daim tüten bir evliliği de
saygıyla değil, ama hayalle, yenilgiyle istedim

şimdi ruhum illa da bulmaya yazgılı
dibe bucağa kaçışan, körebe kelimeleri
ne oyalanacak bir yer var yeterince
ne de konuşmadan durabilirim kendimle
ve öyle uzağa düştük ki sevgilimle

bir daha asla bir cümle olamayacağız belli ki
şimdi eşkıyalarca talan ediliyor bedeni
ruhu ona hükmedemeyecek kadar şaşkın
bedeni belki onu yeniden doğuracak bir rahim
esirgeyen, bağışlayan bir baba olabilirdi
ama çok vakit var, tanımıyor geçmişini

yani ki şaraba serpeceğim bir ışığım yok
yareni kalmayan tenim, okşayışlardan yana ıssız
yaşım desen hep kalçalarıma ekleniyor
ve karnım hep bomboş, tıpkı soğuk bir buse gibi
bir vakit arasından sözcükler kaçmasın diye
kenetlediğim dişlerden tel geçsin istiyor hekim
yinelenip durmak faydasız ya değirmenimde, söyle
telgrafın telleri, artık beni ona götürebilir mi?

yaşadığım yeri soracak olursan
ev derim, yani bir uyku hali

(Komşuda Tuz Kalmamış)

ŞEREF BİLSEL 1972

YALINAYAK

Denize uyup gidince erkekler
her kadın bir dağ buldu kendine
dağlara açıldı kadınlar.
Kim konuşabilir kendi yüreğiyle
çıplak ayaklarla yere basmadan
susmayı ve beklemeyi öğrenmeden
bir öğrenmek buldu kendine kadınlar.

Suyun su ile acının acıyla kapanışı
dağlanmış bir denizi görmeye indiler
küfürle tuzla salınan Karadeniz
yalağuz bir yataktı
bir yatak buldu kendine kadınlar

Yokluğa ve yollara inat
peştemallere sarılı sekiz kadın
çıplak ayaklarla şehre varınca
Tatoğlu Çeşmesi'nin başında durup
ayaklarını suya verdi...
Sepetlerinden çıkardıkları beyaz
yün çorapları giyip üzerine çarıklarını
geçirdiler. Yollara ve yokluğa inat
kadınlar pazarına doğru gittiler
bir pazar buldu kendine kadınlar

Biraz tereyağı biraz kara lahana indirip
tuz ve gazyağı aldı, peştemallere sarılı
kırmızılı sekiz kadın aynı çeşmenin başında
çarıklarını ve çoraplarını çıkarıp
sepetlerine yerleştirdi.
Bir kez olsun şikayet etmediler
oğulları ve kocaları ölene dek sustular
dağlar ve arkası görünmeyen ağrılar
onlarındı, kapının arkasında beklemekten
sapı çiçeklenmiş baltalar onlarındı...
Sekiz kadın dağlara doğru kayboldu
bir kaybolmak buldu kendine kadınlar

(Magmada Kış Mevsimi, Papirüs, 2003)

KARİN KARAKAŞLI 1972

GÜMÜŞ KADIN

Gümüş kadındım
Gecelerce uzundu saçlarım
Rivayet o ki, yüzüme ay vurunca
Çözülürmüş bin yıllık tılsımlar anında
Yıldızlar şahidimdir.

Gelin telinden, lame terlikten
Kem gözlere dökülen kurşundan
Antika yaka iğnesinden
Bilinirdim çokluk
Eskiciler şahidimdir.

Eskiydim ama dayanıklı değil
Nerde bende altının güngörmüşlüğü
Kalmamış kimselerde telkari sabrı
Kararınca, fırlatıldım köşelere
Çekmeceler şahidimdir.

(Benim Gönlüm Gümüş, Aras Yayıncılık, 2009)

EMEL GÜZ 1974

KADIN METRAJ

heykelin yazgısı dizlerine batan dünya
ses çıkacak yerbulur kendine
göğe bir şarkı kadına aşkmetre

günlerin kısalığı mahkumlara emeldir

heykelin duruşu adamı yoran adım
pay çıkacak yer bulur kendine
akla bir ömür kadına susmetre

yönlerin keşfi yıldızlara emeldir

heykelin teni tanrı'yı bağışlatan dokunuş
yürek çıkacak yer bulur kendine
toprağa bir damla kadına sırmetre

kırların sonsuzluğu bahçelere emeldir

heykelin karşılığı vitrini korkutan rüya
tohum çıkacak yer bulur kendine
gövdeye bir tesadüf kadına tenmetre

surların büyüklüğü yurtlara emeldir

(Ciddi Hayal, Mayıs Yayınları, 2000)

NEFİSE TUŞAYE KARATAŞ 1978

ETEKLERDEKİ SICAKLIK

Cehennemi andırıyor sıcak
Kadınlar dirençli
Başlarında kalın bir eşarp
Habire koparıyorlar bir şeyleri
Habire ekiyorlar bir şey
Çizgileşmiş alınlarıyla
Ayaklarında şalvar
Bir de eteklerinden çeken çocuklar var
Sıcak kor
Sıcak yakıcı
Kadınlar inançlı
Yemyeşil tarla düşlüyorlar
Büyük başaklı buğdaylar
Cenneti andırıyor olacak yarın
Kadınlar umutlu
Umut ki canlandırıyor onları
Yenilmiyorlar sıcağa
Takmıyorlar çizgileşmiş alınlarına
Sevgileri gün kadar gerçek
Habire koparıyorlar bir şeyleri
Habire ekiyorlar bir şey…

(*Çık Su Yüzüne, 1999)*

2. BÖLÜM

"KIZIM ÜRKEK, İÇLİ BİR KUŞTUR"

Fikret Demirağ'ın dizesinin ad olduğu bu bölümde; kentten ya da kırsal kesimden genç kız resimleri karşımıza çıkar. Kimi büyük bir kentteki dilenci kız, kimi bir tarlada düven süren tarım emekçisi genç kızdır. Özellikle yazgıları doğuştan belirlenen kuma, berdel, töre baskısı, eğitimsizlik, kör inançlarla baskılanan, yaşama hakları ellerinden alınan, kendi yaşamlarına son veren ya da intihara zorlanan kırsal alanlardaki kız çocuklarının, genç kızların konu edildiği şiirler yer almıştır. Bu bölümde örneklediğimiz şiirlerin dışında da şairler bu konuda şiirler yazmışlardır. Şair, kitap, şiir adı ya da dize alıntılarıyla bu şiirlerden de söz etmeye çalıştık.

Mehmet Emin Yurdakul, Ataol Behramoğlu'nun hazırladığı Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi 1'de yayımlanan Kibritçi Kız şiirinde hasta annesine ekmek götürmek için üç kutusu on paraya kibrit satan bir kız çocuğunu şu dizelerle anlatır:

"Biçâre kız her bir yerde gariptir;
Herkes onu: "piç" diyerek incitir;
Onun zayıf vücudunun üstüne
Bir kimsecik kanad gerip durmuyor;
Onun için hiçbir yürek vurmuyor;
Bugüne dek bilmemiş ki baba ne?...

Masumcuğu alçak görmek… bu neden?

...
Çalışıyor… Çalışmasın, ne yapsın?
Çalışmaktan başka yol yok ki sapsın.
Kendisiyçin çabalayan kimi var?
Kimi var ki bir ekmeği: "Al ye!..." der;
Bir şey veren ondan da bir şey ister…
Ah yoksulluk, ah babasız çocuklar!.."

Nâzım Hikmet İrfan Kızıma Mektub şiirinde seslendiği genç kız aracılığıyla, ilk gençlik dönemindeki genç kızların dönemsel özelliklerini ve sorunlarını konu eder… Sabahattin Âli, "Öksüz Kız Masalı" adlı şiirinde; üvey annesinin eziyet ettiği, soğuk bir kış günü elinde bakracıyla su almaya gönderdiği genç kızı anlatır. Ömer Bedrettin Uşaklı'nın Düven Sürene, Obanın Kızı şiirlerinde, şairin doğduğu coğrafya olan Ege bölgesinden kırsal kesim kızlarının yaşamları anlatılır.

Oktay Rifat birçok şiirinde kadınların, genç kızların yaşamlarını konu edinir. Şair, genç kızların yaşamlarını anlattığı şiirlerinde toplumsal, ekonomik sorunları da sezdirir. İki elinde su dolu iki kova çeşmeden su taşıyan Fadime Kız, yaşı on altıya basınca dul bir karının ipsiz oğlunu seven Genç Kız; "Sırtlarındaki odun demetinin/ urganı ellerinde/..../ iki büklüm iniyorlar dağdan/ Biri Hürmüz biri Şerif biri Zilha"; Yabandan Gelen Kız, Büyük Kız, Sofadaki Çıplak Kızlar, Bir Kız Çocuğu İçin şiirleri bunlardan bazılarıdır.

Melih Cevdet Anday, Gelinlik Kızın Ölümü şiirinde kıtlık, yoksulluk nedeniyle ölen kırsal kesimden bir gelinlik kızın gömülüşünü anlatır.

Gülten Akın, Kırmızı Karanfil kitabındaki Kör Aynadan İnce Kıza, Deli Kızın Türküsü I-II-III, Yalnız Kız, Küçük Kızlarla İhtiyar Sığınlar, Küçük Kızın Türküsü; Uzak Bir Kıyıda kitabındaki Yalnız Ölen Kızın Şiiri başlıklı şiirlerinde yaşamın farklı alanlarından genç kızların yaşamlarına tanıklık eder.

Mehmet Başaran, yaşamına son veren bir genç kızın, kendi kızının acısını Bir Koca Dünya Troya kitabındaki şiirlerinde dile getirir. Deniz'in Yüreği, Yaşamın Allıturnası bunlardan bazılarıdır.

Ali Yüce Havalı Meryem adlı kitabındaki Çoban Meryem adlı şiirinde bir genç kızın ağzından şu dizeleri yazar:

"Havalı Meryem havalı
Gel hele gel hele gel
Almış eline kavalı
Çal hele çal hele çal
Ben kimim ben
Yaralı Meryem'im ben
Hem analı hem babalı
Hem öksüz Meryem'im ben"

Aydın Hatipoğlu, Yalnız Karanfil Sokağı adlı kitabındaki İplik İplik Düş adlı şiirinde genç kız çeyizlerinden yola çıkarak onların düşlerini ve beklentilerini

anlatır. Parmakları Gül Dalı şiirinde, "Doğayı eğirir kınalı eller/ Sağar renkleri doğadan", "Kuşları dokur nakış nakış/ Düşleri dokur kaçamak bir bakış", "Umarsız ceylan gözler/ Koparır hoyrat eller/ Meyvesini dalından" dizeleriyle kırsal kesimdeki genç kız yaşamlarına tanıklık edilir.

Ataol Behramoğlu Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var kitabındaki Bir Şehit Kızına şiirinde 12 Eylül döneminde gözaltına alındığında dövülerek öldürülen İlhan Erdost'un kızları Türküler ve Alaz'ın kimliğinde babaları öldürülen kızlara seslenir. Kızıma adlı şiirindeyse, onun kimliğinde gençlere yaşam içindeki duruşlarını belirlemesi konusunda şu dizeleri yazar: "Zulmün önünde değil/ Sevginin önünde eğil kızım."

Sennur Sezer,"Konuştum/ susmak anamın diliydi" dizelerinin bir bölüme ad olduğu Akşam Haberleri'ndeki Yeniden Babaevinde şiirinde eğitimi yarıda kalan, okumasına izin verilmeyen, yazgısı başkaları tarafından belirlenen kız çocuklarına ses olur:

"Okuduğu yeter" demişler
"patlıcan biber kızartmayı öğrensin biraz da."
Benim yarınımı konuşmuşlar
Komşuları babamla."

Şair; Genç Kızlar, Aydın Kızın Aşk Türküsü adlı şiirlerinde de genç kız yaşamlarını ve duygularını dışa vurur.

Hidayet Karakuş Çeyiz şiirinin bir bölümünde genç kızları şu dizelerle tanımlar; "yürekleri kapalı çarşı/ mendilleri/ ve başörtüleri buluttan/ dokunsan ağlayacaklar."

Gülsüm Cengiz, Eylül Deyişleri adlı kitabındaki Ak Yazmanın Ağıdı adlı şiirinde traktör kasasında tarlaya çalışmaya götürülürken geçirdikleri kaza sonucu yaşamlarını yitiren mevsimlik tarım işçisi genç kızları anlatır. Kızıma Lirikler adlı uzun şiirinde de kadınlık hallerini dile getirir.

Nejat Gacar, Anadolu mitolojisindeki bir söylenceden yola çıkarak yazdığı Daphne adlı şiirinde, kırda dolaşırken kendisini yakalamak isteyen Apollon'un elinden kurtulmak için defne ağacına dönüşen Daphne'nin hüzünlü öyküsünü dile getirir.

"Daphne
Çılgın bakire/ ağulu kızı mitlerin
Akikten süzülen ışıkla parlarken yüzü
Islak çıkmazlarında dolaşırdı sahilin
Tutup yazgısını elinden
Uzaklara yürürdü
Yalnızca düşlerin ulaşabileceği

Ertelenmiş aşklar gömütü/ ilahi bir arayıştı belki
Ya da kurumuş bir defne dalı
Sonsuzu güzelleyin
Güzelleyin zeytin çekirdeğine gizli yaşamı"

Güvenç Elman, Vardiyalı Hüzün adlı kitabındaki Gizli Kızlar şiirinde, "az gülerler aldırmayın yoktur sokakları/ gecikmiş bir çay saatidir çoğu kez yaşadıkları" dizeleriyle anlattığı; yaşamları baskılar, yasaklar altında geçen genç kızlardır.

Yaşar Miraç'ın Trabzonlu Delikanlı kitabındaki Fındık Toplayan Kızlar, Sırtlarında Odun Taşıyan Kızlar, Kız Fadime Türküsü, Bizim Yalının Kızları, Evde Kalmış Kızın Türküsü, Bir Kız Kaçırma Türküsü, Sana Benzeyen Kızlar adlı şiirlerinde de pek çok şiirinde olduğu gibi doğup büyüdüğü Karadeniz coğrafyasından yaşam görüntüleri ve söyleyiş özellikleri çıkar karşımıza.

İdris Atmaca, Seyir adlı kitabında, Öner Yağcı'nın Kardelen adlı yapıtındaki Gülcan karakterinden yola çıkarak yazdığı Can Kız Gülcan Kız adlı şiirinde, babasından uzakta büyüyen kızın hüzünlü öyküsünü anlatır.

Leyla Şahin, Kırlangıç Yıldızı kitabındaki Aslıhan şiirinde kızına şu dizelerle seslenir:

"ben sana reyhan demem
yaprak döker dal olursun
ben sana aslı demem
kerem gider lal olursun.

ben sana balam derim
canımın içinde bir özgecan olursun."

Turgay Fişekçi, Yitik Bahar kitabındaki Nişanlı Kızın Ağıdı şiirinde, toplumsal olaylar sonucunda sevdiklerini yitiren genç kızlara ses olur. Yaşamın farklı alanlarından genç kızlara ilişkin duygu ve düşünceleriniyse şu dizelerle dile getirir. "liselilerin, oyuncuların/ sahnelerin, alanların, hayatın kızları, / en çok sizi severim/.../ en çok sizi seviyorum/ Tıp Fakülteli, Teknik Üniversiteli kızlar/ yüzünüze bakınca farkınız yok/ deniz kenarında midye kabuklarıyla oynayan çocuktan."

Haydar Ergülen, Karşılığını Bulamamış Sorular kitabındaki Gelin şiirinde kadın erkek ilişkisini şu dizelerle yorumlar:

"gelinin yüreği karbeyaz kanaviçe
güvey hazreti Hamza suretinde
birazdan güreşe soyunacak
yüzü olmayan bu dilsizin üstünde."

Mehmet Çetin'in Rüzgâr ve Gül İklimi kitabındaki Menekşe Kız şiirinde acılı bir coğrafyada doğup yaşamaya çalışan bir genç kız resmi çıkar karşımıza.

"ve kaç çığlık kesişirken o çocuk kalbinde
menekşe rengi hüzün dağlarken gözlerini
ömrü direnmenin anlamı ve kardeleni
annesinin nazlısı, ağlarsın
görenler, mayın tarlasına bırakıp sesini
menekşe kız ırmak ırmak çağladı derler"

NABİZADE NÂZIM 1862-1893

KÜÇÜK HİZMETÇİ KIZ

Kollarım koptu ah!.. Bittim aman
Su değil sanki kurşun, illallah!
Dizlerimde bırakmadı derman
Evimiz de uzak ne yapmalı ah!
"Çamaşır var" diye bugün erken,
Kocaman bir kazan hazırlandı.
Ağlasam çok mu şimdi öfkemden,
Küçücük ellerim nasırlandı!
Atayım yengeye kaçıp gideyim
Beni gayet sever o, eşfaktır
Haydi birkaç gün ihtifa edeyim,
Yine lakin dayak muhakkaktır.

(Heves Ettim, Yaşamı Sanatı Yapıtları, Engin Yayıncılık, 1997)

SÜLEYMAN NESİP 1866-1917

DİLENCİ KIZ

Kış ortasıydı.. hava pek soğuktu, yerlerde
Bir arşını mütecâvizdi gaalibâ karlar;
Soğuktu, hatıra geldikçe ellerim sızlar
O kış, evet o şitâ-yî sefâlet-âverde

Sokakta dondu sanırdım kanım burûdetten;
Soğuk soğuk cigerimden geçerdi bâğd-ı vezân!
Yolumda her kimi görsem benim gibi nâlân
Olurdu titreyerek serdî-yî tabîatten.

Bir akşam üstü… bütün donmuş ortalık, herkes
Telâş ile müteveccihti kendi hânesine,
Elinde bir yiyecek neklederdi lânesine.

Erişti gûşuma pek ince, pek küçük bir ses:
O karlar üstüne düşmüştü bir zavallı melek,
Morarmış ağzı ile derdi: "Bir dilim ekmek!"

–1896–

(Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi 1-2, Ataol Behramoğlu, Sosyal Yayınlar, 2001)

TEVFİK FİKRET 1867-1915

BİR KIZ MEKTEBİ İÇİN

–Kızlarını okutmayan millet,
Oğullarını manevi öksüzlüğe mahkûm
Etmiş demektir; hüsranına ağlasın!–

Osmanlılar! Asırların gelişmesine yabancı
Kalmak, düşüşe doğru eğilmektir; yükselme
İrfansız olmuyor. Medeniyet ki en büyük
Bir gayedir, o gayeye koşmak ve önce
Millette kabiliyeti geliştirmek için asil,
Verimli bir çaba ile hayatın beşiği,
Kurtuluşun beşiği olan ana kucağı
Donatılmak ister… Evet, anaların bağrı,
Uygarlığın kutsal bahçesidir! En geri
En aciz, en bahtsız millet, kadınlığı
Cehalete kardeş edendir!
Verin, verin,
Kalbin cömertliğin, hele ilmin yarattığı
Her şeyde kızların, bu aziz çiçeklerin
Bir hakkı var… Verin!

(Tevfik Fikret Rübab-ı Şikeste –Kırık Saz– Bütün Şiirleri 2, hazırlayan ve bugünün diliyle Asım Bezirci)

KAĞIZMANLI HIFZI 1893-1918

SEFİL BAYKUŞ NE GEZERSİN BU YERDE

Sefil baykuş ne gezersin bu yerde
Yok mudur vatanın illerin hani
Küsmüş müsün selamımı almadın
Şeyda bülbül şirin dillerin hani

Ecel tuzağını açamaz mısın
Açıp da içinden kaçamaz mısın
Azad eyleseler uçamaz mısın
Kırık mı kanadın kolların hani

Bir kuzu koyundan ayrı ki durdu
Yemez mi dağların kuşuyla kurdu
Katardan ayrıldın şahin mi vurdu
Turnam teleklerin tellerin hani

Aç mısın yok mudur ekmeğin aşın
Odan ne karanlık yok mu ataşın
Hanidir güveyin hani yoldaşın
Hani kapın bacan yolların hani

Kara yerde mor menevşe biter mi
Yaz baharda ishak kuşu öter mi
Bahçede alışan çölde yatar mı
Uyan garip bülbül güllerin hani

Orda yorgan döşek yastık var mıdır
Bu geniş dünyada yerin dar mıdır
Dalın tahta duvar önün yar mıdır
Yeşil başlı sunam göllerin hani

Körpe maral idin dağlarımızda
Dolanırdın sol ve sağlarımızda
Taze fidan idin bağlarımızda
Felek mi budadı dalların hani

Düğününde acı şerbet içildi
Gelinlik esvabın dar mı biçildi
İlikle düğmeni göğsün açıldı
N'oldu kemer-beste bellerin hani

Alışmış kaşların var mı kınası
Ala idi gözlerinin binası
Kocaldın mı on beş yılın Sona'sı
Yok mudur takatın hallerin hani

Emmim kızı aç kapıyı gireyim
Hasta mısın halin hatır'ın sorayım
Susuz değil misin bir su vereyim
Çaylarda çalkalanan sellerin hani

Civan da canına böyle kıyar mı
Hasta başın taş yastığa koyar mı
Ergen kıza beyaz bezler uyar mı
Al giy allı balam şalların hani

Her gelip geçtikçe sela vereyim
Nişangâh taşına yüzün süreyim
Kaldır nikabını yüzün göreyim
Ne çok sararmışsın halların hani

Yatarsın gaflette gamsız kaygusuz
Ninni balam ninni kalma uykusuz
Hem garip hem çıplak hem aç hem susuz
Felek fukarası malların hani

Daha seyrangâha çıkamaz mısın
Çıkıp da dağlara bakamaz mısın
Kaldırsam ayağa kalkamaz mısın
Ver bana tutayım ellerin hani

Sen de Hıfzı gibi tezden uyandın
Uyandın da taş yastığa dayandın
Aslı Han'ım gibi kavruldun yandın
Yeller mi savurdu küllerin hani

(Türk Halk Şiiri Antolojisi 2, Haz: Asım Bezirci, Say Yayınları, 1993)

ÖMER BEDRETTİN UŞAKLI 1904-1946

DÜVEN SÜRENE

Yanından hasretle geçerken erler,
Ne hoş süzülüyor sürdüğün düven!..
Adıma "bir kara yazılı" derler;
Bahtıma güvenme, gönlüme güven!..

Dönen bir cihansın harman yerinde,
Benzerin bulunmaz yar mahşerinde;
Akşamın gölgesi var gözlerinde,
Bilsen ne bahtiyar, kız seni seven!..

–Uşak, 1924–

(Milli Mecmua, Nr: 46)

TAHTACI GÜZELLERİ

Güneşi baltaların
Ucunda taşıyarak,
Buradan daha çok uzak
Bir ormana gidiyor
Tahtacı güzelleri…
Yemyeşil ormanların
Baş tacı güzelleri

Kırmızı, al, yeşil, mor
Fistanları rüzgârın
Elinde birer bayrak;
Gür, siyah saçlar, gümüş
Paralarla karışık;
Omuzlara dökülmüş;
Çam kokusuyla dolu

Taşkın göğüsler açık…
Türkülerle gidiyor
Tahtacı güzelleri...

Kırmızı, al, yeşil, mor
Fistanları rüzgârın
Elinde birer bayrak
Semiz katırlarıyla
Yapraklara basarak
Ormanlardan ormana,
Türkülerle gidiyor
Tahtacı güzelleri..
Yemyeşil ormanların
Baş tacı güzelleri…

(Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi 1-2, Haz: Ataol Behramoğlu, Sosyal Yayınlar, 2001)

SABAHATTİN ÂLİ 1907-1948

KIZKAÇIRAN

Dağlar dik, çeşmeler kuru,
Yârimin benzi çok sarı;
Ölü var, dönülmez geri;
Yürü yağız atım, yürü…

Dağlar geçilmiyor kardan;
Aman yok candarmalardan.
Ayrılamadım bu yârdan;
Yürü yağız atım, yürü…

Yârim bu gece yoruldu,
Kaçırdığıma darıldı;
Bak, daha sıkı sarıldı;
Yürü yağız atım, yürü…

Nasıl titriyor korkudan:
Kaldırdım onu uykudan;
Sesler geliyor doğudan;
Yürü yağız atım, yürü…

Peşime düştü takipler,
Boynumu bekliyor ipler;
Zeybekler seni ayıplar;
Yürü yağız atım, yürü…

–16 Ağustos 1932, İstanbul–

(Öyküler, Şiirler ve Oyun, Yapı Kredi Yayınları, 2009)

RIFAT ILGAZ 1911-1993

BESLEME

Daha kapının önünde
neyin varsa çıkardılar sırtından,
kökünden kazıdılar saçlarını.
Fatma girdin evin hamamına
Bahtiyar çıktın.
Yatmadı dilin kolay kolay,
ikide bir "efendim" demesine.
Zor geldi, karşılarında dikilmek,
yürümek, istedikleri gibi.
Sağdı beyefendi o günlerde,
yatağa yeni düşmüştü;
iki yıl sen temizledin altını
ördeğini sen döktün.
İyi adammış gitti zamanında
Ne çekti, ne çektirdi.
Daha ertesi gün,
yatağın altındaki çekmecenin,
düğümlendi anahtarı
hanımın ipek mendiline.
Sokak üstüne taşındı pirinç karyola,
sen alt kata indin.
Huyların bozulmasın diye,
Ne alışverişe çıkarıldın,
Ne de gönderildin okula.
Üzerinde kaldı mutfak işleri,
bulaşığına kadar.
Vücut sağ olunca,
iş midir muşambaları silmek,
hanımın dizlerini sıvazlamak,
çıkıp üstüne
kulunçlarını ezmek akşamları?

En hoşuna giden şey,
taşımaktı siyah kılıflı şemsiyesini,
üç adım gerisinden.
Bakarak kalın kürküne
Ve hantal bacaklarındaki çizmelere,
yol boyunca düşünürdün
soğukluğunu bu memleketin.
Gel zaman git zaman,
uzadı beline kadar saçların
yanakların kızardı,
hanımın eskileri yakıştı boyuna
gelinlik kız oluverdin.
Tahsildarın annesi oldu
ilk dünürlüğe gelen;
yüz bulamadı…
Bir emekliydi ikinci isteklin,
herhalde duymuş olacak
oturaktaki hünerlerini…
Yirmi beşe yükselince yaşın
çıktı karşına Siirtli mahalle bekçisi,
aracı koymadan;
küplere bindi hanımın.
Evde kalacak değilsin ya,
Gidersin bir uygununa vaktin gelince.
Şekerci Sokağındaki cumbalı ev
nikahta senin üzerinedir,
dayarsın, döşersin istediğin gibi,
ne güne duruyor halılar, yüklükte?
Daha parmak kadar çocuksun,
ev işlerinde gerisin biraz,
noksanın var kolada, ütüde.
Şimdilik bir sözünü iki etme hanımının,
ayrılma dizinin dibinden,
otur kızım otur,
bahtın açılsın!

–1943–

(Bütün Şiirleri, Sınıf, Çınar Yayınları, 2010)

BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU 1913-1975

KÖRPE GELİN

Bizim Mernuş var ya deli Mernuş
Anası Mernuş'u on üçünde doğurmuş
Aslan minik ana
Allem etmiş kalem etmiş
Doğurmuş doğurmasına
Ama küçük bir şeyi unutmuş
Minik ananın henüz memeleri yokmuş
İster alın yazısına küs ister bahta
Minik ananın bağrı dümdüz yamyassı tahta mı tahta

Meme yerine bir çift pembe benek
Silinmiş bir çift yelek düğmesi
Belli belirsiz bir çift dudak
Ha varmış ha yokmuş bir çift nokta
Mernuş bebek meleşir perişan boşlukta
Mernuş bebekte ateş alev bir çift dudak
Bir uç minik bir uç arar tutunacak
Acemi dudakları Mernuş bebeğin
İlk önce öpe öpe aranır sütü

Sonra yalvarır
Sonra mosmor kesilir kızar kızarır
Zehir zemberek bir testere
Ateşten alevden bir ustura
Bir çift belalı bıçak
Minik anayı kesip doğrayacak
İster alın yazısına küs
İster bahta
Minik ananınki göğüs değil dümdüz tahta
Bir avazı yerde körpe gelinin
Bir avazı gökte
Acıdan
Kahırdan

Utançtan delirecek
Eline bir bıçak verseler
Süt çıksın diye bağrına saplayacak
Sağdan öğütler yağar soldan bir sürü öğüt
Ama Mernuş bebeğin öğüt möğüt umurunda mı
Mernuş bebeğe süt lazım süt
Ilık, baldan tatlı, binbir kanatlı ana südü
Mernuş bebek kan ter içinde perişan
Körpe gelin acıdan sızıdan dilim dilim
Sen ana sütüne hasret gideceksin körpe gülüm
Bakmış ki işler sarpa sarıyor Mernuş peder
Alır başını yollara düşer
Gelsin hacılar gitsin hocalar

Nihayet torba sakal çilli çakal
Bir ermiş: Hacı Rezilettin
Çare bulmuş
Şöyle buyurmuş
Henüz doğmuş iki enik bulacaksın
Gözleri açılmamış ola
Zinhar ana köpek onları emzirmeye
Enikler 24 saat aç tutula
Sonra aç kurt gibi iki enik
Körpe gelinin bağrına atıla
Öylesine saldıracak ki aç enikler
Öylesine emecekler ki körpe gelini
İki dolgun gül tomurcuğu gibi
Memeler uzatsınlar uçlarını

Aklı yatmış bu işe Mernuş pederin
Kendileri en büyük medreseden mezun
Ünlü bir kadı bir hâkim ulemadan
Ne de olsa bir
İnsan yavrusundan
Daha hırsla daha büyük bir iştahla
Emer hayvan

İnsan dediğin ne de olsa
Mektep medrese görmüş

Efendi bir hayvan
Salmışlar aç susuz enikleri
Körpe gelinin bağrına

Enikler inler
Körpe gelin kudurur
Mernuş bebek meler
Birkaç saat sonra süt yerine
Kan içinde memeler
Meme ucu yerine bir çift kızıl yara
Bir çift çukur
Bir çift cehennem
İlk önce eniklerin munzurunda iki damla süt
Sonra birkaç damla kan
Daha sonra adıyla sanıyla kangren
Olmuş olan
Komaya girer körpe gelin
On gün sonra hesabı tamam.

Dostlar ben daha 40 yıl yaşasam
Böyle bir şey uyduramam
Bunu bana Mernuş bebeğin teyzesi anlattı
Körpe gelin ölünce Mernuş'u emzirip büyüten
Bu bir masal değil bayanlar baylar
Bu olay böylece olup bitmiş
Şimdi nerde bir çift meme görse bizim Mernuş
Deli divane olurmuş
Kusuruna bakmayın sayın bayanlar
Mernuş kulunuza olanlar olmuş.

(Bütün Şiirleri, Bigüzel, Dol Karabakır Dol,
İş Bankası Kültür Yayınları, 2006)

OKTAY RİFAT 1914-1988

FADİME KIZ

İki elinde su dolu iki kova
Bahçe dibi serviye doğru
Fadime kız geliyordu
Anası çamaşırları yumuş
Çitin üstüne seriyordu
Ağası çömelmiş duvar dibine
Çenesi dizlerine dayalı
Tütün içiyor.

(Bütün Şiirleri 1, Yapı Kredi Yayınları, 2010)

KIZLAR

Sırtlarındaki odun demetinin
Urganı ellerinde
Peşlerinde çam kokusu
Tokuşurken tomur meme
İki büklüm iniyorlar dağdan
Biri Hürmüz biri Şerif biri Zilha
Köhne çarık yarık taban
Ha gülüm ha.

(Bütün Şiirleri 1, Yapı Kredi Yayınları, 2010)

MELİH CEVDET ANDAY 1915-2002

GELİNLİK KIZIN ÖLÜMÜ

Sala verilirken kalktık kahveden,
Cumaydı, yılın en beklemiş günü,
Yemeni gibi üstünde tabutun,
Gölge veren ağaçsız bir gökyüzü.
Kızın babası yanımızda, boyu uzun,
Zayıf, ağzında mırıltılar.
On köylü, iki subay, bir tezkereci er,
Sıralandık ahşap mescidin avlusunda,
Namaz kılmadı adam, ağlamıyordu da,
Alnı bir uzun sabrın kabaran gelgiti,
Sürgün duvarı bekleyişin,
Dünyaya çok yakın bir gece gibi.
Aldık cenazeyi sarsmadan, iğreti
Ve hafif, gözlerimiz yerde,
Kayıp bir tayın izini süreriz sanki.
Kapılarda başları çatkılı kadınlar
Sallanıyorlardı sisli giysilerinde
Yüklüğe saklanmış çevreler gibi soluk,
Bölünmüş gibi yılın en katı ekmeği
İmece sofrasında hıçkırığın,
Kim bilir kaç ölümden kalma saçı gibi.
Susmuştu çekirgelerin kabuğu,
Toprak kumruları güneşin,
Ve köpeklerin yediği kemiksiz sabah,
Susmuştu göğün sarnıcı, boş.
Cemaat yürüyordu kaplumbağa gibi,
Mezarlığa doğru yüzyıldan,
Sarısabırların yanından, acelesiz.
Ayrık otu yolmaya gidiyor sanırsın.

Davul vurmaya, ay tutulmuş,
Tarladaki yarılmış toprağı görmeye,
Susuzluğun kirli rengini, ayıbını,

Dağa taşa vurmuş açlığı.
Dayanan dayanır, yağsız bulgurlar ve ahlat,
Gençleri alır ölüm ilk ağızda,
Sabah yıldızının uğrağı.
Böğürtlensiz mezarlığa vardığımızda,
Bir melek lale sümbül dikiyordu,
Lalelerden birini aldı adam,
Girdi kızının mezarına,
Sarıldı, öptü, bıraktı laleyi sonra,
Kefenin üstüne, uykusuz.
Yedi çocuğu gömülüymüş, söylediler,
Bizi aç bırakan bu toprak
Açlıktan ölenlerle beslenir, dediler.
Dönüşün bir kişi omuzladı tabutu,
Toz toprak içinde vardık kahveye,
Yaşlı adam doğru çeşmeye gitti,
Elini yüzünü yıkadı konuşarak
Kendi kendine, duasız, bir tanrı gibi.

(Sözcükler, Toplu Şiirler, Everest Yayınları, 2008)

OĞUZ TANSEL 1915-1994

YÖRÜK KIZI

Çaresizlik, Göktepe'den yola vurmuş:
Korku gözlerinde gelir, yükü sırtında.
Saçları dağ, elleri kekik kokar:
Sakız satar, bulgurla, unla.

İki büklüm, yumula yumula yollarda:
Geç kalmış göçmen kuş misali.
Tavşan yüreklim, dualar boş.
Uzanmaz yere göklerin eli.

Yaylada aşk var ekmek yok.
Gözümde dağlar, aklımda Mayku.
Uuyy anam, bitip tükenmez çile
Korkarım, yol keser elin soysuzu.

Yörük kızı uyanık rüya görür:
"Kızlarpınarı"nın köpüklü suyu
Öpünce kanlı ayaklarını,
Akıp gider açlığı, yorgunluğu.

Esmerin elleri dermiş kök, kök.
-Bulgurla unla sakız var.
Dağlar, sabrınızı kırıverin,
Gürül gürül gücünüz çağlar.

(Mutluluk Peşinde Toplu Şiirler, Evrensel Basım Yayın, 2005)

NAHİT ULVİ AKGÜN 1918-1996

SATICI KIZLAR

Hani o satıcı kızlar
O kenar mahalle gülleri
Uslarında neler mi neler
Ne söyler tatlı dilleri

Duruşları yapma dal
Alıcılara bu incelik
Yüzlerinde eğreti gülüş
Yürekleri delik deşik

Türlü giysiyle salınırlar
Çoğunun satışadır işlevi
Acıyla soyunurlar gülerek
İçlerinde umutsuz bir sevi

İş başındalar sabah sabah
Gözlerinde geceden düşler
Gün boyu sürüp gidecek bu
Sonra içten içe direnişler

(Türk Dili Dergisi, Mayıs 1979, sayı 332)

KÜÇÜK HANIMLAR

Faytona binmiş küçük hanımlar
O ne gülüş o ne kahkaha
Fayton geçer çarşı içinden
Kunduracı bakkal çıkar kapıya

Küçük hanımların boyalı dudakları
O ne eda o ne çalım
Durur bakar işçi kızlar
Dağılma vakti fabrikaların

Faytona binmiş küçük hanımlar
Atmışlar bacak bacak üstüne
O ne baylanlık o ne çapkınlık
Durur durur bakar delikanlılar

(S'imge Mart-Nisan 2005, Sayı 16)

MEHMET BAŞARAN 1926

ALLI TURNASI YAŞAMIN

Yokluğunun upuzun kışından sonra
Birden o ayçiçeği çıktı karşımıza
Toprağa sarı ışıklar saçan
Ellerin mi bu gömgök yapraklar
Sen misin usul usul kımıldanan

Şaşkına döndük kavuşmuş gibi
Sanki yüzümüzde soluğun
"Kızım" dedi anan, "bu benim kızım"
Ürpererek dokunduk baş ucundaki taşa
Büyülü bir ses misin Orpheus'tan

Yakıcı özlemiyle sonsuzluğun
Kucakladık kırları seninle
Yaşamın allı turnası
Ne değin uzaklarda da olsan
Çık gel yüreğimize ilkyazla

(Koca Bir Troya Dünya, Çınar Yayınları, 1997)

HAKKI ÖZKAN 1926-1999

GÜLCÜ KIZ

Güllerin arasında oturmuş, gül satıyor.
Gülden farkı yok gülcü kızın.
Gülleri bırakıp kendini sunsa…
Ne dikenlerin kanatacağını düşünürüm,
ne de kuruyup döküleceğinin valla billa.
Tümünü alırım, nesi var nesi yoksa.
Gül koklarım gül ömür boyunca.

TADI MI OLUR, DİKENİ, KANI- ACISI OLMAYINCA SEVDANIN.
BELKİ DE HAYATIN TADI TUZU BURDA!

GÜLCÜ KIZ GÜL KOKUSU BURNUMDA!

(Önce Sevgi, Yeni Pan Yayın, İstanbul, 1991)

BERİN TAŞAN 1928

DİLEK İÇİN AĞIT

Çiçekli bir yorgan üstünde
Taze yapraklı bir dal gibi
Çocuksu, sevecen elin
Serum şişeleri
Sondalar için
Ne kadar incecik,
Ne kadar erken!

Açılan her kapı
Sabaha karşı çalan telefon
Küçükyalı, Sinop, Göztepe
En mavi deniz
En kırmızı gül
Kitabın arasındaki yaprak
Annenin kesip sakladığı
Papatya sarısı saçların

Fotoğraflar, fotoğraflar
Birinde omzumdan tutuyorsun
Saçların ortadan ayrılıp örülmüş
İlkokula başladığın günler,
Ayakta bir bilge gibi
Bir yerlere bakıyorsun.
Birisi deniz kıyısında çekilmiş
Doğa, yaşına basmamış henüz
Türkay'ın kucağında gülüyor.
Mutluluktan
Denize koşuyorsun.

Küçükyalı'da
Denize bakan bir odada
Bir mayıs bahar bayramında geldin
Ondan emeğe saygın
Çiçekler gibi açması gözlerinin.
Yoğun bakım odasından
Aralık ayının on dokuzunda
Yağmurlarla gittin.

–Dilek Taşan Öktem, 1 Mayıs 1963, 19 Aralık 1995–

(Şahdamarından, Seçilmiş Şiirler, Toplum Yayınevi, 2001)

CEMAL SÜREYA 1931-1990

KÜÇÜK ANNE

Küçük anne, kelepir kız,
Bir şey söyle bana,
Bana bir laf et ki binlerce,
Onbinlerce görüntü anlatamasın.

Genceli Nizami'nin dediği gibi
Taşı onunla yıkasalar
Üzerinde akik biter,
Bakışların ki..

İkinci bir parıltı var senin bakışlarında
Keşke yalnız bunun için sevseydim seni.

(Sevda Sözleri, Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 2011)

TEKİN GÖNENÇ 1933

ÇOCUK ANNELER

yarı dalgın soyunup
avuntunun beyaz çarşaflarına
yıldızlar serperdik

o gecelerden biri daha başlardı
gözü dönmüş bir lodos gibi
çarpıp giden kıyılarımıza
oysa denizimiz hiç olmadı bizim
çocuk annelerdik nerden bilelim
bir gecelik vur kaçları
aşk sanırdık

tenin tendeki oyunu biter bitmez
bölük pörçük rüyalara tırmanır sabahları beklerdik
hele gün bir ağarsa da
aydınlığını üstümüzde gezdirse diye

on dördünde on beşinde var yok
karnı burnunda çocuk annelerdik
çeşmeyle tarla beşikle kundak arasında
çocuklarıyla birlikte büyüyen

hiç unutur muyum arada sizler de gelirdiniz
ağır makyajlı görkemli kadınlardınız
hafif şehla bakışlarınızda kanamalı birkaç dip not
dokunaklı günlüklerinizle
büyük şehirlerinize dönerdiniz

bakıyorum da şimdi
tüm çağrılar bildik bana
o taşkın ırmak

bir gün beni de alsa içine
hiç durmam
alır başımı yine giderim
bir de sen olsan yanımda
en iyi sen bilirsin o yangınları
en iyi sen
şimdi karşımda dipdiri duran
o zamanki ben

(Edebiyat Eleştiri Dergisi, 2005 Mart sayısı,
Aşk Konuşur Bütün Dilleri, Cep Kitapları, 2002)

GÜNGÖR GENÇAY 1934-2012

ARDI BİTMEYEN ACI

Pelinler ölmesinler
Pelin'e benzeyenler de
Benzemeyenler de.

Yüreğinin ayaza kestiği bir günde
Umuda ışık düşürmeden kapıdan pencereden
İçerde bırakıp tüm anahtarları
Gönlünün buyurduğu ülkeye gittin

Umurunda değildi ağzının süt koktuğu
Atkılı saçlarının
Uçuşmak için hazırlandığı gelecek baharlara
Umurunda değildi.

Karaydı tüm sevdaların yüzleri
Her şey kendini kemiriyordu doğada
Bir gün sonranın unutulacak gazete haberleri
Dolaşıp duruyordu henüz ortada

Gönlünün buyurduğu ülkeye gittin
Hüznün donduğunu bilmeden hiç ardında
Yeniden öğrenciliğe başlayacağız şimdi
Ölüm öğretmeninin ders verdiği okulda.

–23.10.2002-8.12.2002–

(Yaşam Çavlanında, Gerçek Sanat Yayınları, 2005)

ERDOĞAN ALKAN 1935

EYLÜL KIZLARI

Ölüm uzak balkonundan yıldızların
Ağarırken Edirne eteklerinde
Ayışığı çizerdi eylül yüzüne
Dalgınlığı, kan tutan ince kızların

Güz yağmuru karanlık kirpiklerinde
Öpmeğe susamış haylaz oğlanlardı,
Bir esmer gecenin utancı vardı
Kuytu gözlerinin en ıssız yerinde.

Okşadıkça toy bedenlerini rüzgâr
Aşkı ya da ölümü soyunurdular
Koklanmış bir karanfil yorgunluğunda.

Yüzlerinde çapkın dili alevin
Kan tutan ince kızlar aşk uykusunda
Açan üzgün ay çiçekleriydi evin.

(Ekuanil Çiçekleri, Gözaltı, Artshop Yayıncılık, 2010)

ÖZDEMİR İNCE 1936

İNTİHARI DENEYEN KÜÇÜK KIZA

Bir anıt düşledim senin için
mor bir tanyerinin kıyısına diktim,
geldi saçlarına yuva kurdu ay,
kuşlar, çiçekler seninle konuştular;

sen anladın onların yarasını.

Sabahın beşi kardeşin senin
Çakıl taşları da kardeşin
gün batarken menekşe olacaklar
ve basma gömlekler giyecekler;

bir sen anladın onların yarasını.

Yeni bir sözlük yarattın kendin için
kuşlara, çiçeklere, çakıl taşlarına da öğrettin
sizin için bir dünya kuruldu sözcüklerden:
Ev: soluksuz bir at
Okul: sürgün yeri
Gökyüzü: yok
Sokak: çıkmaz
Dünya: surlar
Düşler: sığınak.

–Ölümden korkmadın mı küçük?
–Hayır, çok ölü gördüm ben.

Gökten yağan kuşları,
can çekişen kediyi,
sesi kesilen ağaçları görmüştür,
bir kentin öldüğünü görmüştür
ölümün öldüğünü görmüştür.

Bir anıt düşledim senin için,
Mor bir tanyerinin kıyısına diktim.

(Toplu Şiirler, Kırmızı Yayınları, 2010)

TÜRKAN İLDENİZ 1938

TAŞRA KIZININ DELİCELERİ

1
Gözlerim seni görünce güzel
Saçlarım senin için uzun
Tenim seninle sıcak böyle.

Sakınmaklar gereksiz bunu yeni anladım
kırıp dikenli telleri geldim yanına.
Dört tarafımda elle tutulan karanlıktı-bilirsin
raylarca uzuyordu yalnızlığım
örkandil kısır anlayışlara
bir kinim vardı, zamanın eritemeyeceği
bir sancım vardı öylesine belirgin
yokluğun özlü çıbandı sanki
Duramadım.

Duramadım dayanılmaz isteklere
bütün bağlardan kurtulup bir an
gözlerinin büyüsüne geldim
ellerinin ateşine
Yak beni.

Sen uykusun vazgeçilmiyorsun
Seni kendim kadar seviyorum
Günlerden bir gün duysam acısını
Beni ilk öpenin sen olmasını istiyorum
Beni ilk öpenin sen olmasını.

Taşra Kızının Deliceleri,

FİKRET DEMİRAĞ 1940-2010

KIZIM ÜRKEK, İÇLİ BİR KUŞTUR

Kızım Uzay'a

Bu buz, bu cam, bu beton doğa
hem isterim, hem istemem dokunsun sana
bu yapay, bu soğuk, bu ölü doğa

Hem isterim, hem istemem kaplasın seni
bu kirli, bu çarpık kent uğultusu
hem isterim, hem istemem kaplasın seni

Hayat bağışlamaz bir kaplandır, kapmasın seni,
bu çılgın, acımasız düzen rüzgârı
çılgın bir kaplandır, kapmasın seni

Bir parçan yıldızlar çağında olacaktır,
kaçınılmazsın atom, bilgisayar çağına,
isterim bir parçan da kalsın doğaya

Bu buz, bu demir, bu beton doğa
hem isterim, hem istemem dokunsun sana
bu taşıl, bu yapay, bu ölü doğa

(Dinle Şarkımı, 1982)

METİN ALTIOK 1941-1993

KIZIM/ LAR

Her şeyin üstüne sulusepken bir kar;
Bir aşkı delik deşik ediyordu/ lar.
Bense inatla susuyordum.
Ve kızımı seviyordum ekmek kadar.

O zamanlar on iki mart falan/ lar;
Kendimi her gün pencereden atıyordum.
Çevremde ipsiz sapsız konuşmalar,
Bir tek kızımla avunuyordum.

Büyüdü artık genç kız oldu kızım/ lar.
Gelinlik birer kızdı şimdi onlar.
Ben kendime bir oğul oluyorum;
Yüreğimde deli dolu coşkular.

Beni de katın oyunlarınıza çocuklar!
Dizlerimde izi kalmış eski yaralar.
Unutmuş olmasam da çabuk hatırlarım,
Yabancım değil oynadığınız oyunlar.

(Son Çeyrek Yüzyıl Şiir Antolojisi, Yılmaz Odabaşı Antoloji)
(Bir Acıya Kiracı, Bütün Şiirleri, Kırmızı Yayınları, 2010)

SENNUR SEZER 1943

BERRİN'İN KIZI PELİN

Dün akşam ergen bir kız uçuverdi. Sevda mıydı havalandıran onu? Yoksa hiçbir diyezin hafifletemediği yüreğinin kemanı mı? Havalandı karanlığa… Geceyi severdi Geceyi severdi. Karanlık örterdi bütün kederleri. Eksiklikleri ve kırgınlıkları. Çevresinde her şey, durmadan onarırdı kendini. O görürdü. Yalnız o bilirdi, insanların yaşamlarını bir yanı eksik bir çömlek gibi, çatlak bir bardak gibi kullandıklarını. Çirkindi kararması gümüşün ve kristalin çıt diye… Dayanılmazdı.

Dün akşam ergen bir kız… Elinin altında ona bağışlanmış yaşam, düşündü durdu. Neydi paketin içindeki? Gümüş bir bilezik mi?.. Kararırdı zamanla.

Bir kristal lalelik mi yoksa? Çıt diye… Ya her dudağın buğulanmasına yol açacak bir kadehse? Ya da bir toprak çanak. Işıltılı sırla kaplı. Nasıl çizilirdi gün geçtikçe. Ah zavallı!

Neydi paketin içindeki? İnsanların durmadan onardıkları yaşam. Gün ışığında hep aksayan. Öyle kullanılmış kaba saba… Bir türlü atılamayan bir yana. Ah gece ne ışıltılı bir kadife. Örter tüm kabalıkları.

Dün akşam ergen bir kız açmadı elindeki yaşam paketini. On ikinci kattan fırlatıp attı. Dün akşam ergen bir kız uçuverdi. Onu havalandıranı herkes sevda sandı.

(Akşam Haberleri, Evrensel Basım Yayın, 2006)

ABDÜLKADİR BULUT 1943-1985

BENİM ÜLKEMDE KIZLAR

Benim ülkemde şimdi kızlar
Madeni bilezikler yerine
Kelepçe izlerini taşıyorlar
İnce ve uzun bileklerinde
Gururla

Damlarda kalmışlıkları var
Selimiye'de ve Diyarıbekir'de
Ve Adana'da ve Dışkapı'da
Ve bir de dostum
İşkencenin bir akrep gibi
Yürüdüğü her yerde

Ama bütün bunlara rağmen
Karıncalanmadı buharlı sesleri
O yüzden bir dağbaşı havasına
Ve bir su kaynağına benziyor
Kabaran solukları

Benim ülkemde şimdi kızlar
Enam yerine çeyiz sandıklarına
Neruda'dan şiirler koyuyorlar
En güzeli şu son senelerde
Sulu bir Mersin şeftalisine
Ve bir Erzincan türküsüne
Durmadan yetiştiriyorlar
Yirmilik dişlerini

(Sanat Emeği, sayı 5, Temmuz 1978,
Ülkemin Şiir Atlası, E Yayınları, 2010)

GÜLSELİ İNAL 1947

YABAN ÜLKE KIZI

neden yakarıyorsunuz olmuyor mu istekleriniz
düşleriniz
neden bir gül dalını göğsünüzün üstüne iliştirmişsiniz
yeşil yaşmaklı kadınlar
ak sütlü çocuklar
ve başlarında birer çelenk erkeklerin
gözlerinde ne var Tanrı'nın görmüyor mu sunağın
dibini
her şey boş yaşam bir mızrak gibi kesiyor beni
yaşam pırlanta ağaçlarını da kesiyor durmadan

ama ille ben
istiyor ki hep gözlenip hırpalanayım ellerim ürün dolu
bereketsiz bir toprağın üstünde
iz sürmeliyim
rüzgârda çırpınan al bayrak durup dururken yolunan
buğday tarlası
gibi
o madensi kalabalıktan uzak duramaz ruhum
çok yakaranı da Tanrı duymuyor belli
nasıl geçiyor yüreğimden gür sular gibi istekler
hurma dalları hercai menekşe
ve nasıl eski bir istek gizleniyor en uzak köşeye
ama yoruldum artık doğduğum ülkeleri saymaktan bastığım
toprağı incelemekten
durmadan yıldızlarla konuşmaktan ki onlar en büyük
yalnızlık gideren yalnız
yaratıklardır evrende
bir zamanlar ülkemdi gökyüzü yerim yurdum doğduğum yerdi
ama ben yeğlerdim dağ başında rüzgârların kapılarını vurup
açtığı
yaban bir ülke kızı olmayı
taşırdım tapınağıma sepet sepet gül demeti
hiç solmayan
ve ben ürpererek görüyorum artık gövdemin eskidiğini

ve gül kokusu sarıyordu her yeri

(Toplu Şiirler-1, Sulara Gömülü Çağrı, Yasak Meyve/Komşu Yayınları, 2009)

BEHÇET AYSAN 1949-1993

ÇİÇEKÇİ KIZ

yalova termal yolunda
çiçek satan çiçekçi kız
saçlarına papatyalar
takmış
şarkılar
söylüyor bir yandan.

kederli şarkılar

haydi
çiçeklerim var.

bunlar küpe çiçeği
boynu bükük
ülkem gibi.

bunlar mor
beyaz
kartopu
çiçekleri

karayazılı
erguvan

üzerlerine bulaşmış
abilerimin kanı.

bunlar zebra çiçeği
bayım,
hiç
görmediniz mi

taşır aynı gökyüzünde

hem umutlu ayçayı
hem karanlık bir güneşi

ama sizin gökyüzünüz
var mı ki.

çiçeklerim var
çiçeklerim

ya küsmüş sardunyalardan
almaz mısınız

pembe açar
pembe düşler için

düşleriniz var mı ki.

yalova termal yolunda
çiçek satan çiçekçi kız
saçlarına papatyalar
takmış
şarkılar
söylüyor, tehlikeli.

(Sesler ve Küller, Varlık Yayınları, 1984)

6

ayrılıklar bildim acılar
yaşadım

okudum

tahir ile zühreyi
kerem ile aslıyı

ve Ferhat ile şirini

ağlamadım
da

senin öykünü duyunca
dayanamadım

kendini zeytin ağacına asan

on iki yaşındaki
kuma.

(Düello, Bütün Şiirleri, Kırmızı Yayınları, 2007)

GÜLSÜM CENGİZ 1949

AKYAZMANIN AĞIDI

Yazmasıyım bir kızın
on beş yaşında
ceylan bakışlı, keklik sekişli
bir kızın yazmasıyım
elleriyle işlediği.

Ne öyle serin pınar başında
ne sümbüllü bağlarda
yazmasıyım bir kızın
hasat vakti bir kamyonun kasasında
terlerini çekip çekip sildiği.

Yazmasıyım bir kızın
derlenirken menekşeler her bahar
koyup ardına bir çobanın sevdasını
bir çiçek gibi biten
gün doğarken tarlalarda.
-Köyünden çok uzakta-

Yazmasıyım bir kızın
bir kamyonun kasasında
türküsünü söylerken
uçurumdan yuvarlanan
boğulan bir derede
-Köyünden çok uzakta-

Örterim yüzünü
kırmızı duvak gibi
on beşinde bir kızın
gelin olmadan ölen.
Kan içinde saçları
kan içinde oyalarım,
oyalarım kan içinde…

(Eylül Deyişleri, Cem Yayınları 1987
Eylül Deyişleri, Evrensel Basım Yayın, 5. baskı, 2009)

ERDAL ALOVA 1952

KENDİLERİNİ ATAN KIZLAR

Nasıl küçük görünüyor buradan
Zilleriniz ve bıyıklarınız
Ben giderim gök okullarına
Siz Hayat'ta kaldınız

Giydim pantolonumu geceden
Görmesin bacaklarımı oğlanlar
İşte öldürüyorum çocuklarımı
İnsan bir kere uçar

(Giz Dökümü, Toplu Şiirler, İş Bankası Kültür Yayınları, 2008)

YAŞAR MİRAÇ 1953

KIRANLARIN KIZLARI

canerikler uşak da oy
canerikler gözerikler
sallar dalları dalları

alaca bakırdan güğüm
ay kalçaya dayansa da
keser kolları kolları

yokuşlarda su taşırken
kıranlara uşak da oy
sapar yolları yolları

tutuşturur etekleri
kıranların levin levin*
dönen yelleri yelleri

ıslık çalarak kaçırtır
gelin çağda uşak da oy
körpe kızları kızları

peşten bağlar peştemalı
halka bilezik bellere
kiraz alları alları

haçan* cilveliyse kızlar
yandan bağlar uşak da oy
oynar belleri belleri

türkü söyleyip salarlar
kıranlardan aşa yele
sevda yelleri yelleri

canerikler cangözler ah
ağlar bu gözler de ağlar

döker yaşları yaşları
kıranların kızları ah
yoklukların kızlarıdır
kanar içleri içleri

damlarda tütün dizerken
tarlalarda bel bellerken
acı terleri terleri

odunda misir kırmada
bahçelerde yoz evlerde
inler canları canları

çalışırlar didinirler
gül tutmaz menekşe tutmaz
canım elleri elleri

çabalarlar uğraşırlar
gene yokluk gene acı
gülmez yüzleri yüzleri

ah kıranların kızları
ağlarlar da acı acı
çıkmaz sesleri sesleri

ah acının yıldızları
kıranlarda uşak da oy
kalır gizleri gizleri

bilinç türkü olmadıkça
gürül gürül çınmadıkça
doğmaz günleri günleri

doğmaz kurtuluş günleri.

(Yeni Türkü Yayınları, 1979
Trabzonlu Delikanlı, Adam Yayınları, 2000)

* Kıran: Tepe üstü, yamaçlardaki düzleme yerler
* Levin levin dönmek: dört dönmek
* Haçan: Eğer ki, şayet

FINDIKLIKLAR ARASINDAN

fındıklıklar arasından
derelere derelere
civan sulara oy uşak
gider kızlar çamaşıra

oy seleler örme sele
çıtırdarlar ara sıra
çıtı çıtı
çıtı çıtı

fındıklıklar arasından
eğe eğe dalcıkları
yeni gelin taze gelin
eteği yelpaze gelin
şu yeşil göz çakıllara
gelin kadıncıklar gelin

oy seleler örme sele
türkü söyler çamaşıra
çıtı çıtı
çıtı çıtı

fındıklıklar arasından
derelere kara uşak
olsam fındık dalı değsem
saçbağı allı kızlara
gökte çakmak yıldızlara

oy seleler örme sele
dayalı nar kalçalara
çıtı çıtı
çıtı çıtı

diz çökerler de çakıla
suyu okşarlar usuldan
sonra şıpır şıpır uşak
damlar sular çamaşırdan

derelere derelere
tan kınalı parmaklardan
şıpı şıpı
şıpı şıpı

kimi yavaşça çitiler
elde çomakla kimi de
Çakıla diz çökmüş kızlar
hızlı hızlı vurur vurur
yoklukları düşünür de
filizlenir kızgınlıklar

derelere derelere
acıyı döker yıldızlar
şıpı şıpı
şıpı şıpı

Fındıklıklar arasından
derelerden derelerden
çigan sulardan oy uşak çamaşırdan
döner kızlar

derelere derelere
alınterini barıştan
şıpı şıpı
şıpı şıp

(Trabzonlu Delikanlı, Yeni Türkü Yayınları, 1979
Trabzonlu Delikanlı, Adam Yayınları, 2000)

ARİFE KALENDER 1954

ERGEN KIZLAR KOROSU

Yıllar çözmeye çalışıyor
çocuk bedenimin mührünü

saklambaç köşeleri gizleri saklayamaz
yakala beni zaman indir dalından ağaç
orman içi dumanlı fundalar sıcak
yitiriyor beyazını böğürtlen
göğsümde yer oynatırken ağrılar

aynalara büyük düşüyor gölgem
ayıplara çarpıyorum sonra korkuya
şaşkın bakıyor gözümün birisi kör
sığmıyorum çiçeklerine giysilerin
giysiler bedenime dar

yurt arıyorum yitik masallarıma
nerden çıktı eğri boyunlu sorular
dün daha yaşıtım olan kızı
av tüfeğiyle vurdular

kentler kuruyorum mor odalarda
kaç ayak geride kaldı bebekliğim
su beni çağırıyor su bendini yıkacak
ne çabuk eskiyiverdi oyunlar

günümün ellerine kanı süren ne
karabasan şahmeran savaşın rengi
sus yüzlü giz, zifaf pembesi
kan güldür kan kıpkırmızı aşk

kabuğuna çakılarla
kalp çizilmemiş ağacın damarında
mührünü
çözmeye çalışıyor yaşamak

(Kadın Burcu, Hera Şiir, 2001, Toplu Şiirleri, İlya Yayınları, 2011)

HÜSEYİN FERHAD 1954

YİTİK BİR GENÇ KIZ İÇİN KANTAT

Kızım! başını serçe parmağıma koy
avuçlarımın içindeki kan çiziklerine uzan ve uyu.
Kül içinde ayakizlerini sürmekten
yitirdim ben artık bu eskil uykuyu.

Kızım! saçları rüzgâra savrulu çocukluğum benim
seni düşünürken kararır akarsular,
ama tuz yoluna koyulmadan eril öfke
acını saklar benden kahpe pusular.

Kızım! yaşlı gözlerimin yahşı ışığı
tırman demirparmaklı pencerelerin yivinden batan güne;
nasıl da benziyor gamzeli yüzün
ah, seni doğururken ölen annene.

Yanık ot kokuyor kıyılar tekmil çiğ yeşil
ezilmiş gülkurusu rengindedir deniz,
zifir saçlarına sokulu beyaz karanfil
kirpiklerinin sarmaşığına dolanıp kızıllaşır benden habersiz.

Kızım! düşlerin nerede düşlerin nerede
bir gün karşılaşırız onlarla elbet,
hiç tanışmadan hiç konuşmadan hiç dertleşmeden
yıkılır emin ol aramızdaki set.

(Ve Yürüdük Gecenin Ateşleri İçinden, Varlık Yayınları, 1984
Kılıç İpekte Sınanır, Toplu Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2008)

ABDÜLKADİR PAKSOY 1954

MELİKA

Köy Enstitüleri'nin
50. Kuruluş Yıldönümüne Armağan

Geceydi
Karanlığı ayışığı geçiyordu saat
Yıldızlar uyanırken uykularından
El ayak çekildi
Başladı dökülmeye sonsuzluğun çavlanından
Melika'nın yazılmamış şiiri.

Yumuşak
Usul bir hışıltı
Işığın suyu öpmesi
Güzün kızıl halısına
Nar rengi bir yaprağın düşmesi gibi
Esmesi gibi yaz yelinin nazlanarak
Süzüldü geldi Melika karanlıklardan
Işıklar içindeydi.

Yıl bin dokuz yüz kırk dokuz/ elli
Kaptırmıştı yakasını karanlığın çarkına Köy Enstitüleri
Karagüç kurban istiyor
Kan kırbaçlıyordu bozkırda kızıl gelincikleri.

Aydınlansın diye Anadolu insanı
Prometheus çocuklarının çalıp getirdiği
Bir koca ateşti Cilavuz Köy Enstitüsü
Durur mu Zeus
Bırakmadı çocukların peşini.

Karanlıkta kalsın diye Anadolu
Sönsün diye ışıkları köy evlerinin

Homeros'un şiirleri unutulsun
Prometheus yeniden zincire vurulsun diye
Uğuldayıp durdu karanlık soluğu Zeus'un.

Açıldı Ankara'da Pandora'nın kutusu
Yayıldı fitne-fesat Anadolu'ya
Sonunda kuşattı karanlığın kulları, köy okullarını.

Tarih, toprak, aşk…
Nice oğul, kız doğururlar
Bıraksak.

Melika
Esmer yıldızı bozkırın
Süzüp getirdiği yüzyılların
Yüzlerce kır çiçeğinden yalnızca biri
Açmak isteyince taç yapraklarını
Bütün oklarını çevirdi Zeus
Ördü karagüç kara örümcek ağlarını
Uluyup inledi korosu karanlığın.

Melika
Kurtarmak için onurunu insanın
Bir karakış gecesi
Uzandı uçurumuna
Gece karası suların.

Suyun akışı
Kilimin nakışı gibi

Yıldızın kayışı
Ceylanın kaçışı gibi

Günün doğuşu
Güneşin batışı gibi

Gülün açışı
Yağmurun yağışı gibi

Bir yaz günü geldi Melika
Gitti bir karakış günü
Geçerek buzdan bir nehri dörtnala.

Melika
Parmağında annesinin anmalığı bir yüzük
Kulaklarında küpe
Görüp de çatlasın diye kurban isteyenler
Güzeldi inadına.

Avucumdaki esmer yıldız
Ağarken yeniden göğe
Duydum türküsünü çocukların
Dünyanın bütün dillerinde.

(Usulca, Anadolu Ekini Yayınları, 1992/ Ürün Yayınevi, 1995)

ASLI DURAK 1955

VİRGÜL CENİN

ben…
ayazla sınanan çiçek
çocuklarımı sakladım seralarda
en masum hatamdı. evet.

Sudan`da -vahşetin çağrısında-
kırdılar bacaklarımızı
ve öyle baktılar etimizin tadına

sekiz yaşında bir çocuktum
doktorculuk oynadı bizimle amcalar
çok ağladım, çok canım yandı

en çok kanarken kirleniyordu kırmızı

Batman`da
her yaprağı bin dert döken ağaçtım
kemiklerine kadar kırılmıştı ruhum
ve böcek ilacıyla örgütlenmişti
töre cinneti intiharım

oysa
aşk usulca gelmişti
ve karnımda virgül bir ceninle
bırakıp beni
gitmişti.

kafesler, pencereler benimdi
gecikmeler benimdi
beklediklerim gelmediler
hep geciktiler. evet

uzanıp ölmeyi özlemek tanış bir şehirdi
ve unutmak kurtuluştu
vatanım oldu teslimiyet.

sevdiklerimin kristal ruhlarını çınlatırdım hep
onlar uzakta
ölümün uykusuna emanet

ölüm doğumla sınanır evet.
hayatın umududur çocuklar.

ben buraya kadardım
burası nereye kadar?

(Aslı Gibidir, 2011)

NAHİT KAYABAŞI 1955

GÜZELKIZ SOKAĞI

Akşamüstü, Kayhan'dan aşağı
İnerken dalgın, düşünceli
Birden bir sokak: Güzelkız Sokağı
Ve ahşap bir pencere, basma perdeli

Eski zamanlardan bir kapı
Ardında küçük, dualı dünya
Sessizce sürüyor saltanatı
Balkonda iki saksı sardunya

İçerde birtakım sesler: dikiş makinesi
Belki çeyizini işliyor Güzelkız
Bir şeyler anlatıp duruyor annesi
Kızın aklı kısmette, aralıksız

Eşikte kıvrılmış hırsız kedi
Lokma kokusu geliyor bahçeden
Sahi, bugün Regaip Kandili
Tövbe güğümleri doluyor çeşmeden

Komşu pencerede bir kadın
Dalıp gitmiş kendi âlemine
Yok üzre yaşamaktan kırgın
Adı bile yazılmamış defterine

Ben nasıl şairim, ayıp
Kırk yıldır geçmemişim buradan
Kimbilir kimler geldi, kimler kayıp
Öğrensem anlamı yok sonradan

Bu sokak kimden aldı adını
Bilsem vurulurdum mutlaka
Kütüklerde bulamadım kaydını
Hayat dediğin zaten, tuhaf bir şaka

(Son Çeyrek Yüzyıl Şiir Antolojisi,
Haz: Yılmaz Odabası, Scala Yayıncılık, 2000)

NERİMAN CALAP 1956

GÜZ

obasına ulaşamayan aşiret kızı
yitirmiş içine dolan serin dağ rüzgârını
da… salınır durur uçurumunda
sarı çiçek. kırılmış bir mermer gezginin
parmaklarında. dudakları kanar durur.
suskunlukla sızlar.
yüreğinde kocaman bir düşkırıklığı.

neydi yaşamın gerçeği
kendinin doğrusu aykırıydı herkese
büyüktü/ bir tanrıya yakışırdı ancak
eski bir mabette kurban edildi
adağı vardı doğanın yedi rengine
boyadıkça tanrı günlerini siyaha.

yumdu gözlerini. hiç kimse ve artık çok şey
yağmurlara yükledi yaşamın anlamını
ölü bir yaprak dökümüydü
aşkın son günlerine kucak açan güz
kökünden yıkılmış ağaçlar. kuşlar katar katar
karlı bir sabaha doğru yola çıktılar

(Damar, Aralık '98, Şiir Coğrafyamız, 1999)

ENVER ERCAN 1958

MANZARA GÜLÜŞLÜ KIZ

öpüşmekte güçlük çeken bir kızdı işte
üstelik düşlerimden ödü kopardı
ne zaman farlar geceyi çizse
teni sakallarımda yanardı

soruları rahatlatan bir yanıttı belki
şimdi evde olsak
ne güzel
yatıp uyumazdık derdi
ev Türkçesi ışırdı sesinde
dilime dolaştıkça sözcükleri

acıyı andıran bir anı artık
odamın şaşkınlığı bundan
düştutan akşam saatlerine
usul usul damlıyor zaman

gökyüzünde tuhaf bir baş dönmesi

–1995–

(Geçtiği Her Şeyi Öpüyor Zaman, Varlık Yayınları, 1997)

NEŞE YAŞIN 1959

RÜZGÂRIN KIZI

Törelerin örümcekli evinde
acı çekerdi rüzgârın kızı
uçmayı unutmadığı için

Zincire vurdular onu
kelepçelediler bir adamın yüreğine

Açılmazdı pas tutmuş kapılar
Uymazdı hiçbir anahtar
geriliğin kilidine

Yorgun düştü çırpınmaktan
ve uyuyakaldı orada
orada büyüdü en çılgın fırtınalar

Sonra o pas tutmuş kapıyı birazcık araladılar
ve püskürttü onları bir deli rüzgâr

Anlayamadılar onun öfkesini
hiç anlamadılar

(Kapılar, Cem Yayınevi, 1992)

NEVZAT ÇELİK 1960

KOLEJLİ

ellerimin el olduğunu hatırlatan kolejli kız
gün görmüş bilge tavrımı yerle bir edip
geliyordun çok parçalı kırarak okulunu
ben senin yaşında genelev hariçtim
gerçi ben senin yaşında
devrime sürekli taliptim

kareli eteğin kitapların örgülü saçın
geleneksiz baktığımda sigara tutuşun
bir lafının arkasında duran bir başka lafın
kuşları ansızın kalkan dal gibi pembeleşen sesin
ve rujun dudaklarında çalakalem
enine boyuna uygun duruyordun
her hafta sonu
ben seni küçük görüyordum

ben zaten
ne zaman küçük görsem
yanlış yapıyordum

–1997–

(Sevgili Yoldaş Kurbağalar, İmge Kitabevi Yayınları, 5. baskı, 2010)

HÜSEYİN ALEMDAR 1962

KIZKARDEŞİME BALAD

Suyun toprağı kuruttuğu gecelerde
düşle parlatılmış gümüş yıldızlar
öperdi
kestanerengi saçlarından
kızkardeşimi. Ah, bıçağın ette yorulması gibi
unuturdu acıyı-
çamaşır yıkayan
süt sağan parmakları
Yaşı kadar büyümek isterdi kızkardeşim
umutları kadar
sevinçleri kadar büyümek isterdi
kızkardeşim. Özlemleri kadar
sevdikleri kadar

Ah!
uykusuz sönerdi gümüş yıldızlar
uykusuz
daha yakmadan kınalarını
tarayamazdı kızkardeşim
kestanerengi saçlarını…

Güvercinlerin serçelerle kaynaştığı gündüzlerde
omurgasında kurşun ağlayan
bir Federico Granada'sı
okşardı
kestanerengi saçlarından
kızkardeşimi. Ah, bıçağın kanda uyuması gibi
örterdi acıyı-
hamur yoğuran
kazma yoran parmakları…

Ozan yüreği kadar büyümek isterdi kızkardeşim
kitap konuşturmak
kalem oynatmak kadar
güvercinlerin uçuşları kadar büyümek isterdi
kızkardeşim. Kanla ter kadar
el sıkışmak kadar

Ah!
çırpıntısız yiterdi mavisi göğün
çırpıntısız
suya düşürürlerdi menzil kuşları
uçmamış kanatlarını
toplayamazdı kızkardeşim
kestanerengi saçlarını…

(Varlık Şiirleri Antolojisi, Haz: Enver Ercan, sayı 961, Ekim 1987)

ZEYNEP KURADA 1967

LEYLİ KIZIN TÜRKÜSÜ

Güneşi doğmayan ülkede
Adımız şafak olsun
Büyük harflerle yürüyelim sabaha

Ah! Leyli kızın türküsü
dilimde ısınan bir lirik sevda
Kuşlar dağlarda unuturken sesini
İnce hüzünler gibi dokunur dudağıma

"Allı turnam bizim ele varırsan"

Özlem de yorulur
(Belki unutmaktır bu)
Su çekilir
Yönünü değiştirir dört mevsim
Gidişler dönmek içindi, anımsa

"Turnalar hey!"

3. BÖLÜM

"ANALAR"

Analık durumu, kadının tarihsel süreç içinde geçtiği aşamalara koşut olarak değişmiştir. İlkel komünal toplumdaki ana kadın, ana tanrıça kültüyle yüceltilirken, köleci toplumda kadının erkeğin egemenliği altına girmesi sonucunda bu konumunu yitirmiştir. Toplumun üst kesimlerindeki kadınlar bile, evdeki kölelere hükmetseler de, erkeklerin kesin egemenliği altındadır. Bunu o dönemlerden günümüze gelen çeşitli metinlerden anlamak olanaklıdır. Arif Damar'ın "ANALAR" şiir başlığının ad olduğu bu bölümde kadınlığın analık hallerine değinen, şairlerin kendi analarına seslendikleri dizelerde bütün anaları ya da analık durumunu betimledikleri şiirlere yer verilmiştir. Örneklediğimiz şiirlerdeki ozanların çoğu anasının ölümü üzerine ya da özlem duygularıyla annesini anlatmış. Bu anlatı sırasında, annesinin kimliğinde kadınların yaşam koşullarının ve yazgısının sezdirildiği şiirler de var. Arif Damar'ın Analar şiirinde ise sonsuz bir hayranlık duygusu ağır basmaktadır. Benzer bir hayranlık Haydar Ergülen'in anne şiirinde de görülür. Şair kadınların annelerine seslendikleri şiirlerdeyse genellikle kadınlığın ortak acıları ve yazgıları dile getirilmiştir. Bu bölümde örneklediğimiz şiirlerin dışındaki birçok şiirde de ana, analık durumu, ana kadının duyguları ifade edilmiştir.

Ziya Osman Saba, Geçen Zaman kitabındaki Ana, Baba, Evlat şiirinde ana kadının duygularını şu dizelerle anlatır: "Basıp bağrına annesi, der:/ Onu ben doğurdum, ninnisini söylüyorum,/ Allahın bile değil!/ O, yalnız benim yavrum…"

Ömer Bedrettin Uşaklı Anneme, Fazıl Hüsnü Dağlarca Ağır Hasta- Çocuk ve Allah- Ana, Necip Fazıl Kısakürek Anneciğim, Cahit Sıtkı Tarancı Anacığım,

Mehmet Aydın Anama, Ümit Yaşar Oğuzcan Anacığım, Sezai Karakoç Anneler ve Çocuklar, Tekin Gönenç Anne başlıklı şiirlerinde kendi annelerine seslenirler yada kadının analık durumuna tanıklık ederler.

Muazzez Menemencioğlu, annesi için yazdığı "Görmedim Sevginin Böylesini" adlı uzun şiirinde, annesinin kişiliğinde bütün kadınları yüceltir. "Yorulmak yoktu sözlüğünde/ Tertemizdik hepimiz / evimiz, yediklerimiz.../ Okumayı severdi/ Politikayı da./ Matematiğe pek yatkındı kafası." Önce Anamın Aklı şiirinde de; "Ben yerlerde emeklerken/ anam tuttu elimden yürümeyi öğretti/ taşları üstüste koyar anam ev yapar/ hırsızları kovalar ya;/ azımsar/ Sonra krallar gelir,/ önce anamın aklı." dizeleriyle anasına ve analık durumuna duyduğu saygıyı dışa vurur. Muazzez Menemencioğlu'nun şiirlerindeki bir başka anaysa, tutuklanan, işkence gören oğulun, kızın yaşamı için kaygılanan, onların yaşamını savunmak için görüşlere giden, mücadelesine katılan kadın ve anadır. "Gece ikidir/ dörttür;/ sen uyumadın/ ben de.../ Bu sabahı etmektir/ alıp götürdüklerinden beri."

Gülten Akın, Kırmızı Karanfil kitabındaki Annecik; Ağıtlar ve Türküler kitabındaki Gümüş Gelin Kasapta, Hünkar Ana Soruyor, Hünkar Ana Mevsim Sonu Satışlarında; Uzak Bir Kıyıda kitabındaki Anneler İlahisi şiirlerinde kadının analık hallerine tanıklık eder.

Hilmi Yavuz, Büyü'sün, Yaz kitabındaki Hilmi'nin Çocukluğu şiirinde annesini şu dizelerle tanımlar:

"Hilmi diyor ki annem
Çiçek işlemeli bir lâmbaydı
Karartma gecelerinde
Sen de denizleri anlıyor muydun
Yatağa girmeden?

Sen bir çocuksun annesi ezik beyaz"

Bedrettin Aykın, Güz Balkonu kitabındaki Yine O Acı'da bir kıyımın kimliğini ve adını değiştirmeye zorladığı annesini anlatır.Yalnızlıklar adlı kitabındaki Bıçak Yarası ve Maral Annem şiirlerinde de kendi annesinin kimliğinde yüzyılın başında Anadolu coğrafyasında yaşanan o acı olayların kadınlar üzerindeki etkisini ortaya koyar.

Kemal Özer Ağıt başlıklı şiirinde "Annem mi geciken gece yatısına" dizeleriyle, kadınların hep bir yerlere yetişme telaşını duyumsatır bize. Erdoğan Alkan, Kerem Gibi adlı kitabındaki Anama Mektup şiirinde, "Kendini üzecek ne var ki bunda/ Yeter ağladığın gayri gül anam" diye seslenir anasına. Eylül Çalgıcısı adlı kitabındaki Anama Ağıt şiirinde ölen anasının yaşamını anlatır; "Yün çorabın kara yazma/ Yalın ayak çıplak gezme/ Yorgunum oğlunu üzme/ Benim anam güzel anam", /.../ Evlat torun deyip durdun/ Herkese bir şeyler verdin/ Başucunda kimi gördün/ Benim anam güzel anam".

Aydın Hatipoğlu'nun Yalnız Karanfil Sokağı kitabındaki Analar adlı şiiri

analara güzellemedir. Son Değil kitabındaki Anasız adlı şiirindeyse yitirdiği yaşlı anasının ardından şu dizeleri yazar: "Öksüz bir seccade gibi şimdi gökyüzü/ bulutlar almış gidiyor beyaz yemenisini/ ot bürümüş bahçesini anamın"

Sennur Sezer Bu Resimde Kimler Var kitabındaki Bir Akşamüstü şiirinde annesi için şu dizeleri yazar: "Bin gülüşü vardı annemin/ Biri bana kalmadı/ 'Biraz gülün'e sıkıştırılmış/ Bakışlarıyla saçları/ / 'Annem' diye başlayan şiirler/ Bitmemiştir…"

Hüseyin Yurttaş, Uzunçalar kitabındaki Bir Anaya şiirinde bir annenin kimliğinde anne kadını anlatır.

Mehmet Çetin, Rüzgar ve Gül İklimi kitabındaki Annem İçin şiirinde şu dizeleri yazar:

"elbet ki alışamadım bu ayrılığa yedi yıl
ülkem gibi kanayan o kederli yüreğine
hasretim dersimli gülüşüne yedi iklim
rukiyana türküsüne gurbetim, yedi yıl
sakladı yaramı, kalbimi acıtan bu şiir"

Hüseyin Alemdar, Yıkım şiirinde annesine seslenir; Neşe Yaşın Anne Öldü şiirinde annenin yokluğunda bir yaşamı tanımlar.

Aysel Yenidoğanay Gönlüm Bir Deli Poyraz kitabında annesine adadığı Sevginin Adı Umut şiirinde annesinin kimliğinde anne kadını şu dizelerle anlatır:

"yangınlar hüküm sürerdi yüreğinde
sessiz öfkelere gebe
diş geçirilmemiş bir tende
yediveren gülü gibi
diriydi dişiliğin
almak nedir bilmeden
yarı teslimiyet ile
sunardın kadınlığını
şafakla birleşen gecelerde

düşlere dalıp giderdin
yeldirmeli ahşap damın altında
sevgi ekmek arası umut
bebelerce özlenen
sönmek bilmezdi
yüreğinin yangını"

TEVFİK FİKRET 1867-1915

ANNE

Bozulmuş yoksulluktan rengi, üzgün ve tasalı,
Yüzünde gölgesi görülüyor çektiği çilenin;
Kucağının biricik süsü bir güzel yavrucuk,
Kara bahtına ileniyor soluk dudakları.
Dokundu gönlüme durumu şu hasta annenin!

Yıkık vücudu bitkin hastalığın acısıyla
Garip gönlü yoksulluğun ateşiyle yanık,
Öyleyken sevdiğiyle uğraşmaya zaman bulur:
Melek yüzlü çocuk dudaklarını açıp bağırınca,
Sevginin gül öpücüğüyle onun ağzını kapar.

Çocuk, saf bir inci, o babasız durumuyla,
Kadın, o bitkin durumuyla bir kırık sedef;
Çocuk da, sevecen anne de bulaşmış toza gözyaşına,
Bu tablo dokunur en umursamaz yüreğe,
Bu görünüş üzer en ilgisiz yaradılışı bile.

Zavallı, bağrına bastıkça o çıplak çocuğu,
Kurumuna bakan sanmaz ki o bir dilencidir;
Gözünde yavrusunun acınası bakışı,
Kadının durumu dile getirip vicdanını
Diyor ki: "Annelik en sevinçli sıkıntıdır!"

(Rubâb-ı Şikeste, Kırık Saz Bütün Şiirleri 2,
Can Yayınları 1984, Haz: Asım Bezirci, bugünün diliyle)

ÖMER BEDRETTİN UŞAKLI 1904-1946

ANNEMİN ÖLÜMÜ

Gece… kara bir gece, hastahane uykuda
İnleyen bir lisanla konuşuyor koğuşlar,
Her karanlık gölgede bir Azrail var pusuda
Şen hastabakıcılar rahatça uyumuşlar...

Benim büyük derdimi düşünen anlayan kim,
Bir koğuşta kardeşim birinde anneciğim...
İniltiler içinde fersiz bakışlarıyle
İkisi de gelecek Azrail'i bekliyor;
Dışarda ay ışığı denizi çiçekliyor.
Çağlayanlar gürlüyor coşkun akışlarıyle...

Anneciğim, ah anneciğim!
Artık bana anne kim...
Beni öksüz bıraktın...
Böğrümde kaldı elim.

İşte belirdi şafak
Koğuşa girdi şafak
Annesi olanlara
Güneş getirdi şafak...

Hastahane taşları
Yere eğer başları..
Koğuşun lambasında
Kan olur gözyaşları...

Üç günde bittin anne,
Beni erittin anne
Nişanlımı görmeden
Nereye gittin anne!

Bu acı, ah ne derin
Mezar mı artık yerin?
Donup kaldı terzide
Yeni elbiselerin...

Çoğaldı gidip gelen
Hazırlanıyor kefen
Ah, canım anneciğim!
Sahiden öldün mü sen.

Koptu mu her türlü bağ!
Anne, demek elveda!
Omuzumda tabutun
Sanki çöken bir dünya!

Gözyaşım nasıl aksın
Elim nasıl bıraksın!
Demek biz döneceğiz,
Sen burda kalacaksın!

Sanma ki matemin var,
Yok benim derdime yâr
Sana ben ağlıyorum
Bir de şu çağlayanlar!..

(YD- 1934)

AZİZ NESİN 1915-1995

ANNEMİN ANISINA

Bütün anneler annelerin en güzeli
Sen en güzellerin güzeli
Onüçünde evlendin
Onbeşinde beni doğurdun
Yirmialtı yaşındaydın
Yaşamadan öldün
Sevgi taşan bu yüreği sana borçluyum
Bir resmin bile yok bende
Fotoğraf çektirmek günahtı
Ne sinema seyrettin ne tiyatro
Elektrik havagazı su soba
Ve karyola bile yoktu evinde
Denize giremedin
Okuma yazma bilmedin
Güzel gözlerin
Kara peçenin arkasından baktı dünyaya
Yirmialtı yaşındayken
Yaşamadan öldün
Anneler artık yaşamadan ölmeyecek
Böyle gelmiş
Ama böyle gitmeyecek

–1965 "Taşkent- Moskova yolu. Uçakta"–

(Bütün Şiirleri 1, Nesin Yayınları, 2007)

ARİF DAMAR 1925-2010

ANALAR

Analar bu çocukları nasıl güldürüyorsunuz
Nasıl yaz gökleri gibi böyle
Durgun sular iyi çağlar gibi
Kulaklarına neler fısıldıyorsunuz
Ne öğütler veriyorsunuz
Analar bu çocukları nasıl güldürüyorsunuz

Bir çocuk koşuyor ardından çocuklar koşuyor biri daha koşuyor
Sarı at kuyruğu saçlar kırmızı kordeleler benekli morlar
Bu etekleri nasıl biçiyorsunuz analar
Bu gömlekleri nasıl dikiyorsunuz
Analar bu çocukları nasıl giydiriyorsunuz

Nasıl büyütüyorsunuz nasıl şaşıyorum şaşıyorum
O eti o sütü nerden buluyorsunuz
Memelerinizi gür tutuyorsunuz
Bir top sıçrıyor ardından bir çocuk bir çocuk daha
Gücümüze güçler katıyorsunuz
Analar utandırıyorsunuz
Çağı utandırıyorsunuz çağdaşı utandırıyorsunuz

–1959–

(Yoksulduk Dünyayı Sevdik, Kırmızı Yayınları, 2007
Eski Yağmurları Dinliyordum, Seçmeler, Yapı Kredi Yayınları, 2009)

AHMET OKTAY 1935

ANNELER GÜNÜYMÜŞ

Pancurları dövdü tüm gece yağmur,
şafakla açtım: dupduruydu gök.

Çektim içime güllerin kokusunu,
çoktan kesilmişti karşı koruluk
yine de bekledim bülbül sesini.

Kim bildi ki sözlerin imlemini?
Gözaltında olduğumuz koğuşta,
Son firarda da enselenen Mansur
şöyle demişti sıtma nöbetinde:
"nerde benim eski neftî kaputum?"

Unutmam, Haziran'dan gün almıştık,
ürkmüştüm güllerin curnatasından:
sözleşmiştim okuldaşım Mehmet'le;
sancır yüreğim hâlâ, tutuklanmış
bana "Cemiyetin Asılları"nı
verdikten az sonra Gençlik Parkı'nda.

Bugün "Anneler Günü"ymüş. Yıl olmuş
şuramda pıhtılaşan yara. Bir gül
aldım, zifirî Çingene kızından;
savurdum komşu köşkün terk edilmiş
bahçesine. "Yeşert" dedim her yeri.

(Varlık, Temmuz '98, Şiir Coğrafyası, 1999
Bütün Yapıtlarına Doğru, Cilt 1 Bütün Şiirleri, İthaki Yayınları, 2007)

ÖZDEMİR İNCE 1936

ANNE OLMAK

Birden soğudu hava güneş doğarken,
toprak ansıdı dün akşam geleni,
görünmez kökleriyle su da,
o genç gövdeyi.

Bu gece de uyumadı anne, bir gece daha,
yün atkı ördü durmadan çorap yamadı,
kasıklarında ilk doğumun biriken sancısı.

Kış erken bastıracak, dedi, kendi kendine
düşünerek kanad sesini göçmen kuşların,
bir çift çorap, bir de kazak örmeli.

Oğul bir türlü gelmiyor.
Gece kapılarını örtüyor.
Süt damarları zonkluyor yaşlı annenin.

–Ankara, Ekim 78–

(Toplu Şiirler, Kırmızı Yayınları, 2010)

BEDRETTİN AYKIN 1936

MARAL ANNEM

bir anısın niksar
hüzünle anımsanan anne
ya ben uçmasaydım göklerinden
ya sen bir güvercin olup
konmasaydın yüreğime

annem maral annem
sen hangi yıkık avlunun çiçeğisin
ilk geyik avında ölen
annem maral annem

tütüne süt emziren
kandan çiçek yapan anne
kaç yıldır uyuyorum
senin kanlı beşiğinde
uyandır anlat bana acını
ağaçtan ağaca
uykular kuran anne
yaralar saran anne

bir kadın sevdim
tanısan sen de severdin
yaralarınız aynı hançerden
adı yangınlardan
yıkımlardan geliyor
öptüm saçlarındaki rüzgârı
senin gözyaşlarını öpercesine
bütün çöller benden geçiyor.

(Yalnızlıklar, Belge Yayınları, 2002)

METİN DEMİRTAŞ 1938

ANNEME VE BENZER ANNELERE

Senden söz etmek isterdim şiirlerimde
Yıldız duruluğu sözcükler bulmalıyım
Usul yağan kar gibi hüzünlü imgeler.

Soyu tükenmek üzere olan
Kederli yaratıklar vardır
Yavruları dağılmış göçmen kuşlar;
Dallarda yorgun, son şarkısını söyler.

Anne,
Üzgün günlerimde gelir sığınırdım,
Yuvacığının yoksul sadeliğine.
Avluda erik ağacının mayhoş serinliği,
Sundurmada türlü Akdeniz çiçekleri,
Sessiz türküsü sedirde dantellerin,
Dindirirdi ruhumdaki fırtınayı.

Ve kimseler sunamazdı senin gibi incelikli,
Üstüne nane serpili bir tas çorbayı
İnsanı iyimser ve mutlu kılan.

Baskılar yıldıramaz bizi derdim,
Çorbanın yükselen buğusu ardından
Seyrederken yüzünü.
O her zaman sevecen,
Özveriye hazır olan.

Anne,
Biliyorum bitkin düştün üzülmekten
Öldürülen her gencin ardından.
Geceleri saklıca sağdığın acılarındı yastığına.
Bizden gizlediğin hastalığın
Vurup düşürdü sonunda seni.
Şimdi yaşıyorsun,
Dizinin dibinde bir torba ilaçla
Ve sımsıkı avucunda, etine dikili gibi
Bir kutu tirinitrin.

(Türkülerde Gezer Adları, Evrensel BasımYayın, 2009)

METİN ALTIOK 1941-1993

BERABERKEN

Beraberken kıymetini bilmedimdi
Elim ayağımdın sanki zora koştuğum.
Bir yetim şiir kaldı yanımda şimdi,
Kaybetmekten deli gibi korktuğum.
Bir kum saatiyim sensiz geceden gündüze
Altı durmadan üstüne getirilen.
Bu nasıl zaman ki çakılı kalmış güze,
Doğmamış çocukları evlatlık verilen.
İşte böyledir gülüm bazı şeylerin
Hiç hissedilmez varlıkları ama,
Yoklukları bir uçurum kadar derin
Baş döndürür kıyısında nasıl da.

Ey bir hüznü büyüten solgun anne!
Sen de düşün benden sana kalan ne.

(Bir Acıya Kiracı, Bütün Şiirleri, Kırmızı Yayınları, 2010)

M. MAZHAR ALPHAN 1941

ANNEM

Toprağı sağdan soldan biçerler
Çalı çırpı ile dikerler taş ile süslerler
Anneme giydirirler düğmeleri kerpiçten

Cebine bir iki tohum koyarlar
Sabır ve güç verirler eline bir de çapa
'Hadi' derler şiirini yaz! toprağın suyun göğün dağların
Sırtında güneş, kollarında, avuçlarında- Parmakları pulluk
Açar başaklar kızlı oğullu
Kimi dibine düşer kimi sofralara kimi uçar rüzgârla
Türküler ağıtlar yakar her biri için

Annemin coğrafyası bindallısı gibidir
Ondan alır rengini dalını gülünü/ kuşların konduğu
Kelebeklerin oynaştığı börtüsü böceğiyle
Kurduyla kuzusuyla gece üzerine sarındığı gündüz
Çapasıyla işlediği yorganını

Değer biçemez anneme yaşam – kitaplara girer
Oyunlara şiirlere/ unuturlar başına bağladığı
Ak bulutları, yağmuruyla yazgısını yoğurduğunu
Nefesiyle ufkun bilinmeyen yüzünü döllediğini

Annem bu annem ki, her şeyim
Gecem gündüzüm Cumartesilerim
Ayakları başak elleri buğday Kybele'm

(Şimdi Sana, Etki, Dize Yayınları, 2004)

ATAOL BEHRAMOĞLU 1942

ANNEM YOK ARTIK

Annem yok artık. Beni düşünen kalbi yok. Bitti.
Umutsuz olmak istemiyorum. Umutsuzluğun bir çıkar yol olmadığını
biliyorum.
Annem yok artık, yeryüzü çok gördü onu, kalabalığın arasında
kuş gibi çırpınan varlığını çok gördü
Dalgın yüreğini çok gördü, bizim için çarpan, kaygılarla dolu yüreğini.
Annem yok artık. Bu kesin. Gelinecek bir yere gitmedi. İşte geldim
çocuklar demeyecek,
nasılsın yavrum demeyecek , sobanın yanında oturup
uzatmayacak yorgun ayaklarını,
Sabah kahvaltılarının masası olmayacak artık, yine gel demeyecek,
çıkarken ben kapıdan,
çıkıp karanlığa karışırken
Yeni bir dönemi başladı ömrümün, annemin olmadığı dönemi, onu
yüreğimin üstüne nasıl bastırmak
istediğimi bilemeyecek artık.
Gençlik dönemleri bir şey anlatmıyor bana, aklımda hep son
dönemlerinin annemi
Hayatım sürüp gidecek, annem olmadan, çocuklarım olduğunda
onlara annemi anlatabileceğim
sadece.
Fotoğraflarına bakacaklar, ufarak, biraz mahzunca bir kadın
Küçücük tozlu pabuçlarıyla merdivenleri tırmanıp kapımı açıp
girmeyecek
Yüreği dopdolu, trafikten insanlardan şaşkın, kocasına sığınan biraz
bütün fotoğraflarında
Hayatım rüzgâr gibi akıp geçiyor, uğultulu bir rüzgâr gibi akıp geçiyor
hayatım...
Anne diyemeyeceğim artık bir başkasına, sesimin anneme
seslenirkenki tonuyla
Tatil dönüşlerinde annemin uğrayacağım evi yok, beni seven birileri
olacak mı yine de
Gidip koşulsuz uzanacağım bir yatak, saçlarımı okşayacak bir el

Ama ben anneme de bütün bütüne hiçbir zaman bırakamadım kendimi
Saçlarımı okşarken, yorulur şimdi, bırakır şimdi diye düşünürdüm
Ve çılgınca yaramaz, beyni boş denecek kadar yaramaz, ve hastalıklı
denecek kadar duyarlıklı bir
çocuktum çocukluğumda da
Dizlerine oturduğum bir gün, indim utanarak, kısa pantolonumdan
fırlayan ve bana artık
çok büyümüş gelen dizlerimle
Oysa ilkokul ikide ya var ya yoktum daha
O zaman tanıdım sonsuz geniş caddelerini Kars'ın, sonsuz geniş
göğünü ve o zamanlardan kaldı
yüreğimde sonsuz bir uçurum duygusu
Annem hiçbir zaman bilmedi bunları, yüreği büyümüş bir
çocuktum ben, gizli gizli ne kadar çok ağladım
bir gün öleceğini düşünerek onun
Annem yok artık, onun yüreğindeki ben de yokum, yani annemle
tanımlanan ben de öldüm onunla
Şimdi yeni bir tanıma alıştırmalıyım kendimi, şimdi ben kendimi
düşünmezken bile kim düşünür beni
Umutsuz olmamak gerektiğini biliyorum, bu acımasız gecede
Yazgı diye bir şey yok, içinde yaşadığımız bu toplum öldürdü annemi
Çarpıntılarla hırpalanan yüreği dayanamayıp parçalandı sonunda
Şimdi toprak dolar gözlerine, artık istese de kımıldayamaz, yokluk
esir aldı onu
Bağladı ellerini kollarını sessizlik, çaresiz bile değil artık
Bir çocuk gibi korunmasız, karıştı bin yılın ölüsüne
Ama onun umutları benim de umutlarım olacak bundan böyle,
çaresizleri korurken
Annemi de korumuş olacağım biraz
O dilediğince yaşayamadı ömrünü, varlığını özgürce geliştiremedi
Ama bütün insanlar varlıklarını özgürce geliştirecekler bir gün ve
annemi hiçbir zaman unutmayacağım
Her ölüm kahramancadır, annem hepimizden önce yaşadı bu
kahramanlığı
Ey benim yüreğim, güç ver bana, ey hayat güç ver bana, anneme
yaşayan şiirler söyleyim
Boşuna yaşamış olmasın o, sonsuzlaşsın, içten, pürüzsüz dizelerimle
Nasıl acı duyarsa bir mağara adamı, nasıl çıkarsa ölçüsüz
haykırışlar gırtlağından

Öyle bağırayım ben de, sonsuzlaşsın yüreğim, bütün insanlara
sevgiler taşıyacak kadar
Ve öylesine güzelleşsin ki her şey, öylesine erisin ki yumuşak bir ışıkta
Öylesine bilgeleşeyim, öylesine sevgiyle dolsun ki kalbim, ölürken
annemleşeyim
Biliyorum var olmaz bir daha yok olan şeyler, umurumda değil biçim
değiştirişi maddenin,
ruh diye bir şey de yok
Ama gizli sevgiler bulunup çıkarılırsa yüreklerinden insanların
Çıkarılırsa karanlığından unutuşun yaşanmış olan şeyler
Ve tek bir insan yüreği gibi çarparsa bir gün insanlık,
Hiçbir şey yok olmamış olacaktır, dönüşerek sonsuz, büyük, ve
bütün zamanları
birleştiren bir sevgiye

–1976–

(Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var, Tekin Yayınevi,
18. baskı, Nisan 2011)

SÜREYYA BERFE 1943

ANA, ÇOCUK VE FAŞİZM

Her yerden dağlar görünsün
Sen o mahmur yüzünle
gülümse bir çocuk yüzüne

Ne diriltir ne öldürür
bunu sen bilirsin

Sen gel sen bak
sen arıt yaşadığımızı
gözlerinle duruşunla

Sisin hiç kalkmadığı bahçelerde
sabahki göğün
soğuk
belirsiz
uzak göğün altında
sen olmalısın sen
ölü ve yaşayan
bütün çocuklara ana

Çocuklar
Neler çıkar karşılarına
saldırı
yaralama
ölüm
kargaşa

Çocuklar
Gözleri faltaşı
Parmakları ağızlarında

–Hayat ile Şiir–

(Kalfa 1965- 2005, Yapı Kredi Yayınları, 2009)

ASIM GÖNEN 1945

O BENİM OLUK OLUK ANNEMDİ

elleri tütündü onların
yürekleri nar
güz çiçeğiydi gülüşleri
balı sağılmış yüzlerinde
arılar gibi kardeşti acılar
uzun uzun gökdelendiler
simsiyah yokluklar
onlar acılara bağışık
onlar sevincin hamalıydılar

onlar yüzünde balla yoğurmuştu hayatı
yüzünde toprak yüzünde yaşamın hamuruydu
esmer ve tapılası alnında ter
ve nasırlı elleri borçlu bir kederdi
ve gözlerinde yaşlar
ve kitap kitap yakılmış oğul
ve benim parmaklıklarda eskiyen alnımda
demirle parçalanmış annemdi

annemi bana düşman ettiler
kara putlar gibi koyup avuçlarına ahireti
babamı bana düşman ettiler
zulümlerini kıble yapıp
secdeler dolusu sevdiler itaati
en güzel göğsümüz emeğimizdi
dayayıp ağızlarını
dinsiz imansız emdiler

hayır
o sadece hasatlanmış bir tarla değildi
ne de yalnızca et ve kemik
hayır
o ne geceler gibi kör
ne de ruhsuz bir heykeldi
o karnının çiçeğini gözleriyle yoğurmuş
o beton gecelerin çatlağından
oğlunu güneşe uçurmuş bir anneydi

(Yaramdan Hasretin Aktı)

AHMET TELLİ 1946

ANA

Öner'in anası için

Kayıp duruyor bakışları
duvardaki resme ve kapıya
oğul mu beklediği, sevgili mi

Belli ki yaşıyorlar hâlâ
uzun uzun yaşıyorlar belli ki
bırakıp gittikleri anılarıyla

Çıkıp gelirler bir gün belki
Üşümüştür çünkü toprağın
soğuk yalnızlığında birisi

Öteki arkasında parmaklığın

(Su Çürüdü, Everest Yayınları, 2010)

NİHAT BEHRAM 1946

ANA YÜREĞİ

Bir sen dokunabilirsin ancak
öyle hafif, öyle eşsiz, öyle sıcak
ellerinle ağrısına bebeğin;
yalnız senin bakışındır
bebeği büyüleyen
ve değince yüreği yüreğine
ağrısı yalnız sende böyle bin kat fazlalaşır..

Bir senin kollarındır
en ateşli günlerin en dikensiz beşiği;
yalnız senin kucağında bebeğin ağrıları kaçışır
ve alnın alnına onun
bir ufuk derinliği, bir deniz parıltısı taşır..

Yağmurun var, damla damla ışıldatır gülleri
dallara tomurcuklar bırakıp göğe doğru uzatır;
kuşların var, gürleyince fırtına
yuvasına kanat gerip koruyan;
güneşin var, ısıtır
tutuşturur tohumu,
sürgünlerde, peteklerde, çiçeklerde
arılar uçuşturur;
yüreğin var, tavşanların, civcivlerin, sincapların
binbir sıçrayışla dokuduğu yüreğin…
Sığınıp kollarında ısınır
gülümseyip ışıldar
ağrıları usul usul diner bebeğin…
Yıldızısın sen onun:
dağıtırsın geceleri içine dolan sisi;
boşluğusun: özlemeyi senin yokluğunda öğrenir;
çimenisin: en uysal uykulara kucağında uzanır;

tanımısın sen onun: takılır gözleri gözlerine
çözülür nefesinden ilk sözcüğün gizemi,
dudağına zümrüt bir parıltı ilişir;
bebek, başlar anlatmaya kendini..

Ah, öyle içten, öyle temiz,
öyle karşılıksız
bir senin yüreğin kaldı
bu zifir karanlıkta

O yürek ki içimizden öksüzlüğü geçirir;
o yürek ki ölesiye sevmenin
halkın ve hayatın öğretmenidir...

–1978–

(Yalın Yürek, Toplu Şiirler, Gendaş, 1998)

AHMET ÖZER 1946

ŞİİRE AÇILAN PENCEREDEN BAKMAK

Annem Babam Ege
-viron'a ve vironlara-

annem bir yalnızlıktı
yaşı çok küçüktü babamdan
çıkarır sandığından ilkokul diplomasını
kar yakalı fotoğrafını öperdi.
babam paris'ten gönderilen germinal'i okurdu durmadan
bir gece baskınıydı babamın uçuşu/ izledik

yaşarken ölmek nasıl olur anne/ aynanın aniden parçalanması
hüzündü gurbetin adı/ yanağa bırakılamayan öpücük/ fotoğrafın
solması
bir gemi götürür onu bir yakadan ötekine/ görüntü tazelenir hep
istanbul'dur birinin adı diğeri Atina
iki başkent arasında gergin bir teldir kuşların konmadığı
özlemler uçuşurdu gece gündüz/ bir oğlu koklayamamak/ günler dilsiz
annem o gece yakaladı yaşını babamın
saçları kar beyazı parmaklarında mor damarlar
dilimin bir notası düşüverdi çocukluğumdan
yağmur yağdı sabaha kadar.

annem havalanıp doğduğu topraktan
çan seslerinin ardı sıra sürüklendi ege'ye
ben alplerin eteklerinde
göle bakan bir manolya ağacı olarak kaldım
babam öldü babam öldü demedi kimse benden başka
annemdi tek babamı yitiren
biliyorum o gece gömüldü babam/ annemin yüzüne
ayın pencereden döküldüğü masamda
durur fotoğrafı annemin

eli çenesinde yurdundan uzak gözleri uçurum
bir bakışı alır düşlerimi götürür çocukluğuma
İstanbul anne kucağına dönüşür birdenbire.

"cellatlar girdi araya"
tutuldu kapılar trenler kalktı kesilmedi gözyaşı
fesleğenler kurudu bahçemizde/ soldu leylaklar/ suyu kesildi
çeşmemizin
gazetelerde sekiz sütun kin/ tarihin defterinde parmak izi
taşınacak bir denizden ötesine sonbahar sessizliği.

–neuchatel, temmuz 2009–

(Bir Şehrin Boyundayız, Yapı Kredi Yayınları, Kare Şiir, 2011)

KENAN SARIALİOĞLU 1946

ANNEM

Bir hıçkırıktı Annem, siyah çarşaflı
Kocasının mezarında ağlayan…
Selvilerin, saçakların altında
Gözsüz
Yarasalar
Gibiydi
Zaman!..

(Kara Zaman Şiirleri, Yom Yayınları, 2007)

GÜLSELİ İNAL 1947

ANNEME SONSUZ

topraktan saçlarına
ne de yakıştı meleğim
yakut yıldız çiçeği
gömütün batı yönünde
aldırmaz
rüzgâra kara
hiç
kıpırdamaz
yolmaz saçlarını
öylece
çiçeğin açısı geçmez
saçlarına

biliyorsun
kızıl melek
sana
sarı bebeğinden bir dal taşıdı
yağmurlar başladı sonra
ılık ılık
kızıl apansız bir dalla boynundan
yakalandığında
asırlarca tövbe ederim sana
beni affedene dek
tapınırım önünde diz çökerim
yalvarırım
koru beni
affet beni
bağışla

II
adımı yazmak için
zaman ağına
şarabi hayatlardan kovuldum
toprak yapay
göl doğurgan değilken
düşle
gerçeğe tutunmak için
kuşüzümü bir mağarada
büyüdüm…

(Toplu Şiirler-IV, Elektra Uçurumu, Yasak Meyve, Komşu Yayınları, 2009)

BEHÇET AYSAN 1949-1993

HOŞÇA KAL

annemin
yüzü

hep beyaz yaşmaklı

sırı dökülmüş bir yalnız
aynada.

hoşça kal

dolunayın
altında

ıhlamur ağaçlarına

kazıdığım
şey

hoşça kal uzaklarda yanan
anızların parıltısı hoşça kal.

(Düello, Bütün Şiirleri, Kırmızı Yayınları, 2007)

AYTEN MUTLU 1952

HER ŞEY NE KADAR YAKIN VE NASIL UZAK ŞİMDİ

bilmem nasıl geçti elime
çocukluğumun anı defteri
uzun kumral bir saç teli
uzanıp eski yıllardan
merhaba deyiverdi

sanki buldum yeniden o günleri
beyaz yakamı, kardeşlerimi
omuzlarından çağlayan gibi inen
gür ve kumral saçlarıyla
yirmi sekizinde annemi

ne güzeldi ve ben onu nasıl gizli severdim
çalmak mıydı biraz onu kardeşlerimden
akşam üstleri uzatıp başını pencereden
adımı seslendiğinde yanıt vermeyişim
ve unuttuğunda söylemeyi
ellerimi yıkamadan oturuşum sofraya
nedensiz hırçınlığım
ağlamalarım sonra kimseye göstermeden

ah o benim Bandırma'lı çocukluğum
hiç anlamadan geçiveren yıllar

arada bir değişen ve hep birbirine benzeyen
o hiç suyu akmayan basık tavanlı
kira evlerinin gecelerinde
kısıp usulca gaz lambasını
uzun yol şoförü babamı beklerdi
bitmeyen bir yokuşu tırmanan yorgun

ve ağır tekerlekleri gibi kocaman bir kamyonun
bezgin miydi yüreği bekleyişlerden
o uzun gecelerin karanlığında
neler duyardı o yaban kasabanın
iplik iplik ördüğü yalnızlığında
ve neleri paylaşırdı babamla
geleneklerden
ve bizden başka

ne çok çiçek olurdu saksılarda
anlatırdı bazen köyünün uçsuz kırlarını
kırlangıçlarını, dere boyunu
ikinci savaş yıllarının
bıçak gibi kesiverdiği çocukluğunu
ama anlatmadı hâlâ
nasıl verdi toprağa
yiğit bir oğulu

hiç kendisinin olmadı hayatı
ve hiç yakınmadı yazgısından
asla bir şey istemedi kendisi için
kocasından ve tanrısından

şimdi ne kadar uzak kumrallığı
bilmiyorum saçları mı daha ak
yazgısıymış gibi taşıdığı yazması mı

o gülen gözlü çağlayan saçlı kadın
çıkıp gelse ötesinden yılların
suları dört yana saçılmış bir sebil gibi kırgın
ve çökmüş bu kadını
acaba tanır mı?

(Dayan Ey Sevdam, Hacan Yayınları, 1984)

TUĞRUL TANYOL 1953

ANNELERİN GENÇ KALDIĞI YER

Bütün ağlamaların dinmesi gerek bir şiiri yazmak için
Çünkü duyguların dinlendiği yerde başlar şiir
Sevginin üşüdüğü yerde yazı, çocukluğun bittiği
Ve hep genç kaldığı yerde annelerin.

Soluk pencereleriyle o eski evimizin
Şimdi asırlar öncesinden hiç dinmeyen
Aralık kalmış kapısında, biriken karların
Donmuş sıcaklığı bu, yürüyen usulca yüreğime.

Anne işte ben o çocuğum, yüklerin tepesinden
Senin şarkında ürperen o ince bedenim
Dışarıda karların büyük heykellerle dövüştüğü
Billur penceresinde çizilen, silik düşüncelerin.

Sana bakardım odanın hangi köşesinden
Bir resim takılmış gözlerime, belki gerçek
Sen en mutlu anların resmini çizerdin
Dudaklarında ürperen sessizliği o eski çinilerin.

Şimdi görünmez pencerelerini ovuyorum tozlu anılarımın
Dışarıdayım, kar yağıyor, anne üşüyorum
İçeri al beni, kollarınla sar, ısıt bedenimi
O eski odada, yüklerin tepesinden düşüyor düşüyorum.

Bütün ağlamaların dinmesi gerek bir şiiri yazmak için
Çünkü duyguların dinlendiği yerde başlar şiir
Sevginin üşüdüğü yerde yazı, çocukluğun bittiği
Ve hep genç kaldığı yerde annelerin.

(Ağustos Dehlizleri, Cem Yayınevi, 1987,
Toplu Şiirler 2000-1971, Yapı Kredi Yayınları, 2008)

AHMET GÜNBAŞ 1953

ANNEM

Bakır paralar gibi hırpalandı
günlerin altın yolculuğu
Sarsak istasyonlarda dağıldı
gürbüz sevdalardaki buğu

Erken bir rüzgârdı annem
çoktan yitirmiş büyüsünü
Ara sokaklarda kalırdı soluğu
Sabahın saçlarını okşarken

Annemdi zoryaşamak'tı adı
Kurt indiren gecelerde
gergin ve sıcak dururdu kanadı
Tırnakları uzardı kendiliğinden

Sessiz bir güz ağıtıydı belki
dargın patikasının göçe vurduğu
Yakardı kül yoksulu ateşini
kış yabanıl postunu sermeden

Akıp gitti ne varsa köpürtülen
Toprak damarlı sabrıyla tutunduğu
aynası kırık bir sandıktı gençliği
Kıskanç kumaşlarını gizleyen

Katlayıp vuslatsız hasretini
sessizce sulardı yalnızlığını
Hayatın arka yüzüydü oturduğu
Kapısı örtük bir değirmen

Annemdi kent şaşkını kadın
Günde üç vardiya hıçkırık
Titrek dualarla saran yarasını
Vazgeçmeyen isli kandilinden

Bakır paralar gibi hırpalandı
günlerin altın yolculuğu
Nasıl yaşlandın sen annem
Kimselere görünmeden

(Aşk Boyu Sürgün, Bilgi Yayınevi, 2001)

LEYLA ŞAHİN 1954

BENİM BİR ANNEM OLSAYDI TUNA'YA BENZERDİ

Gecenin annesi ateşle oynar
ceviz yeşili zaman
kuşlar ağlaşır akşam olunca
örttüm yaralarını
taze kaldı
Zaman

ayrılık ayrılıkla gezer
kavuşmanın eski yüzleri
bir elinde kalem bir elinde ölüm
yan yana durduk bir zaman:

benim bir annem olsaydı tuna'ya benzerdi
akardı bir şehrin kalbini ikiye bölerek
bir çalgı olsaydı mutlaka kırık
bir çalgı: akordeon
şiirim işte! açılıp kapanan yara

siyah günler arasında geyik sürüsü
ama bir geyik sürüsü
Gül geceyi sorar
ormanın annesi ay yırtıp alevden sesini
Aşkların Dağından bir nehir olup akar
akar kalbim gibi bir şehir
sulara sarılarak:

benim bir annem olsaydı tuna'ya benzerdi
akardı bir şehrin kalbini ikiye bölerek
bir çalgı olsaydı mutlaka kırık
bir çalgı: akordeon
şiirim işte! açılıp kapanan yara

–Aralık '95 Akçay, Aralık '95 Pera–
(Düşler Nisan 1996, Şiir Coğrafyası, 97)

ARİFE KALENDER 1954

İKİ NEHİR KAVŞAĞI

İkisi de kadındılar –Fatma'yla Meryem
ay kanamaları kesilmiş, yürekleri dönüyor
kuytu bir yerde kan gününü hesaplayıp
okşadılar parmaklarıyla karınlarını

kadınlık hazırlıktır ağrılara
tarihin ışıkları yoktu, resimsiz doğurdular
çarmıha mıhladılar İsa avuçlarını
bedeninde söyleştiği ceninle Meryem
dokuz ayı tastamam anımsadı

gecelerde kılıcını bileylerken yezitler
andı Fatma erinin sırtındaki bıçağı
acı delirdi, uzun uzun uludu karanlıklar
dilek diledi taştan, ağaca çaput, suya buhur
oğul başlarını alamadı düşmanların elinden

iki kadın iki nehrin kavşağında
sular sustu yanıtsız durdu zaman
asırlardır körelmiş kamaları
kimlerdi durmadan ipek tenlere sürten

savaşların ilk kurşunu
önce bir anaya değer
ilk bomba sesiyle parçalanır beden
Fatma doğumlu Meryem nüfuslu Arife'yim
savaşlar güllerime ellemesinler

(Kadın Burcu, Hera Şiir, 2001, Toplu Şiirleri 1-2, İlya Yayınları, 2011)

VEYSEL ÇOLAK 1954

ANNEME

Sen ıslak çayırların hırçın ve türkülü gelini.
Sen anacığım babamın ilk ve son aşkı.

(Terin Yaktığı Bir Yaradan, Cem Yayınları, 1978)

EFSANE

Bir çiçek, açması yasaklanmış
bir gül ama kokusu yok,
bir ceylan uzak tutulmuş suya
bir soru, yanıtını arayan.

Bir dağ aşınarak yaşadı, o kadın
yırtık bir masaldan doğurdu seni
yoruldu aşkın atı, kan işe koyuldu
şimdi bir efsane yontuyordur
yüzünü gömüyordur halkına.

Anılar, mektupların solgun pulu
bir kapı, unutulmuş aralık bırakıldığı
ayaklanmış, yağmur olmuş bozkıra
ateşle korkutulmuş ormanı
orada insan, dünyanın korkuluğu.

HAYDAR ERGÜLEN 1956

ANNE

sahi senden mi doğdum anne
yollar nehirler kuşluk vakitleri dururken
bir insandan mı doğar bir çocuk

anne senin yüreğin taş olsa dayanır mı
kuş olsa çiçek olsa gündüz olsa
kırılmaz mı acıdan bir sap menekşenin boynu

bu kez dağlar doğursun beni anne
sen de ılık yağmur ol
durmadan yağ kanayan yerlerime.

–1980–

(Karşılığını Bulamamış Sorular, Yeni Türkü Yayınları, 1982
Nar, Toplu Şiirleri 1, Adam Yayınları, 2000)

HÜSEYİN HAYDAR 1956

ANACIK

Anacık pencerede
Küçük oğlunu bekler
Karayel eser gece

Çarşının ortasında
Sarı saçlar taşlarda
Sessiz kıpırdar

Anacıksa kapıda
Kollarını kavuşturur
Sokağa bakar

Ölü yatar yol üstünde
Ne gelen var ne giden
Ay bile kaçar

Sokakların içinden
Kondulardan beriye
Bir ışık akar

Bahçedeki akasyadan
Bir yaprak karışır yele
Beyaz ve daha körpe

(Acı Türkücü, Ödül Alan Kitaplar Yayınevi, 1981)

MUHAMMET GÜZEL 1956

ÖZGÜRLÜĞE YÖRÜKTÜK

(...)
ışıkları adını yazmalı sanırdım kentlerin
dağdan resimler kurardım
kurtarırdım düşlerimi
zemheri vurgunu parmaklarımdan
türküler karışırdı ağıllardan
kuzulukların sıcaklığına
anam anlatırdı öykümü
bir tanrıçaydı
yaslanıp kayalara
boğaza vurdu mu
ille de suya yakın kurulur çadır
tapınağa yaslanmış azizdir
is mi tutar
nen çalardı destanları kulağıma
dinlerdi kilim
keçe
sulara sarınır teni ölümsüzlüğü
Yörük canı uçanda
ak çakıllı bir derecikti
dedemin gömütü
yoldan geçerken
durur dualar okurdu anam
iz vermezdi su
soykırım ordularına

büyük kaçkınlığımız özgürlüğe
yakıcı özlemine karşın
sıcacık pencerelerin
iskana isyanımız

göç katarları
sığmaz
damlara harımlara tutkularımız
dar gelir
gökyüzü aşkımıza
bakır ve kurşun kubbeleri
tinsel teslimiyetin
(...)

(Özgürlüğe Yörüktük:, arda's yayınları, 1996)

BERRİN TAŞ 1957

ANNE... BUGÜN BENİ YALNIZ BIRAKMA

Anne
ben masalları sevmiyorum
masallar düşlerle oyalarken beni
yaşamımı değiştirmiyor

Anne
bugün beni yalnız bırakma
içimde binlerce insan kaynaşıyor
bir yanım ağlarken
bir başka yanım gülümsüyor
içimde binlerce insan yaşıyor

Anne
ben saf bir çocuğum
rakamları sevmiyorum
sevmiyorum içinden insan çıkarılmış istatistikleri
biliyor musun
bir emekli yirmisekiz saattir açmış
mendil açmış Kızılay'da

Geceleri yaşıyor bu kent
saatin gongu vuruyor parmakuçlarımda
bir kadın düşlerini koşuyor
Beyoğlu'nun arka sokakları canhıraş!..

Anne
geceyarısı saat ikide
bir çocuk
bize utancımızı anımsatıyor
elinde ciklet

kâğıt mendil
hırpalanmış bir çocuk
kaldırım taşlarını bekliyor

Anne
korkuyorum
eğrilmiş bacakları
yağmur sularıyla
mazgallardan denize akacak

Anne
Bugün beni yalnız bırakma

(İnsancıl, Ocak '99, Şiir Coğrafyası, 1999)

CEMİLE ÇAKIR 1956

BENİM ANAM

Benim anam yaşlı bir gürgen
Kollarıyla göğü saran
Gökyüzü ne bilsin
Gürgenin büyüklüğünü

Benim anam yaşlı bir dağ
İçinde oluşumlar saklayan
Denizi besleyen ırmaklar
Ağaçları besleyen

Benim anam yaşlı bir ev
Anılar taşar her yanından
Anılar dura dura yaşlanmış da
Ak düşmüş saçlarına

Benim anam akşam güneşi
Kızıllığını vuruyor sulara

(12.1988, Cemreye Çağrı, İnsancıl Yayınları, 1991)

MEHMET YAŞIN 1958

AĞLAYAN ANNE

Savaş bitti, dediler
savaştakiler geldi
koştum Sarayönü'ne
Dikilitaş'a sordum seni,
"görmedim", dedi.

Ağlayan çocuğun peşine düştüm
yanan evin yanından geçtim
ölmüş bir oğlak buldum
oğlum seni sordum.

Badem ağacına sordum seni
ağustos böceğine sordum
"görmedim", dedi.

Yollara baktım, ağladım
ağladım ağladım ağladım.

Seni sordum savaştan
sordum akan kandan
topraktan
karıncadan.

Sevdiğin türküleri söyledim
resimlerini gösterdim
onyedisindeydi dedim
görmedim görmedim görmedim…

Savaşa baktım, ağladım
ağladım ağladım ağladım

–Sevgilim Ölü Asker–

(Toplu Şiirler, Mehmet Yaşın, Everest Yayınları, 2007)

NEŞE YAŞIN 1959

ANNE ÖLDÜ

Düşlerime girip ağlatma beni anne
vazodaki solmuş çiçeklerin tutsaklığı ölüm
kimliğini yoğurdukları plastik hamur
göçmen bir perişanlık
rastgele eşyalarla döşedi yalnızlığı

Susma kadın susma
acının kaynadığı tencere
öfkeyle fırlatacak kapağını
susma kadın

-Beni neden yalnız bıraktın yaşarken
taşınmaz yüklerin altında ezik-

Herkes uyurdu
ve yitik günlerin cenazesi kalkardı
tabutta çocukluğum yatardı benim
hiçbir şey yapmazdı annem
Yalnızca yas tutardı

Kaşlarım değil benzer sana göz yaşlarım
en büyük kurtarıcın Allah
şaşırırdı bizim evin yolunu
zaten konuk da edemezdik onu
döküm saçım laneti yaşantının
hüzünlü toz örtüsüydü odaların

Bir çığlık gelirdi çığ gibi
yorganın altına gizlenirdi çocuklar
haykırırdı erkek sesi
kendi çaresizliğini

Susun susun
ortalığı birbirine katan erkek çocuklar
küçük bir kız işitemiyor kendi sesini
tozlu aynada ışıldamıyor yüzü
yitmiş kurdelesi bulunmuyor

Beklemeyin beni
her gün geleceğim ben olmayarak
bir kitabın içine gireceğim
nefretli sözlerden kaçarak
açmayın kapağını
üşüyorum

Susadım anne
söyle onlara sussunlar
pencereme ölüm geldi
pancurları ört anne

Anne öldü
öldü ve toprağa gömüldü
kim söylemişti yaşadığını
kanserli hücreleri evliliklerin
urlar gibi büyüttü çocukları

Anne öldü
bir kadın lazım erkeklere bakacak

(Kapılar, Cem Yayınevi, 1992)

RAHMİ EMEÇ 1959

ANNEME LİRİKLER

beni yüreğine kanatlandır anne
dönemeyecek olsam da geri
sıcaklığında yaşat anılarımı
anne kanatlandır yüreğine beni

beni gözlerine tut anne
göremeyecek olsan da güldüğümü
masum yüzlü bakışlarını çıkar çocukluğumun
anne tut gözlerine beni

beni saçlarına ısıt anne
alışamadığım iklimlere büyüsem de
ninnilerini söyle uzaklardan duyuyorum
anne ısıt saçlarına beni

(Sevgiyi Dağlara Salacağım, Kasım 1991)

NEVZAT ÇELİK 1960

ANNELER GÜNÜ

yeşildir artık yüreğinde kara bulut
bugün anneler günü annem beni unut

evde acılar koynuna yan gelip yatmış
inadına giyin sen de mayısa batmış
yürü sokakta çocukların düşü aksın
yürü ki saksıda çiçekler sana baksın

diline genç anılarından bir türkü seç
beş yıl büyüdüğüm okulun önünden geç
ıslanırsa anıların güneşte kurut
senin günün bugün unutma beni unut
gök mavi deniz mavi tam kıyısında dur
durma eteğinden beni bir daha savur

annem yıldız kayıyor içinden dilek tut
koşuyor sana kısa pantolonlu çocuk
gözünde gözümde gözlerinde bin umut

(Müebbet Türküsü, Alan Yayıncılık, 1987, Om Yayınevi, 2000)

RAHİME HENDEN 1961

ANNEME

Zeliha Henden'e sevgilerle...

I
Bir masal kuşu muydu
beni getiren dünyaya?
Kanatları kahverengi,
gözleri elâ mıydı?
Hani anne demiştik adına?
Dünyalar güzeli
bir Zümrüd-ü Anka.
Doğar mı yine küllerinden
bir daha?

II
Elleriyle toprağı eken.
Yüreğinde sabır…
Erken yaşlanan. Annem.
Günışığı düşerken camdan
erkenden yollara düşen…
İçilecek suyu güğümlerle taşıyan
Annem…
Şimdi gözlerinde
fırtınalı gençlik düşleri…
Sönüyor mu bir fener,
yolumuzu aydınlatan?
Ayaklarında yüzyılların izi
izcimiz…
Sönüyor mu bir fener?

III
Saçlarında kına rengi örtüleriyle
yalınayak büyüyen…
Eeeyyy elâ gözlü küçük kız.
Eyy… Göklerin yitik yıldızı.

Işıt bu akşam
gökleri ve yerleri…
Sana geçsin canımız.
Sevgili ay parçası göklerin
yüreklerde atan nabız. Annem.
Ne söğütlerin salkımı
ne de ilkyaz görünürlerde.
Senin gözlerinde engin.
Senin gözlerinde sonsuz dünya.
Tutuşur eteklerinden
sekiz çocukta onaltı el.
Bu akşam hava biraz ılık.
Senin gözlerinde
gittikçe sönüyor ışık.
Tut ellerimi…
Sonsuzluk bizimle barışık.

IV
Asma bahçelerinde bu yaz
ellerine kına yakacağım.
Saçlarına da.
Sen aldırma daha
ömürler uzar bir serçe sesiyle
miyavlayıp durur evin kedileri.
Kaldır başını, yeni doğan yıldıza bak.

V
Kan yürüdü can yürüdü
işte ilkbahar…
Ardından koca yaz gelir.
Ağrıların azalır annem
Ağustos sıcağında.
Dirilirsin sen de
gelen yazla.
Söyle çekip gitmesin hemen
ilkbaharla yaz.
Kış çok üşütür…
İlkbahar yaz.
İlkbahar yaz.

–01.04.2010, Köy–

ÖMER ERDEM 1967

BİR ANNEYİ YİTİRİŞ

Cevdet Karal'a

'Oğul
Erkek ve eskisin
Suların zarı gerilmeden yosunlarda
Zamansız bir çağrı gibi bekledim seni
Sonra…
Sana indin ağır
Taşların ve camların terlemesinde
Vınlayan bir yokluk olmasın adın.
Gözlerimi gönderdim aşkın ağzında çözülme diye
Oğul bir kelimedir dünya
Çalkalanır özsuyunda nabzı toprağın
Sen erkek ve eskisin
Unutma!'

bu ses derimden mi sızıyor şehre
tartılan eksik ekmeklerden mi duyuyorum
sabah tıraşlarında ayna buğularının ardında
bağladığım ayakkabılar değil ellerim
anne ben erkek ve eksik miyim

çoğaldık pencerelerimiz var yağmurdan
portakalı cazibemiz soyuyor dalında kışın
beraberiz suda haberliyiz olanlardan
çocuklarımızla parklarda yürüyoruz
inanıyoruz eskidiğine elmaların da

'Oğul
Kasıklarımda sarmaladım seni alnımda ay
Aşerdim ve düştüm diline yazın
Yol gözledim kumaş biçtim

Gecenin atına binerek geldi adın
Beni dilinle şaşkınlık diye sakla
Oğul bir ateştir dünya'

bu ses saatimden mi düşüyor şehre
perdelerin hışırtısı mı örten beni
öyle ince kesiliyor ki lifleri iplerin
su içsem dolanıyor bana
gün bir ip çektikçe çoğalıyor

burada soğan kabuğuna mı inanalım
gömlekliyiz ve anlıyoruz ya renginden arabaların
yol kimin çocuğuna bakıyor böyle
vitaminler ve resimli bir üveylik
sızıyor dansından kızların
şimdi beraberiz suda
bakıyoruz birbirimize singin
çünki
inanıyoruz artık eskidiğine merhametin

'Oğul bir dişidir dünya'
lekeli
yeni doğmuş bebeğin dudağında
annemi "yitirdim"…
"oğul" bir kelimeymiş bu dünya

(Yitirişler, Kitabevi Yayınları, 1998)

KARİN KARAKAŞLI 1972

III. ANA YÜREĞİ ARAZI

İçimden bir kadın çıkıyor da
Duvardaki koca saati
Bir de şu tablodaki çiçekleri
Parçalıyor hınçla
Ama oturmuşum külçe gibi
Kimseler görmüyor o içimdekini

Kolkola geldik hastaneye oğlumla
Sonra bir sedyede yatıyordu
Beyazlar içinden bana uzanan eli,
Bunca yaşına yine de bebeğimdi

Cehennem ötelerde değil, korkulu bekleyişlerde
Saatin iki uğursuz kolu belirsize takılı
Tablodaki çiçekler, yerdeki lekeler hep aynı
Arada bir yüreğim tekliyor
Can bedende değil, can verdiğimde saklı

Getirsinler bana sağ salim kuzumu
Başkaca bir dileğim yok Tanrı'dan
Duydum, vurdum, umdum, doğurdum
Korkuyu, korkuya, korkuda, korkudan

(Benim Gönlüm Gümüş, Aras Yayıncılık, 2009)

EROL ÖZYİĞİT 1972

EVE GAZEL

ev sokakla aramda bir yazı
annem beni eve bağlayan bağlaçtı

duvarları annemin gülüşüyle sıvardım
duvarlar bu yüzden kir tutmazdı

annem uzak gitse ben üşürdüm
ev bunu bilirdi daha sarılırdı

kalp örmesi annem çözülünce üşürdüm
ev bunu da bilirdi daha sarılırdı

ev sokakla aramda bir yazı
annem beni odalara açan ayraçtı

(Acemi Irmak, Dönence, 2006)

EMEL GÜZ 1974

ÖSTROJEN

Anne! Ben sende kötü bir başlangıçtım.
Hayatın kanlı duvarına sancıyla tutunan taş.
Sevmediler beni, ben bir anne ölüsüydüm.
Anlamadığın bir dille beni yalanladılar!

Şiir yazdım... O da yazdı... Okumadık birbirimizi.

Anne! Duvardan anneleri silmek istiyorum.
Ölmeliyim anne olmamak için bir daha.
İlaç boşaldıkça beynim çürüyor!
Neyi bekliyoruz gömülmek için ilaç kutusuna!

Çürüyen beyin kokusuna anneler dayanamaz.

Anne! Şiirleri cam vazolar gibi...
Salonun, yüzümün, kağıdın orta yerinde!
Yeniden ezberleyip duvardaki biçimini,
Aklımı senin "ilk göz ağrımsın" dediğin

Yere bırakıp şöyle senin gibi büyümeyi...

Anne! Duvarımı yıkma yüzüme bak!
Çıkar gözlerini ağrından kurtul!
Ben iyiyim, kendi halinde bir ceza...
Kutsal olan şeyler kolay yıkılır

Beni sevme kendinden kurtul!

Anne! Beni sana benzetiyorlar
Korkuyorum anne olmaktan!

(Varlık, Mart 2002
Ruhum Gövdemde Değil, Yapı Kredi Yayınları, 2010)

GONCA ÖZMEN 1982

ÇÜNKÜ ANNEM

Çünkü annem bir yorgun zorunluluk
Yüzünde içi çiçekli eski kutu duruşu
Neydi unuttuğu mutfağa girip çıkarken
Dalgınca boyayıp duruyordu kirli göğü

– Annem yelkovanın bıkkın dönüşü

Tek katlı evlerde mutluluklar aradı. Yok.
Çok çocuklu evlerde cıvıltılar istedi. Yok.
Çukur yerlerinde geçmişin titreyişi
Toz suretinde yapışmış anılar duvara

– Annem bir tekerlemeydi odalarda

Geçkin yazlarla soldu ahşap düşleri
Eski bir telaşın dinmez sancısıyla
Ağlardı annem gülmek gibi dururken
Küçülür incelirdi aya baktıkça

– Annem balkıyan bir göl gülümsemesi

Bir kuşun uçuverişi gibi kolay ölümler çağı
Rahat yataklarda dikeni batar gecenin
Örterken annem yıllanmış perdesini
Babam bir ünlemdi akşamla uzayan

– Annem ki deltaların yazılmamış tarihi

(Belki Sessiz, Yapı Kredi Yayınları, 2008)

4. BÖLÜM

"DOĞUNUN KADINLARI"

Hilmi Yavuz'un Doğunun Kadınları şiirinin adını taşıyan bu bölümde; ait olduğu etnik kökenden dolayı baskı gören, yaşadığı coğrafyada gelişen olaylar nedeniyle acı çeken kadınları betimleyen, onları anlatan şiirlere yer verilmiştir. Yaşadığı coğrafyada geçerli olan ekonomik toplumsal koşulların kadınlar üzerindeki etkisini duyumsatan bu şiirlerde; törelerin, gelenek ve göreneklerin baskılarının yanı sıra, yasaların ya da devletin baskısı altında olan kadınlar anlatılır. Dili yasaklı olduğu için en yakınıyla bile iletişim kuramayan, evi ya da yakın çevresi dışında kendisini ifade edemeyen kadınların anlatıldığı bu şiirlerde acı, ağıt ve hüzün ağır basmaktadır. Ancak bu konudaki şiirler oldukça sınırlı sayıdadır. Kimi şairlerin şiirlerinin içinde bir bölüm olarak geçer.

Kürt dili üzerine çalışanlar Avesta'yı Kürt diline kaynaklık eden metinler arasında gösterirler. Avesta'dan günümüze doğru geldikçe ise ilk yazılı Kürtçe kaynak olan Boraboz'a rastlanır. MÖ 330 yılında Hewreman bölgesinde yaşamış olan Boraboz hakkında fazla bir bilgi yoktur. 1950 yılında İngiliz arkeologlar tarafından yapılan bir kazı sonucunda, onun mezar taşının da bulunduğu lahit çıkarılmıştır. Boraboz'un mezar taşında eşine olan sevgisini ve birlikte yaşamlarını dile getirdiği Kürtçe şiiri bulunmaktadır.

"Birlikte geçen günleri özlüyorum
Hele sabah çıkıp gidişimizi

Seninle dağlara çıkar, dolaşırdık

Birlikte söylerdik türkülerimizi

Ben o dağların ruhundan öğrenmiştim
Ta yürekten, candan, içli söylemeyi

Hem dağlarda, hem kırlar, hem sahralarda
El aman, medet aşkın elinden yani

İkimiz tam da tek bir gönül olmuşken
Sonbahar gelip böyle, ayırdı bizi

Ancak birlikte olunca küflenmez aşk
Ya bağır bir ses ver, ya da uyu hadi."

Şiiri Kürtçeden çeviren: Selîm Temo

1800'lü yılların başlarında doğup 1913 yılına dek yaşayan Evdale Zeynike, Kürtçe anlattığı öykülerinin arasında şiirlere de yer verir. Ahmet Aras'ın hazırlayıp Evrensel Basım Yayın'ın 2004'te yayınladığı Evdale Zeynike kitabında doğu, güneydoğu coğrafyasındaki kadınları, genç kızları anlattığı şiirler de vardır. Aydın Hatipoğlu tarafından Türkçeleştirilen şiirlerdeki dizelerinde şu dizelerden de anlaşıldığı gibi bu coğrafyadaki etnik zenginlik ve çeşitlilik de göze çarpmaktadır: "Şu gariban Dersim'de üç güzel kıza rastlar/ Biri Türk, biri Kurmanc, biri Acem'dir". Bu dizelerin yer aldığı Dersim Güzel Dersim şiirinde; Türk, Acem ve Kurmanc kızlarını anlatırken, evlilik kurumunu sorgulayan dizelere de rastlanır.

"Güzellere baktım gelenlerden biri Türk'tü
Ayağında Antep kundurası, süzülerek geçti gitti
Gelen, teres kızının kundurasının sesiydi
El atıp kara saçlarına, savurdu omuzlarından
Bir öpücük almaktır ahım, o güzelin gerdanından
Nedendir bilmem kinlidir, hayali bile eder candan.
Vay gönlüm,
Vay gönlüm…
Vay gönlüm, yar gönlüm…
Sabahın karanlığında gittim Acem'in kızına
İnce belli, uzun boylu, hayaller göründü bana
Uzaktan baktım ki ona, hem edalı hem çalımlı
Teresin kızı da gelir o yandan, alımlı mı alımlı
Bilmem neden, ağlamış gibi bakıyor gözleri kanlı.
Vay gönlüm, vay gönlüm…
Vay gönlüm, yar gönlüm…

Sarışın Kurmanc'ın alnı dövmeli,
Altınlarla bezenmiş bir güzel zengindir belli

Elinde gümüş asası, kıl çadırlarda süt sağar
Sordum bu güzele hemen, bekar mısın, yoksa evli
Be hey evi yanasıca, dedi, yiğit isen, adamsan,
Miskin kocam evde değil, akşama gel kır kapının kilidini
Geçir bütün bir geceni iki gögsüm arasında,
Ben gibi bir dilberin, sarışının kokusuyla
Yoksa yiğit değil misin, korkarsın miskin kocamdan.
Vay gönlüm, vay gönlüm…
Vay gönlüm, yar gönlüm…

Haydi gönlüm, ey yaralı gönlüm
Be hey gönlüm, hey gönlüm…
Allah yıksın gönülsüz evliliği
Benzer çıplak ineğe
Ya da kolsuz gömleğe
Gülü olmayan gül bahçesine
Arıkuşu konmayan bülbülsüz bir ağaca.

Eğer biri gönlünce evliyse
Sevdiği ona yar ise
Boynunda torbası dilenci de olsa
Torbası darı ekmeğiyle de dolsa
Hatta torbası delik bile olsa
İster burada dilenmese
Ta gavur ellerine de gitse
Üstündeki yorgan gökyüzü
Altında döşek kirpi tüyünden de olsa
Başını koyduğu yastığı taştan
Süpürge otundan kahvaltısı olsa
Yeter ki gönlünce aşık olsun.
Be hey gönlüm, hey gönlüm…
Vay gönlüm, yar gönlüm…"

Bu bölümde örneklediğimiz şair ve şiirlerin dışında; doğunun kadınlarını şiir bütünlüğü içinde ya da şiirlerindeki dizelerde anlatan başka şairlerin şiirlerinin adlarını anarak ya da dize alıntıları yaparak belirtmeye çalıştık.

Ahmet Arif, Hasretinden Prangalar Eskittim kitabındaki Diyarbekir Kalesinden ve Adiloş Bebenin Ninnisi şiirindeki dizelerinde, doğulu ve güneydoğulu kadınların yaşamlarını kendi yakınlarının yaşamından yola çıkarak anlatır: "Hamvarat suyu dondu,/ Dicle'de dört parmak buz,/ Biz kuyudan işliyoruz kaba kacağa,/ çayı kardan demliyoruz./ Anam, sır gibi saklar siyatiğini,/ yel, der Baharın geçer./ Bacım, ikicanlı ağır,/ Güzel kızdır, bilirsin,/ İlki bu, bir yandan saklı

utanır/ Ve bir yandan korkar/ Ölürüm deyi." Aynı şiirdeki Adiloş Bebe'nin ninnisindeki son dizeler de o coğrafyada doğan kız çocuklarının yazgısı ve yaşamı hakkında ipuçları verir bize... "Bu namustur/ Künyemize kazılmış,/ Bu da sabır,/ Ağulardan süzülmüş./ Sarıl bunlara/ Sarıl da büyü…"

Aydın Hatipoğlu, doğup büyüdüğü Urfa yöresindeki bir tekerlemeden yola çıkarak yazdığı Çömçe Gelin II şiirinde doğunun kadınlarını farklı bir açıdan anlatır; yazgıya karşı çıkan, mücadele eden kadınları:

"Şimdi bir yumruk gibidir çömçe gelin/ Bin yıllık yazgıyı bozmak için sıkılmış/ Gidip gelip takılıyorduk silip yeni baştan başlıyoruz/ Dikenler batıyor ellerimize/ Dikenli tellerde güller düşünmek/ Susup yeni baştan başlıyoruz"

Egemen Berköz Berivan'la şiirinde; doğudan bir genç kıza şu dizelerle seslenir: "Hazandan hazine/ Ne güzel geçtin sevgilim./ Kapanır mı direnmeyle/ Yaram Berivan.…/ kuşlarsın yağmur yağarsın/ halı işlersin Berivan./ kekikler keklikler dağlar/ akarsular koşar ve çocuklar/ (pembe yanaklı çocuk özlemleri)/ bozgun. Kuşlar mısın/ akşamın özünü bilip/ hikayet eden. Kuşlar mısın/ çocuğun olmadan anne"

İlhami Özer, Amida dergisinin Temmuz- Ağustos'98 sayısında ve Şiir Coğrafyamız 1999 adlı seçkide yer alan Berfin şiirinde şu dizeleri yazmış:

"Sen, Diyarbekir çocuğusun
Karakterin Dicle
Akarken bakmıyorsun arkana
Keşke saçların Dicle gibi uzun olsaydı
Anadan doğma, çırılçıplak bir tel gibi
düşseydim içine
Senin yerine ben baksaydım arkana

Bir Dicle'ye bakıyorum bir sana
Sen, Diyarbekir kızısın
Dicle, ilk insandan bu yana
Ülkenin şah damarına şifa
uzun bir şiir
Sen şekeri tuzusun
Dicle değişir sanma
Değişseydi dönüp bakmaz mıydı
Ülkemde yağmur gibi yağan kara

Sen Diyarbekir toprağısın
Taşları
Kaşların gibi bakarken sert
susarken kara
Bir Dicle'ye bakıyorum
bir de sana küsen dağlara
Bir ses duyuyorum davudi, yanık

‘Dicle, inadı sanat
ölümsüz bir at
hasreti Fırat’
O hasret olmasaydı
Gözlerin varken akar mıydı başka topraklara?”

Meral Dalaman, Siverek doğumlu bir ozan. Deli Fırat Dolu Dizgin Nereye? adlı kitabında doğduğu coğrafyadaki kadınları anlatan şiirleri ve dizeleri vardır; “doğarken öldü kadınımız, anamız” Anadolu Kadını başlıklı şiirinde kadının ağzından durumunu anlatırken, Kadınlarımız şiirinde kadınlara bir güzelleme vardır. Ayşegül başlıklı şiirde kızına seslenirken, Zelo adlı şiirde doğudan bir genç kıza seslenir: “Gülünce gözlerinde yıldızlar uçuşur/ Dilin söylemese de gamzelerin konuşur/ Yüreğinde sevdalar hep umutla buluşur/ Dilerim yarınların mutlulukla oluşur.”

Zerrin Taşpınar, Anılarda Şimdi kitabındaki Baharsız Çarşılarda Bir Ağıt adlı şiirini “Kıstırılmışlığın ölüme ittiği Cemile ve çocukları için” yazmış. Şiir şu dizelerle son bulur: “Akşamın gölgesinde pusu, alnında sevda/ Fırat’tan medet umar kadınlar/ gün biter, ırmak durur, sır dökülür/ sabrın aslı ateş… üstüme varma.”

Çocuklarıyla birlikte Fırat’a atlayarak yaşamına son veren Cemile için Abdülkadir Paksoy da Çığlık adlı şiiri yazmış.

Gülsüm Cengiz, Evrensel Kültür Dergisi …sayı tarih yayınlanan Yasak Sevda Sözcükleri şiirinde, cezaevinde görüşe gittiği eşiyle kendi dilinde konuşması yasak olan bir kürt kadının duygularını dile getirir.

Aydın Öztürk, Şehriban adlı kitabındaki Ay Bulutlar Gibi Ağlıyordu şiirinde, Dersim coğrafyasından İstanbul’daki bir gecekondu semtine göçen yaşlı bir kadını, geçmişi ve bugünüyle anlatır. Kitaba adını veren Şehriban, Beritanlı bir göçer kadının şiiridir.

Yanardağ Sıcağı’nda adlı kitabında ise yine Dersim coğrafyasından Berivan çıkar karşımıza; “Ağlama berivanım/ akmasın kara üzüm gözlerinde Dicle/ Süzülmesin al al yanaklarından Fırat/ Durma öyle fukara/ bayramın sevincinde yitik/ iki eli böğründe/ yıkık bir duvar dibinde pülümürde/ savurma ince bellerine dökülen örüklerinden/ boşalan lacivert siyahı saçlarını/ karlar tozar zozanda/ boran boran hasretlere” diye seslendiği Berivan...

Emir Ali Yağan; Şarkılar Ülkesi adlı kitabındaki aynı adlı şiirde şu dizelerle anlatır doğunun kadınlarını: “Dicle kıyısında mülteci katarları/ yorgun, aç, üşümüş/ ve pusulanmış ince uzun patikalar/ bu yol dara gider/ bu yol bin açmaza/ zozanda kar/ ve kıl çadırlarda göçebe kadınlar/ bel verip toprağa ve aşka/ asi çocuklar doğururlar/ anaç sabrıyla Penelope’nin.”

Yalçın Çay, Evrensel Kültür Dergisi’nin Mayıs 1993 sayısındaki; “Bu şiir Gerçek dergisinin 42. sayfasındaki ‘Güneydoğu‘da Bir İşçi Kadın Berivan’ yazısından esinlenerek yazılmıştır. Halil Berivan’ın kocası, Zozan, Delal, Leyla ise çocuklarıdır.” notuyla yayınlanan Berivan adlı şiirinde doğulu bir emekçi kadını şu dizelerle anlatmış:

"Sıcak omuzlarında ateş yoksulluğu
Kalbur ağrısı işçi kadınım
Bacım, yoldaşım, kan gülüm
Hafif ağırır gözbebeklerim
bilirim
Berivan

Akar zap suyu
Ülkemin kan gölünden
Akar yüreğimin güçlü ırmağından
Eklense de yorgunluğun öte günlere
Akar uzun yürüyüşler
delikanlı kavgalara
Berivan

Zozan, sarpkaya
Delal, oğul kokar dağlarda
Ve leylim Leyla
Bebelerin kavga gülümsemesi
Artık zaman
Dağları zaptetme zamanıdır
Gündoğumların ilk çeyreğinde başlayıp
Güneşe yürümenin zamanıdır
Artık gün
Kömür karası zindanlarda
Umuda ve sevdaya yeşermedir
Berivan
Ülkemin parça parça edilmiş kadını"

Sadık Aytekin'in Umut Direnişte kitabındaki. Bitimsiz Bir Koşudur Yaşam şiirinde kadınlar şu dizelerle anlatılır: "Binlerce kadın bağrına basarak binlerce yavruyu/ ve ağıtlara vererek yüreklerini,/ yaşatmak istiyorlar "Adiloş bebe" leri./ Beşik yok, kundak yok, süt yok/ açlığa dayanamıyor "Adiloş Bebe."/ Bıçakucu dağlarda yağmur ve rüzgâr…/ Ağlama bebeğim,/ kurşun ve ağıt sesleriyle tanıdığın dünyaya,/ gözlerini açarken 'sürgün' koyduk adını."

Nuh Ömer Çetinay, Maraş doğumlu bir ozan. 1978 yılında yaşanan Kahramanmaraş Katliamı'ndan etkilenerek yazdığı Kanrevanmaraş adlı kitabında bölgenin ve insanların geniş bir tanımını yapar, olaylara tanıklık eder. Kara Çarşafa Kor Zindan, Kara Çarşafa Kaç Ayet, Kara Çarşafa Kan Çarşaf, Kara Çarşafa Kim Sevda şiirlerinde o bölgenin kadınlarının duygularını ve yaşam koşullarını dile getirir.

Tuğrul Keskin, Bir Geyik Dağlarda ve Tacir ve Cinayet kitabındaki Dünyanın Yalnızlığına Üzülüyorum şiirlerinde doğudan ve güneydoğudan kadınların yaşadıkları acılara tanıklık eden dizeler yazar:

"yaralıyım, göllere akıyor kanım ve ağrı'nın taşlarına

dökülen yıldızlara bakıyorum alnı dövmeli bir kadına
ağlayarak kaldırıyor ellerini gökyüzüne"
…
"cebimdeki öpücüğün yaşlanacak az sonra
düşün, kına yayılıyor güneyin dağlarına
entarisi yırtılıyor kadınların poşularından asılıyor erkekler
kimsesiziz düşün, korku yayılıyor yas gibi
biliyorum çoğalacak yüzün, ama ne zaman"

Selim Temo Ergül, Batman doğumlu bir şair. Ah Tamara adlı kitabındaki dizelerde doğup büyüdüğü coğrafyadan kadın yaşamlarına tanıklık eder. Pieta adlı şiirde acılar karşısında anasının direncini dışa vururken kız kardeşine cesaret ve mücadele gücü öğütler.

"ooy anam
oy anaç kadın
yürüyüp gidenlerin
ülkeleri kadar vardır yürekleri
ülke kadar yürek ister hem
Arap kışının ardından telli duvaklı doruklara bir güneş gibi doğmak
bir güneş gibi doğmak
ayazı buyur etmektir sineden içeri
ve dişlerde ince bir kaval, çoban tadında
ve çoban tadında bir türküdür yerinde ölüm
ölüm müdür tek çoğalan ömrümüzde
umut desen bin atımlık
sevda desen bin
yas evi değildir burası
düğün evidir
dedin
bir tililili çektin unutmadan
güneş çıvladı altın dişlerinde
baba
bak
anam da ağlamıyor bırak
sustalı gözyaşı huzmeleri arşınlamasın yüzünü
kurusun ihtiyar gözçanakların

sen
ama sen susma bacım
yedi erin bacısı
susma, aslanlar dövüşsün gözbebeklerinde
taylar koşsun, boz taylar, doru taylar
pınarlar bacım, pınarlar aksın gemsiz engelsiz
ve bütün ölümlerde anımsa tutsaklığımızı"

EVDALÊ ZEYNIKÊ
(1800'LÜ YILLARIN BAŞLARI-1913)

İŞVELİ KIZ

Hey güzelim, işvelim kalk gel buraya
Kürtçe söylerem sana "axçik were!"
Türkçe söylerim sana "gel!"
Farsça söylerim sana "xe'el!"
Arapça söylerim sana "ta'el!"
Ermenice söylerim "Ast û wast, yest û karast!"**
Hey güzelim, işvelim, ben sana yanmışım.

Güzelim, işvelim ben senin için Karaçoban'dayım
Baktım beyaz kilisenin yanındayım
Kiliseden gelen keşiş kızı Manus, ayın ondördü gibi
Okuyor İsa'nın İncil'ini, duası umut sebebi.
Kim görse Manus'un güzelliğini
Bırakır dünyayı, unutur ahiretini.

Hey güzelim, işvelim gelsene
Kürtçe söylerem sana "axçik were!"
Türkçe söylerim sana "gel!"
Farsça söylerim sana "xe'el!"
Arapça söylerim sana "te'el!"
Ermenice söylerim "Ast û wast, yest û karast!"**
Hey güzelim, işvelim, ben sana yangınım.

İşte Karaçoban'dayım şimdi, güzel yanıma buyurdu
Manus'um evinden çıktı, kısrak gibi yelelerini savurdu
Gördüm göğsü yanıyor, Manus'un o terli memeleri beni kavurdu
Dilerim Manus'u kaçırayım, artık İslam olsun onun can yurdu.
Hey güzelim, işvelim gelsene
Kürtçe söylerem sana "axçik were!"
Türkçe söylerim sana "gel!"

Farsça söylerim sana "xe'el!"
Arapça söylerim sana "te'el!"
Ermenice söylerim "Ast û wast, yest û karast!"**
Hey güzelim, işvelim, bil ki sana yangınım.
Kollarını sıyırmış Manus, esvap yıkar, serer güneşe
Keşke değişse dinini atsa haçını ateşe
Gel kız seni kaçırayım, Mehmet Paşa divanına,
Bizim Toprakkale'ye
Bırak babanın dinini, at haçını gel beriye.

Hey güzelim, hey işvelim gelsene
Kürtçe söylerem sana "axçik were!"
Türkçe söylerim sana "gel!"
Farsça söylerim sana "xe'el!"
Arapça söylerim sana "ta'el!"
Ermenice söylerim "Ast u wast, yest u karast!"**
Hey güzelim, işvelim, ben sana yangınım.

İşveli kız senin için karaçoban'da gezerim
Haydi monus gel benimle gel kaçmanı isterim
Hayranım ince bele, ela göze, ben daha ne beklerim
Gel benimle, eimi tut diyarına gidelim,

Bilmiyorsan söyleyeyim, Evdalê Zeynikê adım,
Şairiyim bu cihanın şiirle canlar yakanım
Sürmeli Mehmet Paşa'nın dengbêjiyim
Evdal adım, tüm ülkeyi karış karış gezerim
Vay benim Manus'um, gönlümü yaralayan güzelim.

(Evdalê Zeynikê, Haz: Ahmet Aras, Şiirleri Türkçeleştiren: Aydın Hatipoğlu, Evrensel Basım Yayın, 2004)

CIGERXWIN 1903-1963

GÜL SATICISI

Uykudan gözümü açınca gördüm, gül satıcısını Sevindim, gülü
gönüle satıyor,
Bir gönüle bir gül diyor.
Benim de bir gönlüm vardı, dertli yaralı İnanamadım gülle gönlümü
değişeceğine
Gülü gönülle değişeceğine
Yetmez, dedi pazarlık edince, bir güle bir gönül yetmez
Gül isteyen canını da verir üste,
Canıyla gönlünü verir güle.
Bir gül için, dedim, canıyla gönlünü kim verir, bir güle.. Pazarlıktır
bu, dedi, kimi de derde verir gönlünü
Gönlünü verir derde.
Canımla gönlümü verdim, gönlüm sızlandı:
Ah Ciğerhun, gönlünü bir güle mi değiştin,
Gönlünü mü değiştin bir güle.

Çeviri: Vedat Korkmaz, Sennur Sezer
İkinci Divan, Sewra Azadi, 1954
(Akdenizli Şiirler, Evrensel Basım yayın, Ekim 2007)

ENVER GÖKÇE 1920-1981

KİMİ GÖBEK TOPLAR KİMİ MADIMAK

Keban
Çukuruna
Bahar
Gelmiş
Palu
Mahlesine
Bahar
Çarşıda
Yeşil
Soğan
Çelem
Ve
Havuç
Dağlarda
Nergisler
Keban
Tepeleri
Munzura
Bakar

Yukarlarda
Göl
Dağının
Etekleri
Arapkire
Doğru
Ve
Yamada
Allı
Pullu
Beyaz
Peştemallı
Başörtülü

Üç
Etekli
Kadınlar
Kimi
Göbek
Toplar
Kimi
Madımak
Ve
Keban
İle
Elazığın
Arası
Un
Uçmaz
Kepek
Kaçmaz
Viraneler
Var…

(Bütün Şiirleri, Dost Dost İlle Kavga, Panzerler Üstümüze Kalkar, Evrensel Basım Yayın, 2001)

HASAN HÜSEYİN 1927-1984

BİR KALEDEN
BİR ANAYA

Ana
güzel ana
yine akşam akşam
o uzak dağların arasında
gelincikler gibi bükme boynun n'olursun!
Sanki ne var bu bahar akşamlarında
hep böyle gelmez mi bizim oralara baharlar?
Bir bitmeyen bahar varsa
ana
ana
o da sürmedir gözlerimizde
bu yurdun çilesinden!

Üzülme
gelincikler gibi bükme boynun n'olursun
kara kara günlerin ak pak anası
nedir ki ayrılık dedikleri şu bizim türkülerin
yarınlara kurşun gibi bakana?
Çok sürmez
yine o mor akşamları birlikte geçiririz seninle
birlikte kaşıklarız yine
otlu bulgur çorbamızı
o ishaklı akşamlarda!
Ben yine bir Antep türküsü alırım şöyle yukardan
ishaklar yine bulup getirirler o güzel baharları
ve sen yine dalar dalar gidersin
anaca!

Şu Nevşehir kalesinde
şu kapkara kilisede
bir kayısı çekirdeği neyse karın altında

ben işte oyum, ana!
Kilisenin kalın kara duvarlarına
resim yapmış bir kilise ressamı
Ressam değil adam papaz
resim değil boyadığı
sanki kasap önlüğü
kanlı memeleriyle Beytüllehem kadınları
–yani analar–
yumruk olmuş sıkılmışlar
dikilmişler korkusuna o kanlı Hirodes'in
boyunları incecik
göz akları bulut bulut kadınlar
Beytüllehem kadınları!

Yapan ressam kötü yapmış
ressam değil sanki kasap
ama yapmış
yapmış işte
çığlıkla boyamış kilisenin kara duvarlarını!

Bunlar eski hikâyeler güzelim ana
çok eski hikâyeler
bunlar
Hazreti İsa'nın hikâyeleri!
Günümüzde Hirodes'ler
kerpiç duvarlar gibi yıkılıyorlar
kurtaran ellerimizde
Yapayalnız sanma beni şu güzelim dünyada
güzelim ana
baharın tırmanması gibi vadilerden dağlara
adım adım
yaprak yaprak
tırmanıyor güzel günler
kollarımıza
Bir bahar sabahı açacaksın ki kapını
yağmurlarda yunmuş bir ağaç gibi
ateşlerden geçmiş bir demir gibi
pırıl pırıl karşındayım
senin görmediğin günlerin öfkesiyle dopdolu

senin göreceğin günlerin sevinciyle kanat kanat
güzelim ana!

Yine akşam akşam
gelincikler gibi bükme boynun n'olursun!
Nedir ki genç olana
nedir ki kelepçe hapis zincir
yüreği gümbür gümbür atana
güzelim ana!

–1952, Nevşehir–

(Koçero Vatan Şiiri, Hasan Hüseyin Bütün Şiirleri Dizisi, Bilgi Yayınevi, 1998)

ŞEMSİ BELLİ 1929-1995

BEN PÜLÜMÜR'LÜ ALİ HAYDAR...

Ben
Pülümür'lü Ali Haydar
Babamı Seyitler vurdu çok zaman önce
Bir ayağı sekili
Bir doru kısrak için.
Bir anam kaldı
Bir de ben.
Anamın adı: Gülistan
Ama
Guley Ana derler bizim dağlarda
Anama.
Güley Ana'm
Şehir diye yalnız Pülümür'ü gördü bir defa
Neydi, ne içindi unuttum
Dayımla birlikte gelmişti Pülümür'e.

Çuval dokumasını bilir Guley Ana'm
Ata binmesini bilir
Dua eder imam Cafer aşkına
Düzgün Baba'ya adak adar
Adak adar ki Düzgün Baba'ya
Oğlu Ali Haydar kurtarsın kendini
Kopsun bu dağlardan kurtulsun
Okuma yazma öğrensin Ali Haydar
Dilce öğrensin
Devlet kapısına girsin.

Guley Ana'm silah kullanmasını bilir
Dua etmesini bilir
İmam Hüseyin'i Seyit Rıza'yı
Kurşun yarasını yağla dağlamasını

Oğlunun ardı sıra ağlamasını
Bilir Guley Ana.
Türkçe dilmez, dilce bilmez…

Anamın adağı tutmuş
Yedi yaşında kopmuşum o dağlardan
Önce Pülümür'de sonra Elazığ'da okumuşum
Nalbant Ali'nin sayesinde.
İlkokul, ortaokul derken
Biraz geç, biraz erken
Kendimi lisede buldum.
Dik kafalığım yüzünden mi
Yoksa başka sebepten mi oldu bir kez
Nalbant Ali'nin evinden kovuldum.

Dağ yolları kadar zor geldi üç yıllık lise
Pülümür'lü Ali Haydar'a
Sonra Ankara.

Ayakkabı boyadım, gazete sattım
Hamallık yaptım toptancı Hal'inde Ankara'da
Bu arada.
Fakülteye devam ettim sersefil

Anamın dileği olsun diye
Ne iş buldumsa o işi tuttum
Pülümür'ü, anamı unutmadım amma
O dağların dilini unuttum.

Tam yedi yıl olmuştu anamı görmeyeli
Guley Anam
Adak adamıştı Düzgün Baba'ya
Oğlu Ali Haydar okusun diye
Bir mutluluk duydum garipçe
Anamın dileği oldu dedim
O dağları, o köyleri, yaşlı anamı
Ziyaret etmek istedim.

Ben Pülümür'lü Ali Haydar
Okuma-yazma bilen kıravat takma bilen
Bulvarda gezme bilen
Ortaokul mezunu, lise mezunu
Ve hukuk fakültesi mezunu
Pülümür'lü Ali Haydar'ım ben.

Canım isterse yargıç olurum
Türk ulusu adına kararlar veririm yasalara uygun
Yakası sırmalı kara cüppeler giyebilirim kürsüde
Canım isterse savcı olurum, avukat olurum…

Ben Pülümür'lü Ali Haydar
Guley Ana'nın oğlu Ali Haydar'ım ben
Ver elini bizim dağlar
Elazığ, Tunceli, Bingöl ver elini
Hukukçu Ali Haydar geliyor
Guley Ana ekmek yağla tedarik gör
Pülümür'lü Ali Haydar geliyor
Oğlun geliyor Guley Ana…

Bir telgraf çektim Nalbant Ali'ye
Haber salsın müjde versin Guley Anama
Cümle hısım akrabaya
Cümle ahaliye haber salsın.
Konu komşu büyük küçük
Ev damına dolup dolup taştılar
Bir haylov tutturdu kadınlar
Haylovun başında anam
Ağlaştılar ağlaştılar ağlaştılar…

Buruş buruş olmuş anamın yüzü
Elleri buruş buruş
Mavi damarlı buruşuk ellerini öptüm
Guley Anamın.
–Nasılsın, eyi misin Ana?
Anam benim yüzüme bakar pel pel
Ben anamın yüzüne.

İkimizde de ses yok, seda yok.
Ben Pülümür'lü Ali Haydar
Ben yargıç adayı Ali Haydar
Ben savcı adayı Ali Haydar
Ben avukat adayı Ali Haydar
Ben Guley Ana'nın oğlu Ali Haydar
Ben Roma hukuku'nu bilirim
Mutum, demositum, kommodatum, pagnus
Zilyetlik, vazülyetlik mürüruzaman
Temerrüt, şifa hakkı, irtifak hakkı
Seneler yığılsa bile kafama
Hiçbiri aklımdan silinmez
Ben Guley Anamın oğlu Ali Haydar
Ben anamın dilini unutmuşum
Anam benim dilimi bilmez.
İki dilsiz gibi
Pel pel bakarız birbirimize
Selaaaaaam ana ile oğlu birbirinden koparanlar
Selam size…

(Anayasso, Doğu Anadolu Şiirleri, Kağnı Yayınları, 1970)

HİLMİ YAVUZ 1936

DOĞUNUN KADINLARI

biz batan güne sahip çıktığımızda
ay, bitlis'te sarı tütün
ya da bir akarsu imgesi
gibi yiğit ve bütün
bir ağıttır
kadınlarımızda
onlar hüznü bir çeyiz
çileyi ince bir nergis
ve gülerken bir dağ silsilesi
taşırlar
ve birer acıdan ibarettirler
kayıtlarımızda

kadınlar ki alınlarımızda
doğuyu mavi bir nokta
ve yazgıları çok uzakta
bir nehir yoluna
karışırlar
ölümleri duvaktan beyaz
ve ahlat, erciş, adilcevaz
üzerinden geçen bir kederle
yarışırlar
ve birer yazmadan ibarettirler
sevdalarımızda

biz bir yazın ayağında
en küçük bir gurbeti bile
içi titreyerek okuyan
ve bir gülü tersinden dokuyan
umutlarımızda
başlığı kınadan turaç
bebesi doğuştan kıraç
ve bir ninniyle darılıp
bir türküyle barışırlar
ve birer hasretten ibarettirler
mektuplarımızda

(Doğu Şiirleri, Bağlam Yayınları, 1988
Büyü'sün, Yaz! Toplu Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2010)

TEKİN SÖNMEZ 1936

1. DEĞİŞTİ

Doğduğum gün çığlıklarla
Sabırla tenimi okşayan ilk insan eli
Eskidi, patikler
Kundak bezleri
Pazen içlikler
Eskidi.

Anamın sessiz-derin
Haykırışlar nakışlayan
Sabreden kahverengi gözleri
Dünyanın yeniden paylaşıldığı günlerde
Gepegenç bedenini deviren verem
Eskidi.

Anam sabırlı, derin
Türkülerden bir yumak bıraktı beynime
Kahır ve coşku
Sabırsızlık
Gerindi-gerindi-gerindi: Alnımda
Mühürlenip Urfa çıbanı çiçeklerle
Değişti.

(Yeryüzü Sevdiğim, Yansı Yayınları, 1977)

KEMAL BURKAY 1937

HELİN, EVİN, BERİVAN

Helin, Evin, Berivan
Sizi ve baharı düşünürüm
Sular ki aktır ülkemde
Sizi ve suları düşünürüm

Fırat'ın ötesi bir aladuman
Türküler sardı dağı taşı
Kavga günleri gelip çattı
Sizi ve ülkemi düşünürüm

Toprağın gözyaşı dinsin
Kuşların ve çiçeklerin
Gün vursun tarlalara
Mutsuz halkımı düşünürüm

İşte karanlığın kaleleri
Bir bir yıkılıp düşüyor
Bir yeni çağdır başlayan
Özgür insanları düşünürüm

Türkülerimiz nice aydınlık
Sevdamız büyük olacak
İnsanı insan yapan
Güzel günleri düşünürüm

Bir karadumandır dağılır
Açlık, kin ve kavga
Yeni sözcükler bulacağız
Yeni bir dünya düşünürüm

Yeryüzü öyle geniş ki
Öyle doğurgan ki toprak

Öyle hünerli ki ellerimiz
Evler, çocuklar düşünürüm

Yaşamaya böyle sevdalı
Ve ölmek yarınlar için
Kavga günleri doğmuşuz
Hayatın anlamını düşünürüm

Ben ki aydınlığa sevdalıyım
Kardeşliğe ve toprağa
Paralansın zincirler
Demirsiz bilekleri düşünürüm

Helin, Evin, Berivan
Bilirim sizler büyüyünce
Mapusane külleri üstünde
Açan gülleri düşünürüm

(Dersim, Toplum Yayınevi, 1975
Hadi Gülümse, Kırmızı Yayınları, 2008)

METİN DEMİRTAŞ 1938

GAZİANTEPLİ CENNET KIZA AĞIT

I
Cennet kızın gövdesi,
Issız,
Çıplak,
Mosmor,
Döner durur havada.

Utanırım
Utanırım
Utanırım
Yediğim ekmek,
İçtiğim su karşısında.

GAZİANTEPLİ CENNET KIZA AĞIT

II
Bir dergide gördüm resmini,
Kara kaş kara göz üstüne,
Bakışın üzgün.
Benziyorsun Karacaoğlan'ın
Sevdiği gelinlerden birine.
O devirlerde gelseydin,
Takılırdı bin aşık,
Zülüflerinin tellerine.
Ne çare bacım,
Asmışlar şimdi seni,
Çırılçıplak bir kasap çengeline.

–1985, Antalya–

(Türkülerde Gezer Adları, Evrensel Basım Yayın, 2009)

SENNUR SEZER 1943

GÜLO

Uzun saçlı uzun sakallı bir Yahudi,
yaklaşmış Gülo'ya,
Al bu parayı kızım demiş, ye canının çektiğini.
Gülo gebe
manavın önünde dikiliyormuş o sıra
aklında dağ yemişleri.

Gülo, Dersimli
mor saçları belinde,
Dersim'den cayamıyor ama
Dersim denince bir kemik çatırtısı,
ve bir çavuş düşüyor aklına.
Bu yüzden sığınmacı,
bu yüzden kampta.

Gülo'nun bebeğinin babası,
kilometreler aşardı iki çift söz için,
kilometreler aşardı,
bir kucak mor saçına Gülo'nun.
Gülo'nun bebeğinin babası, hemşerisi.

Gülo mırıldandıklarını yazsa,
Zazaca yazan ilk kadın şair olacaktı.
Olmadı!
Elini ayağını buz etti,
kımıldamaz etti gövdesini ilaçlar,
kemik çatırtısını unutturamadı.

Bir sabah
aldı bebeğini Gülo kucağına
gitti

Ne yapacağını şaşırmış biri var şimdi,
dağ yemişlerini sayıklıyor,
oğlunu, sevdiğini yitirmiş bir Dersimli.

(Akşam Haberleri, Evrensel Basım Yayın, 2006)

HÜSEYİN YURTTAŞ 1946

HAZALO

dağlara yükledim sevdanı
yassılıp çöktü uca doruklar
nasıl bir sevmekse yüreğimde ağrıyan
duyuyorum bin türküyü birden
hangi kuytudasın hazalo?

çık gel karanlığınla bir gün
karanlığıma karanlığımı getir
unutma ağıtlarını, o nice bir ezgiyi getir
yükleyelim türkçemize hepsini
söyleyelim şiirler boyu

kalmasın onlar, mutlak getir
çakır ve esmer çocukları anadolu'nun
yüzlerinde keskin erkek bakışları
sakın unutma dağınık saçlı kızları
o ürkek, o ceylan kızları
eteklerindeki al yeşil dalları

dağlara vurdum sevdanı
kaçıştı kurşuni bulutlar
yalnızlığımı hançer edip sapladım yüreğime
çık gel bir gün, yüzündeki ölümsüz aydınlıkla
çık gel ve beni ölesiye sarhoş kıl
ülkemin nesi varsa getir acılı, sevinçli
bu benim yüreğim,
-herşeyimi sakladığım değirmenim-
öğütür hepsini, vız gelir

geliver, ay buluta girdiği gecelerin birinde
gölgeni bile gizleyerek kötülerden
getir çarmıhtaki isa'yı, sina'daki musa'yı
muhammed'i getir ve ali'yi
korkma, herkesi getir
dünya, kardeşliğimiz için yeterince geniştir
doldur eteklerine binlerce ayrılık insanını
birleştir

(Gelincik Günleri, May Yayınları, 1977)

ZERRİN TAŞPINAR 1947

ZERO KIZIN AĞIDI

1
Babam, güzel dostluklar kuracak kadar
Kürtçe bilirdi, annem birkaç tümce
çocuktum, çoğu yanlış kalmış aklımda.

2
Bir oğlan vardı kirpikleri kalbime değerdi
gözlerini yere indirince,
o çoban çeşmesi, ben mola vermiş yolcu
onun elleri cicim, benimki atlas
bir avuç kavurga, beyaz bir mendil
bembeyazdı toplayıp getirdiği papatyalar.

Annesi, annem için ağıtlar yakardı
üzülerek gurbete düştüğüne
o ağlar biz ağlardık
annem ne kadar da gençti.

Topraktan bir dildi bütün bildiğimiz
bu yüzden birer değnek taşırdık ikimiz de

3
Yaz bitti… Çok gerilerde kaldı o atlas ülke
papatyalar basma elbisemin ceplerinde…

Baba beni Kürtçe bir okula yazdır
küheylan bir ata binip geldiğinde…

4
Kaç yaz gelip geçti.
Hiç kimse baharın ilk çiçeklerini
getirmedi babamdan başka
kimse çizgiden bir at bağışlamadı
bir daha Zero kız olmadım asla.

–27 Haziran 2007–
(Asi Bir İmge, Kanguru Yayınları, 2007)

GÜLSÜM CENGİZ 1949

KAMBER ATEŞ NASILSIN?

Yedi yıl görmediği cezaevindeki oğluna görüşe gittiğinde,
kendi diliyle konuşması yasak olduğu için,
yolda öğretilen bir cümleyle konuşabilen bir Kürt ana
ve dili yasaklı bütün insanlar için yazılmıştır.

Dilim tutuklu oğlum
seninle konuşamam.
Sana diyeceklerim
gözlerimin derininde,
bir de yalnız şu cümle
dudağımda tekrarlanan;
yüreğimdeki duygu
ses tonuma yansıyan:
- Kamber Ateş nasılsın?

Dilim tutuklu oğlum
seninle konuşamam.
Gözlerimde bulursun
içimdeki özlemi,
acıyı ve sevgiyi.
Oğlum, özledim seni.
- Kamber Ateş nasılsın?

Dilim tutuklu oğlum
seninle konuşamam.
Gözlerimde çiçeklenir
kavuşmanın sevinci.
Çiçeklenir de
girer hücrene
bizim oralardan getirdiğim
kekik kokuları dağların,
bağlardaki menekşeler,
sana ördüğüm çorabın renklerinde.
Oğlum, bir istediğin var mı?
- Kamber Ateş nasılsın?

Dilim tutuklu oğlum
seninle konuşamam.
Gözlerime iyi bak
sözlerimi anlarsın.
Gözlerimin derininde
kaç uykusuz geceler,
kaygılı bekleyişler
duyduğum haberlerden.
Sana zulüm yaptılar mı?
- Kamber Ateş nasılsın?

Dilim tutuklu oğlum
seninle konuşamam.
Gözlerimden gözlerine
akıyor büyüyerek
yüreğimdeki çığlık
beynimdeki düşünce.
Öğüdümdür sana oğul,
direncini yitirme
sakın başını eğme,
teslim olma yenilgiye.
- Kamber Ateş nasılsın?

Dilim tutuklu oğlum
seninle konuşamam.
Gözlerime iyi bak,
sana veda ederken.
Hüznünde gözlerimin,
o masmavi gökyüzü
başı dumanlı dağlar,
kırlardaki çiçekler
çağlayan ırmaklar var.
Uğrunda savaştığın
o sevgi ve özgürlük.
Oğulcuğum, hoşça kal.
- Kamber Ateş nasılsın?

(Evrensel Kültür Dergisi, Mart 1994
Akdeniz'in Rengi Mavi, Evrensel Basım Yayın, 1997)

OZAN TELLİ 1950

DİCLE'NİN KIYISINDA

dicle'nin kıyısında
oturmuş kuma
bakıyor kime
gördüğü ben olaydım

dicle'nin kıyısında
terliyor sıcak
derliyor çiçek
derdiği ben olaydım.

dicle'nin kıyısında
serilmiş suya
elinde oya
ördüğü ben olaydım

dicle'nin kıyısında
sular içine
gelip geçene
sorduğu ben olaydım

dicle'nin kıyısında
sarı gül gibi
ince dal gibi
kırdığı ben olaydım

dicle'nin kıyısında
avcıdır belli
kurşunu telli
vurduğu ben olaydım

(Son Çeyrek Yüzyıl Şiir Antolojisi, Haz: Yılmaz Odabası, Scala Yayıncılık, 2000)

A.HİCRİ İZGÖREN 1950

AŞKTAN ALIRDI RENGİNİ

Yalnız bir ülke gibiydi
Bir hawarın kütüğüne
Bir çığlığın fonetiğine yazıldı adı
Tarihe düşürülmüş dipnotlar gibi
Eski bir yara anlatabilir belki
Ömrünün özetini

Gözlerini yazmakla başlamıştım şiire
Üstümüze yürürken dünya, birlikte söylemiştik
Kaç kez muhaciri olduğumuz o aşkın ezgisini
Küme küme bulut taşırdı gözleri
O bana gülmeyi ben ona ağlamayı öğrettim

Yağmalanmış sevgiler panayırıydı
Miri malıydı elleri
Yüzünde acısının öyküsünü okurdum
Sonu olmayan bir başlangıç gibi
Yüzünü çevirince gözlerinde bir yol başlardı
Aşktan alırdı rengini
Dere tepe dolaşır hep ona dökülürdüm

Taramak istedim saçlarını birkaç sözcükle belki
Nasılsa yağmur yağınca bütün anılar aynı
Bu şiir bir merhaba olabilir mi
Öyle yazmak istedim şerh koştum
Yakasına bir gül iliştirmeyi

(Suç Duyurusu, Avesta Yayınları, 2010)

HAŞİM ŞAHİN 1952

ANAM DA BÖYLE AĞLAMIŞTI

Duydun mu çocuk gülüşlüm,
Duydun mu yaralarımın ah'ını,
Anam da böyle ağlamıştı
Kırdığında babam kaburgalarını.

Hani dolunay,
Dağköyünde düğündü ya!
Lâl olmuş dil,
İkibüklüm bel şimdi ömrümüz.

Salsam göğsümdeki şahinleri
Tarihin derinliklerine.
Yolsam yüreğimdeki suskunun saçlarını
Ve gözlerini okusam dul gelinlerin,
Kaç Köroğlu narası sarar gökyüzünü.
Kaç Pir Sultan dillenir dersin
Bebelerin gözyaşında.

Duydun mu kardeş bakışlım,
Duydun mu yaralarımın ah'ını.
Munzur böyle inlemişti,
İn Deresi taştığında.

(Dillerim Lal, Cem Yayınları, 1988)

BİLSEN BAŞARAN 1954

GELİN YÜZLÜ AĞITLAR

Anasıyım Mezopotamya'nın yüklüyüm
Rahmimde Fırat'la Dicle. Koynumda
yatağının şaşkını tarih.

Marabayım: Buzun ağzındaki yalaz
Seyyahım: Heybemde kendim
Dilim boynumda kement.
Kadınım: Baş hesabı davasıyım kanın/ namusum
Berdelim, kumayım, ar'ım körpe namlunun titremesinde.
Zap böğürten ağıtım, kayalar yırtan feryat
Gök uğultusu, şimşek şavkı, törenin sehpasında dal.

Hırsımı kılavladım yalçın kayaların yırtığında
Kıskandım uğultusunu dağların
Kanatlanıp bozkırın karnından deryaya vuran gök
Etimden emzirdiğim yıldızlar –susmayın–
Bilinir zulamdaki filintanın kanı
Duvaksız gerdek, yanan dam, boşalmış mezra
Yüzgörümlüğüm yılan gömleği
çoğaldım tohumumu yakarak
–çıplağım köze kesmiş canı zamanın–
Davacıyım an'dan memede sütümle boğularak.

Dilsiz toprak bilir, körpe ölüm niye yurdum yatağım
Bilir tekmil ağıtlar niye sığındığımı
sarp, asi memesine uçurumların.

Susmasın heybemdeki ekmek/ mememdeki kan
Kartalları ürküten körpe ölüler
Dicle'yi korkutan ulu avazlar ve her yol ayrımında

koynumda donan hıncım tanıktır
Tanıktır bağrımın püren tarlası
Aç yatan çocuklara.

Yaralarımın bayrağı/ kan çorbasına doğrar ekmeğimi
Tuz döker onmaz acılarıma buyruk
Ben hırsımı kılavlarım yalçın kayaların yırtığında.

(Sim, Ozan Yayıncılık, 2000)

ABDÜLKADİR PAKSOY 1954

ÇIĞLIK

Yedi yıl koca dayağı çekmiş Cemile
Yedi yıl gıkı çıkmamış
Yedinci yıl bir umut
Morarmış gözler
Ve kırılmış üç kaburgasıyla
Boynubükük
Gitmiş baba ocağına.

Baba bu
Demiş ki
"Kızım o senin kocandır
Döver de sever de
Dön kocanın evine
Töremiz böyle."

İmam nikahlı Cemile
Yine bir umut
Töreye uyup
Dönmüş koca evine.

Koca olacak herifde
Nerde bir yumuşama
Nerde azıcık sevgi
Arama bunları
Adam taş mı taş yürekli.

Çocukların gözü önünde
Bir akşam vakti
Yine yürümüş üstüne Cemile'nin
Başlamış yumruklamaya.

Çocuklar yalvarmış babalarına
"Anneme vurma baba

N'olur vurma!"
Adam taş mı taş yürekli
Dinlememiş çocuk mocuk
Elinin tersiyle itmiş hepsini.

Çocuklar ağlamış
Cemile ağlamış
Mosmor bir hıçkırık olmuş yalnızlık
Çökmüş Birecik'teki o yoksul yuvaya.

Adam sövmekten saymaktan
Tepinmekten yumruk sallamaktan
Sonunda yorulmuş sızmış
Çocuklar analarının eteklerine yapışıp
Aç acına uyuyup kalmış.

Cemile uyumamış
Bütün gece
Düşünmüş durmuş
"Yaşam bu mu?" diye
"Yaşam bu mu?"

Ve yaşamın bu olduğuna karar verince
Uyandırmış çocukları şafakla birlikte
Tutmuş ellerinden ve yürümüş çıkmış
Adam horul horul uyuyormuş içerde.

Yıl bin dokuz yüz doksan üç
Mevsimlerden ilkyazmış
Dalgın dalgın esen seher yeli
"Nereye?" diye sormuş Cemile'ye
Cemile bir şey dememiş
Sıkı sıkı tutmuş çocukların ellerinden
Gözlerini göğe çevirip
Bir şeyler aramış
Ama görememiş.

Yürümüş varmışlar Fırat'a
Varmışlar ve durmuşlar bir kara yar ucunda

Cemile ve üç çocuğu:
Tacettin altı yaşında
Fevzettin dört
Rukiye iki yaşında.

Rukiye'yi sırtına almış Cemile
Rukiye yapışmış sırtına annesinin
Çapaya gittiklerini sanmıştır belki de
Belki de annesiyle bir oyuna başladıklarını.

Tacettin'le Fevzettin'in ellerinden tutmuş Cemile
Onlar anlamış mıdır niyetlerini annelerinin, sanmam
Dördü bir çığlık olmuş
Atlamışlar Fırat'ın bozbulanık sularına.

İşte o günden beri
"Fırat kenarında yüzen kayıklar"
Boyuna
Kürek çekerler de
Çığlıktan çığlığa
Bir türlü göremezler Cemile'yi.

Çığlık dolar balıkçıların ağları
Oltalarda çığlıklar çırpınır.

Kum ocaklarında
Grayderler
Çığlık doldurur
Kamyonlara
Kepçe kepçe
Kum yerine.

Ve o günden beri
Her seher vakti
Fırat bir çığlık olur
O kara yar ucundan
Ağar
Uzanır göğe.

(Kadir Bey Tarihi, Prospero Yayınları, 1994)

HAYRİ KAKO YETİK 1954

AMYTİS KEDERİ'NDEN

Amytis: Berdel. Babil ve Med dayanışmasının güvencesi... güven göstergesi Gelinliği Amytis'in... Yine de en aşkın söylemle Nobokodhonosor (Nabukadnezar), sevmeye hazır Astryağ'ın kızını. Bu. Babil için Etemenanki'den çok yükselmektir tanrısallığa.*

*Med ayırdında mı, Babil değil... bu gelinle Ekbatana'dan** oldum olası ütopya gibi görünen Babil'in gurbet, Med yaylalarının sıla kılındığının... Med prensesi, Babil kraliçesi Amytis, tutuldukça yurtsama nöbetlerine sarsılıyor ölümsüzlük umudu Nobokodhonosor'un; hiçleşiyor hükümranlığı hasreti karşısında sevgili eşinin... İlaç olsa Medya'yı bir gül gibi kökünden söküp atabilir önüne Amytis'in... Gel gör ki korkmakta beter olmasından.*

Biliciler; bilgeler Zerdüşt'ün AiryanemVaejo'sundan sözetmekte. Bu bir düşükle; ışığı hasret olup nasılsa düşmüş içine yersiz yurtsuz bir sıla bir aşkın söylemle.

Bir umut 'ol' buyuruyor Noboko... tutsun diye Med yaylalarının yerini... Asma Bahçeleri olduruluyor; oldurulmasına da Bab'uli'nin bu yapay cenneti yine de dindiremiyor hasretini Amytis'in...

Bir yanılsama mı dibe sinmiş bu hoşnutsuzluk bu mazlum kavram, Amytis, hasret ve kadın...

Başka ne olabilir ki erkekçe süren bu tarih içinde.

(Amytis Kederi, Agora Yayıncılık, 2000)

* Etemenanki: Babil'deki 150 metrelik kule

** Ektabana; Medya'nın başkenti

SADIK AYTEKİN 1954

DİYARBAKIRLI HÜSNE

Diyarbakırlı Hüsne,
dünyaya borçlu bir bebek bıraktı,
kimsesiz ve soğukta titreyen bir bebek
sayıları bir daha arttı açların
Hüsne ölürken hastane kapısında
Bikes'i sardılar kara bir bez parçasına
kara kaderliler sınıfı
bir nefer daha kazandı.
*
hücredeki oğlu eskimiş mektubu yeniden okudu
gözlerini yumdu, bağırdı:
korkmadan bakabilirler mi gözlerimize,
uyanmaz mı askıda can verenlerimiz,
ölüm çukurlarından doğrularak, yürümezler mi üzerlerimize,
zebaniler, bugünün yarını da var, bilesiniz!

(Bir Nehir Damlası, Evrensel Basım Yayın, 2007)

KADINLAR

beyaz eşarplı genç kadınlar
erkeklerin gidişine ağladılar
çocukların gidişine
sonra çukurların başına yürüyüp
cesetleri saydılar
sonra doğrulup ufka baktılar
ve tek bir söz bile etmeden
gözleri ve kollarıyla sarındılar.

(Bir Nehir Damlası, Evrensel Basım Yayın, 2007)

BESE HALA

Bese hala, uzak ve küçük bir köyde
taştan küçük pencereli bir evde "yaşardı",
gözleri hüzün çanağı, bedeninde kama ve mitralyöz izleri
alnında tarihin yol ayrımları
ve elleriyle toprak, iki büklüm bir ihtiyardı
dağların ve suların, toprağın ve güneşin emaneti
gün güneşe hasret çocuklardandı
hikayesi kendisi kadar sade ve kısaydı:
büyüklerimi kaybettim, dostlara ağladım günler boyu,
katmerli hain vurdu boyunlarını
biz kurda kuşa emanet kaldık
yılan çıyan merhamete geldi de, kelle avcıları gelmedi,
kanlı küçük akçeler için kırdılar fidanlarımızı
ipe dizip tesbih tanesi gibi yan yana kelle hesabına sattılar
sonra süngülü devriyeler cesetleri kontrolden geçirdiler
küçüktüm, yaralıydım, korktum
hep ve her zaman
süngü yarası kabuk bağladı, korku düşmedi yakamdan
umut suya çekti, korku dağlara
yıllar böyle geçti, hayat böyle.

(Bir Nehir Damlası, Evrensel Basım Yayın, 2007)

AYDIN ÖZTÜRK 1955

ŞEHRİBAN

beritanlı bir göçerin düşlerinde üşüdüm
kara kıl çadırlarda dilim, dilim fırtına
terli sırtımda yaşlı bir kaya
bir beritanlı nakışı
ve ateş önünde öksürüklü bir gece
gümüş tabakam yoktu, sarı Bitlis tütünüm
ben dumanıydım acının, ben sıcak küllerde ayva

uzun dağ yollarında
bitik düştüm zozana
göçü sırtından yıkılan
katırlar kadar yorgunum
beritanlı bir göçerin düşlerinde üşüdüm
kara kıl çadırlarda dilim dilim fırtına

nisan kuzularının meleyişleri sustu
su uyudu. Sustu telaşı yamaçların
pepug sustu. Kandillerde yağ sustu

ben başladım devriyesine asinin
barut kundağında yoruldu
bağırıp terli çığlıklarla
kayalara vurmaktan öldü

zalim anlamadı buğulanmış bardakla sunulan şarabı
bir kristal sürahi gibi dağıldı beklemek
beritanlı bir göçerin düşlerinde üşüdüm
kara kıl çadırlarda dilim dilim fırtına
direğe asılı mavzerler gibi suskundu yayla
devriyede kangallar uzakları kokluyordu
küçük bir hıçkırıktı gecenin sessizliğine damlayan

sırtını yamaca vermiş, bir çift göz uykusuz
şehriban içinde pınarları boğulmuş bir kızdı
gençliği, kalbinde uyuyan bir hançere müebbetti
sessizliği, ışıltısı ağlayan ustura ağzı
sessizliği biçiyor günlerini
ah garipliği
dokunuyordu ayın ondördüne

şehriban, kuşyuvam, ağlayan kavalın üflediği ateş
rüzgârla uyurken gece,
sayıklarken aşkın terinde, kendiyle yanarken
daracık bir diyarbakır sokağında,
o tuhafiyeci dükkanında uyandı
bir zelzele gibi gövdesine giren o siyah gözleri hatırladı
yeni terlemiş bıyıklarını o çocuğun
siyahı ışıltılarla dökülen o dalgalı saçlarını
saflığın mahçupluğunda bükülen
acemi dudakların pembesini hatırladı
bütün kukalara, tığlara bakmak,
bahanesiydi biraz daha kalmanın
metre metre patiskalar, bahanesiydi biraz daha kalmanın

o gün söke söke götürdüler diyarbakırdan
yüreğini orada bıraktılar
yüreğine hiç uyumayan bir hançer bıraktılar

yazık ki dağlara yazgılıydı Şehriban
o gün, o daracık sokak, o gözler, o sessizlik
içinde susturmadı resimlerini

bir yamaçtaydı Şehriban, uzun bir entari içinde
üstelik entarisi o dükkandan, o ellerin dokunuşundan
uzun saçları belinin çukurunu dövüyordu
sıkılı avuçlarında henüz ıslaktı kınalar
üstelik adını bilmiyordu o çocuğun, üstelik adresini
bütün yıldızlar yerdeydi
bütün yıldızlar içi gibi titrek
dudağında kanamış diş izleri dindirmiyordu bu aşkı
sessiz sessiz ağlayışları dindirmiyordu

o kent uzaklarda ipil ipildi
o kent uzaklardaydı, imkansızdı
yıldızlar gibi yerdeydi
içindeki yıldızlar gibi titrek

bir yudumda içerek dünyayı
çevirdi yönünü o dar sokağına diyarbakırın
bir uçuruma bıraktı kendisini

bilmem ki o çocuk
habersiz
kaçıncı uykusundaydı

şehriban, beritanlı bir göçer
dağların çağla gözlü berfini
kalbinde uyumayan bir hançer
bir oğlanın hayali
divanesi bir aşkın
viranesi bir aşkın

ş
e
h
r
i
b
a
n
!

–Eylül-Kasım 99, istanbul–
(Şehriban, Berfin Yayınları, 2000)

HÜSEYİN HAYDAR 1956

DOĞU TABLETLERİ

Yirmi İkinci Tablet, Bismil

Değiyor sineme Maho'nun sesi, ay değiyor küpeme.
Benim Mahom türkü söylüyor: Sesi küpeme
Değip sallandırıyor yüreğimin yıldızını.
Yüreğimse körpe. Oy oyy! Hade hadee!
O yanım bere, bu yanım gezer Dicle dibinde,
Dolan sen de kale bendinde, dolan aslanım.
Oğlumuz da karnımın içinde, ha doğdu
Ha doğacak. Altımdaki kara çul altınpost olacak.
Gökteki ay benim, ama ayağımı uzatmaya yok yerim.
Dicle'nin suyu benim, ama testim kırık…
Mum gibi erir kemiklerim kara kozanın içinde.
Devletler kalkar üstüme, ağalar, "sivil" kurbağalar.
Karanlık ağarırken dama çıkıp dünyaya baktım da bu sabah
Uzattım ellerimi çoban yıldızına: Ellerim kınalandı.
Gök davulunu çaldım dosta: Kalkın! Bismil Ovasına inin!
Gök davulunu düşmana çaldım: Gelin! Aslanın ağzına girin!
Kalbim geniş bir nehir gibi yükselip alçalıyor, ah!
Kibele'den kalma gelinliğimdir, baştan ayağa çiçek açmış
Pamuklu tarlalar şimdi bana kefen mi biçiliyor?
Bismil: Bismillahım! Helalim! Başlangıcım!
Bunları düşündüm de günışığıyla abdest aldım, Maho.
Eteklerim döndükçe murat yağıyor ovalara!

NUH ÖMER ÇETİNAY 1960

KARA ÇARŞAFA KOR ZİNDAN

Babam ki erkek beklermiş
altı kızın ardından
doğdum/ bakışlarına ağladım
(saçımız uzun
suçumuz kadın)
Anam ki erkek dilermiş
bıkmış koca dayağından
doğdum/ ölümüne ağladım
(saçımız uzun
yaşadım kısa)
Koşmadım kızlığımı kolladım
kara çarşafa doladım gülüşümü
sustum kızlığımı kolladım
(saçımız uzun
suçumuz kadın)
Kocam ki o gün gördüm
sırtına inen yumruk acısını
yattım / üzerime yığdım
(saçımız uzun
yaşadım kısa)

acımız kalındır bizim

(Kanrevanmaraş, Belge Yayınları, 1990)

KARA ÇARŞAFA KAÇ ÂYET

Önce Âdem'i yarattık
Âdem'de Havva'yı (Nisa-1)

Bilesiniz diye sorumluluğunuzu
erkeğin kadın üstünde
kadının erkek üstünde

ama erkek
biraz daha üstünde (Bakara -228)

Eşitsiniz elbet eşinizle
tapınmaya gelince (Ali İmran-195)

Çünkü kadından önce
yarattık erkeği
hükmetsin diye

çünkü erkekten sonra
yarattık kadını
hükmedilsin diye

Baktın ki sözün geçmiyor
konuş önce
uslanmadı mı
yanaşma güzelliğine
düzelmedi mi
döv (hafifçe) (Nisa-34)

Eşitsiniz elbet eşinizle
tapınmaya gelince (Ali İmran-195)

Ve kadının kanlı günleri
o nefret edilen pislik (Bakara-222)
Olmazsa
Helâldır onlar size (Maide-5)

Kadınları ikişer ikişer
üçer üçer
dörder dörder kadınları
(ama eşit ekmek
eşit yatmak koşuluyla)
nikahlayıp seviniz
Baktınız terazinin kefesi
hep birine meyilli
bir kadınla

olmadı mı
cariyelerinizle yetininiz (Nisa-3)

Helâldir onlar size (Maide-5)

Dinle ey çöller boyu

Dilediğini tut
dilediğini boşa kadınlarının
zorlama yoktur sana
ayırdığını tutmanda da (Azhap-51)

Eşitsiniz elbet eşinizle
zinaya gelince

Yüz değnek vurun
kadına da erkeğe de (Nur-2)

(Kanrevanmaraş, Belge Yayınları, 1990)

BEJAN MATUR 1968

KADINLAR

Mavi dövmeleri
Ve bitmek bilmez yasların çürük izleriyle
Durup ateşe bakıyorlar.
Rüzgâr estiğinde hepsi ürperiyor
Göğüsleri değiyor toprağa

Ellerinde yanan odunlar taşıyan kadınlar
Siyah kazanların pası çökmüş yaşlılığıyla
Dolaşıp duruyorlar.
Ateşin öfkesi kabardığında
Sesler artıyor.
Orada ateş hiç bitmiyor
Söndürmek bir bela

Göğüsleri pörsüyen kadınlar
Ellerinin korkunç inceliğiyle
Tutacakları odunların sertliğini düşünmekte
Ve susmaktalar.
Sustuklarında yaşları fark edilmiyor
Toprak kokuyor bağırdıklarında

Nereye yaslanacaklarını unuttuklarından
Gözlerini toprağa bırakıyorlar
Çünkü bulutlar gökte kalıcı değil
En içten
Toprağa veriyorlar kendilerini
Ve kokuyorlar arasıra

(Son Çeyrek Yüzyıl Şiir Antolojisi, Haz: Yılmaz Odabası, Scala Yayıncılık, 2000)

AHMET ÇAKMAK 1969

BİR FOTOĞRAFA BAKARKEN

Baharlardan kotarılmış basmadan bir etek
Üzerine Kürt yoksulluğu erkek kazağı

Yaşmağından taşmış barut esmeri saçı
Rüzgâr yemiş ağaçlar gibi duruyor
Gözleri desen,
Bir çift taklacı ev kuşu…
Gecekondu damlarımızın

Geleceği dünyanın haline ayarlanmış kız
Yüzü güzel insanlara kilitli
Bir bebe tutmakta

Ben,
Yaşmaklı kız
Ve bebe
Nasıl da aynayız birbirimize

Bir fotoğrafa bakarken ne gelir aklınıza…

(İki Dilde Kederlenmek, Öteki Yayınevi, 1998)

5. BÖLÜM

"KÖR YAŞAM"

Sabahattin Yalkın'ın şiirinin adını bu bölüme başlık olarak seçtik. Çünkü bu bölümde bedenlerini satarak yaşamak zorunda kalan, tecavüze uğrayan ya da çeşitli baskı ve acılar sonucunda aklını yitiren ya da yaşamına son veren örselenmiş kadınları anlatan şiirler yer alıyor. Hayatın, içinde yaşadığı ekonomik toplumsal koşulların örselediği kadınlar… Bu şiirlerin bazılarında kadınların yaşamlarına tanıklık edilirken; kadınların bedenlerini satarak yaşamak zorunda kalmalarının ekonomik toplumsal nedenleri, onları bu yaşama zorlayan koşullar sorgulanmaktadır. Bazı şairlerin şiirlerindeyse yaşamın ve çevresinin örselediği bu kadınların duygularına ses olan dizelere rastlanmaktadır.

Bu bölümde örneklediğimiz şiirlerin dışında bazı şairlerin dizelerinde, bazılarındaysa şiir bütünlüğü içinde karşımıza çıkar örselenmiş kadınların yaşamları. Şair, şiir adı ve dize olarak belirtmeye çalıştık bu şiirleri de.

Ziya Osman Saba, Geçen Zaman kitabındaki İhtiyar, Çocuk, Hizmetçi vs. şiirindeki şu dizelerle farklı üç kadının yaşamına tanıklık eder:

"Tatmamış baharı, bilmiyor sevinci;
Şu kızların en genci;
Hizmetçi.

Bakar caddeye doğru,
Gözlerinde uyku,
Orospu.

Esmer güzeli hemşirem,
Gidecek sürmeden bir dem:
Verem"

Rıfat Ilgaz, Ziyaret Günü Notları'nın 1. bölümünde iki çocuğunu komşuya bırakıp barda çalışmaya giden bir kadını anlatır:

1
Bugün başlıyor işte
Namus yüzünden on üç yıl giyen
Beşiktaşlı Nafiz'in çilesi
Tuttu Adana'nın yolunu
İki çocuklu karısı
Seyhan Bar'a kontratlı gidiyor
Kaşlar alındı
Saçlar boyandı
Üst baş modaya uygun
İki çocuk bırakıldı komşuya

Ne tutar ki çocuğun bakım parası
Kazan kazan ver postaya
Altına döndü Çukurova'da başaklar
Parmaklığa dayamış başını Nafiz
Bekliyor karısını orta koğuşta
Olandan bitenden habersiz"

Orhan Veli, Şoförün Karısı ve Dedikodu şiirlerinde kadınlarla gönül eğlendiren birinin sözlerini aktarır. Tahattur adlı şiirindeyse şu dizeleri yazar:

"Alnımdaki bıçak yarası
Senin yüzünden,
Tabakam senin yadigârın;
"İki elin kanda olsa gel" diyor
Telgrafın;
Nasıl unuturum seni ben.
Vesikalı yârim?"

Baki Süha Ediboğlu, Artist Selma adlı şiirinde bir kadının yaşamına şu dizelerle tanıklık eder:

Artist Selma'nın evi
Şu köşenin başındaki
Perdeleri yarı inik
Kapılar içerden kilitli

Karyolanın başucunda
James Dean'in renkli resmi

Hasır masanın üstünde
İki şişe konyak votka
Şoför Hüsnü'den gelen mektup
Bir de öksürük kesen şurup

Artist Selma geç uyanır
Öğleden sonra saat bir iki
Her gün komşu lokantadan
Yediği ciğerle pilaki

Şoför Hüsnü Kırşehir'de
Altı çocuk babası
Her aybaşı ondan gelir
Selma'nın ev kirası
...
Geçen kış duvarlara asılmıştı
Selma'nın film reklamı
Herkesi hüngür hüngür ağlatan
'Bir Kadının İntikamı'…"

Muzaffer Tayyip Uslu, Büyük Şehir şiirinde şu dizelerle anlatır "Bahtı kötü kadınlar"ı:

"Ve sokaklara dökülür
Bahtı kötü kadınlar

Sokaklara dökülür
Bahtı kötü kadınlar
Güzel veya çirkin
Esmer veya sarışın
Bahtı kötü kadınlar"

Metin Demirtaş'ın Görüşme Yeri adlı kitabındaki Ezik Gül de örselenmiş bir kadının yaşamına tanıklık eder.

Zerrin Taşpınar Bir Ardıç Kuşuyum Ben kitabındaki Meta adlı şiirinde şu dizeleri yazar:

"gün geçtikçe artıyormuş genelevler
onca yoksulluk varken
onca keder
ozanlar bile yalnızca
cinsel bir simge yaparlarsa kadını
alsatçı ekonomiye paralel
kuşkusuz çoğalır meta
ve artar genelevler"

Müslim Çelik, Bursa Lirikleri kitabındaki Deli Ayten'i şu dizelerle anlatır:

"İnce pazen
Entari
Kalınca tokmak davuluna, gum gum gum!
Yaşamdan anlam bulurum"

Arife Kalender Kadın Burcu kitabındaki Yosma Deltaya Benzer şiirinde örselenmiş bir kadının yaşamını şu dizelerle anlatır:

"dalgalara bırakmış vücudunu
her dokunuşta ayrılıyor kendisinden
derisinde sülük salyangoz
sergen ve serseri gecelerde
ışıltılı usturalar dönüyor

ayıplardan arınmış
izmarit yarası dudaklarında
küfür rengi kırmızı ruj
dibine vurmuş denizlerin
karasına sarışınlık uydurmuş

saklamış göğsünü pazar sutyenlerine
erkeklerin açlığına ıslık çalıyor
yardan geçmiş serde durmuş
arsız kahkahalarla kâfir
çağrılarıyla zina suçlusu"

Altay Öktem'in Çamur Şiir kitabındaki Tek Başına Orgazm şiirinde, geneleve giden yoksul bir erkek, Şefika adlı bir genelev kadınına seslenir:

"güzelsin eskimişsin yırtık
çarşaflarda yatmaktan
elleri kürek yarasıdır ya balıkçıların
ellerin çok tutmaktan sert
dudakların çatlamış ağzın ıslak Şefika

öyle işte bohçamızı sırtladık
sattık savdık öldük doğduk
geldik
nerelisin? İçinden mi kendi hayatının
nerelisin susmasana konuşsana Şefika
susmasana konuşsana ormanlar
hep ıslaktır güz ayında Şefika
bizim orda… işte öyle… sattım savdım
geliyorum susmasana konuşsana nereli…

geliyorum sarı saçlar yakışıyor be sana
susmasana konuşsana para masada"

Turgay Değirmenci Dalgaların Valsi adlı kitabındaki Genelev Kızı Ünzile'nin Not Defterinden şiirinde şu dizeleri yazar:

"1
her evde bir ad, hepsinde ayrı bir hayat
adlarına alışmakta zorlanıyorum
ben o komşu kızlarıyla seksek oynayan
kirli saçlı ünzile'yi özlüyorum

2
kirliyim
en pahalı sabunlarla yıkansam da
inanamıyorum temizlendiğime

3
dost bir dokunuşa
ihtiyaç duyuyor insan
değişmiyor doğası
genelev kadını da olsan."

Hüseyin Alemdar, Toplanmış Sevgi Ölüleri" adını taşıyan ilk şiir kitabını "Zürafa Sokağı'nın duvağı kanlı gelini Fatoş'a söylendi bu şiirler" sunusuyla yayınlamış. Şairin, bu kitaptaki birçok şiirinde 12 Eylül döneminin acıları ve genelev kadınlarının yaşamına ilişkin hüzün duyumsanmaktadır.

Acının Kızıyla Konuşmalar şiirindeki

"-Zorba karanlığa nasıl düştün?
-Mersin'de düştüm
beni düşüreni seviyordum
esrarlı cigara içmiştim
ayıldığımda randevu evindeydim";

Sevda Yontusu şiirindeki

"Zorba kentleri dolaşıyorum
adım-soyadım kimliksiz
gölgemi ak sulara bıraksam yitip gider
seni karanlık sokaklara sordum dün gece
yanık türkülerim ara sokaklarda eridi, sevdasız

Fatoş'um
şimdi hangi yolağzında yapayalnız!";

Güle Gözyaşı şiirindeki

"Ağlarsın diye gül aldım gelirken
inanmazsın ağladım
güle düşürdüm gözyaşlarımdan
gülü de gizledim polislerden
kapıdan girerken

Tutuklanırsam sakın ağlama
güle gözyaşı damlatmak
yasakmış bu sokakta!";

Sevdam Ağılıyor Kendimi şiirindeki

"Hüznüme bıçak saplanıyor
türküsü bulutlu akşamlarda
yükleniyorum sana kamçılanan tüm acıları";

Yaralı Yerlerimiz şiirindeki

"Gel, kaçırayım seni bu gece
vesikalı yaparlar seni de namussuzlar
onca borcun altına sokarlar bir imzaya";

Ezinç Çiçeğim şiirindeki

"Ah! içcebimden bir gül daha düşürüyorum yatağına
bir karanfil de avuçlarına saçlarımdan
her gelişimde

Zürafa Sokağı'nın duvağı kanlı gelini
yüreğim kanıyor seni!";

Acılar Evidir Senin Evin şiirindeki

"Ah şu Alageyik!
yıkılası Zürafa seni
çıkmaz sokağı oldunuz, acılarımın şiirlerimin
ey ozan hani sokaklar taşırdı insanı
oysa benim şimdi taşıyan sokakları";

Zamansız Ağıt Yakmalar şiirindeki

"Gitmiştin
bulutlar çökmüştü alnımdaki göklere
-kapkara bulutlar-
en çok şiirler ağlamıştı gidişine
sen de bilirdin ki ben şiir demiştim her çocuğa";

Gül Acım şiirindeki

"Adıma özdeş adlar koyuluyor yalnızlıklara
belki ondandır be gülüm

gidişlerin de ağlatır beni gelişlerin de!";

Yokluklarında şiirindeki

"Yokluğunda yürüyorum Karaköy'den taa Baltalimanı'na
son turlarını tamamlamak üzere otobüsler
benimse sevdam kanatlanacak içimde
sevdam ki kanatları kartal tırnaklarıyla budanan
birazdan serilecek zorba kentlere";

Kuş Acım şiirindeki

"Nasıl bir yürekle gidilir ki
yangın ortasında bırakarak bir canı
kentin acı körpesi Fatoş dediydim sana
acılarevi dedim yaşadığın vesikalı bataklığa
acı kuşum
kuş acım--
yine salacak mısın ozanını sokaklara!"

dizeleriyle bir genelev aşkından süzülen acıları dışa vururken bu kadınların yaşamlarına da tanıklık eder. Bu konudaki son şiir, Son ve Kan Şiir/ Final! Adını taşımaktadır.

"Gül olmasa da elimde
anlamadın elim bir güldü her gelişimde
elim her zaman bir çocuğu okşar gibi sıcak
sıcaktı hüzünlerini her okşamalarım
sıcaktı ağlamalarım...

Eridim bittim sokaklarında
sokakların ki kurşun ezmeliydi/ ağılıydı
söylemedin!

Bir daha girilmez çıkılan karanlığa
yürünen bir sonraki yol
daha aydınlık olmalı bir önceki yoldan
artık Hüseyin Alemdar da geçmez o sokaktan!

Ah canım, ancak böyle bir karar
biraz olsun dindirebilirdi acılarını:

"İl Fuhuşla Mücadele Komisyonunun
23.10.1984 tarih ve 614 sayılı
Kararı ile Asayiş Şubesi Kısım 4
Amirliğince 30 gün süre ile
kapatılmıştır. 29.10.1984"

TEVFİK FİKRET 1867-1915

NESRİN

–Şimdi ben doğrusu önceki çocukluklardan
Pişmanım; gönlümü savurup yıktığımı
Bin türlü acıyla bugün anlıyorum; bir vicdan
Bana duyuruyor işte bitip gittiğimi;
Oysa ben bitmez sanıyordum bu yaşama sevinci.

–Yapma Nesrin, bana zehretme şu bir anlık zevki!

Kız bu son aşığının kaç gecedir en coşkun
Bir sevgiyle alevler saçan kucağında
Hep bu pişmanlığın sızlanışıyla acılı, solgun
İnlemiş; sonra –bunun şaşkın sevincinde
Bir avunma bulurum belki…– hayaliyle
Bitkin vücudunu cömertçe vermişti:

–Bak her gün,
Her zaman ben seninim, hep sana boyun eğmişim ben
Fakat artık yetişir: Aşk, o benim tiksindiğim,
O benim hayatımın zehiri… Bana hep sevmekten
Söz açarlar; özürüm var, bunu artık çekemem!

Diye hem aşkını suçlayarak, hem umutsuz
Bir veremli gibi aralıksız ve uzun
Sızlanışlarla, yine ondan sonsuz
Bir şifa bekleyerek, kaç gecedir iğrenç
Bir tad almış, acı bir zevkle eğlenmişti.
Artık bu yaşantıda büyük bir alçalış, şimdi
Bir düşkünlük görüyor; ağlayabilse… Yazık!
Çoktan yabancı olmuş ona lânetli hayat.

–Ağlasam, ah azıcık ağlayabilsem, hayatım
Hep acılarla, üzüntülerle geçsin, aldırmam.
Ağlasam, belki biraz yağsa o yağmur, görürüm

Şu bulutlarla sönen günde açık bir akşam.
Fakat yazık!..
Evet, yazık ki çaresiz, senin
Sonsuza dek kalacak böyle pis gövden,
Sonsuza dek kalacak böyle pis ruhun.

–Ağlamak… Hiç o mutluluğa kavuşabilir miyim?
Ben ki oyuncağıyım her türlü iğrenç isteğin;
Bana ölmek yaraşır, bundan başka mutluluk mu olur?
Ah ben, ben ki henüz gonca iken solmuş gül gibiyim;
Böyle kirlenmiş iken ölmek bile bir alçalmadır.

Ta çocuklukta sığındığı o vefa dolu kucak
–Doymadan tatlı sıcaklığına onun yavrucak-
Sonsuza dek soğuyup en acı, en iç sızlatan
Bir yaşayış onu izledi… Bu bir yılan gibi,
Çocuğun yücelmeye istekli mayasını
Sanki zehirleyerek, o temiz cevherini
Bir kömüre çevirmiş, ona artık yaşamak
Bir yıkım olmuştu. Umutlarının yolu
bu soğuk eğitimin karları altında uzak,
Pek uzak, üstelik her türlü onurdan yoksun
bir çöle açılmaktaydı. Belki yarın
Bir güzel göz, iki dikkatli bakış, bir dalgın
Duruş, garipçe ağlayış kızın tam ve temiz
Ne kadar duygusu kaldıysa hepsini tutup yok edecek;
Sonra zavallı kadın -dul, beceriksiz, lekeli-
Bir çürük yemiş kadar aşağı ve kirli, bitecek…

İşte Nesrin daha yeni açmış bir gonca iken
Geçti, kaza kurbanı olarak, hep bu dikenliklerden.
Şimdi artık yaşamaktan bile tiksiniyor;
Şimdi artık bütün isteklerini çözümlesen
Bir yudum ağu olacak; bir acı ürküntü duyuyor
En sevindiği, en sevdiği eğlencelerden.

Bir sabah, evde, bütün gücünü kıran bir gecenin
Sıkıntılı yorgunluğu altında ezilmiş, üzgün
Otururken, kapıdan, örtülü güzel bir kız

Korkarak girdi:

–Hanım, ben hamarat bir çocuğum;
Anneciğim öldü, babam yok; bana bir vicdansız
Para teklif ediyor… Ben size kurban olurum,
Beni geri çevirmeyiniz, saklayınız… Hizmetten
Hiç yorulmam… Beni kurtarınız düşmekten…

–Öf hain!..

Bu coşku, bu dilek, bu sıcak
Yaşlar altında ağırbaşlılıkla yanan seçkin yüz
Kadının ruhuna bir avunma yansısı saçarak
Gözlerinden iki damla yaş düştü… O akşam Nesrin
Yeni bir aşıkı geri çevirdi. Bir huzur gecesi
Çekti geçmişine bir unutma örtüsü, ışık dolu…

(Rübab-ı Şikeste, Kırık Saz Bütün Şiirleri 2, hazırlayan ve bugünün diliyle: Asım Bezirci)

SABAHATTİN ALİ 1907-1948

ÇAKIR

Altın saçlarını sıkıca tarar,
Sonra iki örgü yana bırakır;
Ayağında pembe dallı mor şalvar,
Taze gelin gibi süzülür Çakır…

Beyaz ellerine kına yaraşır,
Mavi gözleriyle bir içim sudur.
Efeler onu el üstünde taşır;
Köyün bir tanecik orospusudur.

Çakır'sız olmaz hiçbir eğlence
Herkesin gönlünü kaplar çünkü sis…
Bazen mal olsa da iki üç gence,
Yine Çakır'ını ister her meclis…

Geniş meydanlarda yakılır çıra,
Çakır nazlı nazlı dokunur "def"e…
Süt gibi rakıyı sunar Çakır'a
Gür bıyıklı, ateş gözlü bir efe…

Gitgide açılır sırma cepkenler:
Kıllı göğüslerinden süzülür rakı.
Bazan birisinin bağrına girer,
Elma soymak için alınan çakı…

Çakır yılan gibi döner, kıvrılır
-Sırma saçlarında fildişi tarak-
Tabanca çekilir, bıçak sıyrılır,
O döner elini şıkırdatarak…

Yalnız bazı kere taze gelinler,
"Bize kocamızı ver!.." diye inler…
O zaman Çakır'ın gözü doludur…

O zaman gözünün önüne gelen
Cepheden şehitlik alıp yükselen
İncecik bıyıklı bir yavukludur…

–Güneş sayı 15, 1 Eylül 1927–
(Öyküler, Şiirler ve Oyun, Yapı Kredi Yayınları, 2009)

OKTAY RİFAT 1914-1988

BİR RANDEVU EVİNDEN NOTLAR

Seni bir resimden çıkarıp alıyordum
resmine bırakıyordum yeniden
ve resim kadınlar randevu evinde
merdivenleri çıkarken seninle,
mama, akreple yelkovanı gibi saatin
akşama doğru gidiyordu
az sonra gece oluyor
yıldızlar bastırıyordu

sevişme derinleşiyor ve yayılıyor
para babaları tüccarlar kaçakçılar aşağıda
biz seninle yukarda
inmeni bekliyorlardı

bu hep böyle olur
çocuklar büyür büyükler ölür
randevu evleri basılır
resim kadınlar solar çerçevelerinde
ve dünyamız döner
karnındaki çocuğu kollayarak.

(Bütün Şiirleri 1-2, Yapı Kredi Yayınları, 2007)

AZİZ NESİN 1915-1995

GÜNAHLIM

Antalya'da Kadın Yarı
Atarlar o yardan günahlı kadınları
İkibin yıldanberi yutar günahları uçurum

Öyle suçlusun öyle günahlısın
O Kadın Yarı'ndan atılmalısın
Ben bulutlarca üstünden uçuyorum

Korkma bırak kendini boşluğa
Sevinin yarattığı bendeki sarhoşluğa
Daha düşmeden seni havada tutuyorum

Sen öyle güzelsin ki günahlım
Nasıl altın tutmazsa pas
Senin güzelliğin de günah tutmaz

–Antalya, 26 Haziran 1983, sa: 17.05–

(Bütün Şiirleri 1, Sondan Başa, Nesin Yayınları, 2007)

CAHİT KÜLEBİ 1917-1997

ESMA'NIN HİKÂYESİ

Esma'yla çocukluğumda
Sokakta oynadığım zamanlar
Dizge çorap giyerdi,
Yalınayak gezerdim.

Bir koku vardı Esma'nın
Çamurlu çatlak ellerinde..
Bir ışık yanar sönerdi şimşek gibi
Eteğinin çoraplarına değdiği yerde…

Tahta gibi, dümdüz, göğüslerimiz
Kollarımız ince…
Aynı kalaylı tastan
İçerdik, su içince…

Bir bakışı vardı Esma'nın
Kavak yaprakları gibi pırıl pırıl…
Koynundan çıkardığı çağlayı
Yemesi başka olur…

Efendime söyleyim, bir gün
Kızı bırakmadılar dışarı.
Cihanda tek başıma kalmıştım
Düşünerek Esma'yı…

Bir yandan rüzgâr estikçe
Mısırlar inim inim iniler
Püsküller yüzüme dökülürdü,
Bir yanda yaralı mahzun kalbim
Kendi kendine türkü söyler..

Ondan sonra çok zaman geçti,
Caddeler geçti kentin ortasından,
Delik tastan akan su gibi
Esma da çocukluğum da kaynayıp gitti…

Dün akşam parkın önünde
Alaca karanlıkta onu gördüm,
Gitti bir sıraya oturdu,
Gittim yanına oturdum.

Çorapları gibi, güzel gözleri,
Zayıf yanakları solgundu,
Ne ben konuşabildim
Ne de o bir şey sordu.

Anladım ki gidişi gidiş değil
Hali duruşu bir hoş.
Küçücük, tozlu, eski
Pabuçlarında gezen bakışlarımız
Yaralı kalplerimiz gibi bomboş…

Öyle saatlerce oturduk
Bir çift söz edemedik.
Ayağımızın dibinde, yaprakların içinde
Bir şey yitirmiş gibiydik…

(Bütün Şiirleri, Rüzgâr, Bilgi Yayınevi, 2006)

CEMİL MERİÇ 1917-1987

DÜŞEN BİR KADINA DAİR

Ürkek değildi bakışları,
Dişi bir ceylan gibi.
Belli ki gözbebekleri gözbebeklerimde tutuşan kadın
Yaşamıştı hayatı
Acıklı bir roman gibi.
Dediler ki o;
Hasta bir anaya
Sıcak bir çorba bulmak için
Sattı kadınlığını
Bir avuç paraya.
Sonra
Yıllarca tutuşup için için
Sokak sokak, şehir şehir
Çıkardı mezada etini
Yaşayabilmek için.
Geçti yıllar
Çamurlu bir nehir gibi
Üstünden akarak.
Geçti yıllar
Geniş kalçalarında kanlı diş izleri
Ve siyah gözlerinde mor halkalar bırakarak.
Onu kirli bir paçavra gibi
Sokaklara fırlatan hovarda,
Şimdi kırkıncı kurbanının şerefine
Kristal bardaklardan
Viski soda içmededir.
O,
Biten bir şarkı gibi damla damla eriyip
Her gün biraz daha çökmektedir.
Ve artık zehirli etini
Sarhoş müşterilerine patronasının
İpekli bir kumaş gibi satamıyor diye
Yarın gözlerini kimse bağlamıyacak,
Dün dizinde diz çöküp hıçkıranlar
Tabutunun ardından ağlamıyacak.

(Cemil Meriç Bütün Eserleri Dizisi, İletişim Yayınları, 2008)

ARAM PEHLİVANYAN 1917-1979

GECE

Caddenin puslu aydınlık böğrüne
karanlık boğazını açıyor sokak
bir şamar gibi
iniyor
karanlık boğaz
caddenin puslu aydınlık böğrüne.

Bir kadın var
sokağın karanlık kıvrımlarında.
Kocaman gözleri
aydınlığa susamış gözleri
caddeye çevrili
gürültüye ve aydınlığa
ve onun kocaman gözlerine
bakmayanlara
ve aydınlık caddeden
oluk oluk akan gölgelere.

Yağmur yağıyor.
Kadının ardında
koyu karanlığa gömülüyor sokak
ve ta uzakta
ışıktan bir yumruk gibi
nöbet tutuyor
fener
ve yağmur kumaş dokuyor
fenerin etrafında.

Kadının önünde
geniş bir ışık seli cadde
birini arıyor kadın
tanıdık birini sanki
ötede çatılardan
gür ışık şelaleleri
dökülüyor durmadan.

Bakıyor işte şuna, buna
onlara
bir gün şehvetleri
tertemiz gözlerinde boğulan
ve bir avuç köpük gibi
göğsünde eriyen
şehvetleri bütün onların
ki gelip geçmektedirler şimdi oradan
ve lakin yoktur içlerinde onu tanıyan.

Şimdi
ilkbahar.
Sen bakma yağmur yağdığına.
Yarın
uçsuz bucaksız,
güneşten kavrulmuş denizde
yelkenler kanatlanacak
çiçek kokan rüzgârlarla.

…Bekliyor o.
Daracık sokak karanlık.
Bir gölge kayboluyor sokakta.

Yarın
yansımayacak onun
kocaman gözlerinde
parıltısı
yaz güneşinin
alev alev dans eden denizin üstünde.
Ayak sesleri giderek boğuluyor uzaklarda.

Yarın
tütmeyecek onun gözlerinde
özlemi deniz kıyısının
o kıyılar ki sürünür giderler
bakmak için
bulanıklıkta
uzakların pusuna.

… Ama şu ikisi ona bakıyor gülümseyerek.
Yarın

pişman olacak
yorgun gözleri
uzak ufuklarda
ufuklar ki
dağlar kervanı saplanmıştır
göğüslerine…

Uzaklaşıyor giderek
uzaklaşıyorlar giderek
o
onlar
şehveti sönenler bir gün hani
bir avuç köpük misali
göğsünde
tanımayanlar
şimdi onu hani.

Uzaklara karanlık serili
sadece tek bir fener
nöbet başında düşünceli.

Yağmur yağıyor.
Kadın uzaklaşıyor caddeden
caddenin
sel gibi ışıklarından.
Kararsızlık geçiriyor gölgesi
o sessiz karanlıkta
ve birden kucaklıyor onu
düşünceli fener uzakta.

Önündeki karanlık yolun
sonu yok şimdi
sonu yok karanlık yolun
sel gibi ışıklardan uzakta
sonu yok
sevilme arzusuyla
bir çocuk gibi şaşkın ufuklara bakıp
yalnızca birini beklemek özleminden uzakta.

–1940–

(Kentin Gürültüsünde İstanbul, 1949
Özgürlük İki Adım Ötede Değil, Aras Yayıncılık, 1999)

NECATİ CUMALI 1921-2001

EMİNE

Abanoz'daki Emine
On yedisinde düştü
Afro'nun eline
Şimdi yaşı yirmibir
Eridi gitti dört senede
İpek saçları, vücudu bozuldu
Ela gözlerinin ateşi söndü
Kalmadı eski neşesi
Alıştı zamanla küfüre, tütüne
Zamanla etrafına uydu
Isındı evinin adetlerine
O içimizden birinin kızı
Birinin kardeşi
Âşık birine

(Bütün Şiirleri, Cumhuriyet Kitapları, 2011)

ATTİLÂ İLHAN 1925-2005

KARANTİNALI DESPİNA

bir gül takıp da sevdalı her gece saçlarına
çıktı mı deprem sanırdın 'kara kız' kantosuna
titreşir kadehler camlar kırılır alkışlardan
muammer bey'in gözdesi karantinalı despina

çapkın gülüşü şöyle faytona binişi kordelia'dan
ne kadar başkaydı her kadından her bakımdan
sınırsız bir mutlulukla uyuturdu muammer bey'i
ustalıkla damıttığı o tantanalı aşklarından

işgal alt üst etti nasıl da İzmir'de her şeyi
öğrendi kullanmasını despina bu yanlış geceyi
körfezde parıldayan yunan zırhlılarına karşı
miralay zafiru'yla ispilandit palas'ta sevişmeyi

gemi sinyallerinin gece bahçelere yansıması
havuzda samanyolu'nun hisar buselik şarkısı
demlendikçe yalnızlığı aydınlanıyor muammer bey
olmıyacak şey bir insanın bir insanı anlaması

(Attilâ İlhan Seti, İş Bankası Kültür Yayınları, 2006)

KIRMIZI PAZAR

kız sen burda yeni misin peki leyla nerde?
hani çekirdek gözlü örümcekten korkan
kim ulan beni herkes tanır git patronuna sor
elektrikçi ihsan dedin mi içkide üstüme yoktur

leyla güzel kızdı ben böyle göz görmedim
sen de güzelsin bak omuzların mesela
biz elektrikçi kısmı karanlıkta güreşiriz

ölüm tellerde ıslık çalar gözümüz pektir
saçların kendinden mi sarı boyadın mı
öyle örtülü bakma içimi karıştırıyorsun

buranın tesisatını biz yaptık cahid'le beraber
düğmeye şöyle dokun süt gibi aydınlık
cahid askere gitti bak leyla da gitmiş
geceleri uyku tutmuyor işin yoksa cigara iç
yıldızlar boğazıma dizili inanmazsın
dilsiz misin nesin bir şey söylesene
İstanbul'dan mı geldin yalnız mısın

(Attilâ İlhan Seti, Ben Sana Mecburum, İş Bankası Kültür Yayınları, 2006)

AHMET OKTAY 1933

KADINLAR ÇIKMAZI

Yarım bir aşk, yarım bir dudaksın
sıkıntılı ikindi yağmurlarında,
her yeni erkekten sonra daha eksiksin,
tuzlu inciler dolu/ kuş uçmaz mavisi gözlerinin.

Işıklara çarpıyorsun sokağa çıksan
şehrin korkusu büyüyor pencerelerde.
Avuntusu yok erkekli yatakların,
ne olur gitme/ daha kaybolacaksın.

Bir yanın şarkılar
kan tutmaları öbür yanın.
Gülerken iki kadeh arasında
nasıl ağladığın anlatılmıyor.
Ne olur/ bu kadar kendine saklanma.

Sen kapalı, mahzun odalarda
kırık oyuncaklara karşı bir çocuk.
Ürperiyorsun denizin çığlıklarını duydukça
dudakların kaskatı öpüldükçe neden?
Kaç ölüm tasarlıyorsun çıkmazında
belli, yoruldun kendini denemekten.

(S'imge, 2005, sayı 16)

SABAHATTİN YALKIN 1934

KÖR YAŞAM

1
Bu kaçıncı Aysel Ayselcik böyle
Uzun yazgılı sokaklarda
        taşlarıma düşen
Başıboş adımların izlediği
                delisakızı
Uzaktan uzağa günahlı
Kapı tokmakları eski bir Samatya

2
Bu kaçıncı Aysel Ayselcik böyle
Güneş sarhoşu kıyılarda
        dalgalarıma düşen
Sonsuz sonsuzluğunda mavinin
Yaşamı örten bakır küfü
Kumkapı'nın
        züğürt türküsü

3
Bu kaçıncı Aysel Ayselcik böyle
Gözkarası yitik gecelerde
        çıplaklığıma düşen
Bütün yeminlerin kuşatıldığı an
Ölü mü diri mi
        Valide Sultan camii-
        nde unutulan dua

(Çağdaş Türk Dili Mart 1997, Şiir Coğrafyası, 1998
Vakit İstanbul-du, Avcıol Basım Yayın, 2005)

EGEMEN BERKÖZ 1941

KİLİT

Çıkmıyorsa
    başka bir dünyadan
        bir genelev kadını için yapraklar

        biraz da ev
        göçülen
        boşalmakla

saatlerle ve her akşam
kendi kendini
çıkmıyorsa

    başka bir dünyadan
tadılmamışlığını unutuvermek için

        biraz da ev
        göçülen
        yaşamakla

eşittir gülüşüm gülüşü bazan babamın
camda kar çiçekleri
şarapla çiçekleri
eşittir gülüşüm gülüşü bazan babamın
ağzını hazırlayıp o güzelim bardağa

        anılar
        önemlidir
        unutmakla

ve güneş her akşam kendi kendini aldatarak

–Şubat 1996–

(Çin Askeri Ah Devran, Oğlak Yayıncılık, 1995)

HÜSEYİN YURTTAŞ 1946

AYŞE

ne zaman görünse sokak başlarında
gözler parıldar
bakışlar bulaşır
aykırı bir yıldız doğar gönüllere

sigarasını emip hınçla
söver yırtarak üstünü başını
pörsük memeleri
kirli bacakları
görünür çürükler içinde

yudumlar zehrini umarsızlıkların
sustuğu saatlarda atelyelerin
paylaşır kimsesizliğini
geceye direnen elektrikler
terkedilmiş yıldızlar
küskün betonlardaki leke leke ürpertilerle

kalmış tek başına ayşe
şu delirten yollarında hayatın

(Sanayi Çarşısı, Derinlik Yayınları)

BİLAL KAYABAY 1947

FAHİŞ

evrensel yasa üzre
bir kadın bir erkekle
n'olur ki sevişirse

belki düşkırıklığı
diyelim ki bir masal
yaşadılar yasakta

kim koymuşsa yasağı
bilinmez bilinir de

güzelim kadıncağzın
asıl adı zarife
nam-ı diğer fahişe
zarif, saygın
delikanlı hovarda

bok yemenin Arapçası
böyle oluyor işte
sözcüklerden dişisi
oluyorsa fahişe
ne denir erkeğine

olmazını kim demiş
bal gibi olur fahiş

(Bahar Kal, Damar, 1996)

ŞÜKRÜ ERBAŞ 1953

GENELEV MEKTUPLARI

I
Tenime yabancılaştım, etime
Göğsüme kollarıma kalçalarıma
Bacaklarıma yabancılaştım.

Saçlarım o eski güzelliğini
Çoktan yitirdi.
Şimdi yalnız bilmem neden
Zaman zaman yüzüme vuran
Bir utancı perdeliyor sadece.
Oysa önceleri oysa eskiden
Salınca tarakları tel tel
Düşler ülkesinden sevgiler ülkesinden
Yağmur serinliğinde, incecik
Yumuşacık bir el
Bulutlardan yüreğime kayardı.
Gözlerim kaçamak bakışlarda
Kirpiklerim kırık
Boynum bir çocuğun pembe ağzında
Ürperdikçe uzardı.
Dudaklarım dersen, dudaklarım
Öptüğüm aynalarda kaldı.

Tenime yabancılaştım, etime
Acıma sevincime insan yanıma
Kendime yabancılaştım.

II
Giysiler alırım nedense
Nerelerde ne zaman giyeceksem
Bir eski alışkanlık işte
İlk gençlikten kalma.
Oysa bir dantel külot bir gecelik

Çok bile.
(Şimdilerde sütyeni de çıkardık)
Giysiler alırım giyilmez
Çıplaklığıma.

Arada bir çarşı pazar
Doktor dönüşleri daha çok
Eser de aklıma;
Çocuğuna çeşit çeşit
Kazaklar örecek
Evcimen bir ev kadını gibi
Yün alırım şiş alırım tığ alırım
Nasıl sevinirim bir bilsen
Nasıl mutlanırım.

III
Bu insan başları sıra sıra
Bu kalabalık
Camlardaki bu sürekli karanlık
Bana bakkal dükkânlarını
Anımsatır hep.
İçerde boy boy konserve kutuları
Sabun kalıpları yağ paketleri
Sıralı bakkal dükkânlarını.
Kararsız bir müşteri
Etiketi görememiş
Korkarak alacağı malın ederinden
Girer içeri.

Kimi gün bir yaşlı yaşına güvenerek
Hoyrat davranışlarda rahat
Kimi gün bir çocuk ürkek mi ürkek
Ayva sarı terlerini silerek
Düşer üstüme.

IV
Yüreğimde yüz gurbeti taşısam da
Kalçalarımda bir erkeği taşımasam.

Yıldım demenin de bir anlamı yok
Saçlarıma sinmiş bu çiğ kolonya
Tenimdeki bu vazelin kokularından.
Penceresiz perdesiz bu çift yataklı
Bu karanlık yatak odalarından
Yıldım demenin de bir anlamı yok.

Günışığı bir gün olsun
Geniş odalarda mavi
Çalmadı kapımı.
Ay süzülmüş yataklarda sıcacık
Yumuşacık öpüşlerle düşlere gebe
Uykulara varmadım hiç.
Bir gün olsun pembe uykularımdan
Mavi bir erkek
Uğrun uğrun öperek
Kaldırmadı beni.

Yıllar yılı bir acıyı
Sırtımda karnımda kalçalarımda
Büyüttüm durdum.
Harlı soluklarıyla düştüler üstüme
Harlı soluklarıyla dondu yüzüm.
Yıllar yılı binlerce
Binlerce erkeğin gizli gerilimini
En gizli yerlerimde erittim.

İğneucu acıları gözbebeklerimde
Taşısam taşısam da
Yüzümde bir erkek yüzü taşımasam.

V
Akşam… desem ve sussam
Yetmez mi?

Ya da yorgun bir gövdeyi
Cam kırıklarında uyutsam…
Akşamı anlatmaz mı?

VI
Uykular benim zehirli sularımdır.

Geçip giden onca erkek
Onca erkek tüm yükünü
Üstüme yıkmış gibi
Gövdem tonlarca ağırlığında
Bir batık gemi;
Sularım dipsiz denizim kıyısız
Yatarım bir ten çölüdür yatağım
En yorgun gecelerim bile uykusuz

Uykular benim en rezil korkularımdır.

VII
Bıçkın bıyıklarıyla külhan
Islak saçlarıyla gülendi O.
Gün ışır ışımaz usulca
Sıyrılıp dağınık uykularımdan
Yarı gecelerde karanlığıma
Yıldız yıldız dökülendi O.

(Bilmem ki ne buldu örseli tenimde
Belki açlığını giderdi bir zaman
Belki de sevgiyi öğrendi bilmeden)

Hayata yenildikçe gelendi O.
Düşümü gerçeğe gerçeğimi düşe
Acımı kuşkulu bir kararsız sevince
Çevirendi O.

Bir gülüşü kaldı
Şimdi duvarlarımda
Görmeye ömrümü adak sunduğum
Bir o gülüşü… çın çın
Sesi yüreğimin kıyılarını döven
Üşüdükçe anısıyla ısındığım.

VIII
Gülmek mi?
Gülerim, güldüğüm çok olmuştur.

Gülüşüm hoyrat taşlarda
İncecik kırılan cam,
Kendi kıyılarını döven su sesi
Bir ağacın ilkyaz eşiğinde
Leylim leylim yaprak dökmesi.
Bilene ağıt gibi oturur
Burda bir kadının gamsız gülmesi…

Gülerim, güldüğüm çok olmuştur.

IX
Evlerde sabahlar nasıldı
Unuttum
Evlerde akşamlar nasıldı

(Aykırı Yaşamak, Everest Yayınları, 2004)

ADNAN YÜCEL 1953-2002

ALTINDAĞLI BİR KIZA ŞİİR

Daha dün bir sevinçtin karşımda
Bir ışıklı bekleyiş bir gelecektin
Şimdi kirletilmiş bir kentin
Çirkefi bulaşmış yüzüne
Gülemiyorsun
Dilin yorulmuş utanmaktan
Merhaba bile diyemiyorsun
Yenilgiler bağlamış gözlerini
Oysa gözlerin
En az yaşamak kadar güzel
O güzellikleri bilemiyorsun

Tam da kudurma vakti gecenin
Kim bilir şu Dışkapı'da
Ne yalanlar dolanıyor ayaklarına
Etin Çankaya'da Kızılay'da kalmış
Kemiğin Altındağ'da
Bunalımlarla titreyen o konduda

Sen ki daha üç yıl önce
Direnen bir yaşamı türkülerdin
Işıl ışıl bakardın yarınlara
Yoksulluğun yanaklarını bile
Hep güneşin rengiyle öperdin
Nasıl da severdin edebiyat dersini
İlle de Fikret'in "Promete" şiirini
Her dizesini ezbere bilirdin
Bütün yollar bir labirent olsa da
Umuda çıkmak zor değil derdin

İşte ışıksız direncin yalan umutları
Aşılmamış coşkular
Sevgisiz öfke

Ve kül olan gençlik ormanları
Savrulup duruyor şimdi yürüyüşünde
Bir yangının çaresiz kurbanları

Keşke çıkmasaydın karşıma
İçimdeki sevinci vurmasaydın
Ne çocukluğun kalmış
Ne gençliğin var bakışlarında
Gözlerinde uçuşan üniversiteleri
Şimdi düşünmek bile istemiyorsun
Silmek için alnındaki çaresizliği
Tırnaklarını geçiriyorsun yüzüne
Kan oluyor yüzün silemiyorsun

Tam da kudurma vakti gecenin
Bir kez daha yıkılıyorum Altındağ'da
Çocuklar ah çocuklarım
Naylon Pazar çantası için oy atan
Karın tokluğuna can satan insanlarım

(Acıya Kurşun İşlemez, 4. baskı Yurt Kitap Yayın, 1998)

ARİFE KALENDER 1954

GÜLBAHAR'IN GÜNLÜĞÜ

Yeniledi boyasını dudaklarının
Turunç tonu ten rengine uymuyor
Toprak rengi işveli görüntüye az

Uçup biraz
Çatıların kiremitleri altında
Evlilik fotoğraflarının
Sıcaklığına kondu

Ses bıraktı uçuruma
Katırtırnakları sarısında
Dağıldı durdu

Resmini çaldı galerinin birinden
Üçgenlerini dörtgenlerini çizmiş Picasso
Puşkin kızaklarla onu sevdiğine kaçırıyor
Tanımazdı onları ya, kendisini tanıyor
Yakalayıp götürdüler
Yüreğinde ip atlayan çocuğu

Saçlarını dağıttı omuzlarına
Topuz yaptı, usta avcıların elleriyle
Sevdasız sevişmelere nişan alıyordu

Kedileri uyurken ponponlu terliğinde
Kapı tokmağının aslan başı
Kırmızı gözleriyle demiri
Demire vuruyordu

Topladı anılarını gözlerinden
Koridoru ağır, aheste geçti

Simli saten geceliğinde
Sabahların ekmek parası pul pul
Yasemin kokusunu unutmamış
Sürdü parmağıyla kulağına
Tiksinerek teninden
Kapıya doğru gidiyordu
        Soyadı yok
        Gülbahar

(Gül Küstü, Hera Şiir, 1997, Toplu Şiirler, İlya Yayınları, 2011)

HASAN ÖZTOPRAK 1957

IV. DUVARA ASILI ELMA

Herkes köy türküleri söyledi ilkin
Tavanarasına saklı kilimin motifleri ayaklandı
Sakallı adam sokakdaki en derli toplu köşeyi kaptı

Kaldırımları entari yaptı kendine Nurhayat
Evde kaldığının taşlara kazındığı bir sıra
Entarisini fırlattı attı
Bir köy deresi canlandı uzaklardan, bayağı hıçkırarak
Akıp kurtulacağını sandı
Nurhayat'ın hayatı tırışkadan bir hayattı
Geceleri dehşet şehvetli
Evlerinin sırasında otuz metre ötede
Sağa dönen sokağa –Çıkın Sokak–
Ki çıkmazdı
Lambası yoktu

Üç elma sallandı başımızın üstünde

(Sanırım Hiçbirimizin Fark Edemediği Bir Sarsıntı Oldu, Armoni Yayıncılık, 1993)

CEZMİ ERSÖZ 1959

SEVGİLİ ANNE ÇOCUK FAHİŞE

Çocuk fahişe
şehvetin aynasında
kutsal masalını arıyor
yüzündeki sahipsiz spermler
çocukluğundaki ilahilerin serinliğini taşıyor

Yaşı yok fahişe
günahın içinde erdemi görüyor
yokluğa düşe düşe
ruhunun hallerini ezberliyor

Sevgili Anne… Çocuk fahişe
tahta kapısından çıktığı
bahçesine geri dönüyor
birbirine karışıyor şimdi
ayla güneş, sonra yıldızlar…
peki, bu melek kahkahasını kim atıyor?

(Yok Karşılığı Yüzünün, Tekin Yayınevi, 2006)

PERİHAN MAĞDEN 1960

NERELERDEN NEBAHAT

Osman ben ne fenayım bilemezsin
İçki bardaklarıyla öpüşüyorum, bi de erkeklerle
Boyalı bir güvercin gibi süzülüp gecenin içine
Sana kancıklık ediyorum

Yüksek ökçeli pabuçlar, boyum kısa sen bilirsin
Bi de eflatun eteğimi giyiyorum
Habire gülüp şarkı söylüyorum
Osman ben ne karıyım bilemezsin

Erkekler hep aç, açık bana hazır
Çok ayıp vazgeçemedim şu huyumdan
Hayır diyemiyorum ki kimseye
Nereye çekseler oraya gidiyorum

Osman valla da billa da kalbim temiz
Durduk yerde seni özlüyorum
Kara gözlerin düşünce içime
Yerin dibine, dibine geçiyorum

Osman sen beni affet. Ya da affetme
Bak harbi karıyım, her şeyi söylüyorum
Tut be ellerimi. Bi daha gitmem
Seni bi baştan bi başa seviyorum.

(S'imge, 2005, sayı 16)

SUNAY AKIN 1962

FAHİŞE

İncitirim korkusuyla
Yıkarken
Nasıl da usulca
Gezdirirdi ellerini
Teninde annen

(Makiler, Cem Yayınları, 1989)

DÜĞME

Gözyaşları içinde
birkaç dakika aradı
kürtaj masasından kalkarken
takılıp kopan
düğmesini

(Antik Acılar, Cem Yayınları, 1991)

6. BÖLÜM

"SEVGİYLE BAŞLARIZ İŞİMİZE"

Süreyya Berfe'nin Sevgiyle Başlarız İşimize şiir adının başlık olduğu bu bölümde, hayatın her alanından işçi, emekçi kadınların anlatıldığı şiirlere yer verilmiştir. Bir yandan evdeki işleri gören, çocukları doğurup büyüten, öte yandan tarlalarda, fabrikalarda, atölyelerde, okullarda, hastanelerde vb. çeşitli iş yerlerinde çalışarak üretime katılan kadınlar… Kimi simsarların tezgahlarında halı dokuyan; kimi dokumada, konfeksiyonda çalışan kadınlar… Kimi gündeliğe giden; kimi tütünde, pamukta, çalışan tarım işçisi kadınlar… Kimi çalışmak isteyip de iş bulamayan, iş ararken kadınlıklarından yararlanılmak istenen kadınlar.

...

Bu bölümde ülkemiz şairlerinin emekçi kadınlar için yazdıkları şiirlere yer verilmiştir. Burada örneklediğimiz şiirlerin dışında da, dizelerinde hayatın her alanından çalışan kadınların konu edildiği şiirler vardır. Bunları şair, şiir adı ya da dize alıntılarıyla örneklemeye çalıştık.

Emekçi kadınların yaşam ve çalışmalarına tanıklık eden ilk şiirlerden biri, Şükufe Nihal Başar'ın (1896-1973) 1935 yılında yayınlanan Şile Yolları kitabındaki Şile Kadını şiiridir. Şair bu şiirde İstanbul Şile'deki bir dokumacı kadına seslenir. Şair şiirinde kadının çalışmak zorunda oluşunun nedenlerini sorgular. Onun emeğine saygısını dile getirir. Şiirin son bölümünde, el emeğiyle geçinen bu kadının yaşamıyla çalışanların sırtından geçinen kadınların yaşamını karşılaştırır…

"Önünde ninelerden kalan tahta bir tezgah
Elinde bahtın kadar dolaşık bir çile var…
Deme, azdır ışığım; deme, olmadı sabah:
Sar, boşalt yumağını, dolacak çok çile var…

Erkeğin ya hudutta can vermiştir, veyahut
Bir kahbenin peşinde bırakmış yuvasını…
Sil gözünün yaşını, gel, sen bu derdi unut;
Vaktin yoktur çekecek zira gönül yasını!..
...
El emeğin yüklüdür sırtındaki kamburda,
İstanbul yollarında her zaman görünürsün…
Çalışanlar sırtından geçinen kadın, burda
Sedirler çürütürken, sen böyle sürünürsün!.."

İşçi kadın sözcüğü, Orhan Veli'nin Quantitatif adlı şiirinde; "Güzel kadınları severim/ İşçi kadınları da severim,/ Güzel işçi kadınları/ daha çok severim." biçiminde karşımıza çıkar. Fazıl Hüsnü Dağlarca, Gündelikçi şiirinde, ekmek parası için uykuya doymadan kalkıp yollara düşen bir gündelikçi kadının yaşamına tanıklık eder.

Turgut Uyar, Tütünler Islak kitabındaki Terziler Geldiler şiirinde günleri kumaşla, iğneyle, iplikle geçen terzi kadınları anlatır:

"Oyulmuş yakalar, kolevlerinden artakalanlar
Vatka pamukları, verevine şeritler, kopçalar,
Düğmeler, ilikler,
İplik döküntüleri, kumaş parçaları,
Karanlık akşamüstleri ve sabahlar,
Dükkan tabelaları, kartvizitler…"

Gülten Akın, Kırmızı Karanfil kitabındaki Bu Şiir Öğretmen Nevin'e; Ağıtlar ve Türküler kitabındaki Annesi Çalışan Çocuğun Ağıdı, Ayşe Anasını Göremez; Uzak Bir Kıyıda kitabındaki Kapıcı Kadınlar Şiiri başlıklı şiirlerinde emekçi kadınların çalışma koşullarını ve evdeki yaşam koşullarını anlatır.

Arif Damar, Yoksulduk Dünyayı Sevdik kitabındaki İnci adlı şiirinde çalışmak için Almanya'ya giden bilinçli bir işçi kadını şu dizelerle anlatır:

"Kim mi İnci
İnci Yolal
Halkımızdan
Bir işçi bir emekçi
...
-Sen ki
Bir işçi
Bir emekçisin

Söylevimi birden kesti
- Sen bak öyle benim için
Hiç mi hiç tasalanma
Ben bir yandan okurken
Bir yandan iyileştiriyorum
Bu yazarın tiplerini"

Sennur Sezer'in şiirindeki kadınlar erken kalkıp ev işlerini yaptıktan sonra emekçi olarak üretime katılan kadınlardır. Onun şiirlerindeki emekçi kadınlar yaşamı değiştirip dönüştürmek için mücadeleye katılan kadınlardır. Şairin birçok şiirinde mücadeleye katılan bilinçli emekçi kadınların gür sesi duyulur. Direnç Şiirleri adlı kitabındaki Dalgın adlı şiirinde emekçi kadınların çalışma koşullarına tanıklık eder:

"Düştü Kezban düştü Ayşe düştü aşk
Küçük dişlilerine gecenin
Seni beklerdim son vardiyada
Esmerim

Düştü Hacer düştü Hasan ardarda
Gece saatlerinde atölyelerin
Hani eteğinden tutacaktın çocukları
Ağlatmıyacaktın
Su verecektin hani

Neredesin
Ellerim"

Refik Durbaş'ın şiirlerinde, büyük kentlerde kendi gerçeğini yaşayan, han odalarındaki konfeksiyon atölyelerinde terzi, overlokçu, remayözcü olarak çalışan kadınlar, küçük yaştaki genç kızlar vardır. Çırak Aranıyor şiirinde; "Tuvalet penceresinin karşısında koca bir han/ çoğu terzi, konfeksiyoncu, ütücü bir sürü kız/ ne zaman pencereden baksam saçlarını tarıyor biri" diye tanımladığı işçi kızlar, kadınlar; gözbebeklerinde Türkan Şoray, Fatma Girik, Arzu Okey olan genç kızlar anlatılmıştır... Ozan hüzünle, sevgiyle tanımlar onları; yaşamadıkları genç kızlıklarına yazıklanır, emeklerine saygı duyar.

Hüseyin Yurttaş, Gelincik Günleri kitabındaki Tütünde Kızlar şiirinde tütünde çalışan Emine, Cibali'den Biri ve Hepsi İçin bölümlerinde tütünde çalışan genç kızları anlatır.

Gülsüm Cengiz Mayısta Üzgün Gönlüm kitabındaki Çalışan Bir Annenin Türküsü şiirinde, çocuğunu evde bırakıp işe giden kadının/ kadınların duygularını dışa vurur: "İşyerinde bütün gün/ gezinir bin bir kaygı/ yüreğimin tellerinde./ İplik iplik örerim yaşamı/ harf harf yazarım,/ burgusunu çeviririm bir vidanın/ burkulur yüreğim." ..... Dokumacı Kızın Türküsü şiirinde

Güvenç Elman, Vardiyalı Hüzün adlı kitabındaki Çalışan Kadınlar Galerisi şiirlerinde yaşamın farklı alanlarından emekçi kadınlara güzellemeler yazar.

Mehmet Müfit, İstanbul'un Ağır Sultanları adlı kitabındaki Övünüyorum adlı şiirinde çalışan bir kadının resmini çizer: "evine uzak daktilosuna yakın genç bir kadının/ güneş girmiştir kır çiçekli perdesinden/ küçücük mutfağına./ dolap açılmış, su uyanmış, ayaklanmıştır/ çatal bıçak tabak ve dünden kalan/ yarım kilo kıyma./ kolay değil, şu öğleüstü/ dakikada otuz sözcüğün/ ağırlığı var parmaklarında."

Yaşar Miraç, Fotoğrafçı Nimet Abla şiirinde Trabzon'da fotoğrafçılık yapan bir kadını anlatır; belinde tabanca taşıyan, fotoğraf makinelerinden anlayan ve motor kullanmayı da bilen bir kadındır bu.

Arife Kalender Göçebe Sevinçler kitabındaki Dantele Kuş Sığdırmak şiirinde kadının üretkenliğini anlatırken, temizlikçi kadınlara adadığı Göçebe Sevinçler şiirini bir temizlikçi kadının ağzından yazar. Onların çalışma koşullarını, acılarını ve umutlarını anlatır.

Turgay Fişekçi Yitik Bahar kitabındaki Çamaşırcı Emine Teyze şiirinde, bütün yaşamı çalışmakla geçen, "Kolunda sepeti/ Altmış üç yaşında/ Dönerken çamaşırdan/ İzmit karayolunda" bir arabanın çarpmasıyla ölen kadını anlatır.

Bayram Aşılıoğlu Ekim 1979'da Sanat Emeği Dergisinde yayınlanan İşçi Kız şiirinde fabrikada çalışan bir genç kıza seslenir:

"Kalbimi acıyla doku işçi kız/ Göz yaşlarımı süz ilmiklerden/ Işığı anlat desenlere / Fabrikanın kara dumanından eğer/ Bir beyazlık kaldıysa içinde"

Hasan Hüseyin Yalvaç, Adı Barış kitabındaki Sen Ne Güzelsin Öğretmenim şiirini eğitimci şair Ece Aykız'a adamış. Onun kimliğinde öğretmenlere şu dizelerle seslenmiş:

"Sen ne güzelsin öğretmenim/ Ellerinde çocuk elleri/ Sıcak, sevecen, aydınlık/ Ellerin umuda yapışık"

ÖMER BEDRETTİN UŞAKLI 1904-1946

AYŞE'NİN AŞKI

*–Ahmet Haşim'e–**

"Simsar geliyor" diye kapıdan geldi haber,[1]
Halı dibi kızları başlarını örttüler…[2]
Kınalı, narin eller son ilmekleri ildi,
Kirkit, bıçak sesleri hep bir anda kesildi…[3]
Dolaşık adımlarla avluya girdi simsar,
Birer birer gözünden geçti bütün nakışlar…
Sonra, soluk fesini eliyle düzelterek
"Kızlar, dedi bu halı cumaya kesilecek!
Malum ya, Hasan için bir düğün halısı bu.
Düğün halılarının en pahalısı bu!"
Simsar gitti, ipleri aldılar ele kızlar;
Günde beş on kuruşa bakan amele kızlar;
Kirkit, bıçak sesleri işte yine başladı;
O titrek göğüslerde nefesler yavaşladı;
Fısıltılar döküldü karanfil dudaklardan,
Dediler ki "Ayşecik artık ayrıldı yârdan!"
Bütün ona çevrildi gülümseyen bakışlar;
Ayşe'nin gözlerinde yılan oldu nakışlar…

Kız Ayşe, dilber Ayşe!
Halıyı sen ger Ayşe.
O zengin çocuğunu
Sana vermezler Ayşe!..

İldiğin her bir ilmek
Gönül bağından gibi…
Halıya verdiğin renk
Al yanağından gibi!..

Gözlerin yine doldu,
Gül yüzün yine soldu;

O kınalı elinde
Kirkidin ateş oldu!..

Bakışların derinde,
Maniler ezberinde…
Nakış olmak fikri var
Zülfünün tellerinde…

Vur, kirkidin inlesin!
Kalbler seni dinlesin..
Koy başını serinlesin,
Halının direğinde!.

Yine geliyor simsar
Daha çok ilmeğin var…
Senin gönlün ne arar,
Elin zengin beyinde?..

Canından kopan can mı,
Gözüne dolan kan mı,
Yoksa gözyaşından mı
İşlediğin her çiçek?..

Ağlama yana yana,
Bilsen ne mutlu sana:
Hasan'ın ayağına
Bu halı serilecek…

(Bütün Eserleri, Haz: Prof. Dr. İnci Enginün, Türk Dil Kurumu Yayınları: 542, Türk Yazarları Dizisi: 2, Ankara, 1988)

* İthaf yok.
1 Halının iyi dokunmasına nezaret eden adam.
2 Halı dibi, halının dokunduğu yerdir.
3 Kirkit, ilmekleri sıkıştıran demir taraktır. (Notlar metne aittir.)

RIFAT ILGAZ 1911-1993

PARMAKLIĞIN ÖTESİNDEN

lll
Bizim de bir çift sözümüz vardı
Nar çiçeği, gül dalı üstüne,
Dudaklarımızda kaldı.
Göremedik sıkıntısız yaşandığını,
Rahatın şiirini yazamadık.
Ne kadar uzak
Heveslerimle içli dışlı yaşamak,
Üzmek hastalıklı şiirlerle
Eşimi, dostumu;
Mezar taşları kadar, ölçülü
Beyitler düzmek boy boy.
İçliyimdir herkes kadar,
Düşündürür beni de şu gökyüzü.
Kuş cıvıltısı, nar çiçeği…
Geçtik bir kalem üzerinden.
Huyumdan ettiniz, Cibali Kızları,
Sekiz düdüğünden önce
Pencerenin altından geçenler.
Saçları dağınık, gözleri uykulu,
Çoraba, tütüne gidenler,
Beni huyumdan ettiniz!
Yorgun gözlerinizdeki acıyı
Dert edindim kendime.
Saçlarını tezgahına yolduranları,
Sıtma gebesi tazeleri görmeseydim,
Boşuna harcayacaktım sevgimi.
Şimdi şu parmaklığın ötesinde kaldı
Bütün çalışanlar;
Teker teker sökülmüşüz toprağımızdan,

Havamızdan, suyumuzdan olmuşuz.
Yaşamaktayız aynı çatının altında
Daha mahzun, daha hesaplı.
Rahat günlerin işçisi olacaktık,
Rahat günlerin şairi:
Bir çift sözümüz vardı
Nar çiçeği, gül dalı üstüne!

(Bütün Şiirleri, Yaşadıkça, Çınar Yayınları, 2010)

OKTAY RİFAT 1914-1988

GÜNDELİKÇİ

Oturuyor, kala kalmış minderde,
Elleri yok, elleri kaçıp gitmiş
Çalışıyor, tahta çamaşır dikiş,
Balkonları deniz gören evlerde.

Morlu nakışları güveler yemiş,
Yıkanmış bir kilim ve soluk perde,
O çarşaf beyazlığı yine nerde
Örter akşam alacasını geniş!

Yüzler var özleminde öpmek için,
Bebeleri. Yıldızlı sıcak gece
İniyor, konağına vardı hecin.

Yaşam ki bir sudur kamışlık, yonca,
Analar gelir geçer aynasından,
Ellerini gündüzlerde unutan.

(Elifli, Aba Yayınları
Bütün Şiirleri 1, Yapı Kredi Yayınları, 2010)

A. KADİR 1917-1985

CİBALİ

Cibali dendi mi,
aklıma siz gelirsiniz kadınlar.
Kiminizin beş çocuğu,
kiminizin nar gibi yanakları var.
Kiminiz kocasız kalmış,
kiminiz ihtiyar,
kiminiz daha körpe henüz.
Bana umulmadık,
eskimiş türküler düşündürür
siyah başörtüsü altında yüzünüz.

Parmaklarda tütün kokusu.
Tütün kokusu pazen entarilerde.
Biriniz ekmek alır fırından,
biriniz durmuş öksürüyor ilerde,
geçiyor bizim mahalleden biriniz.

Cibali dendi mi,
aklıma siz gelirsiniz kadınlar.
Çarpık ayakkaplarınız gelir,
kahraman elleriniz.

(Hoş Geldin Halil İbrahim, 1959
Mutlu Olmak Varken, Bütün Şiirleri, Can Yayınları, 1994)

ZEHRA

Bir akşam
ezan vakti taşındılar
yanımızdaki evin ufak bir odasına,
mahallenin en güzel kızı oldu Zehra ertesi gün.

Fakat o kadar aldıran olmadı gene,
ve Zehra da düştü herkesle beraber
yok olası ekmek derdine.

Yeri değildir bizim sokak
aşk şarkısı söylemek için açık pencerede
ay ışığına bakarak!

–1942, İstanbul–
(Mutlu Olmak Varken, Bütün Şiirleri, Can Yayınları, 1994)

FAHRİ ERDİNÇ 1917-1986

HALICI KIZLAR

"Erkekler mektep okusun
Kızlar halı dokusun…"
Buyrulmuş memleketimde,
Bizim kızlar halı dokur,

İşte böyle indi seccadelere
Simav'ın dağ yüklü mor akşamları;
Her ilmekte bir ah
Her oyada şahan gözlerin nuru
Her mihrapta kzların duaları.

Bahçelerle bezenmiş halılarda
Isparta güllerinin kokusu,
İşte Avanos baharının
En halis yeşili bu.

Demirci'de
"Demir döğer demirciler tunç olur"
Ve uçuk benizli kızlar bilir
"Sevip sevip ayrılması"
Güç mü kolay mı olur?

Atlas halıların alını
Yanacıklarından veren kızlar,
Oyanın incesini gözlerinden
İpek yumuşağını ellerinden
Püsküllü perçemlerinden ören kızlar!

Geçersen eğer Demirci'den
Simav'dan Avanos'tan Isparta'dan,
Anlarsın çatma bir tezgahtır
Atadan evlada kalan.
Sırtında alaca basma

Başında oyalı çember.
Ömrünce hasır üstünde diz çöker
Halı dokur memleketimde sabırlı kızlar,
Ne çare, kırılası ayağım çiğnedikçe
Ve değnek vuruldukça halılara
Onların içi titrer bilirim,
Onlardan birinin elleri sızlar.

(Varlık, Sayı 345, 1 Nisan 1949
Varlık Şiirleri Antolojisi, Haz: Enver Ercan, Varlık Yayınları, 2008)

CEYHUN ATUF KANSU 1919-1978

HALI DOKUYAN KIZLAR

Aman ilmek ilmek üstüne,
Gözlerim yoruldu şu mavi renk üstüne,
Uçan kuşlar açan çiçek üstüne
Gül kurusu koyalım mı şu halının ortasına,
Gelin kızlar, halimize uygun düşer, gül kurusu güzel kızlar.

Daldım gittim karakolun çitine,
Karakolun bahçesini dokusaydım şu halının içine,
Sevdiğimi gizlemem bir candarma çavuşu
Alsana beni candarma, alsana beni,
Çömelmişim çit dibine bekletme beni.

Bir düğünüm olmalı ki benim kızlar, hele hele,
Davul zurna hala hala hey,
Çardaklardan kara üzüm dökülürken,
Su sesleri hele kızlar, su sesleri,
Çavuşum da rakı içer içeride, hala hala hey.

Bir düğünüm olmalı da gelesiniz hele kızlar,
Soyuna da döküne de oynayasınız,
Ayaklarınız gide gele ak topuklar,
Eğin oyunları, halay başı hala hala hey.
Davul zurna kapımızda hala hala hey.

Bir düğünüm olmalı da göresiniz hele kızlar,
Erzurum'un taş çarşısı evimizde,
Oltu taşı kara salkım küpeler,
Bana çalışmış derim kuyumcu ustaları,
Bilezikler, gerdanlıklar, semaverler hala hala hey.

Hey kızlar, sizler de bencileyin, Mucur'dakiler,
Aşık mısınız bencileyin?
Ya Gördes halıları, bakalım ne söylersiniz?
Şeftali mi düşürdün kız dudağından,
Bursalı kız aşk dumanı kokar halı.

Babamı sorarsanız yol bekçisi dağ başında,
Üç kardaşım daha var üç küçük oğlan,
Anam, ıssız, yayla yolu oralar,
Şu halıya benzer ama oralar,
Gelincikler arasında kardaşlarım, arasam.

Ben ne gördüm oralarda söyleyeyim bir bir kızlar,
Ufacık bir kız idim,
Kartopu oldum büyüdüm, ala vakit yuvarlana,
Bahar güneşleri kapımıza vuranda,
Bir çözülmüş çığ olurdu yüreğim,
İçinden dağ keçileri, adamlar ölü çıkanda.

Ben ne gördüm şu dünyada,
Yol üzeri çeşme başı babam bir avuç kiraz verdi,
Bir de çarşıya indik bakırcılar nalbantlar,
Bir dükkana girdik ki kurumuş basma kokar,
Bir de yola çıktık ki çıpıldak hep çocuklar,
Kara sakal ihtiyarlar.

Ya ne gördün sen kız kardaşım,
Solgun sarı gül kardaşım,
Çarşamba ovasından gelir bizim yüzlerimiz,
Tütün yapraklarına benzer,
Ya o kızlar ne gördüler, ne bilirler?
Yoksul günlerinin halısını dokudular.

Bu ilmek benden sana, ey güzelim halı sana,
Güçlü bacaklarımdan sana,
Seven ellerimden sana.
Uzayıp giden bahar kırları nerde?
Dağ başındaki baba evinin ötesinde,
Bu gözyaşı gözlerimden sana.

Vardım çavuş, halılardan karakolun çitine,
İlmekleri aralayıp baktım, gözlerinin içine.
Alır isen beni al, sana ne bahçeler sakladım,
Bir elini değme ilen, beni bir kez öpme ilen,
Bana da kız demesinler sana,
Güzel güleç bir oğlan vermez isem.

(Bir Kasabadan Resimler, Bütün Eserleri Dizisi, Bilgi Yayınları, 1991)

NECATİ CUMALI 1921-2001

BİR ANA

Kadın çamaşırdan dönüyor olmalıydı
Kolunda bohça, sert soda kabartmış ellerini
O yaşta bütün Yahudi kadınlar gibi
Sırtında eski bir kadife hırka
Bir şikayet yorgunluk ifadesi bakışlarında

Küçük, çilli, dik kızıl saçlı
Satılmamış gazeteleri koltuğunda
Üşüyen bütün çocuklar gibi
Burnunu çeke çeke, avuçlarını hohlıya hohlıya
Sürterek eskimiş kunduralarını
Ayak uyduruyordu anasının adımlarına

Onlar önde, ben arkada
Bir mart gecesi on birden sonra
Taksim'den Tünel'e kadar yürüdük
Alçak sesle konuşuyorlardı aralarında
Sanki bir değirmen ağır ağır dönüyor
Hayat ağır ağır akıyordu
Bulanık, kirli nehirler gibi
Büyük, karanlık binalar arasında

(Bütün Şiirleri 1, Güzel Aydınlık, Cumhuriyet Kitapları, 2011)

ARİF DAMAR 1925-2010

KARANLIĞA KALAN

Karım çalışıyor

Kırmızı bir fırıldak
Döner durur
Bir mavisine karşı

Beklenen
Karanlığa kaldı

Karım çalışıyor
Çocuğumuz
Karalamak istiyor kâğıdı

Beklenen
Karanlığa kaldı

Karım çalışıyor
Sayılar sayıyor
Çizgiler çiziyor
Çocuğumuz
Karnında

Dün bir ağaç
Bağıra çağıra söyledi
Basıp gittiğini kışın

Beklenen
Karanlığa kalan bir şey

(Yoksulduk Dünyayı Sevdik, Kırmızı Yayınları, 2007
Eski Yağmurları Dinliyordum, Seçmeler, Yapı Kredi Yayınları, 2009)

ŞÜKRAN KURDAKUL 1927-2004

DİYORUM

Durdum baktım, içlenmekse herkesler içleniyor
Durdum baktım, herkes ince, herkes kırık
Nöbet gecelerinde saatler sabahlamak bilmiyor
Ampul sönük, yürek garip, tavan basık
Beri yanda bir sıra iplik çıkar
Bir sıra iplik girer
Beri yanda ayakta durmamak ister artık
Bütün tezgah başındakiler.

Durdum baktım, içlenmekse herkesler içleniyor
Bir diyorum, göz kapaklarına yazık
Bir diyorum diz kapaklarına
Düşüversem evimin sokaklarına bir
Bir diyorum Asiyemin sıtma iğnesi
Bir diyorum yoksulluğun buncası
Bir diyorum onca dokumanın parası
Elimize binde kaçı verilir

Durdum baktım, içlenmekse herkesler içleniyor
Ampul sönük, yürek garip, tavan basık
Hikayeler gazetede aynen devam ediyor
Dinmemiş göz yaşları Ferdane teyzenin
Postacının çantasına merak boşuna
Radyolara boşuna kulak veriyor
Bir diyorum, göz kapaklarına yazık
Bir diyorum Asiyemin sıtma iğnesi
Bir diyorum yoksulluğun buncası
Diyorum yetmeli artık.

(Halk Orduları, Toplu Şiirler, Evrensel Basım Yayın, 2001)

EDİP CANSEVER 1928-1986

HİZMETÇİ FİRDEVS VE CAM BÖLMELER

Hepsini bitirdin mi'ye kadar vaktim var
Varsa var, ben koca götlü bir tanrıyım alt tarafı, cam bölmeleri siliyorum
Binlerce cam bölmeyi siliyorum, neden hiç bitmiyor'a kadar
Durmadan siliyorum, bunu hep yapıyorum, kurtulamıyorum
Kurtulsam da ne çıkar, ben içi geçmiş bir tanrıyım alt tarafı
Anlarsınız siz anlarsınız beni başka tanrılar.

Ve bana kızıyorlar, bilmem ki, nedense kızıyorlar
Başımda duruyorlar, yanımdan geçiyorlar, ansızın geri dönüyorlar
Üstüme dikiyorlar birden gözlerini
Konuşsam konuştuklarımı
Düşünsem düşündüklerimi götürüyorlar
Ne yapsam götürüyorlar, meselâ
Sabahları ben uyanır uyanmaz
Dışarı çıkar çıkmaz yolumu kesiyorlar
Yalnız yolumu kesseler iyi, bir de bakıyorum ki yüzlerine
Çoktan onların olmuş gece gördüğüm rüyalar

Sanki dünyada değil, dünyayı paylaşmış gibi yaşıyor onlar
Ben içi geçmiş bir tanrıyım alt tarafı, cam bölmeleri siliyorum
Binlerce cam bölmeyi siliyorum, neden hiç bitmiyor'a kadar
Durmadan siliyorum, bunu hep yapıyorum, kurtulamıyorum
O kadar kurtulamıyorum ki, bir gün ansızın
Yaşamak ben oluyorum. Firdevs ki birden yok oluyor
Ve zaman ben oluyorum, Firdevsse tamamlanmıyor
Boşluğun kendisi ben olunca da, Firdevs cam bölmelerin içinde
Boşluğun arta kalan parçalarına benziyor.

Boşluk mu? istenmiş, denenmemiş
Boşluk mu? yapılmış, sevilmemiş
Boşluk? sonuçsuz, belki'li, kaygan.

Ben koca götlü bir tanrıyım alt tarafı
Anlarsınız siz anlarsınız beni başka tanrılar.

–Oteller Kenti–
(Öncesi de Kalır, Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 2009)

MUAZZEZ MENEMENCİOĞLU 1929

İŞ ARAYAN KADIN

Dostumuzdu yıllar yılı
en iyi arkadaşı kocamın
uzatır dedim yardım elini
varıp gitmeden önce.

Telefon ettim
"Olur" dedi
"Tamam" dedi
"Gel" dedi.
    içtendi.

Gittim.
"Hay hay" dedi
"Kolay" dedi
"Um" dedi.
    istekliydi.

Bekledim.
"Biraz daha" dedi
"Yeni yıla" dedi
"İnşallah" dedi.
    saldırgandı.

Yıl döndü.
"İlgilendim" dedi
"Kadro" dedi
"Yok" dedi.
    kaypaktı.

Kaypaktı.
Anladım
vermeden alınmazdı
en yakın arkadaşı kocamın.

(Gözlerimde Atlar Koşuyor, Gerçek Sanat Yayınları, 1992)

FETHİ SAVAŞÇI 1930-1989

CANAN

Salvator Keller'de çalışan Canan
İstanbul'da yatalak anasına bakıyor
Birer litrelik bira bardaklarının
Koşarak onunu birden taşıyor

Bu yıl evlenecekler şefi Alferd'le
Sabah akşam o sürmeli gözlerinden
Yorgunluk akıp duruyor.

(İzmir'in İçinde İnce Minare, İzmir, 1986)

YERALTI TRENİNDE

Sabah saat beş buçuk
Uykulu bir çocuk
Yaslanmış anasının koluna
O güzelim kara gözlerinden
Özlemlerle karışık uyku akıyor
Ballı tatlı nazlı oğlan çocuğu
İkide bir anasına bakıyor.

(İzmir'in İçinde İnce Minare, İzmir, 1986)

GÜLTEN AKIN 1933

AYŞE ANASINI GÖREMEZ

Kars'ın Selim'inden boyacı Hasan
Dilber'e hükümet nikahı kıydırdığında
Ayşe yedi aylıktı karnında
Ulan karı, dedi boyacı
Menim çocuğumu doğuracağsen
Seni nikah edeceğim resmen
"Herif senin kölen oluram
Ayağının altında ölürem"
Sanıyordu ki Dilber
Seyyar boyacı Hasan'ın
Resmi karısı olursa eğer
Değişecek hayatı birden
Hanım olacak, Dilber Hanım
alacak eline naylon çantayı
Öyle işe mişe değil
Gezmelere filan gidecek
Bir giyinip bir süslenip
Hasan'ı bekleyecek akşamına.

"Herif senin kölen oluram
Ayagın altında ölürem"
Ayşe doğduğunda resmen
Boyacı Haan'ın kızı diye
Yazıldı Selim nüfus kütüğüne
Hepi bu
Başka bir şey değişmedi
Hayat daha ağır yüklendi
Dilber Hanımın sırtına
Bir de
Dilber'i başkasına
Kaçıp göçecek diye korkan Hasan
Korkmadı
Öfkesi daha bir yağlı
Sillesi daha bir kavi
Yumruğu daha bir oturaklı
Ciddi aile müessesesi

Azatlı kölesiyken, azatsız kölesi
Vurdu, yaraladı, onarmadı

Ayşe, anasını göremez
Dilber, ocağında kalamaz
Haftanın her günü sabah akşam
Seyran'dan Çankaya, Çankaya'dan Seyran
Üç saat "hev vallah" dizleri kırılır.
Esmer bir gölgedir uyurgezer
Yasemin ap. sekiz no.da
Hanımın bebeği Ayşe yaşında
Dilber'i anası beller, yavrucak.
Ayşe Seyran'da
Komşu nenesinin bakımınnda
Hey dünya
Ayşe anasız
Yasemin ap.daki çocuk da...
Dilber'in yüreği kaynar durulur
Hem sever bebeyi, hem düşman
Hayın geçim, zalım para, oy aman
Sanki o olmasa, o olmasa
Ayşe'ye dönebilir.

Ayşe anasını göremez
Dilber sekize kalamaz
Uyanır, çiçekli gülücüğü
Açar söner, açar söner
Buruşuk, dişsiz, somurtkan
Üşenik bir duvara
Çarpıp döner, çarpıp döner

"Akşam, lekesiz, saf, iyi bir yüz gibi akşam"
Dilber
Kanter
Eve döner
Durmadan oturmadan
Aman boyacı Hasan, şimdi boyacı Hasan
Aşını sofrasını
Ayşe'yi bir kez bile
Doyasıya koklayamadan
Yatırır yerine
Ayşe, anasını göremez

(Ağıtlar ve Türküler, Yapı Kredi Yayınları, Toplu Şiirler II, 2010)

ATAOL BEHRAMOĞLU 1942

GEBE KADININ TÜRKÜSÜ

Hava da bir ayaz Allahın cezası
Ellerim yarıldı deterjandan
Üç tane velet yetmezmiş gibi
Dördüncü geliyor ardından

Merdivenleri sil, kaloriferi yak, çöpü at
Kabahat benim mi, kocamın kabahat

Uy anam bi de tekmeliyo ki
Sanırsın karnımı delecek
Dışarıda bayram var seyran var bellersin
Bok mu var erken gelecek

Bakkala git, çamaşır yıka, çöpü at
Kabahat benim mi, kocamın kabahat

Tamam hanım geliyom tamam
Sesin kesilir inşallah
Erzurum dağları da kar ile boran
Canımdan uzandım vallah

Bulaşığı yıka, yemeği pişir, çöpü at
Kabahat benim mi, kocamın kabahat

Hava da bi ayaz Allahın cezası
Ellerim yarıldı deterjandan
Üç tane velet yetmezmiş gibi
Dördüncü geliyor ardından

Merdivenleri sil, kaloriferi yak, çöpü at
Kabahat benim mi, kocamın kabahat

(Kızıma Mektuplar, Toplu Şiirler 3, Adam Yayınları, 1996)

MEHMET TANJU AKERMAN 1942

İŞÇİ KIZLAR ELLERİ

en uzun saçlarındı vurdu gece
overlog gerisi gün düşüren
üstelik altımız üstümüz sırtı dönük

bir de şurdan geçince sınıf güzeli
gözlerin
emek ellerinde çoğaltan kendini sendikanın sustuğu yerde
kararanız
mide aybaşı bulmayan

biz burada en güzel annelerimizi
çıkaran
o uzun saçları hep genç kız olup
çoğalan değerin yukarı noktasına
yürürüz gün bize nişanlı

işsizlik olmasa korku
en güzel leylak bahçemde açan
bir de gül açan gülüşünde sevda türküsü

emekçi kadın elinde
hem de her gününde
şiirlemek nasıl güzel günceyi
oysa tek tek sevgisiz sokaklarda
azalanız
gün tutmuyor elim

sevda dediğin
emekle güzel yürekle onurlu
haydi uzat ellerini
ellerin hafif nasır

(Sanat Yaprağı Dergisi, Mart 2007
Ben Sana Aşk mı, Siyah Beyaz Yayınları, 2009)

ABDÜLKADİR BULUT 1943-1985

ANNEM KADİFE İŞÇİSİ

Annemin dokumacı olarak
Kadife fabrikasına girişine
Ondan daha çok ben sevindim
Çünkü bundan böyle artık
Kadife gibi olacaktı elleri
Yüzümü okşarken usulca
Unutacaktım eski günleri

Ama düşündüğüm gibi olmadı
Ben sanırdım ki eskiden beri
Kadifede çalışan işçilerin
Elleri biçilmez, paslanmaz
Oysa annemin elindekilere
Can dayanmaz

(Ülkemin Şiir Atlası, E Yayınları, 2010)

SÜREYYA BERFE 1943

SEVGİYLE BAŞLARIZ İŞİMİZE

Olmuşu olacağı bir rençberim
İçim bulut
Erciyes'ten kaynamış
Kar tarlası bir bulut

Sevgiyle başlarım işime
Yağmur yağmış
Güneş şeneltmiş her yanı
Harmanını sermiş
Sevinçle başlarım işime
Gökkuşağı bir sevinçle

Deniz nedir bilmem
Ama toprağı
Varım yoğum
Çulum abam
Ölümüm yaşamam
Ve sonsuz bir bozkır denizi olan
Toprağı bilirim
Varsın bire iki versin
Hiç vermesin
Çifti geleceğe sürerim
Terim bir buğday tanesidir
Parlar toprak altında
Bazı bazı yarar toprağı
Gün gelir sarsar köyü kenti
Dağı ormanı

Bu günler kötü günler
Bir soğuk kuyu bile alamam eşime
Saat geri dönmüyor
Güneş unutmuyor dünyayı
toprağı suyu ve havayı sürüyor ileri

ben rençberim inanırım bunlara
sevgiyle başlarım işime

Topu topu halıcı bir kızım
İçim bahar dalı
Dokuduğum halılardan kalma
Yüreğimde açılan bir bahar dalı

Sevgiyle başlarım işime
İplikler dizilmiş
Halı tutmuş yarıyı
Direzler tel gibi
Sevinçle başlarım işime
Alaşafaktan örülü bir sevinçle

Önce tezgah kurulur
Direz çözülür
Mastardan çıkarım yola
Beşikte uyuyanımız
Gün geçtikçe erir
Ağzından solucan gelir
Mastardan çıkarım yola
Sıçan dişlerini teker teker dizerim
Bir bacım bir ben
Topraklığı da çıkarırız aradan
Bir ilmek bacım bir ilmek ben
Güller açılmaya başlar
Kuşlar dallara konar
Yıldızlar kayar
Yürür halı

Yerimiz karanlık
El kadar bir pencere
Bir ben bir bacım
Çağırırız türküleri
Halay düğün imece
Gönlümüz ışır
Işır odamız
Durur halının üstüne

Umudumuzun renkleri
Ağladıkça sallarız canımızı
Beşikte sızlayanımızı
Ve ilmekler bir bir yazar yazımızı
Vururuz kirkiti
Sıralar sıklaşır
Akşam olur

Güçlü ve becerikli ellerimizle
Çalarız öküzün altını
Durmaz yazar derdimizi kınalı ellerimiz
Yaramızı işler
Sevip de varamadığımız oğlanları
Yatıp da kalkmayan anamızı
Etimizi kanımızı
Gözümüzü gönlümüzü işler
Kınalı ellerimiz halı dokur ama
Ezer geçer bizi güzelim dünya
Ezer geçerler

İlmeği gelecek için atarız sıraya
Göz pınarımız buğu olur
Karışır havaya
Usulca durur yaprağın yeşiline
Buğdayın sarısına
Gün gelir
Oynatır yerinden köyü kenti
Dağı ormanı

Kınalı ellerimiz unutmuyor
Çürüyen kızlığımız
Unutmuyor solan gözlerimiz
Büyük ateş unutmuyor
Toprağı suyu ve havayı sürüyor ileri
Kollarımızla işleyen kirkitlerle
Zamanı ve düzeni itiyor ileri
Biz halı dokuruz
İnanırız bunlara
Sevgiyle başlarız işimize

Altı üstü bir demirciyim
İçim başlayacak yangınlarla dolu
Düşlerim bir gelincik ormanı
Büyüdüğüm bahçelerden çıkagelmiş
Utangaç bir gelincik ormanı

Sevgiyle başlarım işime
Ocak yanmış
Korlar tutmuş her yanı
Sıcağını yaymış
Sevinçle başlarım işime
Ateş ırmağı bir sevinçle

Demir işlenmezden önce kan gibidir
Benim emir erimdir
İlkin ocağa sürülür
Ordan örsün başına gelir
Balyozlar iner kalkar
Bir ben bir o
Yuvarlanır yassılır
Tavlanır demir
Bir ben bir o
Kaslarımız gerilir
Vuruşlar yavaşlar
Soğumaya başlar demir

Nasıl unuturum
Babam Halit
Kilis'te
Hastalıklı bir ciğerle
Geçmiş ocağın başına
Duman sıcak ve coşku
Yalnız silah onarmış
Silah yapmış
Emperyalizmi dağladığımız savaşta

Ham demiri
Gelecek için atarım ocağa
Terim bir demir tomurcuğudur

Parlar örsün üstünde
Gün gelir zorlar köyü kenti
Dağı ormanı

Bu günler bana göre değil
Ereğli Demir-Çelik bana göre değil
Ocak hiç sönmüyor
Babamı ve o kutsal savaşı unutmuyorum
Emekçi güneş unutmuyor
Toprağı suyu ve havayı sürüyor ileri
Kara yarık ellerimle kollarımla
İnip kalkan balyozlarla
Üretilen demirle
Zamanı ve insanları itiyor ileri
Ben demirciyim inanırım bunlara
Sevgiyle başlarım işime

(Savrulan, Yücel Yayınları, 1971
Kalfa (1965-2005), Yapı Kredi Yayınları, 2009)

REFİK DURBAŞ 1944

DOKUMADA ÇALIŞAN KIZLAR

Dokumada çalışan kızların
Günleri naylon iplik, ucuz keten
Emeğin, alınterinin ve aşkın
Kanı damlar kirpiklerinden

Erimiş tırnaklarında al kına
Tuzlu badem, eğlencelik
Gençliği solmuş tül gelinlik
O çocuk yüzlü hanlarda

Çoğu hiç uyumuyor geceleri
Çoğu yazlık sinemada, şarkılarda
Güneş girmeyen bir romanda
Bakışı aydınlık sevgili

Dokumada çalışan kızların
Ben de karışsam aralarına
Kuş olup konsam avuçlarına
Dokusam onlarla kumaşını acının

Onlar ki yüreklerinden başka
Öderler rüşvetini her şeyin
Acılarından, umutlarından başka
Aşkın, alınterinin ve emeğin

–Hücremde Ayışığı–

(Çırak Aranıyor Toplu Şiirler 1, Kırmızı Yayınları, 2010
Hatıram Olsun Toplu Şiirler 2, Kırmızı Yayınları, 2010)

REMZİ TÜFEKÇİ 1944

HALICI KIZA ŞİİR

Gökyüzünün boncuk mavisini dokuyor,
Gündoğdunun al/ beni/ li sımsıcak sarısını.
Salkımsöğüt yeşilinden hüzünlü bir ilmek,
Sevgi yumağından uçuk pembeler,
Eflatun, tükenmez umutların türküsünü söyler.

Yavuklusundan ateşli bir al!
Çocuk gülüşlerinden kahkaha turuncuları,
Menekşeden muştulanmış düğün morları…

Her ipliği güneşle boyuyor.
Yüreği kımıl kımıl akkor.
Tam ortaya koyuyor.

Yazgısı kara/ çile
Onu da halıya dokuyabilse
Ah bir satabilse

(Tay Dergisi, sayı, 6)

MUAMMER HACIOĞLU 1945-1992

BİR
DOKUMA
İŞÇİSİNİN
TÜRKÜSÜDÜR

karanlığın içine gömülmüş evimin yamalı camlarına
dizginlerinden kopmuş bir hayvan gibi saldıran rüzgâr
benden ne istiyorsun
benden ne istiyorsun kirli gece
ve siz selvi ağaçları
niçin böyle sallanıp duruyorsunuz
korkunç çığlıklar atarak
başınızı yerden yere vuruyorsunuz

işte savruluyor yırtık gömleğim odamda
söndürdünüz masadaki mumu
ve korkuttunuz
küçücük yatağında
bembeyaz kundağında
bir güvercin gibi yatan oğlumu

birazdan hepiniz susacaksınız
aydınlığın kanı dolacak gecenin damarlarına
birazdan uyanacak sömürünün iğrenç elleri
ve fabrikalar:
alın teri değirmenleri

ben bir dokuma işçisiyim
herkes uyurken çıkacağım evimden
isyanla yakacağım alacakaranlıkta cigaramı
yürüyecek ak duman yaralanmış ciğerime
ve uyku akacak gözlerimden
ipliklerin üstüne

ben bir dokuma işçisiyim
sağılan sütümle büyüyor benim
-banka şubeleri
sanayi siteleri
sağılan sütümle büyüyor varlığı beylerin
ama büyüyen bir şey daha var
bir şey daha var bunu herkes unutuyor
büyüyen öfkemdir ve korkunç sabırsızlığı
beni tunçtan bir heykel gibi ayakta tutuyor.

(Ateş Benzin Emiyor, 1979, P.K. 690 Beyoğlu, Bütün Şiirleri, Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri, 2006)

YALVAÇ URAL 1945

DOKUMACI KIZA TÜRKÜ

Evlerinin önü asmalıdır
Düştüğümüz sevda
Canım
Muskalıdır

Sevdiğim kız
Tevekte üzüm
İki gözüm
Kirtmende çalışır
Başı yazmalıdır

Yüreğimiz gayetin yanık
Gözlerimiz dolu
Yiğit olmanın
Yaklaşır mı oldu yolu

Ey sevda simgesi
Turnalar
Ey dere boylarını seven
Taze söğüt dalları
Bağımızdaki kara asma
Yükseklere yuva yapan
Sığırcık

Ey şeker dağları
Ey keklik düzü
Ey haymana

Bu türkü sizin için
Eğilin dağlarım

Düzlüklerim eğilin
Başınızdan
Gelincikler derilsin
Tezgahlara
İnsin tarağı
Çekilsin çözgü
Dönsün masura

Ve bir türkü dokusun
Sevdiğim
İki gözüm
Kirtmen gülüm
Dokusun sevdamıza

(Sanat Emeği, sayı 5, Temmuz 1978)

HÜSEYİN YURTTAŞ 1946

PAZARYERİ RESİMLERİ

Öyle durmuş

Öyle durmuş ki çuvalların yanında
Kırık bir tomurcuktur başı
Gözlerinde öksüzlere özgü bir acının tortusu

Öyle çökmüş

Öyle çökmüş ki selesinin yanına
Bürgüsü bürülü
Bakıyor umutlar penceresinden
Etli ellerinde bereketin
Ve kır otlarının kokusu

Öyle dalmış

Öyle dalmış ki pazarın şamatasına
Yüzer gibi şarkılar şiirler içinde
Savuruyor içtenliğini

Öyle susmuş

Öyle susmuş ki ağzı bir düğüm
İçinde karlı düzlüklerin ıssızlığı
Kayıyor ağır ağır kayağında düşlerinin
Hangi ağırlıksa çökertmiş omuzlarını
Dayamış onu karanlığın duvarlarına

Öyle gülmüş

Öyle gülmüş ki
Gümüş tepsilerin ışıltısı yüzünde
Sevincini satıyor sanki

Öyle haykırmış

Öyle haykırmış ki
Ağzında ses görünüyor
Şakaklarında kıyamet korkusu, alnında kasırgalar
Ekmek kavgasındaki
Herkes görünüyor

(Çürüme, Dönemeç Yayınları, 1986)

KÜÇÜK İLANLAR'DAN

2. sekreter aranıyor

dolgun ücretle
(dolgun kalçalar
ve bakışında pervasızlık
endamı ince rüzgârlar bırakan
eteklerinde hafif uçuşlar yaratmakta hünerli
elleri kalemlere alışık…)
sekreter aranıyor

3. overlokçu kızlar aranıyor

overlokçu kızlar aranıyor
(ki gecekonduların yokluğuyla gelsinler
ekmeğin aslanın ağzında olduğunu iyi bilsinler
sabah sekiz işbaşı
öğle paydosu yarım saat
uykuyu gözden silsinler)

(Uzunçalar, Dönemeç Yayınları, 1979)

HİDAYET KARAKUŞ 1946

TERZİ

günü akıtır sokak
duvarların kalabalığını duyarım

ince teyellerle biçilir hüzün
çerçevelere sığmaz gençliğim

hangi çağları yaşadım
aklımdan çekip gitmiş bildiklerim
gündüzleri iğneye takar
sulara sararım geceleri

seni hangi toptan kestiler
yüzünde nasırlı ellerin ipek izi
pamuğunda bebelerini
yalnız bırakmış kadınların
yetim uykuları var

genç kızları yörük selamlı
sevgileri mavi dövmeli
çocuklar gül taşır yüreklerinde
babaları avuçlarından öpmüş
gözleri dallar dolusu kuş
çığlıklarını
mendilime işlerim

kuytumda buldum onu
gülüşlerde saklı kalmış
yüksüğümü delmiş acıları
yokluklara sararken ömrümü
bulutlar gibi yumuşak
damarlarıma sızmış

(Kemeraltı Şiirleri, 1982)

NURULLAH CAN 1947

İşçi Kadının Sorgulaması:
İKİNCİ SORU

Ellerim biraz bakımsız
Yüz biraz kavruk
Gövdem biraz akça
Biraz ıssız
Oysa saçlarım ne kadar uzun
Ne kadar yumuşak
Parmaklarım
İşte parmaklarımdaki yüzük
Onlar gülebilsinler diye
Nişanlıyım makinelere
Hep onların sesleri düşümde bile

Öyleyse kimler için
Dışardaki denizler
Yalnız adını duyup
Uzaktan kokladığımız yemişler
Kimin için bu gökyüzü
Bu yeryüzü cenneti
Bu nimetler
Küçükken masallarda dinlerdim
Bizimdir derlerdi kadınlar
Gün olur devran döner
Yalan söylemez masallar

Büyük sözler olmalı daha
Uzaklardan sesleri gelen
Kanla yazılmış destanlar gibi
Ellerimin içinde işte
Açsam avuçlarımı
Sular gibi dökülsün diye
Apak yüzlerinize

(Şiir Güzeldir, 1988)

GÜLSÜM CENGİZ 1949

DOKUMACI KIZIN TÜRKÜSÜ

Bursa'daki fabrikada çıkan yangında boğularak ölen
Ayşe, Sadife, Gülden, Necla ve Sevgi için...

Ben, bir ipek böceğiyim
adım Ayşe;
yaz güneşinin pırıltısını
dut yaprağına sarıp
sabırla koza ören.
Ben, bir örümceğim
adım Arakne;
ışıksız kuytularda gergefim
gece gündüz iplik sağıp
kumaş dokurum tülden.

Ah, ipekböceği boğulur kozasında
örümcek ezilir ayak altında.
Gençliğim solar, yanar bedenim
karanlık atölyelerde.
Ben, dokuma işçisiyim.

-Çözgü atkı mekik
yün ipek keten
gres yağı pamuk iplik
toz ter koku
makine uğultusu
ücret sabır mesai
gece vardiyası
uykusuzluk
yoksulluk-

Döner çark işler mekik
akar iplik parmağımın ucundan
akar kan, akar terim
akar gözlerimdeki ışık
akar gençlik düşlerim
akar sevda, umutlar

siner bir kumaşın desenine
çiçek çiçek yıldız yıldız.

Dokun,
dokun tenindeki ipeğe
pamuklu basmalara
ve duyumsa
akan teri, emeğimi.
Sor kendine;
ne zaman dönüşür ipliğe ipek böceği
iplik nasıl kumaş olur
sarar tenini?
Pamuğu basmaya, keneviri ketene
kim dönüştürür?

-Çözgü atkı mekik
yün ipek keten
gres yağı pamuk iplik
toz ter koku
makine uğultusu
ücret mesai sabır
uykusuzluk
yoksulluk.
Neden, neden?-

Döner çark işler mekik
akar iplik parmağımın ucundan
akar kan, akar terim
akar gözlerimdeki ışık
akar gençlik düşlerim,
akar sevda, büyür umut,
yanımdaki tezgahta
işleyen ellerin sıcaklığında,
değişir makinemin türküsü.
-çözgü atkı mekik
sendika hak direniş,
çözgü atkı mekik
umut mücadele özgürlük-

ve güneş desenleri dokunur şimdi
yepyeni tezgahlarda...

–Aralık 2005–
(Evrensel Kültür dergisi, Mart 2006)

TİMUÇİN ÖZYÜREKLİ 1950

SAÇLARI KINALI KADININ ACISI

kimsin bilmem tanımam aşina değilim yüzüne
bir gazetede gördüm acıyla haykıran gözlerini
düştü aklıma girdaplar yaratarak akan sular
düştü aklıma çocuklar ki yalınayaktırlar
ve yüreğime kan çıkaran darbelerle
vurdu açlık korkusu, işsizlik
hamursuz kupkuru kaldı ekmek tekneleri
pirinçsiz, şekersiz, yağsız kilerler
midenin açlıktan sancılanmasına ne denir?

ansızın renkli gazetelerde can alan ilanlar
çarşaf gibi yayınlanan isim listeleri
işten çıkarmalar.
oysa dün makina başındaydın
ipliğin, üzümün, yağın başındaydın
üretiyordun dudağında memleket türküleri
gözlerinde sünnetsiz bebeğinin gülüşü
özlemin sevginin can verenine ne denir?

ateş çemberlerinden nasıl geçtin?
ekmeğini pençelerinle kopar bırakma
günler sırtlan günleri, acımasız yıkım günleri
acının yürek burkanına ne denir?
ne denir solgun yüzlüm bileklerindeki çeliğe?
işte yazdım gözyaşlarımla gecekondumuzun duvarına:
-emekçinin emekçiye sunduğu güldür hayat…

(Merhaba Yaşamak, Dayanışma Yayınları, 1993)

MÜSLİM ÇELİK 1952

DEMİRİNE ÇUVAL GEÇİRİLMİŞ İKİ TEKERLEKLİ ÇEKÇEKİMLE

kör sabah, şiir
kim bilir yaşadığımı
soluğum çivit.
        külle ovulmuş kanatlarım
kelebek ordan oraya
        Kağıthane, Suriçi, Horhor
göğüslerim morsalkımlar, karıştırma ayininde
        sarkıyor çöp bidonlarına
        Benden önce almışlar, o'nu bile
        kuşlar da geçmiyor!
-Sudur dudaklarımda kanat çırpan imge

(Şiirden Dergisi)

SELMA AĞABEYOĞLU 1952-2009

ATEŞİ GÖRDÜM

"Bursa'da işçi kız kardeşlerime"

derken ateşi gördüm
ateş ki utançtı, ateş ki lanetli
o işçi kızın gözlerinde

anne sesine, güneşin uzağına
uzandım, ellerim kan
uzandım soluk soluğa
ah! benim kız kardeşlerim
alevden taç… saçlarında

derken devleşen direnci gördüm
bakışlarınız masum, bakışlarınız ki
onurlu… acısını tarihe gömdüm

orada bir gül açıyor
bir gül ki ateşler suya adak
kızıldır rengi, kavgaya kilitli
bırakalım anlatsın kendini
bilincin o soylu duruşuyla
susmak yasaktır, zulmün karşısında...

(Evrensel Kültür dergisi, Mart 2006)

KEMAL YALÇIN 1952

BİR AVUÇLUK ÖMÜR

İlk ben girdim bu fabrikada işe
Türkiye'den gelenlerin içinde.
Ağır işdi,
Pis işdi,
Yetmiş kiloluk demirleri kaldırdım
Tezgahların üstüne.

"Erkek gibi güçlüsün!"
"Erkek gibi çalışıyorsun!"
diye överdi beni Meister,
dikilip dikilip başıma.
Güler geçerdim, yüzüne bile bakmadan.

Önce parmağımı kaptırdım,
Çelik dişlerine makinanın.
Düştü parmağımın yarısı
demir tozlarının içine.
Bulamadım acıların dilini!...

Mık demeden çalıştım yıllarca.
Çalıştım, hasretleri basarak yüreğime.
Çalıştım, ezilmişliğimi atarak içime,
Çalıştım, boş vererek gönül işlerine!...

Önce saçlarımın rengini,
    sonra güzelliğimi,
        sonra sağlığımı
            alıp götürdü akar bandlar…
Baharını bile göremeden
yazı gelip geçti ömrümün.
Ve sonra,
on iki yıldan sonra,
ilk beni attırdı

yüzü bile kızarmadan
beni en çok öven Meister!

Şimdi emekli bir işçiyim.
Anılarımla yaşarım yaşlılar yurdunda.
Ne dikili bir ağacım var orada,
Ne de bir karış toprağım burada…

Adımı sorarsan;
Orada da çıkmış göçmene,
burada da…
Fakat sarılırım şimdi dört elle
Ömrümün erken geçmiş sonbaharına,
Olmamak için
Dönüşsüz bir ülkenin göçmeni!...

–28.3.1990, Bochum–

(Petrol-İş Dergisi, Ocak 1992, sayı 88.
Sürgün Gülleri, Pencere Yayınları, 2000)

ŞÜKRÜ ERBAŞ 1953

ÇALIŞAN BİR ANNENİN SABAHI

Küçük Pınar'a hüzünle

Suda halkalar gibi yayıldı
Günboyu yüreğimde yüzü
Ve sözü kulaklarımda kızımın
Üzgün bir gülümsemeyle
Ayrılırken sabah
Söylediği…

- Sen benim akşam sefamsın
Biliyor musun anne…
Güneşle birlikte biten bahçelerde
Böyle her sabah, her sabah yeniden
Yitirip rengini sessizce
Sevincini bir düş gibi gecelerde
Bitecek korkusuyla yaşadığım…

(Aykırı Yaşamak, Everest Yayınları, 2004)

YAŞAR MİRAÇ 1953

EKMEK VE GÜL TÜRKÜLERİ
UNUTMA BENİ

izmir'li işçi kız
unutma beni
işsiz günlerinde
tanıdın beni

kırmızı çatkınla
dolaştığın gün
kalabalıklarda
görmüştüm seni

izmir'li gülüm
unutma beni
belki uzaklarda
boylanır sevgi

konuştuk baş başa
gülüştük senle
oynadık toydan
gececiklerle

izmir'li işçi kız
unutma beni
gözlerindeki
gülüş adına

ellerindeki
ince incelik
dudaklarındaki
türkü adına

erik dalıncaydın
unutma beni
balık belinceydin
unutma beni

izmir'li işçi kız
yüreğim serin
yüreğim ılık
ışıklı senle

düşündüm taşındım
kurtulamadım
bir şey yapamamak
bocalamaktan

öyle delisiye
koşup durmadım
eskiden olduğum
gibi ardından

deniz kıyılara
suya inmedim
yakın tepelere
vurup çıkmadım

izmir'li gelincik
unutma beni
gerçi senin için
çıldıramadım

fakat inan gülüm
senle konuşmak
nasıl sevindirdi
hoş tuttu beni

izmir'li işçi kız
boynunda küçük
minicik kırmızı
ışıyan yıldız

nasıl yakışıyor
inceliğine
nasıl ışıkları
beni kendine

çekip duruveriyor
gözaklarımdan
izmir'li arkadaş
yüreklerinden

geceyarıları
gecekondular
gölgeli sokaklar
geçip durmak zor

izmir'li karanfil
unutma beni
bu şiirde seni
anlatmak çok zor

izmir'li işçi kız
unutma beni
bu şiirin adı
bu gülün adı

unutma beni
unutma beni

(Sanat Emeği, sayı 13, Mart 1979)

İDRİS ATMACA 1954

BEKLERİM

sakın geç kalma emi
fabrika çıkışında bekle beni

tara saçlarını
usunda kara gözlerim
sabırsız ellerinde
bir atkı bir çözgü

fabrika çıkışında bekle beni
sakın geç kalma emi

(Seyir, Gerçek Sanat Yayınları, 1994)

ARİFE KALENDER 1954

KATİNA'NIN MAKASI

Katina'nın cam buharına çizdiği kuş
takılmış ağlara desenlerde ötemez

istasyon yanındaki ahşap ev
sallanır tren düdükleriyle kaç defa
duvarda rahmetli baba resmi
oynar çivisinde çatılır kaş
yerlere düşer ara sıra

anası bir ölümden dul kalmış
gömlek diker fabrika işçilerine
ev titrerken iğneye iplik geçiremez
yaka bedene geniş, kol ene kısa

Katina'nın yolu gitmelere yakın
denedi kaç kez
basma elbisesinde gülüştü papatyalar
rayların ışıltısına koştu
hızlı vagonlara yetişemez

düşleri bol, aah hayaller uzun
O kız bu geçitlerden geçemez

uyku ütüler kırışığını yaşamın
yoksulluk biter rüyada, süslü fayton
koşumlu atlarıyla sevince doğru
O kalaylı özlemlerin kapısında

uyanınca buruşur sabah
iş ve nem kokularıyla yorgun
süvariler yok, atlar gitmiş
susmuş taş plakların şarkısı
marşandizden hamileymiş

Katina'nın kör makası
özlemlerini biçemez

(Kadın Burcu, Hera Şiir, 2001, Toplu Şiirler, İlya Yayınları, 2011)

AYDIN ÖZTÜRK 1955

ÇAĞLASU

daha kuşlar uyanmadan, bir kent varoşu
rüzgârda titrer kondular, nemli bir oda
derin gözlerini zorla açar, soğuk sabaha
dolmuş kuyruğunda, ayakta uyur çağlasu

ay çağlasu, deli balım
konduların esmer gülü
çeyiz sandığına kilitli
bütün gençliği

gürler motor, işler çarklar, kumaş kıvrılır
çağlasu dalgın, düşlerinde o esmer çocuk
daha dokunmamış ellerini, bir dişli kapar
sargılar içinde resmi küçük bir haber

–temmuz 99, bahçeşehir dönüşü–

(Şehriban, Berfin Yayınları, 2000)

RUHAN MAVRUK 1956

ÇÖP TOPLAYAN KADININ ELLERİ

yumunca perdelerini evler
ayaklarında mağaralar
kederli bir yağmurla gelir

deniz köpürür
döver kıyılarını

düşleri dökülür ellerine
ilk karla vurulmuş
kurumuş nehirler
damar damar elleri

savurur baragan'ın dikenlerini rüzgâr
yüzündeki çizgilerden
kentin çöplüklerine

elleri uzak tarlalar
haşhaş tohumları
dumanı tüten yalnızlık
köy yollarında

elleri meyro ana, olga benario
kibritçi kızlar grevi

söyleyin söyleyin
balta girmedik yüreğime
son kuşlar düşmeyecek alnımızdan

toledo ölmeyecek değil mi

(Yaba Dergisi)

LEYLA'DAN BERİ

ellerim ekmek dağıttı serçelere, yorgunum
gözlerim telörgü leyladan beri

patolojiden bir oğlumun raporunu alıyorum
ve son kırıntılarını döküyorum beynimin
diğerinin okul taksitlerine
yalnızlığıma diş geçirerek büyüyor kent

unutmalıyım
ben anne, ya ben diyerek eteklerimi çekiştiren
imgeleri unutmalıyım
başka kuşlar da var şimdi
anlar ve anlamlar biçip giydireyim diye
kara tahtaların önünde bekleşen
onlar benden de tutsak
çünkü üniversitelerde mason rüzgârları,
çünkü güneşi tutmuş gibi el yakıyor
umuda ve ıhlamura gücü yeten maaşla
bir Graham Bell, Edison ya da Pasteur olmak

sana söz şıvgın yüreğim, yaralı yağmurum
köknarı yaşatan toprak
ayakta öleceğim son soluğumu
son gülün dudaklarına bırakarak
ama tuzdağlarına sıkışmış kervanlar kadar yorgunum

kırık bir tekerle bir orman sürür gibi
anne ve şair olmak

(Leyla'dan Beri, Gerçek Sanat Yayınları, 1998)

İLHAN BÜYÜKCEBECİ 1957

DAR DOKUMANIN İNCELİKLERİ

Bir bir kopuyor tezgâhta alt makaralar
Geldikçe topuzlar, gözden kaçmış pürüzler
İri düğümler takılıyor kapaklı iğnelere
Dönüp dönüp ayrıntılara takılıyor sevgiler
Gururun paslanmayan yüzüne

Nedendir makinalarla anlaşmak
Daha kolay seninle anlaşmaktan?
Her an sökülüp dokunuyor yeni baştan
Kırgınlığın süzülen kırlangıçları
Makinalar uysal makinalar kararlı
Cumadan cumaya yirmi-elli motor yağı
Oysa benim bileklerimde bukağı
Bileklerimde sabrın prangası…

Yorgun motor kokusu yayılıyor her yana
Dişliler gıcırtıyla dönüyor durmadan
Güce dönüşüyor eksantrikler bilyalar
Bırakmıyor verimini almadan
Üretim başlayıp sürüyor tezgâhta
Kolların inip çıkışı, en duyarlı ayarlar
Merdanelerin arasından süzülüyor sandıklara
Gönül emeği ipek saçaklar

Gözleri uyku dolu gece vardiyasında
Gençliğini dokumakta
Gecekondulu zayıf çocuk
Çabuk dürmeye çalışıyor topları
Elli metresi bir top: beş yüz metre her ‘‘posta’’
Küçük acemi elleriyle ilk defa
Çekinerek çatık kaşlı ustasından

Oysa şimdi beyaz düşlerdedir güzellik uykuları
Beyaz çarşaflara gömülü gecelerde
Sızlayan parmaklarına kan oturmuş acı

Boş sefertaslarıyla biterken vardiya
Bir başkası başlıyor isteksiz zamanlarda

(Yakın Güz, Karşı Yayınlar, 1999)

OĞUZ ÖZDEM 1959

GÜNDÜZSÜZ
GECESİZ

gündüz
memelerine geçer sertliği demirin
çelik bilye gibi ışıldar
aşınmış elleri
ojesiz

gece
çıkrığında kara sürmeli umutların
sigara ter ve alkol kokulu
bir patenttir her öpücük
döl tutar
işliksiz

yarı ölüm
yarı dirim
parlar tornada zaman
gündüzsüz
gecesiz

(Bir Oyundu Ölüm, 1988)

ALİ MUSTAFA 1959

EMEKLE YAŞIT

emekle yaşıt bir imece bu
ekin veriliyor derinlere
yürekte boy veriyor uçlar
insanla yaşıt bir sevda bu

günden geceye eklenirler
toprak elleri toprak yürekleri
toprakla yoğrulmuş hamur ömürleri

delikanlılar kızlar gelinler
yoksulca günler ardında
örtünürler ortak bir hüznü
sarındıkları diken taş toprak
çöker üzerlerine azar azar

tütünün ağısını balca
fındığın zifirini gülce
çayın rengini narca
taşırlar imece günlerine
emekleri yıldızlarca çok
yüzlerinde sevinç izleri yok

fadime, asiye, dursun, gülizar
fındık dallarında
tütün damarlarında
çay yapraklarında
kalır yoksullukları kâr

(Çağdaş Yangınlar, Cem Yayınevi, 1992)

TAMER ABUŞOĞLU 1961

HALI TEZGAHLARINDA

benim soluksuz ufuklarımı dokur
halı tezgahlarında
ilmik ilmik
bir zeytin dalı diriliğinde
gepgenç kızlar
benim kara kaşlarımı
kahverengi gözlerimi
yüzyıllardan yolunup gelme
unutmayarak mahzunluğunu
bakışlarımın
benim saçlarımı dokur
dalga dalga
duygularımı, düşüncelerimi
dörtduvar arasında
sevdalarımı sevdalarına katarak
beni dokur
halı tezgahlarında
bir zeytin dalı diriliğinde
gepegenç kızlar
ülkemin çileli coğrafyasında

(Yağmur Güneş ve Toprak, Işık Yayınları, 1987)

NİHAT KUMSER 1966

BİR İŞÇİ KIZIN İÇ ÇEKİŞLERİ

Sıcacık yatakları terkettik güzelim
yaşımızın sabahında
Bıraktık ardımızda pembe düşlerini yaşamın
Daha onbeşinde onaltısında
Dişlilerine takıldık iplik fabrikasının

İplik fabrikası yıkımıydı umutların
Kıyım kıyım kıyımıydı ilkyaz akşamlarının
Bir kelepçeydi ki sevgiye susamışlığa vurulmuş
Özgürlüğe yarına vurulmuş

Bir kelepçeydi ki dostlar
Kanıma vurulmuş

(Gerçek Sanat Dergisi, Şubat 1987, Yaşamdır Tuz ve Yosun, 1989)

7. BÖLÜM

"DOĞURAN BİR KADINA DİRENÇ"

Sennur Sezer'in şiir adının başlık olduğu bu bölümde, toplumda kendine biçilen rolleri sorgulayıp karşı çıkan, özgürleşmek için mücadele eden; düşünceleri nedeniyle hapsedilen, gözaltında kaybedilen, öldürülen oğullarının-kızlarının-eşlerinin-kardeşlerinin yaşamlarının izini süren ve bu süreçte değişip dönüşen kadınları betimleyen şiirlere yer verilmiştir. Bu bölümdeki şiirlerde değişen kadın yüzlerine ve haksızlıklara karşı çıkıp baş kaldıran kadın yaşamlarına tanıklık edilmektedir.

Kadınlara yönelik önyargı ve aşağılama sözlerine isyan duygusunu işleyen ilk şairlerden biri Mihri Hatun'dur. Divanının girişindeki Değersiz Mihri'nin Yakarışları şiirinde "Elinden iş gelen, becerikli bir kadın/ Beceriksiz bin erkekten yeğdir;" der.

Çağdaş şiir birikimimiz içinde, kadınların durumunu sorgulayan, kadın-erkek eşitliğini savunan ilk dizelere Tevfik Fikret'in Kız Kardeşin İçin ve Bir Kız Mektebi İçin şiirlerinde rastlıyoruz. Ziya Gökalp de kadınların erkeklerle eşit olması ve çalışma yaşamında yerlerini almaları gerektiğini ifade eden dizeler yazmıştır.

Şükufe Nihal (1896-1973), 1930'da yayınlanan Gayya adlı kitabındaki Duymayan Kadına adlı şiirinde, yaşadığı dönemde, ülkede yaşanan yoksulluğa ve acılara karşı duyarsız olan kadınları eleştirir. Kadınları toplumun sorunlarına, sokaklarda can veren çocuklara karşı duyarlı olmaya çağırır.

"Topla eteklerini yerlere sürünmesin,
Rüzgâra cilvelenen tülleri görünmesin,
Köşede kar içinde can veren çocuklar var…

Süzülerek çıkarken bir barın kapısından,
Haberin yok yurdumun eleminden, yasından…
Köşede kar içinde can veren çocuklar var…
...
Tahammülüm yok artık çiçeklere, tüllere,
Yükselme gururunla, indir başını yere,
Köşede kar içinde can veren çocuklar var…"

Kadınların eşleri için direnmesi, eşlerinin düşüncelerini paylaşması, birlikte mücadeleye atılmasına tanıklığın ilk örneklerini Nâzım Hikmet şiirinde görürüz. Memleketimden İnsan Manzaraları kitabındaki Şubenin Bahçesinde, Karıma Mektup, Ayşe'nin Mektupları bölümlerinde yaşamın çeşitli alanlarından mahpus yakını kadınlarla karşılaşırız. Bu kadınlardan biri de Memleketimden İnsan Manzaraları'nda anlattığı siyasi tutuklu Mahkum Melahat'tır. Kadınlar Koğuşu, Berlin Mektubu da bu konuda yazdığı şiirlerden bazılarıdır.

Bu bölümde örneklediğimiz şiirlerin dışında birçok şairin şiirlerinde yaşam için verilen mücadeleye katılan; hapisteki eşini, oğlunu yalnız bırakmayan, onların yaşamları için mücadele ederken değişip dönüşen kadın resimlerine rastlanır. Şair, şiir adı ve dize alıntılarıyla bu şiirleri de belirtmeye çalıştık.

Rıfat Ilgaz, Uzak Değil kitabındaki Ziyaret Günü Notları-5'te hapisteki kocasını ziyarete giden tütün işçisi Şevkiye'nin durumuna tanıklık eder.

"Ters yüzüne çevirdiler kapıdan
Tütündeki Şevkiye'yi
Sarılacaktı kocasının boynuna
Çok şeyleri vardı anlatacak
Şimdi düşünüyor kara kara
'İhtilattan men' de ne demek
Gitti havaya gündelik

Bir de gelip görmemek"

Vedat Türkali, ünlü İstanbul şiirindeki özlem yüklü dizelerinde İstanbul'u türlü halleriyle tanımlarken, şiirin son bölümünde devrimci mücadele içindeki kadınlardan birini anlatır bize:

"Bir kadın yoldaş tanırdım
Bir arkadaş karısı
Hasta ciğerlerinin taşıdığı çelimsiz kemikli omuzları
Ve hüzünlü çehresiyle bebelerini seyrederdi
Cellatlara emir verildiği gün haramilerin sarayında

Gebeliğinin dokuzuncu ayında
Aç kurtların varoşlara saldırdığı
Tipili bir gece yarısı
Sırtında çok uzak bir köyden indirdi
Otuzbeş kiloluk sırrımızı
Zafer kanlı zafer kıpkırmızı"

Muzaffer Arabul'un İğri Tahtalar adlı kitabındaki Yiğit Oğlum şiiri kadın emeğine, doğurganlığına ve üretkenliğine bir güzelleme gibidir. Oğlunu kadın hakları konusunda saygılı olması ve bu uğurda mücadele etmesi için göreve çağırır şair:

"Bir kadın hakkı ne demek?
Tarhanayı yapar yazdan,
Naneyi, kekiği kurutur,
Çapadan döner karanlıkta,
Çorbanı pişirir,
Bir duman tüter yorgunluğuna,
İçini ısıtır.
…
Yünü eğirir, çorabı örer,
Her şeyini yamar, iliğini bile,
Gelir yanına uzanır ılık ılık.

Bir kadın hakkı ne demek?
Seni dünyaya getirir,
Seni eyler, sana arka olur,
Kadına, una saygı gerek.
...
Bir kadın hakkı ne demek?
Seni erkek bilir, gücü bilir,
Benim yiğit oğlum,
Ananı, bacını, eşini, kızını,
Karanlıkta koma,
Aydınlığa çıkar göreyim seni."

Can Yücel Maaile adlı kitabındaki Güler'e başlıklı şiirinde eşine olan sevgisini saygısını dile getirirken kadın ve erkek eşitliğini de duyumsatır dizelerin arasında:

"Biz senle
Bir çorba tabağı yarım kalmış
Kızılcık tarhana tabağı içinde
İki kaşık gibiyiz
Sevgilim ekmeğim benim
Öpüp öpüp de başıma koyduğum."

Hasan Hüseyin, Kelepçemin Karasında Ak Güvercin kitabındaki Bir Günün Dökümü ve bu bölümde örneklediğimiz öteki şiirlerde; kendisi cezaevindeyken görüşe gelen, ona temiz gömlek, köfte getiren; kitapların aydınlığını, yaşamı savunma mücadelesini kendisiyle paylaşan eşini, yaşam yoldaşını anlatır. Bu şiirlerde anlatılan kadın karakteri, kendi eşiyle birlikte öteki siyasi tutsak eşlerini de simgelemektedir.

Muazzez Menemencioğlu'nun şiirlerinden seslenen, bilinçli bir kadındır. Şair; iki cinsin birlikte mücadele etmesine duyduğu özlemi Süreç adlı şiirindeki şu dizelerle dışa vurur: "Önceleri ben evde sen dışarda/ ardından el ele üretimde/ toplu direnişlerde ve her yerde/ güzelliğin yol gösterici yüreğimde/ de ki emek sömürüsüz tutkumdu." Kadın güçlüdür, doğurgandır; çünkü yarınları taşır içinde. Şair, "Umuda Durmak" şiirinin sonunda bu umudu şu dizelerle dışa vurur:

"Kadınlar büsbütün bilir
bu yöntemidir doğumun
devrimler gibi
önce sancı çekilir
sonra kana belenir eller
sonra beklenen gelir.

Ölüme bir oyundur çocukların doğumu"

İsmet Kemal Karadayı, Kadın Özgürlük Çağ ve Ölüm Üzerine Şiirler adlı kitabındaki 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü şiirinde şu dizeleri yazar:

"Emek'leri ekmek yapan sizlersiniz,
Öpülesi, hüner dolu ellerle.
'Köle, yarım, mal' onlar! o 'köhne'ler inanın!

'Niçin, nasıl?', sorsunlar, söylersiniz.
Us, 'hak'kınızı tanır yediveren güllerle.
Eksiği 'etek' yapılamaz 'saçı kısa'nın!"

Fethi Savaşçı, Can Yoldaşıma adlı şiirinde eşine seslendiği; "Bisiklete binen Alman kadınlarının rahatlığını bir bilsen/ Erkek kadın eşitliğini nasıl da biliyorlar/ Çalışmanın alın terinin esenliğini/ Bilinçli olarak duyuyorlar duyuruyorlar" dizelerinden anlaşıldığı gibi bütün kadınlar için böyle bir yaşam özlediğini duyumsatır.

Gülten Akın'ın 12 Eylül 1980 darbesinden sonra oğlu siyasi tutsak olarak hapsedilir, idamla yargılanır. Bu süreçte yazdığı birçok şiirde bir tutuklu anası olmanın acısını dışa vurur. O dönemde yazdığı bu şiirlerde, kendisi gibi olan anaların duygularını ifade eder, onların da acı ve özlemlerine ses olur; Ağıtlar ve Türküler kitabındaki Bunalan Ozan İlahisi, Sardunya, Alaz Toruna Ninni, Acılar İçin İlahi, Artro İlahi, Demirle Pas Arasında İlahi, Bir İnce Kara Küçük Oğlana İlahi, Eller İlahisi, Ötekilerin Anası; Uzak Bir Kıyıda kitabındaki Oğ-

lunu Soran Kadının Şiiri, Nahit Hanım; yeni şiirleri arasındaki Güz, Kendine Benzer Metin Göktepe'nin Annesi özellikle bu duyarlılıkla yazılmış şiirlerdir. Bu şiirlerde oğlu tutukevinde bulunan bir ananın acılarını, özlemlerini yoğun olarak dışa vurmuştur, yetkin ozan söyleyişiyle. Beş yıldır tutukevinde bulunan oğlunun geçip giden yıllarına yazıklanır öteki gençlerinkiyle birlikte. Yine de umudunu yitirmez. "Demirle Pas Arasında İlahi" şiirinde dışa vurur hüznünü ve içinde büyüttüğü umudu.

Kemal Özer, yazdığı birçok şiirde oğulları öldürülen analara ses olmuştur. Oğulları Öldürülen Analar kitabındaki Öyle Kalsın, Oğlu Kim Vurduya Giden Ananın Söylediği, Oğlu Canına Kıyan Ananın Söylediği, Acının Çalar Saati, Oğlu İp Altında Bekleyen Ananın Söylediği, Oğlu Sivas'ta Yakılan Ananın Söylediği, Bir Ses Olmak, Oğullarımız Savaşmasın Diyen Analaın Söylediği, Göçük Kapısında Bekleşen Analaın Söylediği, Çoğul Ana şiirleri bunlardan bazılarıdır. Şairin, yoğun bir duyarlılıkla yazdığı bu şiirlerde, yitirdiği oğluna yazıklanan, ağıt yakan analar yoktur yalnızca; onun mücadelesini anladığını ve onun mücadelesinde ses olmak, yer almak istediğini söyleyen kadınlar da vardır.

Aydın Hatipoğlu, Çömçe Gelin kitabına ad olan şiirini, doğup yetiştiği Urfa yöresindeki yağmur isteyen insanların söylediği "Çömçe gelin nar ister/ Tarlaya yağmur ister/ Ver allahım ver/ Yağmur ile sel" tekerlemesinden yola çıkarak yazmıştır. Bu sözler, kadın tanrıçaların bereketi simgelediği dönemlerden kalma bir ritueli de akla getirir. Bu şiirdeki "Şimdi bir yumruk gibidir çömçe gelin/ Bin yıllık yazgıyı bozmak için sıkılmış" dizeleriyle de yazgısına başkaldıran kadınlara gönderme yapılmaktadır.

Kemal Burkay Dersim adlı kitabındaki Hey Kızıl Mantolu Kız şiirinde kadın özgürlüğüne duyduğu özlemi şu dizelerle belirtir:

"Sen sosyalist bir şarkı gibisin
Heyy kızıl mantolu kız
Sevdiklerim uzaklarda kaldı
Yaşanmıyor dostsuz, düşmansız
Gözlerimden belli mi yabancılığım
Hey kızıl mantolu kız"

Ahmet Uysal Türkan Saylan'a adadığı Sevdiğimiz Kadınlar şiirinde şu dizeleri yazar:

"evleri kuşatılmıştır,
her biri ayrı çıkmaz sokaktadır,
kül altında saklarlar,
kor dudaklarını.

adları öte yüzyıla kalır. "

Ataol Behramoğlu'nun şiirinde gelişen, özgürleşmeye doğru adımlar atan kadınlar vardır. Dünya sorunlarına kafa yoran, kendine güvenen, erkeğiyle sevişme

ediminin dışında birliktelikler kuran… Bir Gün Mutlaka şiirindeki şu dizelerle anlatır onlardan birini: "Sevgilim on sekizinde bir kız, yürüyoruz bulvarda, sandviç yiyoruz, dünyadan konuşuyoruz"

Sennur Sezer'in şiirlerinde eşi, oğlu öldürülmüş kadınların, kendileri öldürülmüş kadınların acılarına tanıklığın yanısıra, kadınların dirençli sesi vardır. Doğum sancısı ve acıları çeken bir kadınla toplumsal yaşamın sancılarını özdeşleştirir ve dirençli olmak gerektiğini vurgular. Eşine seslendiği şiirde de direncin yanısıra aydınların toplumuna karşı sorumluluğunu anımsatır. Doğuran Bir Kadına Direnç, Vurulan Arkadaşın Eşine, Notlar V bu şiirlerden bazılarıdır.

Özgür Coşkun, Biz Yaşamayı Kavga Belledik kitabındaki Çiçekliyorsunuz Davamızı şiirinde kadınlara şu dizelerle seslenir:

"Ey Anadolumun doğurgan anaları
Kiminiz tarlada
Gece vardiyalarında kiminiz
Nice acılarla doğurup büyüttüğünüz
çocuklarınız adına
Kırışan alnınızı morarttılar
Ağaran saçlarınızı yoldular da
Yine de sır vermediniz namussuzlara"

Zerrin Taşpınar Asi Bir İmge kitabındaki Üç Kız Bir Ana başlıklı şiirinde; annenin korku ve önyargılarına karşı koyan bir kıza ses olur. Şiir şu dizelerle sona erer:

"Annem, bir yazgıya boyun eğer gibi eğdi başını

kızları karışıp kalabalığın arasına
her göçüğün altından sağ salim
hiçbiri kötü yola düşmeden
korkulan olmadan yani
yani dul bir kadının evhamlarını yıkayarak
hiçbiri telef olup gitmedi annemin sözlüğünde

biri yasak bir şiire imzasını attı yalnızca…"

Gülsüm Cengiz, Mayısta Üzgün Gönlüm, Akdeniz'in Rengi Mavi kitaplarındaki şiirlerinde düşünceleri nedeniyle hapsedilen, gözaltına alınan, öldürülen ya da idama mahkum edilenlerin analarını, eşlerini anlatan şiirler yazmıştır. Sevdiklerinin yaşamı için kapıları çalmaktan vazgeçmeyen, direnen, bu mücadele sırasında değişip dönüşen kadınları anlatmıştır. Mayısta Üzgün Gönlüm kitabındaki Oğlunu Bekleyen Anne, Oğlundan Haber Alamayan Ananın Söylediği, Kapılarda Bir Ana; Akdeniz'in Rengi Mavi kitabındaki Sürgündür Sevdamız da, Bir Mahkumun Karısının Söylediği, Oğlu İdama Mahkum Annenin Savcıya Söylediği bunlardan bazılarıdır. Fadime Göktepe'ye adanan Geride Kalan An-

neye Şiir, gözaltında dövülerek öldürülen gazeteci Metin Göktepe'nin ağzından yazılmış ve bu annelerin kapıların önünde sevdiklerinin yaşamı için direnmeleri anlatılmıştır.

Metin Cengiz, Bir Tufan Sonrası kitabındaki Dünyayı Öğrenirken şiirinde, kendisi tutukevindeyken oğlunu büyüten eşini anlatır. "Uzun bir yola benzetiyor beni oğlum/ Anasını toprağa/ Ben uzakta hapishanede yatmışım/ Anası yürümeyi öğretmiş ona."

Ersin Ergün, Kaybana Şiirler adlı kitabındaki Yürüdüler Sarsarak Parmaklıkları adlı şiiri Didar Şensoy'a adamış. Şiir, Didar Şensoy'un ölümüne duyulan acının yanısıra, onun ve yakınlarının yaşamları için sokaklara çıkan kadınların mücadelesini anlatır.

"yürüdü bir ana sıcaklığıyla yıllardır
yürüdü elleri insan hakları yanarak
yürüdü çığlıklarımızı sımsıkı kuşanarak
tutkun ve ağır adımlarla kilitlerin ve bulutların üstüne
dayan deme
dayan deme bana yüreğim
bu defalık aksın büyük gözyaşları

3
yürüdüler tutkunlukları ve sevgileriyle
yürüdüler
gözbebeklerine asarak
özgürlük isteyen çığlıkları
yürüdüler sımsıkı sarsarak demir parmaklıkları
yürüdüler elleri insan hakları
gözlerimizin
ellerimizin
ve kucaklayışımızın sahipleri
yürüdüler"

Soysal Ekinci (1954-1994) Biri Yitik İki Ülke adlı kitabındaki Anaları Öldürülen Oğullara Türkü şiirini -Didar Abla'ya- sunusuyla yayınlar. Şiir Didar Şensoy'un kimliğinde oğulları, kızları, eşleri, kardeşleri için mücadele eden kadınlara bir güzelleme niteliğindedir:

"şimdi o
çocuklarımıza aşk adını verenlerden biridir
yeri
oğulları için düşen çığ yürekli anaların yeridir
yukarı
daha yukarı alınlarınız
düşen analarımız için yükselsin bayrağımız

...
o sabah söyledi son sözlerini
herkes saçını onun gibi bağladı
ne zaman ki bulandı bulut gözleri
isyan çağladı duyguların duvarları
...
(Biz anaysak onlara, biz kardeşsek onlarla; yan gelip yatmak yakışmaz.
Şimdi depreşmeli zamanıdır, analık duygularımızın en kahredici anıdır!
Sonra bakışmaz güle güle umut taşıyan gözlerimiz görüşlerde…)
...
zulmün onun payına düşen son saldırısında
ben de oradaydım
dayanamadım
ininde kızdırılan bir aslan gibi kaldırıp kendimi
insan avcılarının yüzüne çaldım
ne de olsa linç demlerine daha önce alışmıştım
kor göğsüne bastırarak yorgun başımı
ALDIRMA BUNLAR OLACAKTI dedi
o anda ben o anda ben o anda ben
o anda ben küçücük bir kardeştim
ağlarken yüzünü ablasının eteğine gömen

yukarı
daha yukarı alınlarımız
kar altında karabuğday tohumlarınca yatan
bütün ölülerimiz gibi şimdi o
savurup dumanını doğrulan karlı dağlarımız gibi
gün doğmadan salınan vekârlı ağlarımız gibi
yüreğimizin bin parçalı örsünde dövülen Divriği demiri gibi
ayak sesleri çınlıyor
oğullarına umut getirmek için
elinde file,
dolaşırken bir peri gibi ak elbisesiyle
onun peşinde kıvrılıyor sokaklar
gelip bizimle süresiz açlıklara yatıyor
yokluğun sofrasını yüreğinin TUNA selinde yıkarak
ve çıkarak öfkenin çok basamaklı merdivenlerini
kaç zemheridir bir çığ gibi biriktirdiği kendini
insan avcılarının suratına fırlatıyor
ve iniyor AY'dan önce
karanlığa kibrit çakan bir PLAZA DE MAYO ANASI gibi
yüzümüzün yitik denizlerine dökülen su başlarına

yukarı, daha yukarı alınlarınız
düşen analarımız için yükselsin bayrağımız"

Aydın Öztürk, Cumartesi Anneleri adlı kitabındaki Emine Ana Ağlıyor; Suna Aras, Susmanın Adı Vurmaktır şiirlerinde, yaşamın değişik alanlarından kadınların mücadele ve tepkilerini dışa vururlar. Işıl Ergin, İpe Bakamayan Ananın Feryadıdır adlı şiirde oğlu idama mahkum edilen bir annenin duyumsadığı acı ve öfkeyi anlatır. Nevzat Çelik, Sevgili Yoldaş Kurbağalar kitabındaki Lamia adlı şiirinde politika ve şiire ilgi duyan kadına şu dizelerle seslenir:

"bir gün söylemedin sevdiğini
birine rastlamadım kolunda
biraz politika konuştuk biraz şiir
nedenini hiç soramadım lamia"

Ayşe Hülya Özzümrüt, 1980'den sonra girdiği tutukevinde yazdığı şiirlerini 1987'de Döğüşenler Konuşacak adlı kitapta toplamış. Kitabında, toplumsal mücadeleyi yücelten şiirlerinin yanısıra gençlerin tutukevlerine konmasına, öldürülmesine, toplumdaki öteki çarpıklıklara karşı duyduğu tepkiyi, dışarıdaki yaşama duyduğu özlemi dile getiren şiirler yer alır. Öyle bir Bahar ki adlı şiirinin bir bölümünde, özgürlüğe, dışarıda olmaya duyduğu özlemi şu dizelerle dışa vurur: "Şimdi şeftali çiçekleri açmak üzeredir/ ılık bir rüzgârı soluyordur İstanbul/ bahar akşamüstlerine rıhtımlarda/ özgürlüğe, hasrete/ uğrunda ölünene/ pembe pembe vurunca/ deli olmaz mı gönül/ isyan lavları kaynamaz mı yürekte..."

MİHRİ HATUN (1460?-1512'den sonra)

"TAZARRU'NAME-İ MİHRİ-İ HAKİRE'DEN" DEĞERSİZ MİHRİ'NİN YAKARIŞLARI'NDAN

Çünkü kadınlar eksik akıllı olur derler.
Her sözlerini özürlü görmek uygundur.

Ancak Mihri duacınızın inancı,
Akıllı ve olgun kişilerin sözleri gibidir:

Elinden iş gelen, becerikli bir kadın
Beceriksiz bin erkekten yeğdir;

Anlayış gücü olan bir kadın da
Anlayışsız bin erkekten (iyidir).

Günümüz diliyle söyleyen: Sennur Sezer

(Türk Safo'su Mihri Hatun, Sennur Sezer, Kapı Yayınları, 2005
Divan Şiirinden Seçmeler, Haz: Sennur Sezer-Adnan Özyalçıner, Morpa Kültür Yayınları, 2007)

ÂŞIK HALİL (18. yüzyıl)

YİNE NEFR(-İ) ÂM OLDU UZUN SAÇLILAR

Yine nefr(-i) âm oldu uzun saçlılar
Arkası fer(a)celi koynu taşlılar
Yüzleri yaşmaklı yaprak başlılar
Vurun arslanlarım erlik sizdedir

Nisâ tâifesi bayrağın açtı
Gümrük ağaları görünce kaçtı
Nice çukadarlar duvardan aştı
Vurun arslanlarım soyluk sizdedir

Kimi elde salak omuzda sopa
Yardımcınız olsun yaradan Hudâ
Sırmakeş Hanı'nda bir camlı oda
Kırın arslanlarım mertlik sizdedir

Okkayla terazi kalktı pazardan
Bezirgânlar gelmez oldu dışarıdan
Gayri din ü imân gitti kibardan
Vurun arslanlarım beylik sizdedir

Hatt-ı şerif geldi Sultan Selim'den
Hiç bilmez mi Bursalının hâlinden
Hemen duâ size Âşık Halil'den
Vurun arslanlarım day(ı)lık sizdedir

(Türk Halk Şiiri cilt 1, Haz: Asım Bezirci, Say Yayınları, 1993)

NÂZIM HİKMET 1902-1963

KARIMA MEKTUP

33-11-11
Bursa
Hapisane

Bir tanem!
Son mektubunda:
"Başım sızlıyor
yüreğim sersem!"
diyorsun.

"Seni asarlarsa
seni kaybedersem,"
diyorsun,
"yaşayamam!"

Yaşarsın, karıcığım,
kara bir duman gibi dağılır hatıram rüzgârda;
yaşarsın, kalbimin kızıl saçlı bacısı,
en fazla bir yıl sürer
yirminci asırlılarda
ölüm acısı.

Ölüm
bir ipte sallanan bir ölü.
Bu ölüme bir türlü
razı olmuyor gönlüm.

Fakat
emin ol ki, sevgili,
zavallı bir çingenenin
kıllı, siyah bir örümceğe benzeyen eli
geçirecekse eğer
ipi boğazıma,
mavi gözlerinde korkuyu görmek için

boşuna bakacaklar
Nâzım'a!

Ben,
alacakaranlığında son sabahımın
dostlarımı ve seni göreceğim,
ve yalnız
yarı kalmış bir şarkının acısını
toprağa götüreceğim…

Karım benim!
İyi yürekli,
altın renkli,
gözleri baldan tatlı arım benim;
ne diye yazdım sana
istendiğini idamımın,
daha dava ilk adımında
ve bir şalgam gibi koparmıyorlar
kellesini adamın.

Haydi bunlara boş ver.
Bunlar uzak bir ihtimal.
Paran varsa eğer
bana fanila bir don al,
tuttu bacağımın siyatik ağrısı.
Ve unutma ki
daima iyi şeyler düşünmeli
bir mahpusun karısı.

(Nâzım Hikmet Şiirler, Portreler, Yapı Kredi Yayınları, 2002)

BERLİN MEKTUBU

1
Berlin günlük güneşlik.
8 Mart 1963
Bayramın kutlu olsun kadınım.
Unuttum telefonda söylemeyi bu sabah,
sesini duydum mu dünyayı unutuyorum.
Nice nice bayramlara güzelim.

–8 Mart 1963, Berlin–
(Nâzım Hikmet, Şiirler, Yapı Kredi Yayınları, 2002)

NAİL V. ÇAKIRHAN 1910-2008

KADIN TELAKKİSİ

Kimi der ki kadın;
Uzun kış gecelerinde,
Serip* bir döşek gibi
Yatmak içindir.

Kimi der ki kadın;
Yeşil bir harman yerinde,
Dokuz zilli bir köçek gibi
Oynatmak içindir.

Kimi der ki, hamur yoğurur.
Kimi der ki, çocuk doğurur.

Her ağızdan bir söz:
Kimi der ki, ilk göz
ağrım.
Kimi der ki, onunla dolu bağrım.

Kimi der ki, bunca yıldır yaşıyorum
ayalimdir.
Kimi der ki, boynumda taşıyorum
vebalimdir.

Ne bu,
ne şu.
Ne öyle,
ne böyle.
Ne döşek,
ne köçek.
Ne ayal,
ne vebal.

O benim;
Kollarım, bacaklarım, dudaklarım,
ve başımdır…
Yavrum, anam, öz kardeşim, karım,
Hayat arkadaşımdır.

(Haftalık Resimli Ay, Ocak 1931, sayı 9
Daha Çok Onlar Yaşamalıydı, Scala Yayıncılık, 1999)

* Resimli Ay'da "çekip bir döşek gibi" olarak geçiyor.
Son mısra "Kavga yoldaşımdır" olacakken, kanuni sakıncadan dolayı, Nâzım Hikmet'in önerisiyle " Hayat arkadaşımdır" şekliyle basılmıştır.)

MELİH CEVDET ANDAY 1915-2002

BELLEROPHON'UN KIZGINLIĞI VE LİKYALI KADINLAR

Değer miydi bunca kızgınlığa,
Gidip ayağa kaldırmaya denizi,
Tüm toprak tuza boğulsun da,
Kurusun zeytinli Likya?
Ve dalgaların, başta kanatlı at,
Görünce köpüre köpüre geldiğini,
Kıyıya yürüdü Likyalı kadınlar,
Konuşmadan aralarında,
Kaldırdılar uzun eteklerini,
Dalgalara gösterdiler tüylü, kabarık
Yerlerini çırılçıplak.
Sallanır tüy ve saç rüzgârda…
Utandı deniz, durdu önce,
Sonra ağır ağır geriledi.

(Toplu Şiirler, Everest Yayınları, 2008)

İSMET KÜR 1916

DÖRT ÇENBER

Dört çenber var
Kalın ve dar
Dört çenber
Eğer
Bu dört çenberi amansız
Bir düşman gibi dört yanınızda hissetmiyorsanız
Bahtiyarsınız... Bahtiyar…
Beni her yandan sıkan dört amansız çenber var

Birincisinin üstünde "ben" yazıyor "ben", "kendim"
Başım dim.-
Dikten bile
Benimle
"– Sen zavallı bir esirsin!" diye eğlenen
ben:
İkincisi: Ataların günahını kandan kana taşıyan,
Bana, en istemediklerini aşılayan
Aile çenberi
Üçüncüsü: Cemiyet...
Bütün arzulara set
çeken toplu hayat...
Dördüncüsü tabiat...
İnsanı
Yani
Başında bir sürü imkân varken,
İmkânsızlıktan delirten
en
müstebit hükümdar
Beni her yandan sıkan dört amansız çenber var...
Bu çenberleri kırmak,
"Hürrüm!" diye haykırmak,
Hudutsuz, mutlak bir hürriyete kavuşmak istiyorum.

(99. Kat Şiirleri, Everest Yayınları, 2005)

ATTİLÂ İLHAN 1925-2005

SANA NE YAPTILAR

o sabah mı çıkmıştın bir gün önce mi
bir bıçağın ağzında yürür gibiydin
demirlerin soğukluğu soluk dudaklarında
gözlerinde karanlığı dar hücrelerin
seni görür görmez özgürlüğümden utandım
söyle ne içersin çay mı kahve mi
çok değişmişsin birden tanıyamadım

saçların uzundu omuzlarına akardı
gönlümüz şenlenirdi sarışınlığından
onlar mı kestiler sen mi kısalttın
gülerdin içimize aylar doğardı
görünmez dağların arkasından
eski gülümsemeni beyhude aradım
o sabah mı çıkmıştın bir gün önce mi
çok değişmişsin birden tanıyamadım

bir çay içer misin yoksa kahve mi
kibritim yok demek cıgaraya başladın
ellerin de titriyor bir şeyin mi var
–böyle bir kız değildin sen eskiden
sana ne yaptılar sana ne yaptılar

kirpiklerin ıslanıyor durup dururken
o sabah mı çıkmıştın bir gün önce mi
çok değişmişsin birden tanıyamadım

(Attilâ İlhan Seti, İş Bankası Kültür Yayınları, 2006)

MEHMET BAŞARAN 1926

VIII- HATUN BİRSEN'LE BİZ

Merhaba Pir Sultan Karacaoğlan Yunus
Altın başakları Anadolu'nun
Merhaba Kant Montaigne Goethe
Yiğit aydınlanmacıları dünyanın

Ağzımızda Kübele Ana'nın memeleri
Yamaçta kızaran üzümler
Ruhi Su'yu Beethoven'i dinliyoruz
Hatun Birsen'le biz
Biraz Ferhat biraz Şirin'iz
Dağları deliyor
Suları taşırıyor aşkımız

Bir kilimse yaşam
Ala bir nakıştım
O kilimde ben
Ceylanköy kırlarından

Bir imeceyse yaşam
Yüreklerimizde aşkın nisanı
El eleydik o imecede
Hatun Birsen'le biz

Merhaba İzmirli Homeros Baba
İşte bizim İlyada'mız
Bitti kuşatmalar yağmalar
Bir dal uzattı her eve
Yaprağı güzel zeytin ağacı

Bak halay çekiyor omuz omuza
Aşil Hektor Pir Sultan
Karacaoğlan Köroğlu Yunus
Mutluluğu gülümsüyor Helena
Bir yeni hasat Anadolu'da

(Pir Sultan Ölür Ölür Dirilir, Evrensel Basım Yayın, 2009)

ŞÜKRAN KURDAKUL 1927-2004

SEVİNÇ'E AĞIT YERİNE

Son defa nerede gördüm kimbilir
Belki Şevki'yi götürdüğümüz zaman…
İlk defa nerede gördüm kimbilir,
Sürgünler, hapislikler geçti aradan…

Son defa nerede konuştu kimbilir
Elinde hangi kitap hangi dergi vardı…
İlk defa nerede konuştu kimbilir
Yüreğiyle Toroslu, sesiyle Adanalı.

Son defa ne düşündü kimbilir
Yuvarlanır giderken acıların bittiği yere,
İlk defa ne düşündü kimbilir,
Bakıp bakıp, adını seslenenlere.

(Bir Yürekten, Bir Yaşamdan, Toplu Şiirler 3, Evrensel Basım Yayın, 2001)

HASAN HÜSEYİN 1927-1984

GÖZLERİNİN HALLERİ

sabahın ilk ışıklarında görmüştüm senin gözlerini
akşam güneşinin gülkurusunda senin gözlerini
uysal bir bebek gibi bırakınca kendini kollarıma
görmüştüm senin gözlerini
şiirlerimi okurken görmüştüm geç saatlerinde gecenin
büyük bir kitaba başbaşa iğildiğimizde görmüştüm
senin gözlerini
ama ilk görüyordum
parmaklıklar arkasından bana bakan gözlerini

belki yorgun
gene de ışıltılı
belki üzgün
gene de yiğit
belki durgun
gene de kızgın ve umutlu
parmaklıklar arkasından bana bakan gözlerin

(Kelepçemin Karasında Bir Ak Güvercin, Bilgi Yayınevi, 1984)

SEVGİ DÖNENCESİ

bana köfte ve elma getirmiş
kucağı çocuklu bir kadın
-öyle diyor gardiyan-

bu kadınla bu çocuk
karda
kışta
ayazda
yuvaları ellenmiş serçeler gibi
dönüp duruyorlar çevremde

ne gelebiliyorlar yanıma
ne de uzanıp
    öpebiliyorum gözyaşlarını
bir sevgi dönencesinde
        bir kadın
            bir çocuk

(Kelepçemin Karasında Bir Ak Güvercin, Bilgi Yayınevi, 1984)

NEYİM OLURSUN?

ellerinle biçip dikip yolladığın o külrengi gömleği
    koklayıp sıktım göğsümde
        ve geçirdim sırtıma
sağlı sollu iki de cep
hem de kapaklı
    sağdakinde sigaram ve defterim
    soldakinde mektupların

dikenlitel yumağına serçeler konmuş
     mendil kadar günışığı
         çırpınıp durur
            tellerde
tadına doyamadım köftenin
kirletmeğe korkuyorum mendili
bir de beklemiyor musun beni dışarda
sen benim gayrı neyim olursun?

(Kelepçemin Karasında Bir Ak Güvercin, Bilgi Yayınevi, 1984)

BERİN TAŞAN 1928

KORKU

Acı bir fren sesi duymayayım, korkuyorum
Sen akşamları geç çıkıyorsun,
Yorgun oluyorsun.
Kar sulu sepkene çevirmesin, korkuyorum
Sen bir kez zatürre geçirmiştin, koşamıyorsun.
Her cumartesi pazar
O aşağılık rejisörler, prodüktörler
Seni bir yerlere götüremiyorum.
Beni vitrinlere doğru çekme, biliyorsun
O çocuk arabaları, resimler, bebekler.

Her akşam kapımın zili üstünde elim
Çalsam, çalmasam
Dün böyleydi, önceki gün böyle
Daha önce böyle.
Ne var ki sen durmadan
En ucuz, en cana yakın basmalardan
Örtüler, perdeler biçiyorsun
Saksıdaki toprak senin, gül senin
Sonra sabahları bir kalkışın
Bir işe başlayışın var ki
Direnme bu, umutlanma bu, aşk bu diyorum
Bir şeyden korkmuyorum.

–1958–

(Şahdamarından; Seçilmiş Şiirler, Toplum Yayınevi, 2001)

MUAZZEZ MENEMENCİOĞLU 1929

SÜREÇ

Önce beynim vardı, önce gözlerim
Seni gördüm düşündüm.
Güzelliğin güneş beynimde
Yürüdü yüreğime orda durdu barındı
De ki barış, de ki sevgi tutkumdu.

Önceleri ben evde sen dışarda
Ardından elele üretimde
Toplu direnişlerde ve her yerde
Güzelliğin yol gösterici yüreğimde
De ki emek sömürüsüz tutkumdu.

(Gözlerimde Atlar Koşuyor, Gerçek Sanat Yayınları, 1992)

ÖMER NİDA 1929-2004

ABLALARIMIZ

Bir Suat Derviş ablamız vardı
bir de Sabiha ablamız olacak
kaç ablamız vardı unuttuk
Halide abla
Yıldız abla
Sevinç abla
dün vapurda gördüm hepsini
akıp giden mavi sularda
biraz solgundu yüzleri.

Biliyoruz bu dünya kimseye kalmaz
birer birer gideceğiz besbelli
yeller esecek yerimizde
ayıplamasın bizi torunlarımız
hoş gelip sefa getirsinler
onlar da ablalarını sevsinler

–1990–

(Dikenler de Okşanır, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1996)

GÜLTEN AKIN 1933

DEMİRLE PAS ARASINDA İLAHİ

Nergisle güz gülü arasında
Beş yıldır beş uzun yıldır
Yağmurla kar arasında
Beş yıldır beş uzun yıldır
Ayazla çiğ arasında
Demirle pas arasında
Seyran'la Mamak
Beş yıldır beş uzun yıldır

Tanıyorum sesini demirin
Açılan sürgünün itilen kapının
Eldeki omuzdakinin
Aman dinlemez sesini
Beş yıldır beş uzun yıldır

Birisi bir söğüt dikse
Gölgesi basardı evlerin içini
Bir salkım söğüttü baktım büyüttüm
Yüreğimin toprağında hasreti

Beş yıldır beş uzun yıldır
Sesin örselenmiş duruşun tetikte
Bizim için seçilip ayrılmış
İpte kurutulmuş sözcüklerle
Yalnız öyle sözcüklerle
Konuşuruz, konuşmak denirse

Ne bir kıvrım, ne renk, ne sıcak bir hece
-Nasılsın
-İyiyim
Beş yıldır beş uzun yıldır

Desemdi
Koçağım bir tanem evimin direği
Sakladım, duyarlar, istemem
Baktım ki sesim buruşmuş

Gelir bir gün gelir bir gün
Bir gün siler parlatırım
"Bilirim
Susmayacak kalb-i viranımdaki kuş"

(İlahiler, Belge Yayıncılık, 1984)

OĞLUNU SORAN KADININ ŞİİRİ

-İsayı çarmıha gerdilerdi
sonrası Platus ellerini yıkadı-
ellerini yıkadın yıkamıştın
bitmiş aşağıdaki genç adama ait
bütün işler
kameralar beyanatlar basın bültenleri
işkence yoğun sürdüydü

o askıyı kuran, o akımı veren
elbet sen değildin
sen yalnız gözlerini kapadın
ellerini yıkadın sen
sonra bana uzattın biraz sıkıntıyla
unvanın büyüdü kutlandın ödüllendin

her şey sorulduydu, herkes şunu sustu:
sonra o ellerle nasıl
okşadın kızını
nasıl şiir yazdın

(Varlık, Şubat '98, 1999 Şiir Coğrafyası)

GÜNGÖR GENÇAY 1934-2012

KİBRİTİN UCUNDAKİ YANGIN*

Kıpır kıpır tomurları baharın
Karakışlarda gizleniyor
Üşümüş gecelerin sıcak insanı
Işıtıp bir grev gününü daha
Doğacak güne yaslanıyor

Ayşe'dir tüm kadınlarının adı
Necmiye ya da Hatça
Şimdi aynı oktavda büyüyen sesleriyle
Grev türküleri şenleniyor

Sözleri çiçeğidir bir ağacın
Yürekleri koruyucu yapraklar
Bir sevdanın çeperinde dolanıp
Birbirine kitleniyor

Yarına ve bin yıl ötelere
Söylenecek sözleri var.
Kibritin ucunda ateş
Ateşin yandığı yer Malazlar
Malazlar'da her doğan günle birlikte
Geleceğin türküsü söyleniyor.

(Yaşam Çavlanında, Gerçek Sanat Yayınları, 2005)

* Malazlar Grevi'ni ziyaret 19 Mart 1999

KEMAL ÖZER 1935-2009

YİĞİT BİR GENÇ KIZIN TABUTU ÖNÜNDE

25 Temmuz 1973

nasıl sıralarsa bir ölünün ardından
yaşarken sahip olduğu şeyleri halkım
ben de sıralıyorum tabutu önünde
daha yeni durmuş gencecik bir yüreğin

diyorum bir cetveli vardı şafaklarını çizen
yalnız yapıların değil kavgaların da

bir gönyesi vardı dengede değilse
nasıl ezdiğini gösteren yaşamın

bir pergeli vardı ucunun biri emekte
öbürüyle belirleyen başka değerleri

mümkünken bütün bunları kullanıp
mimarı olmak yeni yabancılaşmaların
inandırıp bir şey yapamayacağına kendini
mümkünken omuz vermek kurulu düzene

baktı tarihe gerçeği kavradı gördü onurlu yaşamak
savaşmak demektir ezilmiş insanların yanında

sırt çevirdi bencil kaygıların ve acıların tümüne
aldı kavgada yerini sıradan bir er olarak

(Bütün Şiirleri, Yaşadığımız Günlerin Şiirleri, Yordam Kitapları, 2000)

OĞLU KİMVURDUYA GİDENİN SÖYLEDİĞİ

Nerden bilirim o güne yazıldığını
bizim orada haftada bir pazar kurulur
tuttum elinden Ahmet'imin, gittim pazara
dört boğaz doymak ister, tencere kaynayacak

nerden bilirim bana değil ona yazıldığını
ilkokul iki'de daha, dokuz yaşında
kızı evde bıraktım onu aldım, yardımı dokunur
fabrika greve gitmiş, gözcü duruyor babası
her işe yetemiyorum kadın başıma
nerden bilirim yazısının kara yazıldığını

İkimiz el ele dolaşıyoruz pazarı
bir de şuna bakalım, şunun fiyatını soralım
şu kadarcık parayla dört boğaz doyacak kolay mı
en ucuz nerde bulursam ordan alırım
birden silah sesleriyle ortalık karıştı
n'oldu anlayamadım, kaçışan kaçışana
ben de oğlumu çekip kaçmaya çalıştım
eli elimden kaydı, Ahmet'im yere yığıldı
yüzünü görünce n'oldu anlayamadım
görünce sol gözünde o kanlı karanlığı

Dediler yine faşistlerin baskını
korku salarak geçtiler, ateş ederek sağa sola
dediler terzi Nevzat bu kez kurbanları
bir kurşun da değmiş benim oğluma
o şimdi hastanede ben karakoldayım
ilkokul iki'de daha, dokuz yaşında
nerden bilirim tetikte kimin parmağı
siz bana değil ben size sormalıyım
dediler iki kez kan verdik, ama kurtulamadı

Yeryüzü nasıl daraldı, soluksuz kaldım
iki kolum düşüverdi iki yanıma
başka neyim vardı ki bir oğlan bir kız
bir salkım umut, bir tutam sabır
ölüm şimdi onları da çok gördü bana
kimi tanık tutar, nedeni nerde ararım
bu acıya bu yürek nasıl dayanır
ben şimdi koydukları vakit toprağa
oğlumun yüzüne nasıl bakarım

Bu yazıyı silip de yeniden yazmalıyım

(Oğulları Öldürülen Analar, Yordam Kitapları, 1995)

ACININ ÇALAR SAATİ

Nasıl unuturum
günlerden çarşambaydı
nasıl unuturum
yedisiydi aralık ayının
nasıl unuturum
akşamleyin yedi suları
ölümün saati
oğlum için çaldı.

Nasıl unuturum
o anda dünya
ayaklarımın altından kaydı
ve ben yuvarlandım
bir ısırgan tarlasının ortasına,
bir alev
ilerleyerek derimin üzerinden
yüreğime doğru aktı,
sönmesin diye bu yangın
tutmaya çalıştım gözyaşlarımı,
sonra bir rüzgâra tutunarak
hınçla kaldırdım başımı
ve dedim:

Durdurmak gerekir
güneşin doğmasını
Dönmesin artık dünya!

Günlerden çarşambaydı
-nasıl unuturum-
yedisiydi aralık ayının
-nasıl unuturum-
akşamleyin yedi suları
oğlumun ölümünden bana
bir alev
bir rüzgâr
ve bir çalar saat kaldı.

Yedi sularında her akşam
duyuyorum bir kez daha
o saatin çaldığını,
her hafta çarşamba günü
duyuyorum o alevin
yüreğimde kıvranışını,
her ayın yedisinde
o rüzgâra tutunup
dikiliyorum karşısına
bir kez daha sessizliğin
ve diyorum:

Durdurmak gerekir
güneşin doğmasını!
Dönmesin artık dünya!

Ve yedisi gelince aralık ayının
bir acı daha ekleniyor
ölüm acısının yanına,
yedisi gelince aralık ayının
gözlerim dolu, boynum eğik
sesleniyorum anısına:

Seni toprağa vereli
bir yıl daha geçti işte,
ne güneşi durdurabildim
ne de dünyanın dönmesini,
bir şey yapamadım
anmaktan ve ağlamaktan başka,
oğlum bağışla beni!

(Oğulları Öldürülen Analar, Yordam Kitapları, 1995)

EMİNE ERBAŞ 1935

AŞK ÜRETİR KENDİNİ

8 Mart Dünya Kadınlar Günü için

Ne kadar uzaklaşırsa/
uzaklaşsın aşk bizden

yüreğimizde/
kocaman bir ay taşırız biz
dünyayı titreten

Karanlık bir suç gibi
yürüse de üstümüze
gökyüzü eğilir biz geçeriz
anam çoktan çimlemiştir yolu
şiir bizim dilimiz
susmuş görünsek de
böyledir bu

(İstanbul Annem, Gerçek Sanat Yayınları, 2003)

ÖZDEMİR İNCE 1936

ÜLKER SALI GÜNÜ GELECEK

Ülker salı günü gelecek
Kitaplar dergiler temiz çamaşırlar
Ülker salı günü gelecek
Yüzünde güneş, bitimsiz ilkyaz
Deniz ve yeşillik getirecek.

Bugün pazar yurdumun hapishanesinde
Yarın pazartesi, sonra salı
Salı günü Ülker gelecek.

Salı'ya Ülker gelecek
Ülker dağların üstü
Ülker'in gözleri yeşil
Ama gölge ve güneşte değişir.

Geçip gelecek zeytinlerin, otların arasından
Eli dağlara denizlere bulutlara değmiş
Saçlarının dibinde buruk reçine kokusu
Duracak demir parmaklıkların gerisinde
Bir yenilmezlik gülü halinde
Salı'ya Ülker gelecek

Bugün pazar, hapisanede ve dışarda
Hapisanede pazar: kum dolu gözler
Dışarda pazar: denizin üstü, atardamar
Ülker pazarı onurla karşılayacak
Düşünerek denizleşmesini bir coşkun ırmağın
Oğlum didikleyecek, tozunu atacak
Ülker salı'ya gelecek.

Salı günü Ülker gelecek

–1971–
(Toplu Şiirler, Kırmızı Yayınları, 2010)

TÜRKAN İLDENİZ 1938

HAVVA'DAN BERİ

İster ya ister elbet sana sulta kurmaklar
Öyle görmek alışkanlığı binler yıl önceden
Kuytu mağaralarda daha post giyinirken
Ta o zamanların diktası bu zamana

Papirüsler, parşömenler, tabletler
META derse sana ben hep isyankar
Bu ne bencil bir tanıtım, ne sakat bir empoze
Bin yıllar boyu süregelen...
Gerdek öncesi baba, sonrası koca uyruğunda
Dahasına elim varmaz mı ola... kalem uygar, sahi çağ uygar..!
Tutsak pazarlarından başlık parasına.

Daraltır soluğumu hatta tapınaklarında kederin
Yetmişiki ayrı kadın, yetmişiki aynı adam
Diyelim bir çarpı çizmek alnına senin
Çamaşır, bulaşık, ev tozu, dört duvardan
Belirir RADYUM bir o kadar olur
Belirir hemen KARTACA HALATLARI... saçlarından
Ve o mermiler ki omuzda taşınan.

Kadın, kadın bilmem ki nasıl duyurmalı seni sana
Sen dur ben geçeyim yarışmasında
Varlığın her şeye başlangıç, yani nasıl yeterli
Ama HAVVA KIZLARI neden habersiz kendinden
Oysa sizdiniz, gözlerim kapalı gördüm sizi
Hep birlikte elele bütün engelleri aşarken.

(Havva Çıkmazı, Ece Yayınları, 1967)

METİN DEMİRTAŞ 1938

YÜZ

Metin Göktepe'nin annesinin yüzü
Morardı acıdan

Bizim yüzümüzse
Öfkeden ve utançtan

Onların yüzü ne kızarıyor, ne bozarıyor
Nasipleri yok çünkü insanlıktan

(Damar, Nisan '98, Şiir Coğrafyası, 1999)

SERGENDE BİR KİTAP

Sergende bir kitap:
"Boşuna mı çiğnedik?"
Bir özeleştiriyi de sezdirir gibi,
Hüzünlü bir soru imi,
Hüzünlü bir fotoğraf.

Nice fırtınalardan sonra,
Durgun, durulmuş.
Bir kadın, bir anne,
Namuslu bir insan yüzü:
Sade, içten, onurlu.

Saçlarının alnına düşen bölümünde
Bir tutam kırağı.
Bildiğim kadarıyla doğuştan:
İlk tanıdığım yıllarda,
Cezayir'e uğurlarken de vardı:

Boynunda ip, ipe asılı tahta.
Tahtada adı yazılı.
İki nokta üst üstü koyup adının sonuna
Şunlar da yazılmalı:
İncelik, özveri, yiğitlik, dayanışma.
İlk sözcükleri
Yurtsever, devrimci bir insan olmanın.

Bugün bir yurtsama gibi anımsanan
Karartılmış ışıkları hayatın.

–1995, Antalya–

(Hazırol Kalbim, Toplu Şiirler, Can Yayınları, 2004, Evrensel Kültür dergisi)

AHMET UYSAL 1938-2011

KADINLARIMIZ VE ŞİİR

Bir gelincik tarlası gibi
Taksim'e doğru yürüyorlarsa,
Şiirler yazabilirim onlar için,
Aşka dair olmasa da.

İşte Liceli şu kız,
Yüreğim asi vurdu görünce
Anadolu köylerine benzeyen yüzünü
Unutamam ömrümce.

O ki, az önce gelmiş Bursa'dan
Yorgun, öfkeli ve mağrur;
Haykırışı evrensel,
Kadınlığı doğuludur.

Ayşe'dir belki çoklarının adı,
Nebahat'tır, Fatma'dır, Güllü'dür.
Gözlerine bakınca onların
Yüreğin derinlikleri görünür.

Ne zaman böyle yürüse
Nilgün, bir nehir akar gibidir;
Sömürge ülkemizin bağrında o
Güneşli bir dünyaya gebedir.

Onlardır yaratan belgilerimizi
Alanlarda ve fabrikalarda,
Yalnız onlar adına yazılmalıdır
Aşkın da şiiri yazılacaksa.

(Sanat Emeği, sayı 30, Ağustos 1980)

ERGİN GÜNÇE 1938-1983

BİR TEMMUZ GELİNİ TOPRAĞA VERİLDİ BUGÜN

Derilerime kazmış, müzelerime kaldırmışımdır
Benim El Kitabım ve Sürelerim olan gencölümler, yorgun günler
Susmuş aklım, öfkelerim işlek türküsü olarak mühürlüdür,
yorgun günler
İçimde bir erkek, bir kadın söylenerek ağlar, yorgun günler
Toprağa verilirken kınasız kuzum, mor gelinim, yorgun günler
Alnında somurtkan Temmuz çiçekleri okunuyor, yorgun günler
Kırışıyor kâğıtlar, bir T cetveli, bir gönye kırılmıştır, yorgun
günler
Çok yorgun günler, elimi şakağıma koyuyorum ve
düşünmüyorum
Ortaya ağıtlar koymalıyım, çünkü sızlıyorum, yorgun günler
Taşlara kazımış olduğum günler, müzelerim, yorgun günler

(Türkiye Kadar Bir Çiçek, Bütün Şiirleri, Can Yayınları, 1988)

ATTİLA AŞUT 1939

MENEKŞELİ ACILAR

Özen'e

Bir kadın… karda kışta
Yürüyordu gizli düşte
Bir yakada açık görüş
Öbür yaka direnişte.

Bir kadın… düşleri karabasan
Çıkıyor merdivenlerinden acının
Çok ince bir hüznü menekşeliyor
Soğuk gölgesinde darağacının.

Bir kadın… yaşamın terkisinde
Ardı sıra doludizgin atlılar
Ceylanlar gezinir gözlerinde
Heybesinde menekşeli acılar.

–Mamak, Eylül 1983–

Acının Kül Rengi, Serander Yayın, Trabzon, 2001)

SENNUR SEZER 1943

doğuran bir kadına

DİRENÇ

Tırnaklarını etine geçir bağırma
Isır kanat dudaklarını parçala
Bırakma yaşamayı bırakma umudu
Daha çok yok sabaha

Yorulur gövdene inen sancılar
Acılar bıkar
Beklemeyi bil
Başkaldırır gövden başkaldırır
Susar

Önce öleceğim sanacaksın
Direnmen bitsin diye uğraşacak sancın
Gitgide sıklaşacak kamçılar
Sessiz ağlayacaksın

Unutacaksın başın nerde nerde ayakların
Bin kollu bir boşluk beyninde
Dünyadan uzaksın

Kim duyar sesini haykırsan
Gücünü tüketme
Dayan bir sınav bu
Gülümse

(Direnç Şiirleri, Evrensel Basım Yayın, 1995)

VURULAN ARKADAŞIN EŞİNE

Işığı yak bacım
Hava karardı
Çocuklara bu akşam sen masal anlat
Talip başlamıştı yarım kaldı
Yeşeren ağacı geceye inat
Çocuklara bu akşam sen anlat

Sofrayı kur artık
Talip gelmeyecek
Çocukları yatır beklemesinler
Babaların bazan dönemediğini
Bebekliklerinden beri bilirler

Birlikte yürüdünüz yıllardır
Elele kolkola omuzomuza
Yüzünü göremezsin şimdi
Kalabalıkla yürürken ayrı düşülür
O alanın bir ucunda
Sen bir ucunda
Başını dik tut bacım
Alışıksın
Birlikteyiz yürüyoruz yanyana
Yalnızlığın bir asker yalnızlığıdır
Kocaman orduda

Sabah olunca bacım
Türküler gelir:
"Aslan gibiydi
Sözünün eriydi"
Sabah olunca bacım
Acını bilirim
Güneşi seyretmek için
O yok yanında

(Bu Resimde Kimler Var, Çınar Yayınları, 1986)

NOTLAR 5

Ayçe İdil Erkmen'e

Bir ırmak adını taşıyan kız
Zonklayan o yıldızla
Ufkun ucunda
Soruyor bana:
–Uyumadın mı daha!

Batıyor kirpiklerim
Kapandıkça

Işıklar bir bir
Yüreğimin sesi kulaklarımda
-Uyumadın mı daha!

Bir dize borçluyum
Tek bir dize
Temmuz sıcağına
Karşı koyanlara
Ölümün serinliğiyle:
Tek silahıydı hayatı
Yaşamak için silahını fırlattı.

Bir yıldız zonkluyor hâlâ
Adı ırmak bir kızın anısıyla

(İnsancıl, Ekim '97, Şiir Coğrafyası, 1998)

ABDÜLKADİR BULUT 1943-1985

SAMANDAĞLI ANALARDAN DİRENİŞTEKİ İŞÇİLERE

Bugün sevgilimle gezebilirim
Şiir okuyabilirim Nâzım'dan
Çünkü Samandağlı analar
Cephane sevk eder gibi cepheye
Tam üç kamyon dolusu
Patlıcan ve biber göndermişler
Direnişteki maden işçilerine

Bugün türküler okuyabilirim
Patlıcan ve biber gönderen
Anaların adlarına baktım
Biri Rum analardan adalı Eleni
Birisi Ermeni analardan Eşo
Ve bir diğeri Türk anası Asi

Bugün eski bir dostun
Koluna girerek dolaşabilirim
Çünkü Taşeli'nden bir yörük gelini
Çeyiz sandığına sakladığı
Acem dokuması şalını
Grevci işçilere göndermiş
Halaylarda baş çekenlere
Verilmek için

Bugün mektup yazabilirim
Bismil'deki öğretmen Şehmuz'a
Bütün analardan kardeşliğini
Suların dağların ovaların
Yasak bir şiir kitabının
Sayfaları olduklarını
Israrla yazabilirim artık

(Ülkemin Şiir Atlası, E Yayınları, 2010)

MEHRİZAT 1943

DEVRİM KADINLARIM YATIN

Yatın kadınlarım yatın
ıslak mermerlerde yatın çivi döşeklerde yatın
her nasıl bir tutsaklıksa bedenimize vurulan
asıl vuranların satılmışlara tutsaklığıdır bu
gün günden AH alıp aşağılanacağınıza
tüm yoksullar sürünürken cep dolduracağınıza
çağlarca da olsa yatın
siz yattıkça özgürlüğün alevidir gitgide yücelen
siz yattıkça özgürlüktür
her şeyden çok büyüyen ve gerçekleşen
siz yattıkça yıllarınızdır özgürlük savaşı veren

yatın kadınlarım bıkmadan ve sabırla
yattıkça siz birer anıtısınız özgürlüğümüzün
yatın gözlerinizde gök ellerinizde katıksız somun
ve yüreğinizde umutla yatın
yatın kadınlarım ve dayanın
devrim kadınlarım dayanın

Bekleyin kadınlarım bekleyin
nerde nasıl olursa olsun bekleyin
gelecek bir gün elbet o sabahı bekleyin
dövülerek sövülerek lime lime edilerek
tırnaklarınız da sökülse diliniz koparılsa
gözlerinizden assalar tunç duvarlarına zulmün
böğürlerine saplanan hançer olur sizdeki direnç
direnç en büyük yıkımlarıdır zalimlerin
en köklü en derin acılarıdır

Biz dışarıda sizin acınız tutsaklığınızla diriliyoruz
biz dışarıda sizi özleyerek devleşiyoruz
biz dışarıda sizin açtığınız bayrağı tutuyoruz
siz de bekleyin kadınlarım onurla
devrim kadınlarım bekleyin ve direnin

NİHAT BEHRAM 1946

ANACAN YİĞİTLEMELERİ

1
Canımdan can yolundu
Uğuldar anacanım
Dalı diken bürüdü
Filizim darda benim

Oy çakıl da çakıl kuduz dişleri
Körpe canı parçalamak işleri

Canımdan can dürüldü
Sızıldar anacanım
Baharı kan sürüdü
Çiçeğim harda benim

Oy sinsi de sinsi hain güçleri
Aydınlığa tuzak kurmak işleri
Canımdan can budandı
Çağıldar anacanım
Bir sevdaya adandı
Yiğidim sırda benim

Oy civan da civan umut kuşları
Anaların can can açan düşleri

II
Gün doğar günüm olur
Solurum dünüm olur
Birisi benim yavrum
Gerisi gülüm olur

Vay kanlı da kanlı cellat elleri
Cellat ellerinde halkın gülleri
Işığı gözde çağır
Sözünü özde çağır

Yüreğin dağ rüzgârı
Acını közde çağır

Vay çatal da çatal yılan dilleri
Yılan dillerinde halkın gülleri

III
Yavrum benim çağıl çağıl
Sularda ışıldanır
Zulüm ona ölüm değil
Bin canda yankılanır

Oy seni de seni yavru kekliğim
Öcünü hıncıma yemin ettiğim
Tomurcuğum güne durmuş
Dal üstünde hızlanır
Düşmanları pusu kurmuş
Kan içinde gizlenir

Oy seni de seni yavru ceylanım
Ölümlerde gülüşüne kurbanım

IV
Can zulüm bağlarında
En güzel çağlarında
Alevlenmiş kuşum benim
Özgürlük dağlarında

Oy seni de seni yavru kartalım
Rüzgârını doruklarda tutanım

Bir yanım uzaklarda
Bir yanım tuzaklarda
Öfkeyle bilendi acım
Dişlenmiş kucaklarda

Oy seni de seni kanlı bağlarım
Günü gelir hesabını sorarım

–1993–
(Hayatın Şarkısı, Toplu Şiirler, Everest Yayınları, 2004)

AHMET ÖZER 1946

ANNESİN

–gülten akın için–

bir ilahi tadı yalanıyor tenimde
okuduğum şiirlerde gençliğindir soluyan
bir ağızdır
    hüznünü aynalara sır edip döken
seyran'dır
hayatın ihanete karşı duran sayfası.

el yazılarına dökülen harfler
                bir martı olur karadenizin sularında
mektuplarla çoğalan
                sesler dolanır göğsümü

yıllarla savrulan saçlarında
        kimbilir
        kaç alucra
        nice gevaş
            karışmıştır karlı gecelere.

öğretmeni olmuştun sözcüklerin
yüreğine pusu kuran yıllarla
    sayfalardan taşmaktı sevincin.
annesin sen çılgına dönen sokakların
                solgun yüzlerine
                ve geceye karışan ağlamalara
bir ulu çınarsın
            yıldırımları koynunda taşıyan

kaçırılan sözlerle demlenirdi günlerin
son yıldızın sabaha kaldığı saatlerde
    radyoların haberleri verdiği her akşam
    bir kadına rüzgârlar eserdi oğlundan

göğe baksan
bütün yıldızlar dökülebilirdi
bütün mevsimler güze girerdi.

(Gecenin Kanayan Yerinden, Kerem Yayınları, 1987)

AHMET ADA 1947

KİRAZ VAKTİ

8 Mart 2011 Dünya Kadınlar Günü'ne armağan edilmiştir.

anneler anneler yarım kalmış sevinç
patlayan göz, ezilmiş çiçektirler
kırık dökük sözcükleri
ağızlarına kapatılmış, tutsak

kadınlar çocuklar genç kızlar
hey ne susuyorsunuz, yüceliğiniz
geyikleri çoktan geçti
derin duruyor yeryüzünde kökleriniz

göğe baktım durulandım, yanında
durdum başkaldırınızın, sevincinizin,
bir de üzüncünüzün
geçip giderken vakti kirazın

anneler anneler horoz sesleriyle
gün doğarken göğe baktım
derin durdum yanında acınızın

TAHSİN ŞİMŞEK 1948

EYLEM ANALARI

Karanfilleşen güllere

Kanayan ne güller gördüm sokaklarda
Hayvanlığı bile tartışılan
Besili sıpaların ayakları altında
ezilen

Ama *"her seherde bir gül açar"* ülkemde
Mezarlardan ötede büyüyüp hep
Beşiklere yapışmış terli avuçlarda
öpülen

(Geçmişi Kınalı, Ürün Yayınları, 2005)

GÜLSÜM CENGİZ 1949

BİR MAHKUMUN KARISININ SÖYLEDİĞİ

Ne zaman bassam yeşil çimenlere
dolaşsam yağmur altında
birlikte yürüyüşlerimiz gelir aklıma.
Ne zaman çıksam bu kentin varoşlarına
sesini yitirmiş meydanlarından,
fabrika önlerinden geçsem
"bu iş yerinde grev var" yazılı,
yankılanır kulağımda
coşkuyla haykırışlarımız
ve birlikte söylenen türküler;
insan özgür olsun diye
doysun diye çocuklar
ekmeğe, süte, gülmeye.
-Yokluğun kanatır içimi
sevgini özler yüreğim
bedenim ellerini,
dindirir mi içimdeki özlemi
görüş günlerinin kesinliği-

Ne zaman baksam gökyüzüne,
oturup söyleşsek arkadaşlarla
bir yürüyüşe katılsam,
tomurcuklandığını görsem bir çiçeğin,
gelinciklerin rüzgârla dalgalandığını
güzelliğini duyumsarım yaşamın
coşkusunu kavganın.
-Sıcaklığın yayılır içime
gücün eklenir gücüme
uzaklarda olsan da-

Her zaman böyle güçlü olduğumu sanma
benim de olur zor anlarım
geceleri için için ağladığım,

dökülür usul usul toprağa
"aşkın gözyaşları"
şişer gözkapaklarım,
bir umut kıpırtısıdır
yanı başımda andacın.
Kalkıp dolaşırım evin içinde
susturmak için çığlığını tenimin
resmine bakarım, şiir okurum.
-El sallarım bir yıldıza,
avuçiçi pencerenden
sana selam yollarım-

Ben, bir mahkumun karısı
kavgada arkadaşı,
Odysseus'u otuz yıl
nasıl beklediyse Penelope
Truva savaşına gittiğinde
beklerim seni öyle
sabırla ve dirençle.
Göğüs gerip güçlüklere
dinlerim yüreğimin sesini
seni beklerim, seni beklerim.
-Sürer yaşam senden uzakta,
yasaklar ayırır da bizi
birleşiriz kavgada-
Ben bir ucundan tutarım hayatın
sen bir ucundan
yükselir yarınlar ellerimizde.

(Akdeniz'in Rengi Mavi, Evrensel Basım Yayın, 1997)

ARZU K. AYÇİÇEK 1949

ANNELER VE ODALAR

esip sözcüğün şahdamarını
gerdiler sıratı ölülerimize

I
Eskiden hevesti odalar
yeşerir dallanırdık kendi içimizde
söz oynardık kutu kutu… Evcilik
baharlanmış sokaklarda
anneler sarı sabır, usul usul komşuluk
masal kuşlarıydık "daha dün annemizin"
serin yayla çiçeklerinin ışıyan yüzü
nöbet tutardık sevgilere bölüp…
yakın sabahlara sallanırdı yıldızlar
hayat taşırdık ayışığı sızan odalara

II
Kışbahar da bitti, akıp gitti çocukluğumuz
ayrılık oldu odalar ince bir vakte
babaların cepleri pazar, sessizliği cömert…
Aynalarda kavganın esrik yüzü
ve ensemizde bir kuşun kanatsız uçurumu
ağzımızda tadı kaçak avcıların

odaları parka taşımış kimi anneler
uykular kurmuş ağaçtan ağaca
bulutlar gözlerinde asılı
bütün olmuş sanki nesne ve zaman
ömrümüz kelebek ömrü

güz kokulu gurbet oldu odalar
müjdesiz yaşamın yasak vurgunu,
yükledik boynumuza kayıp vebalini
ayrıkotu yolmaya giden annelerin
ellerinde bir demet cumartesi

uyumak, küllenmesi mi bilge bakışların

(Herkesin Bir Uzağı Var, Dünya Kitap, 1998)

SEFA TAŞKIN 1950

BERGAMALI KADINLAR

Deniz aşırı dalgalar
Görünmez gemilerle
Ölüm getiriyor

Poseidon'un yosunlu sakalları
Ürkünç burgaçları New York'un
Zehirli küreklere
Yön gösteriyor

Dağ başları ıssız
Yeryüzünde artık yeni tanrılar

Dev kasalara
Para sayıyorlar
Altın taslarda
Nektar yerine
Yudum yudum
Zehir içiyorlar
İçiriyorlar

Akça köpüklerin sesi
Deli poyraz
Karşılıyor sarı direkli yelkenleri

Ölüm zor olacak anlaşılan

Çamköy meydanı
Koca çınar
O neler gördü
Neler geçirdi
Bilge ihtiyar

Beş parmaklı

Ak damarlı yaprakları
gölge verdi
Hamur elli
Kara yaşmaklı kadınlara

Kendi yatağında akar yaşam
Bereketli tarlalara konar kargalar

Gökdelenlerin gölgeleri
Vuruyor gümüş kayalara

Ağır kirli bulutlar
Çöküyor yorgun omuzlarına
Toprak damların

İri karınlı makinalar
Deşiyor bağrını toprağın

Binyıllık zeytin ağaçları
Soylu kızıl çamlar
Telli söğütler
Ak meşeler
Boynu vurulmuş gelinler gibi
Düşüyor yere

Hava
Zehir havası

Yürek ürkek

İncirler öldü ölecek
Titreşiyor sütlü dalları

Yılanın ağzında
Kuş gibi çığrışıyor kadınlar

Rüzgâr gerek
Tohumların soluğu

Kanyaşlar boyun eğmez
Ayrık otu
Topraktan kolay sökülmez

Zehirli esintiler
Taşıyor
Dikenli telleri
Beli silahlı
Yabancı fedaileri

Çevik sincaplar
Tepeli serçeler
Ağıtçı ağustos böcekleri
Yardıma çağırıyor
Tutsak kelebekleri

Kara ölüm
Yenecek mi
Doğmamış bebekleri

Ayakta durmak zamanı

Kol kola kadınlar
Yürüyorlar

Düşleri yeşil
Gözleri kor

(Evrensel Kültür dergisi, sayı, 85)

BARIŞ PİRHASAN 1951

ÖLÜMSÜZ

Sevinç Özgüner'in kutsal anısına

Küçük bir çocuktum onu götürdüklerinde
Şimdi savaşanların çoğu küçük çocuklardı
Biz tel örgülerin önünde, bakılır okşanırdık
Aklımızda kışlaların uzun yolları kalırdı.

Kapatıldıkları hücreyi gördüm
Aylarca dayak ve işkence altında
Islak taş odalar, karanlık, umutsuz
Parçasıydı artık uykularımın.

Ellerinde filelerle pazara gittiklerini gördüm
İnmeli kocasına portakal götüren kadın
Anamdı benim, gençlik umutlarını
Bölüşür yerdik sofrada

Nasıl anlatsam duydukları heyecanı
"Bizimkiler" derken ışımasını bakışlarının
Bu toprağı nasıl sevdiklerini
Sıyrılıp bir soluk almayı akla getirmeden

Nasıl teşekkür edebilirim
Bize sundukları onur meyvasına
Paslanıp kirlenmedi gençliğimiz
Savaşmayı öğrettiler bana.

Hayatını yavaş yavaş vermeyi bilen
Anacığım, Komünist, yiğit insan
Küskün fotoğrafını gördüm gazetelerde
Ölüm bir öpücük gibi yapıştı dudaklarıma

Andolsun sana hüzünlü kadın
Andolsun sana kanlar içinde yatan
Tel örgülerden okşadığın çocukların
Ölümünü boşa çıkarmayacaklar.

(Sanat Emeği, Sayı 28, Haziran 1980
Tarih Kötüdür İmzasız El Yazıları, Adam Yayınları, 1985)

ÇETİN BOĞA 1951

HAYATIN EN GÜZEL ŞİİRİYDİLER...

Kalbimizin sevinçleşmiş ateşiydiler
Müziğin incecik örülüşlerle
Kanatlanıp çiçek açtığı
Bir ömrün dirliğiydiler

Şiirler söylenirdi alevlenmiş gözlerine
Güzelliğin dipdiri seslenişlerle
Dalgalanıp renk renk yaşandığı
Artık eşit bir dünyanın diliydiler

Sessiz/ doygun sevgiler çizerdi yüzleri
İçtenliğin sımsıcak süzülüşlerle
Işıklanıp öbek öbek çoğaldığı
Tarihin soluksuz bilgesiydiler

Coşkulu umutlar yükseltirdi dostlukları
Gençtiler/ kardeştiler/ sevgiliydiler
Yılların sabırla direnmiş arkadaşı/ sırdaşı
Anaydılar/ kadındılar/ eştiler…

–İstanbul, 1994–

(Derin Acılar, Toplu Şiirler, 1992)

MÜSLİM ÇELİK 1952

DİDAR VE İKİ KALA ÇİÇEĞİ

Kaldı mı itilmedik kapı
aşılmadık omuz üstü
zorlanmadık dağ
yoklanmadık gelin sandığı..
İntihar değil mi
kanlı açıyor yapraklarını çınar
(bataklıkta nergis ağulu)

Deniz geriniyor/ yüzü
uslu bir kuş değil güvercin
sargılarımızı çözüyor yüreğimizin Didar
(zincirlere vurulmuşsa yaşam, sonunda fışkırır korkunçlu)

W
Didar:
Acıyı doğuran
analardan bir ana
ve direniş simgesi olan
eylül sonrasında
...,
Dallarda ilkyaz, yumruk yumruk çiçek
saksılarda sardunya, mücadele

W
iki kala çiçeği:

Dürülmüş yufka biçeminde
ak renkli, ortada soyulmaz muz benzeri
tohumcuk taşıyan (dili belki O'nun)
uzun sapları üstünde hunimsi çiçek

Arılar konar diline
kâğıtlar, üvezler yapışır
yel geçer, yel üzerinden
gençliği ilk sevgiliyi anlatır

Huniyi ters çevirip iyi
başınıza örtün, biz O'yuz işte
huni çiçeği

(İhbarlı Gül, Cem Yayınevi, 1990)

AYTEN MUTLU 1952

VE BAŞLIYOR GÜZELLİĞİM

bu gece
yatağıma oturup saatlerce şiir okudum
Aynur on yıl öncemin kaygılarıyla
sıcak ve tedirgin uyuyordu
ben yağmuru çınar ağaçlarını
ve hayatımı düşünüyordum

hep acemisi kaldım hayatın ve kadınlığımın
gelenekler utançlar aile bağları
salı pazarı hafta sonu komşulukları
bayramlar, musluktan biteviye damlayan su
bir yanıt gibi tükenmelerime
mutfağın içime sinmiş buğusu

uzun kış gecelerinde dalgın uyuyan
donmuş bir nehrin durmayan akışından
içten içe eriyip
sonra birden ansızın nasıl çatlarsa buzlar
hayatımın kalıpları öyle kocaman
ve sessiz bir çatırtıyla kırıldılar

şimdi penceremde gökyüzü alabildiğine geniş
çatıda çırpıntısı yağmurun
iliklerim titriyor bazen
bazen dehşetli korkuyorum

ama içim sıcacık yeni bir şeylere başlıyorum galiba
benim olan, utançsız ve gerekli bir şeylere
ilk sevgilime yeniden aşık olmuş gibiyim
o çınar ağacının altında ellerimi ısıtıyor ellerinde
şiire
ve hayata başlıyorum

(Dayan Ey Sevdam, Hacan Yayınları, 1984)

ÇARŞILAR VE DUVARLAR

"Uşak E tipi kapalı cezaevindeki Mehtap için
ve geleceği bekleyen bütün Mehtaplar için"

öteyi bilmiyorum
ama gördüm hayatın örtük yüzünü
kiraz mevsimlerini, yanmış et kokusunu
gecenin yurduna sürdüler beni
örtük yüzümde duydum
çığlığımın yetmediği suskuyu

nedir ki on yedi yaş
artı dokuz yıl ne eder bin yıllık bir hayatın hesabında
inkar edemem dolaştım elbet
içimin çarşısını, ayak izi bilmemiş yolları duvarlarda
bir kuyudan bakarak bir avuç yaşamaya
kendime binlerce yaşamak ördüm
ve en kalabalık şehirlerde yaşanır gördüm
dağ başlarının ürküten yalnızlığı

bilirim bir sokağa
başka bir sokaktan girilir ancak
ve tılsımlı yalanlar sarar
yanlış zamanların sokaklarında
gerçeğin öte yüzüne açılan yaraları

dünyayla aramda bir damgalık mesafe
bir damganın mor karanlığında
bedenimin gizlediği ne kaldı
her kare GÖRÜLMÜŞTÜR
göremedikleri Roza'nın menekşeleri yalnız
ruhumun en kuytu huzmesinde büyüyen

inkar edemem yaşadım elbet
bir masaldan yağan karı
deli karı güneş narı
dokunamadığım rüzgâr esip durdu unuttuğum bir şiir
yaşamadığım aşklar gibi
belleğimde patlayan bir uzakta

içerde büyümek daha kolay dışardan
on yedi yaş nedir ki, bir ufuk çizgisine asılmış
uğultulu ormanda, çizik bir ruh
gölgesi siyah bir beyaz gülmüş hayat

anne, insan işkenceciyi tanır mı sonra
tenindeki el izi resimlerden
derdin ya hep; kazır gün gelir kalbin etin isini
bir kuyudan baksan da geleceğe
görebilirsin göğü görmezden gelenleri

unutmayı unutmadım, unutacağım elbet
bahçedeki kokusu farklı çiçekler hariç
gölgesi siyah gülün kokusu dahil
unutacağım acının kokusunu da
bir gün
ruhu bütün çocuklar gelsin diye dünyaya

(Ateşin Köklerinde, Toroslu Kitaplığı, 2006)

ADNAN YÜCEL 1953-2002

DİRENÇ ÇİÇEĞİ

-Aysel Zehir için-

Yarım kalan hiçbir yolculuk yok bu yaşamda
Birbirine karıştırılan hiçbir boyut yok
On beş yaş nedir ki
Yılların sözle çizilen anlamında
Ya bir duygu selidir aralıksız
Ya da bir inanç fırtınası yüreğin
Dirence açılan gençlik koylarında

Bir devrin sembolü diyorlar şimdi adına

Toprağa ölüm düştükten sonra Hiroşima'da
Tüm bitkilerden önce yeşeren bir açelya
Şimdi Kadıköy-Rıhtım'da
Neyi çağrıştırıyor sana
Sen söyle ey direnç çiçeği-neyi

Liseli bir kız iken/ saçlarında rüzgarlar
Cevizli tekelinde/ ellerinde yarınlar
Elleri utandırır
Gözündeki söz senin/ içindeki öz senin

Bir köpük onur uğruna kuruyan ırmaklar
Ve gelenek denizlerinde ezgilenen ışıklar
Henüz dile gelmedi
İstanbul'u ezen suskunluğunda senin

Gazetelerde resimlerinle dolarken sayfalar
Nedense söyleşilerde yalnızca
Beyin hücrelerine yöneltiliyor sorular
Sense ölüm rengine inat
Tan maviliğince susuyorsun
Yalnızca geçmişin
Gelecekteki ölümsüz sesini yanıtlıyorsun
Hani çok çok övmekten korktuğun
O bin renkli açelyanın inançlı sesini
Yanıtlıyorsun –gülümsüyorsun– susuyorsun

Bağrındaki besteler/ yüzündeki ezgiler
Dile gelmez sözlerin/ bilinmez ki ne söyler
Dilleri utandırır
Gözündeki söz senin/ içindeki öz senin

Ey ovaların ateş ateş çölleştiği yerde
Toprağın ırmak ırmak yüreklenişi sen
Yarınlara selamını iletsin diye adın
Damarlarına bağlanan yaşamı
Ölümü kucaklarken ellerinle kopardın

Kurtarmak için enginlerin anlamını
Gökyüzünü yere indirdiğinden beri
Ya da silmek için bir damlanın yüzünü
Bir okyanusu kucağına bastığından beri
Ve bıçak sırtı bir dönem uğruna
Bütün zamanı omuzlarına aldığından beri
Adın bir açelyadır artık senin
Koynuna ölüm düşürülen bütün topraklarda
Bir açelya

Askıda falakada/ her mevsimde dört açan
Hücrede zindanlarda/ güneşsiz ışık saçan
Günleri utandırır
Gözündeki söz senin/ içindeki öz senin

Yepyeni sözcükler yeşeriyor şimdi
Alnının ışıklı yamaçlarında
Yüreğini içmek gerek duymak için
Soluğunu solumak gerek
Her dalıp gidişinde
Bin şiir çıkarıyor belki gözlerin
Yaşama gözlerinle dalmak gerek

Bir devrin sembolü diyorlar şimdi adına

Dolar dolar gözlerin/ varılmaz ki gizine
Bir damlası bile/ dökülmez ki yüzüne
Selleri utandırır
Gözündeki söz senin/ içindeki öz senin

(Rüzgârla Bir, 3. baskı, Yurt Kitap Yayın, 1998)

METİN CENGİZ 1953

ÜRPERTİLİ

Akşamın dipten gelen
Mor sıvısını sür saçlarına
Yıldızların çelik sıcaklığı dokunsun bedenine
Bırak yalasınlar o alımlı karanfili
Bacaklarının bitimsiz noktasında açan
Şimşek nasıl yalarsa kalçalarını toprağın
O göğümsü tavrıyla, hızla
Karanlığın oylumunda bir kasırga gibi
Bu intihar ve doğuş çağında

Şiir söyle
Şiir, o dili döven usta çekiç
Çınlasın aşkta tunç tınlamasıyla
Tamamlasın bir yaprak gezintisini
Makinalar çalışsın sıcak dişleriyle
Bizim için, her miting ve grev sonrasında

Ey kadın, ey suların ürpertili bedeni
İlkyaz yurdun olsun, kırmızı halelerden o dalga

(Hayatı Dokuyanlara, Emekçi Kadınlara Şiirler, Haz: Gerçek Sanat Yayınları, 2005 Güngör Gençay
Sonsuzluk Büyük Sularda Çiseler, Bütün Şiirleri 1, Şiirden Yayınevi, 2010)

LEYLA ŞAHİN 1954

ACI TOPLAYAN İPEKLİ ÇARDAK KUŞU

"karanlıkta üşür kanatlarım"
Leyla Şahin

kadınım,
haklarıma sahibim
inanırım herkesin haklarına
göğsümün süt pınarları
emzirip büyütmek içindir
çocuklarımı.

kadınım,
kayadan ağır ve sert içim
serçe kanadından yüngül ve yumuşak.
kızıma ninniler söyledim
gezdirdim masallarda.
yüzümü rüzgârlara verip ağladım
kimi geceler
–kendime tuttuğum
önemsiz sırlarım da var.
akşamüstü şarkılarını severim
dökülüp giderim bir dizenin peşi sıra
kuşlar havalanır yüreğimden
anlarım eylüldeyiz.

kadınım.
uzun ve çetin yollarda
erkeğimin yanında varım
yürek torumdan süzerek geçiririm acıyı
katarım yaşama.

kimi gün eğilip ağzından öperim kocamın
nedensiz sevindiğim olur
–bağırdığım olmaz hiç–

eşitliğimiz bozulur burada
(küçük şeylere aldırmam
iyi bilirim nerede yara alacağını
onurumun).

kadınım.
ince görünebileceğim giysileri tarar gözlerim
vitrinlerde
–kocamın gömleklerini giydiğim de olur
yaşlanmaktan korkarım
yenildikçe gövdem yerçekimine
yeni şeyler öğrenmenin peşine koyulurum
aşkla.

kadınım.
kuyusuna düşmem körlüğün.
düşmanlarımız oldukça
dağları bekler gözlerim.

kadınım.
istasyonlar gibidir yüreğimin başı
tirenler gittikten sonra
kendi içine akan uzun türküyüm.

kadınım.
birileri varken güzel bulurum kentleri/
ayrılamam
uzak düştüğüm yerlerin öyküsü yazılıdır
hasret defterime –divit kalemle–
(böyleyken terkedebilirim
en yakın insanımı
sokarsa beni ucuz oyunlara).

kadınım.
gülün ve terin içinde büyütürüm yaşamı
ellerim sevda izidir
bütün coğrafyalarda.

kadınım.
acıdır:
    kendi iç baskısında
        ikinci kez ezilmesi insanın.

şairim: bir aykırı dal
        orman içinde
        kavuşmalar için.

şairim: ölüm ve yalnızlık çiçeği
        acılarda
        açarım.

şairim: yeryüzüne karışmış yüzüm

şairim: sevdalara süzülürüm
                ölümlere dizilirim
                adresim ateşe yazılı
                geri döneceği yok
                içimdeki yolcunun.

şairim: kederli bir ırmak gibi aktı gençliğim…

şairim: karanlıkta üşür kanatlarım.

kadınım: yeryüzüne karışmış yüzüm.
        sevgiden ve özgürlükten öte akrabam yok.

kadınım: koyulmuşum
        şiir'in soylu ve çileli yoluna
        giderim.

kadınım: iyi şair olamazsam
        kusurum şiirimden
        ola
        kendimi ve dünyayı açıklayamadığımdan değil.

(Acı Toplayan İpekli Çardak Kuşu, Edebiyat Gazetesi Yayınları, 1990)

BİLSEN BAŞARAN 1954

AŞKLA BÜYÜYEN KADIN ÇINARLAR

Bir çocuk çırpınır umutlarında
Sonra
Binlerce çocuğa dönüşürler
Karıncalara benzerler
Yaşamın imecesinde
Bir saman çöpünü bölüşürler

Vurduğu yeri inletecek
Bir balyoz gibi büyür umut
Gözlerinde.
Bakışları
Kasırgalı denizi andırır.

Ellerim, dilim büyür
Alevlenir onlarla
Koca bir ülke olur:
Kor yürekli kadıncıklar ülkesi
Söylencelerin yankısını gizleyen
Uçsuz bucaksız…

Ağıt tadı verir…
Ekmekleri, düşleri, sevişmeleri…
Tenleri kurur
Harran'la yarışır kederleri
Oysaki, bakışlarında kudurur okyanuslar.

Çengelli iğne ile
Yaşamın bir ucuna tutturulmuş kadınlar
Yavuklular, sevdalılar, analar,

Bir mavzerin tam önüne düşen yağlı kurşun
Acılar getiren kuru bakışlı bir süngü gibi

Cılız bir mertlikle
Gülümserler.

Baktıkça gözlerime karanfil rengi yaşlarınızla
Korkmayın…
Ben haykırırım
Yaşadığınızı

Diliniz öğüttükçe harmanlanmış zamanı
Donkişot'un azgın düşleri içinde
Bir Anadolu'lu kadın olup
Ateşten bedenime yaslanacaksınız
Adem'den
Arş'a kadar.

(Bir Gece Şarkısı, Ozan Yayınları, 1993)

ABDÜLKADİR PAKSOY 1954

3 - 2

Düşü gören kadındı
Kadın attı ilk adımını
Açıldı bin yıl önce kapanan kapı
Yıkıldı Zeus'un tahtı.

Yıkıldı Zeus'un tahtı
Duyuldu zelzelesi ta Ağrı Dağından
Yerden göğe bir ışık ağdı
Gökler atlas atlas açıldı.

Anadolu, güneşin doğduğu memleket
Uyandı bin yıllık uykusundan
Parladı bin yıl sonra
Troya'da karartılan yıldızı.

Kibele Ana
İda Dağında
Ağır ağır doğruldu
Çıkarıp attı karaları üstünden
Kaldırdı başını yüzünü açtı
Zeus'un çaldığı tacını yeniden başına taktı.

Kibele Ana
Yedi dilden yedi kez
Art arda
Duyurdu yeniden dört bir yana
Bir olduğunu erkeğin kadına.

Yedi pınar fışkırdı İda Dağından
Devrildi Ege'nin sularına yedi başlı ejderha
Geçti gülümseyerek tanrıları,
Tanrıçaları Anadolu'nun
Yedi renkli gökkuşağı altından

İki güvercin havalandı
Sulucakarahöyük'te bir kayadan
Biri pervaz döndü, biri dolandı
Kanatlarında günün ilk ışıltıları
Bektaş, Bektaş diye ötüşüyorlardı.

Orada yayıldı yeryüzüne insanın türküsü
Yetmiş iki dilde
Güneşin doğduğu her yerde duyuldu.

(Hacı Bektaş Destanı, Anadolu Ekini Yayınları, 1992)

MEHMET ÇETİN 1955

RUKİYANA

kan mı düşer alnına gül kururken
kanayınca asi Munzur jarahama
alışamadın
acem kederi Afgan tarihi zindana
susuz sarnıçlara atılan tutsak mısın

kaçak bahardan iklim olup yansan
gitarsız günlerce iç savaştan sonra
ispanya'da
şiirsiz lorca'sız geceler.. günlerdi
dolores suretinin direndiği ülkendi
sesinin kahreden ahı kaç hükümran
yıksın diye
ve mecrasını bulsun diye o kalbin
ülkesiz kalmasın diye gülüşün hiç
gülce solar kanlı cesedi kızlarının

siirt gibi katlolsan dersim gibi göç
çıksan sokağa, silsen bu kanı nasıl
rukiyana
mercan kıyısında ölüm yıkanırken öç
açlık grevlerimde düşüyorsun aklıma

senin suların, yüreğimin bordasına
nabız atışı körfez çağrısı, vuran
çağıran
gülüşünü asınca kızılviran şafağına
elimi kan tutar da çığlığını yazamam
demem anacım oğulların öldü diyemem
ölümle solan fotoğrafım belki fakat
rukiyana
şiir yanmaksa adına kül oluşum, bak
gül kururken hep kan düşüyor alnıma

(Rüzgâr ve Gül İklimi, Ataol Yayıncılık, 2. baskı, 1991)

TURGAY FİŞEKÇİ 1956

GREVCİ KARISI

Seninle hiç konuşmadık
Uzaktan yorgun görünüyorsun
Sanki sekiz ay önce bir sabah doğan güneş hiç batmamış
Ve iplik gibi vücudunla sen
Sekiz aydır hiç uzanıp yatmamış gibisin

Sekiz ayın yazı da var kışı da
Sen yazın da hamur yoğurdun sırtında hırkanla
kışın da
Ördüğün yünü, işlediğin danteli sattın
Bir sıcak somunun olsun diye.
Yokluk yeni bir şey değil
Çocukluğunda da yokluk çektin gençliğinde de.
İnanıyorsun erkeğine
Karşılarken grevcini akşamları
Yeni bir bahara açar gibisin kapını.

(Yitik Bahar, Adam Yayınları, 1989)

TELEFON

1974'de cezaevinden çıktığında Nurten Abla
Bakmış, bir tek telefonu kalmış elinde
Oyun kitapları yayımlamak için kurduğu
Cağaloğlu'ndaki yayınevinden.

Ne yapsın, satmış telefonu on iki bin liraya
-Telefonun bile karaborsa olduğu günlerde-
Gitmiş Paris'e.

Üç ay yıkanmış
Sokaklarla, evlerle, insanlarla
Sinemalarda, kahvelerde yıkanmış
Göğe, çatılara bakıp

Yüzünün sertleşen çizgileri yeniden
Yumuşayana dek.

Dönmüş sonra, sürdürmüş kaldığı yerden
Bu ülkede yaşamak denen
Ama başka bir şey olan eylemi.

Belki bu yüzden eskiden beri
Hayatın ne olduğunu anlamaya
Gideriz biraz da başka topraklara

(Adam Sanat, Aralık '97, Şiir Coğrafyası, 1998)

ANNEANNEM

Ne kadındı anneannem
Ölçülerine hiç aklım ermezdi
Fırındaki kekin pişmesini
Poulenc çalarak beklerdi
Bizler onu dinler gibi dizlerine dizilir
Çift el piyano konçertosunun son tuşlarında
Evi yanık şeker ve un kokusu kaplardı

Suya götürdüğü koyunları
Fauré'nin Pavane'ıyla güderdi
Gün düşerken öte dağlardan
Taze dem bir çay kokusu
Son ışıkları

Acılı günlerin Bach Passion'ları
Göz yaşlarını duygu eğitimine döndürürdü
Görmedim bir fıske cevz-i bevva katmadan
Et yemeği yaptığını
Belki bundan bende bu bitmeyen bahar

Ah ne kadındı
Kaz Dağı'ndan kalkar Paris'e gider
Dönüşte elinde kendine adanmış şiir kitapları
Ordaki en iyi arkadaşım Rosa Lüksemburg derdi.

(Sevgi Bağları, Adam Yayınları, 1998)

SUNA ARAS 1955

KADINLAR DA ISLIK ÇALAR

Kadınlar da ıslık çalar
Aşklardan terk edilmiş bir yüreğin içinden
Yürürken yalnızlıklar
Duygular çoğaldıkça anılar silikleşir
Deprem düşer canına tenhalığına
Geceleri yalnız kadınlar
Islık çalarlar
Korkuların upuzun boy aynasına.

Ten soğur, söner duygu, hayaller unutulur
Kalem kırar boynunu aşklardan sözcüklere
Bir iki kırık dize
Bir iki geçmiş zaman
Süzülüp girer camdan.

Geceleri yalnız kadınlar
Taze düş
Eskimiş aşkla yatarlar
Gecelerde yalnız kadınlar
Islık çalarlar.

(Son Çeyrek Yüzyıl Şiir Antolojisi, Haz: Yılmaz Odabası, Scala Yayıncılık, 2000)

MUHARREM ENDER ÖNDEŞ 1957

OĞLUMU İSTİYORUM!

hemen! şimdi!

oğlumu istiyorum, anlıyor musunuz
onu geri istiyorum

haftalar önceydi, aylar mı, yıllar mı, unuttum
akşam gelirim dedi, akşam gelirim dedi ve gitti
teri kaldı yastığında, işte bakın: koca bir iz
saç telleri, üç tane
ve dağınık odası
-ah her zamanki gibi!-
sormaktan tükendim ben günlerdir tanrım tanrım tanrım
onlar bıkmadılar yok demekten
nereye elimi uzatsam günlerdir kuş ölüleri
nereye yüzümü dönsem sarhoş yarasalar
yaralı bir hayvan gibi dolanıyor içimde acısı

oğlumu istiyorum, anlıyor musunuz
onu geri istiyorum

işte fotoğrafı, bir tanıyan olur belki
şu üç kişinin arasında, ayakta duran, hafif bıyıklı
bir arabaya itelemişler, öyle söylediler
satıcı kılıklı adamlarmış, gören olmaz mı hiç
satıcı kılıklı adamlarmış ve bir arabaya itmişler onu omuzlarından

oğlumu istiyorum, anlıyor musunuz
onu geri istiyorum

sakalı biraz uzamıştı, tanıyan olur diye söylüyorum
saçları uzundu azıcık, yakası kirliydi
gözleri ışıktı, belki öyle tanırsınız, gözleri karanlıktı, gözleri
sabahtı akşamdı

günaydındı iyi gecelerdi her şeydi gözleri
gözleri sarışın bir kızdı –bilmem mi hiç!-
kucaklaşmaydı gözleri, sarılmaydı öpüşmeydi
sevişmeydi gözleri
sakalı biraz uzamıştı, tanıyan olur diye söylüyorum

oğlumu istiyorum, anlıyor musunuz
onu geri istiyorum

bir adım kımıldamam şuradan, duymadıysanız duyun!
bin yıldır buradayım ve hiç niyetim yok vazgeçmeye
yağmur çamur kar kızgın güneş
yılışık yüzü unutkanlıkların, 'haklısınız bayan'ların sapsarı irini
iliştirilmiş gülümsemeler, üzgün görünüşler ve…
bir yontu
bir yontu gibi buradayım ben
acılı niobe gibi
bir adım kımıldamam, bilin bunu
kımıldayamam!

oğlumu istiyorum, anlıyor musunuz
onu geri istiyorum

sofrada bir fazlalık değildi çünkü o
fazla bir havlu değildi banyoda
bir terlik eksilmedi o eksilince
bir gömlek azalmadı dolabımızdan
oğlumdu o benim ve yok aylardır
kokusunu aldınız onun benden kahrolasıcalar
rengini aldınız duvarlarımdan, çorbamdan tadını aldınız
dokunuşunu aldınız omuzlarımdan

oğlumu istiyorum, anlıyor musunuz
onu geri istiyorum

doğurmak nasıl bir şey, hiç düşündünüz mü
masalarda oturanlar, siz, hiç düşündünüz mü
bir atı gördünüz mü doğururken, bir kediyi
bir tavşanı, bir sincabı, bir fareyi hatta

doğurmak nasıl bir şey hiç düşündünüz mü
masalarda oturanlar, yıldızların arkasına gizlenenler
kan pıhtısını hani, o kasılmayı, sarsılmayı
içinin sökülüp gitmesi insanın, parçalanması her şeyin, çoğalması
birden
doğurmak nasıl bir şey, hiç düşündünüz mü

oğlumu istiyorum, anlıyor musunuz
onu geri istiyorum

eli tetikte olan, sen, söyle bana
kabzandaki çentikler mi mutlu ediyor seni
güzel değil mi karın
hiç sevmedi mi yoksa sever miydi bir zamanlar
kaç kırık var oğlunun karnesinde
kızının hiç mi sevdiği yok komşu çocuklarından
yağmurlarda efkarlanır mısın sen
sabahları ıslık çalar mısın keyifle
hiç olmak istediğin bir şey yok mu hayatta, uff! söyle bana!
kabzandaki çentikler mi, hepsi o mu
bunu söyle bana işte ve oğlumun nerede olduğunu

oğlumu istiyorum, anlıyor musunuz
onu geri istiyorum

her şeye dayanabilirim ne sanıyorsunuz beni
bir ölüye dayanabilirim, bir solgunluktur bilirim evet
bilirim geri dönüş yoktur, karanlık basar ve gün doğmaz artık
içime sindirebilirim yine de bir beyazlığı ama bir kemer tokasını
bir otobüs biletini, buz parçalarını, kanlı bir fanilayı hatta
her şeye dayanabilirim, ne sanıyorsunuz beni
her şeye, bu umutsuz bekleyiş dışında

oğlumu istiyorum, anlıyor musunuz
onu geri istiyorum

aklınız niye almıyor bunu
çok anlamsız bir şey mi istediğim
bıyıkları az daha büyüsün istiyorum

aklı olgunlaşsın az daha, kötü şey mi bu
çocukları olsun istiyorum bir de, ömrümün ışığı olsunlar
altın saçlarıyla
izlemek istiyorum bütün bunları bir yaz günü
iskelede, sarkıtıp suya ayaklarımı
yaşlansın istiyorum sonra, yaşlansın iyice
niye anlamıyorsunuz allahın belaları
yaşlansın istiyorum, yaşlansın yaşlansın yaşlansın
kırlaşmış saçları, pembe yanaklarıyla
…
belirli bir mezarlıkta sonra
belirli bir çukur içine indirsinler onu
yatsın gözlerini kapayıp, yatsın
üstünde ismi yazılı bir taş altında

oğlumu istiyorum, anlıyor musunuz
onu geri istiyorum
ölü ya da diri
ama şimdi
hemen!
şimdi!

(Kaybolan Biz, Veysi Altay, Cumartesi Anneleri Fotoğraf Albümü, 2011)

BERRİN TAŞ 1957

MEŞALEYİ GELECEĞE TAŞIYAN KADIN

Bir kadın pencere kenarına oturmuş düşünüyor
bir gözü sokağa bakıyor
camlar sımsıkı kapalı
rüzgârın uğultusunu duymuyor
ağaçları tanımıyor
yaprakları bilmiyor
sessizce yaşamayı seyrediyor

insanlar gelip geçiyor
çiçekler açıyor
yağmurlar yağıyor
kar yolları kapatıyor
kurtlar uluyor
aslanlar parçalıyor

kadın bir anlam veremiyor
yaşam neden böylesine acımasız

sokakları ürkütücü buluyor

Bir kadın pencere kenarına oturmuş düşünüyor
öteki gözü evine bakıyor
yerlere atılmış gazeteler
koltuklara fırlatılmış giysiler
mutfakta bulaşıklar
pişirilmesi gereken yemekler

herkes ondan bir şeyler bekliyor
amca hala teyze dayı anne baba
koca ve çocuklar

kadın birilerinin gereksinimlerini karşılarken
kendini unutmuş

kim olduğunu bilmiyor
kaybolduğunu anlıyor

evini ürkütücü buluyor

Kadın bakışlarını içine çevirdi
hüzünlerine dokundu
sessizliği dinledi
acılarına bir ad buldu
birdenbire anladı
o yoktu sokaklarda
kaynayan kazanın kıyısında
ateşe odun atan elleri yoktu

o yoktu evinde
eylediğiyle düşlediği birbiriyle çatışan
iki düşman

onu hırpalıyorlardı durmadan.

Kadın bir seçim yapması gerektiğini anladı
eylediği düşlediği değilse
düşlerini eyleyecekti
seyretmeyi bıraktı
sokağa çıktı
sönmeye yüz tutmuş ateşi canlandırdı

meşaleyi geleceğe taşıyor şimdi.

22 Mayıs 1994

(İnsanın Ayak Sesleri, İnsancıl Yayınları, 1994)

YUNUS KORAY 1957

CUMARTESİ ANNELERİ

eski bir kapı tokmağı avluda
okşadığınız anılar ve kirazdaki ay
yitiğiniz yaz karında
o ölü noktadaki şaşkın cami
kendine kapalı çarşı, karalar
kezzap köpüren nehir yatağı
uzak bumeranglar bir soru imi
neyi anlatır tek kulplu iki ağızlı sürahi!
sözcüğün canı sıkılmış, sesler çapaklı
yalpalıyor deniz dibi çiçeği
haritalar ıssız ovalar gibi
külünk gecikmiş, trenine diken raylar

belki koşturan aşklar var içinizde
belki de yaşayan bir şiirsiniz!
çelik kilimdeki barok yay
okundan ileriye düştü, kırılmış
gitmek ölümdür diyor bahçe
seviyordu, üşüyordu, başka şeyler de
bun'ları diyor hiç şiir okumamış anne
yitmeyi adlandırıyor: ölüm müdür epeyce!
ve nasıl bir şeydir çocuğunun
boşluğuyla kendi boşluğunu doldurmak
kapatmak yüzüne çocuğunun yüzünü!

(Edebiyat ve Eleştiri, Ekim '97, Şiir Coğrafyası, 1998)

EMİRHAN OĞUZ 1958

ANALAR

Saçlarına ak düşmüş, kararmış gözaltları
Kaç yıl var ki **alemdağ metris sağmalcılar**
Analarımız
Kim inkar edebilir: güzelim yüzlerine her salı
Kanat düşürür de rüzgâr… kuş olup uçsa oğulları.

–Ocak 85 Sağmalcılar–

(Ateş Hırsızları Söylencesi, Kırmızı Yayınları, 2009)

YILBAŞI FOTOĞRAFI

kar da yağmadı işte
kar içinde kar tanelerince savrulmak değildi sarılışınız
annemin başörtüsü görülüyordu sadece
oyâlı ak bir mendildi
rüzgar altında yaralı bir kuş kanadı gibi çırpınan

bir ayrılık türküsüydü bu herkes biliyordu
yıllar sonra sevgiliye dokunmak gibi bir şey
uzak bir sokağa yağmurlar yağıyordu
uzak bir taşra akşamında adımları ıslanıyor
susuyor gözlerini kaçırıyordu asker

kar da yağmadı işte
başörtünün rüzgârına sarmıştınız kollarınızı öylece kalmıştınız
uzak dağlar ardında yitik yankısına kavuşan
ıssız
acı bir çığlıktınız

–Ocak 86 Sağmalcılar–

(Ateş Hırsızları Söylencesi, Kırmızı Yayınları, 2009)

ORHAN ALKAYA 1958

BİRLER MECLİSİ XXVIII

Sennur
kur yaptı yaradılıştan —gördüm bileli onu ve Adnan'ı
ne var ne yol demedi, denedi olanı —imkânsız alanı
inceliklerin gür ve gürd sesi, ablası yoksul çocukların
âşıktı Sennur bir aşktan uyanmamaya hep kararlı
"sevdalınız komünisttir"in kadın olanı
1844 yazmalarında ateşin başını tutan âteşin şair
buruşuk entariyi vücudunda ütüledi tasarruf için
zamandan –ki dengbejin dili oldu kâh kâh ocakta
yemeğin altını kısıp madencinin feneri ve ipeği
değil ipekböceğini kutsadı ne ölü ne diri
ayırmadı ninnisinden edilmiş yasak çocukları
sınırsız ve sınıfsız hayallerin hakikatli âşığı
o hep yaşarken —lütfen, dedi, biraz ışık yahut nûr
Sennur

(Evrensel Kültür dergisi, Haziran 2010)

TACİM ÇİÇEK 1958

OY GELİN

her haberde sen acını yaşarsın
yüreğine taş basar da ağlarsın
"derdin büyük çok derine dalarsın"
oy gelin gelin
derdin o senin

kederinle bir kendini biçersin
beşikteki ona benzer gülmezsin
"yurdundan ayrılmış bülbül gibisin"
oy gelin gelin
derdin ne senin

her acıyı bilince döndürürsün
ömrünü sevgiyle ördürürsün
dost bağının açmış kızıl gülüsün
oy gelin gelin
derdin ne senin

direncinle karanlığı itersin
ellerinle geleceği örersin
kar yanığı sevdaların dilisin
oy gelin gelin
derdin ne senin

(Gülyaşam, Aykırı Sanat Yayınları, 1993)

MUSTAFA KÖZ 1959

II. TARİH

YOSUNLU EŞİK

Cumartesiydi. İç içe geçmiş iki cumartesi.
Kapılara çıkmıştı kadınlar, ev önlerine, eşiklere
acılarını alarak yüklüklerden ve girerek sokaklara
çıkarak sokaklardan, bekleyerek deniz kenarlarında
bir taş gibi çökerek kendilerine, dişleyerek
çevrelerinin oyalarını. Oğullarını bekliyorlardı
açık kalmış ağızları, böğürtlenleri soğurarak
geçiyordu cumartesiler, perşembeler ve diğer günler.

(Sonsuzluk Taşta, Tüm Zamanlar Yayınları, 1998)

NEVZAT ÇELİK 1960

ŞAFAK TÜRKÜSÜ

1
beni burada arama anne
kapıda adımı sorma
saçlarına yıldız düşmüş
koparma anne
ağlama

kaç zamandır yüzüm traşlı
gözlerim şafak bekledim
uzarken ellerim
kulağım kirişte
ölümü özledim anne
yaşamak isterken delice

2
bugün görüş günü
günlerden salı
ıslak
sarı bir yağmur
ülkemin neresine bakarsa ay
orada yitik bir anne ağlıyor
sen aralıyorsun yağmuru
acıdan sırılsıklam alnına siper edip elini
sonra bir umut koşuyorsun
yüreğin avcunda
ısırırken
çırpıntı gözlerini
(ah verebilseydim keşke
yüreği avcunda koşan
herbir anneye
tepeden tırnağa oğula
ve kıza kesmiş
bir ülkeyi armağan)

koşma anne
birdenbire batacak olan
düş denizinde yarattığın umut sandalıdır
oysa benim için gece
ışık hızında koşan
kısa ve soğuk bir zamandır
bu yüzden boğuk seslerle geldiler bir şafak
uykusuz
yorgun
ve korkak
uçurumlar ki sende büyür
dağdır ki sende göçer
ben yaprak derim çiçek derim
çam diplerine açmış kanatlarını kozalak derim
gül yanaklı çocuğa benzer
yine de
oğlunu yitirmek kimbilir
ne garip şey anne

/.../

12
beni burada arama anne
kapıda adımı sorma
saçlarına yıldız düşmüş
koparma anne
ağlama
kırıldıysa düş evinin kapısı
bütün kırık kapıların çağrılısıyım
kızların yanaklarında çukurlaşan
biten başlayan aşkların ortasındayım
her kavgada ölen benim
bayrak tutan çarpışan
her kadın toprağı tırnaklayarak doğurur beni

özlem benim kavga benim aşk benim
bekle beni anne
bir sabah çıkagelirim
bir sabah anne bir sabah

acını süpürmek için açtığında kapını
umarım kurtuluş haberleriyle dönmüş olur
çam ve kekik kokuları içinde acı yüzlü çocuklar
o zaman nasıl indirilmişlerse şen şakrak
öylece kalkar uykudan şalterler
dişleyip tükürmeden sigaralarını
türkü tadında giyinirken işçiler

bir sabah anne bir sabah
acını süpürmek için açtığında kapını
adı başka sesi başka nice yaşıtım koynunda çiçekler
çiçekler içinde bir ülke getirirler
başlarını koymak için yorgun dizine
sen hazır tut dizini anne
o mükemmel güne

(Şafak Türküsü, Epsilon Yayınları, 2005)

ALİ BİÇER 1960

KADIN

yazarsa kadın yarına yürüyenlerin safında
aşk siniyor yürüdüğü kaldırımlara
karşılaştığı biri ilk gördüğü yerde
sevgilisini öpmeyi kurar kafasında
oturduğu kent orman büyütür

kadın önderse devrimlerin yüreğinde
olmadık yerde tohum yeşerir
yağmur düş uğruna
        alır başını yürür bir bozkıra
olacak şey mi insan ömrünü
hiç eskimeyen bir bahara sığdırmaya çalışır
kum taneleri gibi tek başına sert
        bir arada sahil olur ve yumuşak

kadın şarkı söylüyorsa, dans ediyorsa
        bedeninde ışık seli

anılar dost olur gelecekle
arzularımız deli bir poyraza dönüp
eser uçan kuşların kanatları altında
söyler misiniz bana
eğer şarkı söyleyen, dans eden kadınlar olmasaydı
barış kimin aklına gelirdi ya da paylaşmak

ressamsa kadın…
fırçasında hep deniz damlar
        kıyısız morluklara
herşey vurur kendisini çerçevelerden dışarıya

"bütün mesele olmak ya da olmamak"
fakat
sahnede başrolü oynuyorsa kadın

olmak ya da olmamak arasında da
güzel bir gülüş gibi yaşanabilir hayat

kadın işçiyse
şiir gerçek, resim canlı
        sinema yüreğimizin politikasıdır
bütün nesneler elimizin çizgilerinde
        kendilerine yer bulur

bir mayısta
sıcak, tutkulu bir öpücük konar dudaklara

zulme karşı silah kuşanıyorsa kadın
kar altında bahar düşer dağlara
özgürlük sokaklardan gelir
        parklarda çocuk olur
ölüme bir adım kala bile
dostluğu ve sevişmeyi unutmaz insan

–5 Şubat '94 Ermenek–

(İnanç Aşk ve Düş, Nüjen Yayıncılık, 1995)

AYŞE YAMAÇ 1960

İSYAN

Gözlerde bir perde
Ve nostalji
Alabildiğine.
İyi de
Bu geçmişe özlem niye?
Sakallar bir karış
Ellerde tesbih
Ve kadınlar peçelerde.
Bizim kadınlarımız
Reva mı
Böylesi işkencelere?

Sevdanızın ilhamı
Şiirlerinizin esiniyiz.
Çocuklarınıza ana
Yaşamda yarım bir elmayız.
Sizleri kim doğurdu?
Kapalı kapılara hapsettiğiniz
Analarınız.
Tarlada ırgatınız
Mahkemede avukatınız
Bizimle şenlenmez mi
Sofralarınız?
Anayız, kadınız
Ama
Önce insanız.
Siz niye özgür alabildiğine
Biz niye
Kafes arkalarında kuşlarız?

(Yaşamı Sorgulamak, Gündoğan Yayınları, 1997)

METİN CELAL 1961

KUTSAL AİLE

melekler basit birer haberciyken
çok gençken biz, çok güzel öpebiliyorken
sende iyi insan sureti görmüştüm
sizli-bizli konuşuyorduk
mesafeler trajiklemi, kırgınlıklar anlaşılmıştı
öz babalarını sevmeye hazırlanan çocuklar
hatırlayamadılar duvar neredeydi
magripli karısını aldatırken
rembetiko bestecisi hangi roldeydi
televizyon karşısı sessizlikleri
ve komşu çocuğunun ergen bakışları
yıpratamadı hayatı
karı koca kimliklerimizle sokaklara dökülürken
unutamadık ağaçlara kazıdığımız isimleri
çoktandır "hayır!" deme kurslarına gidiyordum
yine de kirleniyordu yatak çarşafları
memnun değildim göbeğinden
ve yerlere dökülen göğüslerimden
yaktım bir sigara daha, elledim geçmişi
yazıldım "anneler savaş istemiyor" örgütüne

–Mayıs 1991–

(Konformist, Korsan/Sobahar, 1993)

RAHİME HENDEN 1961

DİRENÇ YAPITI

Ayşenur Zarakolu'nun anısına

Bir direnç yapıtıdır hatıran,
kuş sesleriyle uyanırken
varoşlarda…
Gülüşünün gökkuşağı rengi
    sarıp sarmalarken
        hayatı,
karanlık korkulara
        izin vermiyor hatıran.
Seninle bahara yazgılı
        türküler söyledi dostlar
ve yürüdü uzun bir solukla
        engebeli yollar.

–20.11.2002, Çobançeşme–

(Ses Veriyordu Sessizlik, Ekim Yayıncılık, 2002)

ADNAN SATICI 1962-2007

GÜL SIĞINAĞI

3

Esma Ocak için

Dağlar ağır oturur, ağır ağır azalır
Yoksa ona dağ mı desem, n'apsam
Yerleşik oturan, süreğen, mağrur
Bir elimde kalsa, öteki suya
Yalın bir ceylan sekişiyle suya dokunsa
Bir yanı çoğulsa, bende dursun bir yanı
Bende dursun biraz çocuk, çokça anne olanı

Çünkü ben…

Ben o anneyi gömdüm toprağa
Ben bir çocuktum düştüm uzağa

(Ülkesiz Şarkılar, Yeni Türkü Şiir Yayınları, 1985)

NİHAT ATEŞ 1969

EMİNE ERDİNÇ ACISI*

tütün bütün ırmakların acısıdır
aynı zamanda
zamansa sırtlan bir boşluktur
kamının altındaki sırta
kamçı ve sırt
kaç kere karşılaşmış orada
sayılmış mı

zulüm nedir zalime
ya da zulüm ne der zalime
dil varmaz bir ölüme diller
sayılmış mı
ya da kurban nedir zalime
kurban ne der zulme
kurban ve dilleri
kaç kere karşılaşmış ağızda
sayılmış mı

can incecik bir deri parçası
çünkü dil susar beden konuşur
beden doğanın sabrıdır
ilmek ilmek işlediği
kaç kere karşılaşmış ilmek ile can
sayılmış mı

kaç deri alınabilir
bir insanın sırtından
nesimiden bu yana
sayılmış mı

(Kum Dergisi, sayı 47, Ocak 2002)

* Şoför İdris'in eşi. Şoför'e okuma yazma öğreten, ona ilk politik bilinci taşıyan ve daha sonra onu partili mücadeleye katan, tütün işçilerinden ve Sansaryan Hanı'nda kırbaçlı işkencelerden geçirilerek öldürülen komünist kadın işçilerden Emine Erdinç'e saygıyla…

GONCA ÖZMEN 1982

ALTIN ZİNCİR

Örgülü saçlarını çöz, dağıt
Kaderin gibi düğümlenen ardında
O örgüler ki yüzyıllardan kalıt
Savur onları özgürlüğün rüzgarında

Çık kafes ardındaki acılarından
Takma o altın zinciri
Unutma! Zincir altın da olsa
Acıdır kölenin boynunda

(Bahçe Dergisi, sayı 3, Temmuz 1998)

YARARLANILAN KAYNAKLAR

İbrani Mitleri,Tekvin-Yaratılış Kitabı, Robert Graves-Raphael Patai, Say Yayınları, 2009

Evrensel Kültür Dergisi, Mayıs 1995, sayı 41, "Din-Devlet-Aile", Gülsüm Cengiz

Yeryüzü Şiiri, "İnsanoğlunun Beş Bin Yıllık Şiir Serüveni 1", Haz: Sait Maden, Çekirdek Yayınlar, 1998

Sumerli Ludingirra, Muazzez İlmiye Çığ, Kaynak Yayınları, 1996

Mitoloji Sözlüğü, Haz: Azra Erhat, Remzi Kitabevi, 1997

Antikçağ Anadolu Şiiri Antolojisi, Haz: Erdal Alova, K Kitaplığı-2003 / Can Yayınları

Safo, Şiirler, Çeviri ve üzerine konuşmalar: Azra Erhat-Cengiz Bektaş, Cem Yayınevi, 1978

Bugünkü Türkçemizle Dede Korkut Hikayeleri, Haz:Cevdet Kudret, Varlık Yay, 9. baskı 1993

Türk Halk Şiiri Cilt 1- Cilt 2, Asım Bezirci, Say Yayınları, 1993

Ninnilerimiz, Amil Çelebioğlu, Erdem, Ocak 1987, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları cilt 3 sayı 7

Yayımlanmamış On Ağıt, Yaşar Kemal, Anadolu Sanat Yayınları, 1985

Türk Halk Şiirinden Seçmeler, Sennur Sezer, Adnan Özyalçıner, Morpa Kültür Yayınları, 2007

Divan'dan Günümüze Türk Kadın Şairler Antolojisi, Haz: Mustafa Sever- Yön Yayınları, 1993

Divan Şiirinden Seçmeler, Sennur Sezer - Adnan Özyalçıner, Morpa Kültür Yayınları, 2007

Türk Safo'su Mihri Hatun, Sennur Sezer, Kapı Yayınları, 2005

Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz, Murat Uraz, Tefeyyüz Kitabevi, 1941

Çağdaş Türk Edebiyatı- Cilt 1, Şükran Kurdakul, Evrensel Basım Yayın, 1994

Çağdaş Türk Edebiyatı Cilt 3, Şükran Kurdakul, Evrensel Basım Yayın,1994

Şairlerimizin Diliyle Barış, Asım Bezirci, Evrensel Basım Yayın, 1999

Emek Partisi Ören Kadın Toplantısı Seminer Sunumları-2003

(Güldane Çolak, Lale Uçan; II. Meşrutiyetten Cumhuriyete Basında Kadın Öncüler)

Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi, Aynur Demirdirek, İmge Kitabevi, 1993

Türkiye'de Kadının Sosyo-Ekonomik Durumu, Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları No:13,1975

Yeni Edebiyat Şiir Antolojisi 2. Cilt, Haz: Suphi Nuri İleri, Scala Yayıncılık- 1998

Yaşamın İzindeki Kadınlar, Gülsüm Cengiz, Mitos Boyut Yayınları, 2007

68'in Edebiyatı, Edebiyatın 68'i, Sennur Sezer, Evrensel Basım Yayın-2008)

Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi 1-2, Ataol Behramoğlu, Sosyal Yayınlar- 2001

Varlık'ta İlk İmzalar, Haz: Enver Ercan, Varlık Yayınları-2003

Varlık Şiirleri Antolojisi, Haz: Enver Ercan, Varlık Yayınları-2008

Son Çeyrek Yüzyıl Şiir Antolojisi, Haz: Yılmaz Odabası, Scala Yayıncılık, 2000

Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Behçet Necatigil, Varlık, 22.baskı 2004

Hayatı Dokuyanlara (Emekçi Kadınlara Şiirler), Güngör Gençay, Gerçek Sanat Yayınları, 2005

Selam Yaratana, Haz: Eray Canberk-Gülsüm Cengiz, Evrensel Basım Yayın, 2000

Ellerimiz Günışığı, Haz: Eray Canberk-Gülsüm Cengiz, Evrensel Basım Yayın-2001

1997, 1998, 1999 Şiir Coğrafyamız, Editör: Osman Bolulu, Damar, 1997

BU KİTAP HAKKINDA ...

OĞUZ TANSEL HALKBİLİMİ ÖDÜLÜ 2012 RAPORU

Seçici Kurul Üyelerinden bazılarının görüşleri

Katılımcıların göz nuru, alın teri çalışmalarını halkbilimine katkı adına incelerken, büyük ozan, dil kuyumcusu, masalcı baba TANSEL Hoca'yı kendi yerime koydum ve "benim yerime O jüri üyesi olsa ne yapardı?" sorusunu sormaktan kendimi alamadım. Adını **Üç Kızlar** (Dernek Yayınları:1963) koyduğu ve üç kızına (Ülküm, Ç. Barçan, Aysıt) armağan ettiği masallar kitabı aklıma geldi. TANSEL Hoca, yukarıda adı geçen yapıtında, **"Çocuklar İçin Yazılmıştır"** anlamında şunları söyler: "Bu masallar; çocukların bilincine iyiliği, doğruluğu, güzelliği notsuz, cezasız yerleştirir. Masal kahramanlarının özellikleri olan korkusuzluğu, atılganlığı, becerikliliği, güçlükleri yenmeği benimsetip çocuklara aşılar. Bütün yaratıkları sevmeği, kötülüklerin cezasız kalmayacağını öğretir."

Bu anımsamayla okumaya başladığım, **Kadınlar İçin Söylenmiştir** adlı, uzun soluklu çalışmayı elimden bırakamadım. Araştırmacı yazar Gülsüm CENGİZ de, on yılı kapsayan ama hala bitmediği araştırmasına bir nokta koymak zorunluluğunu belirterek "Bu kitap bir şiir antolojisinden daha çok üzeride yaşadığımız topraklarda, tarihsel süreç içinde kadınların toplumsal yaşamdaki yerine ve durumuna; kadınların duygu, düşünce ve umutlarına şiirler aracılığıyla tanıklık etmeyi amaçlayan…" sözleriyle toplumsal ağır bir görev üstlenmiştir.

Kullandığı Öztürkçe, arı dil ve sağlıklı bir yöntembilimi anlayışıyla kurguladığı bütünü 648 sayfa olan, TANSEL Hoca'nın Yörük Kızı şiirini de 287nci sayfada içine alan bu özgün çalışma, tam notla, tarafımdan birinciliğe aday durumundadır .

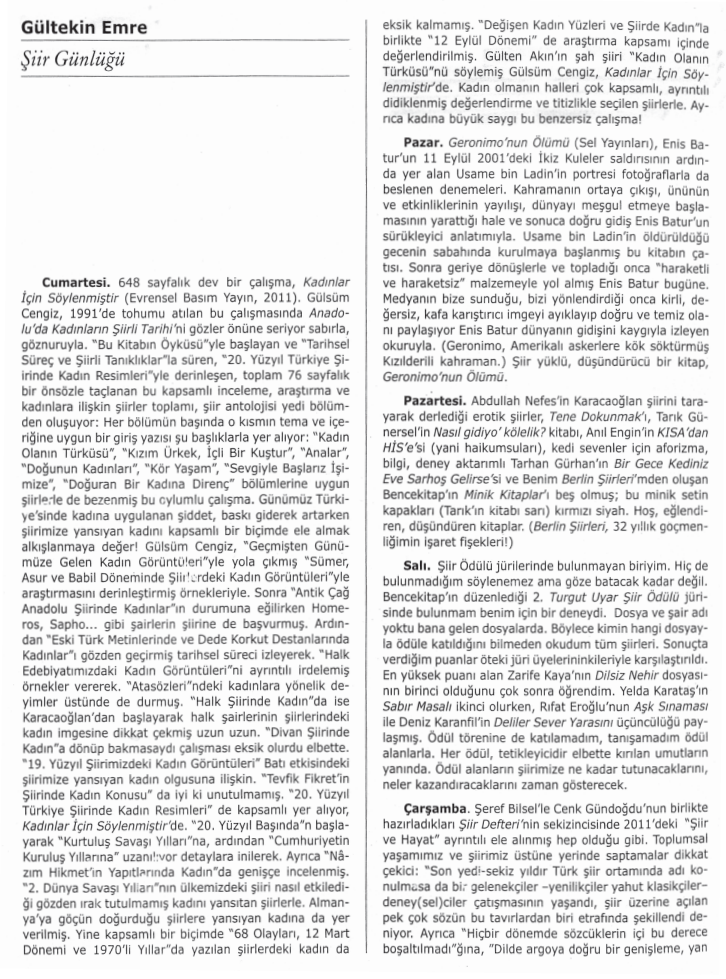
Sevgi ve saygılarımla,

Ali Rıza BALAMAN (Emekli Sosyal Antropolog)

SONUÇ:
Bu eserler arasında yer alan **Gülsüm Cengiz (2011) Kadınlar İçin Söylenmiştir - Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi- (Ankara: Evrensel Basım Yayın)** adlı eser; il bakışta antolojik bir çalışma gibi görünse de kadın yaşamına şiirsel bir tanıklık olarak, inceleme ve araştırma niteliği ile çağdaş halkbilim yaklaşım ve yorumları açısından önemini gözeterek ödüle değer eser olarak tercihim olmuştur.

Prof. Dr. M. Muhtar Kutlu

Gültekin Emre

Şiir Günlüğü

Cumartesi. 648 sayfalık dev bir çalışma, *Kadınlar İçin Söylenmiştir* (Evrensel Basım Yayın, 2011). Gülsüm Cengiz, 1991'de tohumu atılan bu çalışmasında *Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi*'ni gözler önüne seriyor sabırla, öznuruyla. "Bu Kitabın Öyküsü"yle başlayan ve "Tarihsel Süreç ve Şiirli Tanıklıklar"la süren, "20. Yüzyıl Türkiye Şiirinde Kadın Resimleri"yle derinleşen, toplam 76 sayfalık bir önsözle taçlanan bu kapsamlı inceleme, araştırma ve kadınlara ilişkin şiirler toplamı, şiir antolojisi yedi bölümden oluşuyor: Her bölümün başında o kısmın tema ve içeriğine uygun bir giriş yazısı şu başlıklarla yer alıyor: "Kadın Olanın Türküsü", "Kızım Ürkek, İçli Bir Kuştur", "Analar", "Doğunun Kadınları", "Kör Yaşam", "Sevgiyle Başlarız İşimize", "Doğuran Bir Kadına Direnç" bölümlerine uygun şiirlerle de bezenmiş bu oylumlu çalışma. Günümüz Türkiye'sinde kadına uygulanan şiddet, baskı giderek artarken şiirimize yansıyan kadını kapsamlı bir biçimde ele almak alkışlanmaya değer! Gülsüm Cengiz, "Geçmişten Günümüze Gelen Kadın Görüntüleri"yle yola çıkmış "Sümer, Asur ve Babil Döneminde Şiirlerdeki Kadın Görüntüleri"yle araştırmasını derinleştirmiş örnekleriyle. Sonra "Antik Çağ Anadolu Şiirinde Kadınlar"ın durumuna eğilirken Homeros, Sapho... gibi şairlerin şiirine de başvurmuş. Ardından "Eski Türk Metinlerinde ve Dede Korkut Destanlarında Kadınlar"ı gözden geçirmiş tarihsel süreci izleyerek. "Halk Edebiyatımızdaki Kadın Görüntüleri"ni ayrıntılı irdelemiş örnekler vererek. "Atasözleri"ndeki kadınlara yönelik deyimler üstünde de durmuş. "Halk Şiirinde Kadın"da ise Karacaoğlan'dan başlayarak halk şairlerinin şiirlerindeki kadın imgesine dikkat çekmiş uzun uzun. "Divan Şiirinde Kadın"a dönüp bakmasaydı çalışması eksik olurdu elbette. "19. Yüzyıl Şiirimizdeki Kadın Görüntüleri" Batı etkisindeki şiirimize yansıyan kadın olgusuna ilişkin. "Tevfik Fikret'in Şiirinde Kadın Konusu" da iyi ki unutulmamış. "20. Yüzyıl Türkiye Şiirinde Kadın Resimleri" de kapsamlı yer alıyor, *Kadınlar İçin Söylenmiştir*'de. "20. Yüzyıl Başında"n başlayarak "Kurtuluş Savaşı Yılları"na, ardından "Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarına" uzanılıyor detaylara inilerek. Ayrıca "Nâzım Hikmet'in Yapıtlarında Kadın"da genişçe incelenmiş. "2. Dünya Savaşı Yılları"nın ülkemizdeki şiiri nasıl etkilediği gözden ırak tutulmamış kadını yansıtan şiirlerle. Almanya'ya göçün doğurduğu şiirlere yansıyan kadına da yer verilmiş. Yine kapsamlı bir biçimde "68 Olayları, 12 Mart Dönemi ve 1970'li Yıllar"da yazılan şiirlerdeki kadın da eksik kalmamış. "Değişen Kadın Yüzleri ve Şiirde Kadın"la birlikte "12 Eylül Dönemi" de araştırma kapsamı içinde değerlendirilmiş. Gülten Akın'ın şah şiiri "Kadın Olanın Türküsü"nü söylemiş Gülsüm Cengiz, *Kadınlar İçin Söylenmiştir*'de. Kadın olmanın halleri çok kapsamlı, ayrıntılı didiklenmiş değerlendirme ve titizlikle seçilen şiirlerle. Ayrıca kadına büyük saygı bu benzersiz çalışma!

Pazar. *Geronimo'nun Ölümü* (Sel Yayınları), Enis Batur'un 11 Eylül 2001'deki İkiz Kuleler saldırısının ardında yer alan Usame bin Ladin'in portresi fotoğraflarla da beslenen denemeleri. Kahramanın ortaya çıkışı, ününün ve etkinliklerinin yayılışı, dünyayı meşgul etmeye başlamasının yarattığı hale ve sonuca doğru gidiş Enis Batur'un sürükleyici anlatımıyla. Usame bin Ladin'in öldürüldüğü gecenin sabahında kurulmaya başlanmış bu kitabın çatısı. Sonra geriye dönüşlerle ve topladığı onca "haraketli ve haraketsiz" malzemeyle yol almış Enis Batur bugüne. Medyanın bize sunduğu, bizi yönlendirdiği onca kirli, değersiz, kafa karıştırıcı imgeyi ayıklayıp doğru ve temiz olanı paylaşıyor Enis Batur dünyanın gidişini kaygıyla izleyen okuruyla. (Geronimo, Amerikalı askerlere kök söktürmüş Kızılderili kahraman.) Şiir yüklü, düşündürücü bir kitap, *Geronimo'nun Ölümü*.

Pazartesi. Abdullah Nefes'in Karacaoğlan şiirini tarayarak derlediği erotik şiirler, *Tene Dokunmak*'ı, Tarık Günersel'in *Nasıl gidiyo' kölelik?* kitabı, Anıl Engin'in *KISA'dan HİS'e*'si (yani haikumsuları), kedi sevenler için aforizma, bilgi, deney aktarımlı Tarhan Gürhan'ın *Bir Gece Kediniz Eve Sarhoş Gelirse*'si ve Benim *Berlin Şiirleri*'mden oluşan Bencekitap'ın *Minik Kitaplar*'ı beş olmuş; bu minik setin kapakları (Tarık'ın kitabı sarı) kırmızı siyah. Hoş, eğlendiren, düşündüren kitaplar. (*Berlin Şiirleri,* 32 yıllık goçmenliğimin işaret fişekleri!)

Salı. Şiir Ödülü jürilerinde bulunmayan biriyim. Hiç de bulunmadığım söylenemez ama göze batacak kadar değil. Bencekitap'ın düzenlediği 2. *Turgut Uyar Şiir Ödülü* jürisinde bulunmam benim için bir deneydi. Dosya ve şair adı yoktu bana gelen dosyalarda. Böylece kimin hangi dosyayla ödüle katıldığını bilmeden okudum tüm şiirleri. Sonuçta verdiğim puanlar öteki jüri üyelerininkileriyle karşılaştırıldı. En yüksek puanı alan Zarife Kaya'nın *Dilsiz Nehir* dosyasının birinci olduğunu çok sonra öğrendim. Yelda Karataş'ın *Sabır Masalı* ikinci olurken, Rıfat Eroğlu'nun *Aşk Sınaması* ile Deniz Karanfil'in *Deliler Sever Yarasını* üçüncülüğü paylaşmış. Ödül törenine de katılamadım, tanışamadım ödül alanlarla. Her ödül, tetikleyicidir elbette kırılan umutların yanında. Ödül alanların şiirimize ne kadar tutunacaklarını, neler kazandıracaklarını zaman gösterecek.

Çarşamba. Şeref Bilsel'le Cenk Gündoğdu'nun birlikte hazırladıkları *Şiir Defteri*'nin sekizincisinde 2011'deki "Şiir ve Hayat" ayrıntılı ele alınmış hep olduğu gibi. Toplumsal yaşamımız ve şiirimiz üstüne yerinde saptamalar dikkat çekici: "Son yedi-sekiz yıldır Türk şiir ortamında adı konulmasa da bir gelenekçiler –yenilikçiler yahut klasikçiler– deney(sel)ciler çatışmasının yaşandı, şiir üzerine açılan pek çok sözün bu tavırlardan biri etrafında şekillendi deniyor. Ayrıca "Hiçbir dönemde sözcüklerin içi bu derece boşaltılmadı"ğına, "Dilde argoya doğru bir genişleme, yan

"Gülten Akın'ın şah şiiri 'Kadın Olanın Türküsü'nü söylemiş Gülsüm Cengiz, Kadınlar İçin Söylenmiştir'de. Kadın olmanın halleri çok kapsamlı, ayrıntılı didiklenmiş değerlendirme ve titizlikle seçilen şiirlerle. Ayrıca kadına büyük saygı bu benzersiz çalışma!"

Gültekin Emre, Şiir Günlüğü, Varlık Dergisi, Eylül 2012, Sayı 1260

Mustafa Köz
"İNSAN" İÇİN SÖYLENMİŞTİR

Kadınlar İçin Söylenmiştir,
Gülsüm Cengiz

Antologya, Evrensel Basım Yayın

Gülsüm Cengiz

"Şiir antologyaları gerekli midir, gereksiz midir?" sorusu, bugüne değin şiir okuruyla şair arasına "kolaycılık" tartışmasıyla girmiştir. Şiirleri antolojilerde kolayca ve cümbür cemaat gören okur, şairlerin külliyatını, şiir geleneğini merak edip irdelemekten çok, tadımlık, gelir geçer bir algıyla yönlendirilmiştir. Şair de bu ilişkide edilgendir. O da antolojiye alınan bir-iki şiiriyle okurun göniünü kazandığını sanır.

Bu karşılıklı edilgenlik, antolojileri "sürekli tecimsel bir nesne" olmaktan kurtaramaz. Ancak Türkiye şiirinde Oktay Rifat'ın *Yunan Antologyası ve Latin Ozanlarından Çeviriler,* Erdal Alova'nın *Antikçağ Anadolu Şiiri Antolojisi,* Talât Sait Halman'ın *Eski Uygarlıkların Şiirleri* ve Hayati Baki'nin *Şiirin Kesik Damarları* gibi birkaç çalışmayı bu ilişkinin tutmak da gerekir. Önemli bir birikimin yansıması olan bu kitaplar, yalnızca bir şiir geleneğini kazmayı değil, okura yeni bir poetik bakış kazandırmayı da önemser. Bu kitapların derdi, onca şiiri bir "tarih kazı alanı"na yığmak değildir.Tarihi, şiire araç kılarak okurun tarihsel bir çapraz okuma yapmasını sağlamaktır. Başka bir deyişle dünü (geleneği), bugüne (şimdiye ve geleceğe) bağlamaktır. Bu antologyalarla okur, dünü görürken bugünün şiir yönsemeleri üzerine de düşünür ve kendine diyalektik bir akıl yürütme yolu edinir.

Bu yapı ve kurguyla oluşturulmuş kitaplardan biri daha çıkıp geldi şiirin sonsuz bahçesine: *Kadınlar İçin Söylenmiştir.* Kitap, bir antologya olmasının yanı sıra, Gülsüm Cengiz'in yirmi yıllık emeğinin ürünü olarak önemli bir araştırma-inceleme kimliği de taşıyor. *Kadınlar İçin Söylenmiştir*'i gündelik-moda antolojilerden, yıllıklardan, seçkilerden ayıran da bu emek ve birikimin ete kemiğe bürünmesi, denebilir. G. Cengiz, bir antologyada olması gereken tematik yöntemi kitabına uygulamış. Bu yöntem edimini, "kitabın öyküsü" bölümünde şöyle gösteriyor yazar: *"Bu kitap, bir şiir antolojisinden daha çok, üzerinde yaşadığımız topraklar üzerinde, tarihsel süreç içinde kadının toplumsal yaşamdaki yerine ve durumuna; kadınların duygu, düşünce ve umutlarına şiirler aracılığıyla tanıklık etmeyi amaçlayan bir çalışmanın ürünüdür."* Ancak, 648 sayfanın söylediklerinin kıssası sayılabilecek bir durum var ki bu kitabı kadınlar için yazılmış, yapılmış diğer kitaplardan ayırıyor.

Bilinir ki kadınlar için yazılan kitaplar çoğunlukla kadın yazarların, şair kadınların duygu-duyarlık ve bilinçleriyle oluşur. Antolojistler erkekleri pek uğratmazlar bu işe. "Öteki"nin "öteki" (!) hakkında ne düşündüğünü anlayamayız. Bu bakış da antolojileri adamakıllı kısırlaştırır. Kadınlar İçin Söylenmiştir"de. G. Cengiz, bu önyargıyı kırmış ve kitabı "insan" algısı üstüne oturtmuş. Kitapta kadınla erkek, toplumsal yaşam içinde yaralarını birbirlerine açıkça göstermişler. Yazar, bu eşitliği de kitabın amaç ve kapsamını açarken sunuyor bize:

"Bu kitabın amacı; insanlık tarihinin başından bu yana Ege'den Mezopotamya'ya (Lesboslu Sappho'dan Sümerli Ludingirra'ya –M.K–), *Karadeniz'den Akdeniz'e kadar yaşadığımız ve kültürel açıdan etkilendiğimiz coğrafyada çeşitli evrimlerden geçmiş kadın yaşamlarına şiirli bir tanıklık sunmak...Bu şiirler aracılığıyla şairlerin (kadın ya da erkek) kadınlara bakışını ortaya koymak; dolayısıyla şiirlerin yazıldığı dönemlerdeki toplumsal ilişkilere, değer yargılarına, kadının toplumsal yaşam içindeki yerine, kadın erkek ilişkilerine ışık tutabilmek... (...) Kadının ya da daha doğru söyleyişle insanın özgürleşmesi için yapılan etkinlikler ve yürütülen mücadele için bir kaynak oluşturabilmek...Kadının cins olarak da emekçi olarak da sömürülmediği bir dünya kurma ve insanın özgürleşme mücadelesine küçük*

"Bu yapı ve kurguyla oluşturulmuş kitaplardan biri daha çıkıp geldi şiirin sonsuz bahçesine; Kadınlar İçin Söylenmiştir. Kitap bir antologya olmasının yanı sıra, Gülsüm Cengiz'in yirmi yıllık emeğinin ürünü olarak önemli bir araştırma-inceleme kimliği de taşıyor, Kadınlar için Söylenmiştir'i gündelik-moda antolojilerden, yıllıklardan, seçkilerden ayıran da bu emek ve birikimin ete kemiğe bürünmesi denebilir."

Mustafa Köz, insan için söylenmiştir, Varlık Dergisi Nisan 2012, Sayı 125

Doç. Dr. MEDİNE SİVRİ

tanıtım

anadolu'da kadınların şiirli tarihi

Edebiyat, her ne kadar yapı itibariyle kurgusal olsa da, içinde doğduğu toplumdan, dolayısıyla insandan beslendiği ve orada geliştiği için toplumları ve kültürleri yansıtan bir ayna ve bir üst kültürdür. Toplumları ve kültürlerini tanımak istediğimizde onların edebiyatlarına bakmak bize o toplumun hem iç dinamikleri, işleyişi, genel anlayışı hem de kültürü ile ilgili ayrıntıların ipuçlarını verecektir.

Bu anlamda, Gülsüm Cengiz'in, Ekim 2011'de Evrensel Basım Yayın'dan çıkan "Kadınlar İçin Söylenmiştir Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi" adlı yirmi yıllık yoğun bir emeğin ürünü olan araştırma, inceleme ve şiir antolojisi kitabı Anadolu'daki kadınların şiir tarihindeki tanıklıklarının peşine düşmüş ve binlerce yıldır onlarla ilgili, imbikten süzülerek günümüze ulaşan olumlu ve olumsuz bakış açılarını bir potada toplayarak, kadın duyarlılığıyla bizlere ulaştırmıştır.

Genel olarak kadın açısından edebiyat dünyasını, özel olarak da romanı, öyküyü, tiyatro oyunlarını, türküleri, atasözlerini ve deyimleri, biyografileri, mektup türünü, düzyazı şiiri, film senaryo metinlerini, denemeleri ve şiirleri değerlendirdiğimizde, kadın her alanda olduğu gibi ne

Dede Korkut Destanları'ndaki kadınlardan, Halk Edebiyatımızdaki kadın görüntülerinden, Atasözlerindeki kadınlardan, Halk şiirindeki kadınlardan, Divan şiirindeki kadınlardan, 19. yüzyıl şiirimizdeki kadın görüntülerinden, Tevfik Fikret'in şiirlerindeki kadınlardan, söz eden araştırmacı, genel hatlarıyla o dönemlerde kadının konumunu ve kadına nasıl bakıldığını örneklerle ortaya koyar. Bu bölüme yaklaşık elli sayfa ayrılır. Bu görüntüler, 6 bin yıllık bir şiirli kadın tarihinden görüntülerdir.

"20. Yüzyıl Türkiye Şiirinde Kadın Resimleri" adlı bölümde 20. yüzyılın başında kadınların durumunu genel hatlarıyla tespit ettikten sonra, Kurtuluş Savaşı yıllarındaki kadınlardan, Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki kadınlardan, Nâzım Hikmet'in yapıtlarındaki kadınlardan, 2. Dünya Savaşı yıllarındaki kadınlardan, 1950'den 1970'e kadar olan dönemdeki kadınlardan, Almanya'nın acı vatan olması ve göç olgusundaki kadınlardan, 68 Olayları, 12 Mart Dönemi ve 1970'li yıllardaki kadınlardan, değişen kadın yüzleri ve bu dönem şiirlerindeki kadınlardan, 12 Eylül dönemindeki kadınlardan söz eder. Bu dönemlerde kadınların içinde bulundukları durumu en ince ayrıntılarıyla irdeler ve şiir

analık durumunun tarihsel süreçte geçirdiği evreleri, ana tanrıçalıktan köleliğe ve ezilmişliğe geçişi anlatan 40 şairin şiiri yer alır.

"Doğu'nun Kadınları" adlı dördüncü bölümde; "ait olduğu etnik kökenden dolayı baskı gören, yaşadığı coğrafyada gelişen olaylar nedeniyle acı çeken kadınları betimleyen, onları anlatan (s. 389) 25 şairin şiirine yer verilmiştir. Burada yalnızca Türk şiirinden değil dünya şiirinden de örnekler bulunmaktadır.

"Kör Yaşam" adlı beşinci bölümde; "bedenlerini satarak yaşamak zorunda kalan, tecavüze uğrayan ya da çeşitli baskı ve acılar sonucunda aklını yitiren ya da yaşamına son veren, örselenmiş kadınları anlatan" 21 şairin şiiri işlenir. "Hayatın, içinde yaşadığı ekonomik toplumsal koşulların örselediği kadınlar… Bu şiirlerin bazılarında kadınların yaşamlarına tanıklık edilirken; kadınların bedenlerini satarak yaşamak zorunda kalmalarının ekonomik toplumsal nedenleri, onları bu yaşama zorlayan koşullar sorgulanmaktadır." (s. 441)

"Sevgiyle Başlarız İşimize" adlı altıncı bölümde; "hayatın her alanında işçi, emekçi kadınların anlatıldığı 40 ünlü şairin şiirlerine yer verilmiştir. Bir yandan evdeki işleri gören, ço-

umutlarını, mücadelesini konu edinen şiirlerden küçük bir demet sunmak… Kadınların yaşam koşullarını ortaya koyarken; değişme istek ve çabalarına, bu uğurda verilen mücadeleye, direnç ve umuda da tanıklık etmek… Kadının ya da daha doğru bir söyleşiyle insanın özgürleşmesi için yapılan etkinlikler ve yürütülen mücadele için bir kaynak oluşturabilmek… Kadının cins olarak da emekçi olarak da sömürülmediği bir dünya kurma ve insanın özgürleşme mücadelesine küçük de olsa bir katkı sunabilmek… Bu kitap bir şiir antolojisinden daha çok, üzerinde yaşadığımız topraklar üzerinde, tarihsel süreç içinde kadının toplumsal yaşamdaki yerine ve durumuna; kadınların duygu, düşünce ve umutlarına şiirler aracılığıyla tanıklık etmeyi amaçlayan bir çalışmanın ürünüdür." (Cengiz, 2011, s. 14–15)

Bu araştırmada, aynı zamanda ilksel dönemlerde, anaerkil bir toplumdan ataerkil bir topluma nasıl geçildiğine, buna göre kadının toplumdaki

"Gülsüm Cengiz'in bu eserinin başka önemli bir yanı da, yeni yapılacak akademik çalışmalara malzeme sunması ve kapı aralamasıdır; çünkü bu alanda bu kadar derinlikli ve kamsamlı yapılan ilk çalışmadır. Kitabı okurken en az çalışılabilecek on tane başlık belirlemek mümkündür."

Doç. Dr. Medine Sivri, Dünya Kitap Nisan 2012, Sayı 246

Aydınlık KİTAP 9 MART 2012 CUMA 9

GÜLSÜM CENGİZ'DEN BİR 8 MART ARMAĞANI: "KADINLAR İÇİN SÖYLENMİŞTİR"

Anadolu kadınının şiirli tarihi

CAFER YILDIRIM

Yazının başlığı bir kitabın alt başlığından esinlenmedir. İnsanlık tarihi bir yanıyla kadının tarihi olarak da okunabilir. Ülkemiz tarihini de aynı şekilde okuyabiliriz.

Sözünü ettiğim kitap bir bakıma böylesi bir okumaya davet ediyor. Anadolu kadınının izini tarihsel akış içinde ve üstelik şiirler üzerinden sürüyor.

Dünya görüşleri, hayata bakışları, algı dünyaları birbirinden farklı 100'den fazla şairin rehberliğinde yapılan yolculuğun keyifli olduğu kadar iç burkucu bir tarafını olduğunu da söylemeliyim.

Kolay değil, onlarca şairin duyarlık alanından geçeceksiniz, muhayyilenizde temsil değeri taşıyan yüzlerce kadın portresi canlanacak.

İlk portre Tevfik Fikret'in ablasına ait ve Fikret tarafından çizilmiş:

"Öldürdüler… Bu hem de bugün, şimdi olmadı;
Çoktan gömüldü gençliğinin güzelliği, inceliğin,
Yüreğin, kadınlığın, onurun, dinlenişin.
Bir an didiklemekten o hain yorulmadı,
Bittin camurlu tırnağı altında kalabalık

bölüm): Şairlerin analık hallerini yansıttıkları şiirlerden oluşuyor.

"Doğunun Kadınları" (Hilmi Yavuz-dördüncü bölüm): Etnik farklılığından dolayı baskı görmüş, acı çekmiş kadınlarla ilgili şiirler bu bölümde toplanmış.

"Kör Yaşam" (Sabahattin Yalkın-beşinci bölüm): Tecavüze uğramış, cinsel istismar görmüş, bedenini satarak yaşamak zorunda kalmış kadınlarla ilgili şiirler bu bölümde yer alıyor.

"Sevgiyle Başlarız İşimize" (Süreyya Berfe-altıncı bölüm): Bu bölüm işçi, emekçi kadınlarla ilgili şiirlerden oluşuyor.

"Doğuran Bir Kadına Direnç" (Sennur Sezer-yedinci bölüm): Kendine biçilen sınıfsal ve geleneksel rolleri reddeden, soran, sorgulayan, özgürleşme mücadelesi veren, toplumsal mücadele içinde yer alan ve bu nedenle gözaltına alınan, hapis yatan, işkence gören kadın temalı şiirler ise bu son bölümde toplanmış.

Kendisi de şair olan Gülsüm Cengiz kitaptan muradını "yaşadığımız coğrafyadaki kadın yaşamlarına tanıklık sunmak, kadının toplumsal yaşam içindeki yerine ışık tutabilmek, insanın özgür-

"Kendisi de şair olan Gülsüm Cengiz kitaptan muradını 'yaşadığımız coğrafyadaki kadın yaşamlarına tanıklık sunmak, kadının toplumsal yaşam içindeki yerine ışık tutabilmek, insanın özgürleşme mücadelesine küçük de olsa bir katkı sunabilmek olarak açıklıyor. Yaptığı çalışmanın belirlediği amaca yeterince uygun olduğunu söylemeliyim. 'Kadınlar İçin Söylenmiştir/Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi', antolojiyi içeren ama kurgu, kapsam ve içerik olarak antolojiyi aşan niteliğiyle artık ülkemiz kadınları için sürekli kılınmış bir 8 Mart armağanıdır."

Cafer Yıldırım, Anadolu Kadınının Şiirli Tarihi, Aydınlık Kitap 9 Mart 2012.

Gülsüm Cengiz'den 'Kadınlar İçin Söylenmiştir'

Anadolu'da kadınların şiirli tarihi

Anadolu, çağlar boyu acılı kadın yaşamlarına tanıklık etti. Şairlerin kıvrak, usta dilleri katıldı bu tanıklığa... Gülsüm Cengiz'in yirmi yıl süren *Kadınlar İçin Söylenmiştir* adlı çalışmasının amacı, insanlık tarihinin başından bu yana Ege'den Mezopotamya'ya, Karadeniz'den Akdeniz'e kadar yaşadığımız coğrafyada çeşitli evrimlerden geçmiş kadın yaşamlarına şiirli bir tanıklık sunmak. Şiirlerin yazıldığı dönemlerdeki toplumsal ilişkilere, değer yargılarına, kadının toplumsal yaşam içindeki yerine, kadın erkek ilişkilerine, kadın yaşamlarına ışık tutabilmek. Kadınların yaşam koşullarını ortaya koyarken değişme istek ve çabalarına, bu uğurda verilen mücadeleye, direnç ve umuda tanıklık

masi, namus temizlemek, iktidarsızlık...

Ataerkil düzen tarihin değişik dönemlerinde hep varolmuşsa kadına ait gerçeklerin bilim, sanat ve dili sorgulayan bir bakış açısıyla ortaya çıkarılması kaçınılmazdır. Nitekim Aydınlanma'nın mirası olan bireylik kavramını ilk kez radikal bir biçimde sorgulayıp toplumsal cinsiyet kavramına dikkat çekenler feministlerdir. Ülkemiz feminizm ile yaklaşık otuz yıl önce tanıştı. Dolayısıyla 80 kuşağı kadın şairlerimiz, artık kadın gerçekliğine bilincine vararak yaklaşıyor. Verili cinsiyet tanımlarını kırıp kendini bireyselliği içinde ifade ediyor. Ancak ataerkil düzende kadın yaşamlarının gizlerini ifşa etmek, kamusal alanda zihniyet dönüşümünü gerçekleştirmek için yeterli olmuyor. Kadınların edebiyat dünyasında kendilerine yer açma mücadeleri, geçmişte oldu-

düşen dizeleriyle adlandırmış. Çeşitli dönemlerden kadınların yaşam koşullarını Gülten Akın'ın "Kadın Olanın Türküsü"; genç kızları Fikret Demirağ'ın "Kızım Ürkek İçli Bir Kuştur"; analık durumunu Arif Damar'ın "Analar"; emekçi kadınları Süreyya Berfe'nin "Sevgiyle Başlarız İşimize"; Doğunun kadınlarını Hilmi Yavuz'un "Doğu'nun Kadınları"; örselenmiş kadınları Sabahattin Yalkın'ın "Kör Yaşam"; haksızlıklara karşı çıkarak mücadele eden kadınları Sennur Sezer'in "Doğuran Bir Kadına Direnç" şiir adlarıyla belirtmiş.

Anadolu'da 6 bin yıl öncesinden günümüze uzanan "kadınların şiirli tarihi"ni ortaya çıkarırken kitaba aldığı şiirlerde kadın-erkek şair ayrımı yapmamış. İnsanlık tarihinde toplumsal olaylara katılan; savaşta kadın, cephe gerisindeki kadın, kırsaldaki, fabrikadaki kadın, yoldaş kadın, eğitim emekçisi, bilim insanı, sanatçı, darbe dönemlerindeki acıları yaşayan kadınlar, anadilini konuşamayan kadın, kayıp anaları, tutuklu yakınları, Cumartesi Anneleri gibi toplumsal kimliği öne çıkan kadın imgelerine ağırlık vermiş. Tevfik Fikret'e ve Nâzım Hikmet'e de özel bir bölüm ayırmış.

Gülsüm Cengiz, kadın ezilmişliğinin bir sistem sorunu olduğunu savunarak feminizmle arasına mesafe koysa da tarih içinde şiirin izini, kadın şair kimliğiyle sürüyor. Cengiz'e göre de, feministlerin savladıkları; kadın ve erkek kimlikleri, içinde kurgulandıkları ataerkil iktidar ilişkilerinin damgasını taşır ve onlar tarafından sınırlandırılırlar. Şiir seçkisinde, erkek düşlemlerinin kötücül kadın imgelerine (tarih boyunca!) ve Sappho (İ. Ö. 600) gibi, cinselliği üzerindeki erkek denetimini reddeden, erkek egemen topluma uyum sağlayamamış ya da başarılarının bedelini ödemek zorunda bırakılmış "başkaldıran"

"Kitabın özellikle gençleri okumaya özendireceğini söyleyebiliriz. Şiirler kadar açıklama bölümleri de zevkle ve merakla okunuyor. Ama kanımca en önemlisi, Cengiz bu çalışmasıyla, edebiyatın sanatsal haz vermesinin yanı sıra, biz okurlara kendimizi ve toplumu sorgulamak için 'iç görüler' sunduğunu hatırlatıyor. Öte yandan şiirler, tıpkı bugüne kadar ulaşabilmiş günlük, mektup, hikâye vb. belgelerle kadınların yaşadıklarına ışık tutar. Kitap bu yanıyla kadın araştırmaları için de bir kaynak niteliğinde."

Tülin Tankut, Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi, Cumhuriyet Kitap 23 Şubat 2012, Sayı 1149

dan özgün bir yapıt. Kadının kimlik sorununu bir bütün olarak ele alacak yetkinlikteki çalışmaların sayısı ne yazık ki çok değildir edebiyat tarihinde. *Kadınlar İçin Söylenmiştir* bu nedenle de dikkate değer bir yapıttır. Gülsüm Cengiz kadın sorununu ortaya koymak amacıyla en doğru anahtara, "şiirin" tanıklığına başvurmuştur. Kitap boyunca ataerkil zihniyetin ve onun mantık dizgisinin çözümleyicisi olma görevi şiirindir; aynı zamanda şiir konunun sözcüsüdür.

Gülsüm Cengiz yirmi yıldır üzerinde çalıştığı bu kaynak kitapta, kültür tarihi boyunca Anadolu'da kadının kimlik sorununu şiirin tanıklığıyla irdelerken konuyu tersyüz etmekle kalmayıp ataerkil anlayışı görünür kılmaktadır. Bu nedenle okur, antolojinin tematik bütünlüğü içinde kendini sorgulamakla sınırlı kalmayıp yanı sıra zihninde çoğalan ardışık sorularına da yanıtlar arar.

1- Ben kimim?
2- Kültür tarihi boyunca kadın nasıl algılanmıştır?
3- Kadın kendisini nasıl tanımlamaktadır?
4- Kadının toplumsal rolü nedir?
5- Gelinen noktada kadının konumu nedir?
6- Egemen zihniyet ile içselleştirilen tutum ve davranışların de-

loji, Anadolu'da kadınların şiirli tarihi… Şiirli tanıklığın amacı belli, hayatı dönüştürmek… İletisi var: Ey insankızı ve insanoğlu, burada anlatılan aslında senin hikâyen! Her şeyden önce kendisini tanımalıdır insan!

Başka bir deyişle *Kadınlar İçin Söylenmiştir* sırı şiir olan bir ayna, sesi kültür tarihi olan bir dünya ve amacı insan olan bir ufuk… Kadın hakları, temel insan haklarından kuşkusuz ayrı düşünülemez ve kadının kimlik sorunu kapsamındadır. Kimlik toplumsal bir varlık olan insana özgü belirti, nitelik ve özelliklerle onun "belirli bir kimse" olmasını sağlayan koşulların tümüdür, bilindiği gibi. Amin Maalouf'a göre *"Kimlik, insanın zamanın içindeki incelişinde onu dün-*

"Anadolu'da kadınların şiirli tarihi olan Kadınlar İçin Söylenmiştir aslında kültür tarihinin, geçmişin ve insanlığın ortak bilinçdışının da somutlanışıdır. Ezber bozandır. Başka bir deyişle mağara resimlerinden, taştan figürlerden başlayarak egemen zihniyetin, içselleştirilen tutum ve davranışların, yani bir sürecin sorgulanışı… Son söz olarak Kadınlar İçin Söylenmiştir okurun zihnindeki geçmişten geleceğe bütün ezberleri bozup ona yeni ufuklar açacak bir başucu kitabıdır."

Müyesser Güner, Gülsüm Cengiz ve Kadınlar İçin Söylenmiştir, Çağdaş türk Dili Dergisi Eylül 2012, Sayı 295

"Bir sempozyum için yapılan hazırlık, Anadolu'da yaşayan kadınların 6000 yıllık şiirli tarihinin hazırlanması fikrine kaynaklık etti ve 20 yıl süren yoğun emeğin ardından çalışma, hacimli bir kitaba dönüştü. Gülsüm Cengiz'in Evrensel Basım Yayın tarafından yayınlanan "Kadınlar İçin Söylenmiştir: Anadolu'da Kadınların 6000 Yıllık Şiirli Tarihi" adlı antolojisi, insanlık tarihinin başından bu yana Ege'den Mezopotamya'ya, Karadeniz'den Akdeniz'e kadar, yaşadığımız coğrafyada çeşitli evrimlerden geçmiş kadın yaşamlarına şiirli bir tanıklık sunuyor. Gülsüm Cengiz'le bu özel kitabı ve dünden bugüne kadınların önüne çıkarılan engelleri konuştuk."

Serpil İlgün, Gülsüm Cengiz: Edebiyat hâlâ erkeklerin egemenlik alanında, Evrensel Kültür dergisi Haziran 2012 Sayı 247

EVRENSEL KÜLTÜR

Gülsüm Cengiz:

Edebiyat hâlâ erkeklerin egemenlik alanında

Söyleşi: SERPİL İLGÜN

Bir sempozyum için yapılan hazırlık, Anadolu'da yaşayan kadınların 6000 yıllık şiirli tarihinin hazırlanması fikrine kaynaklık etti ve 20 yıl süren yoğun emeğin ardından çalışma, hacimli bir kitaba dönüştü. Gülsüm Cengiz'in Evrensel Basım Yayın tarafından yayınlanan "Kadınlar İçin Söylenmiştir: Anadolu'da Kadınların 6000 Yıllık Şiirli Tarihi" adlı antolojisi, insanlık tarihinin başından bu yana Ege'den Mezopotamya'ya, Karadeniz'den Akdeniz'e kadar, yaşadığımız coğrafyada çeşitli evrimlerden geçmiş kadın yaşamlarına şiirli bir tanıklık sunuyor. Gülsüm Cengiz'le bu özel kitabı ve dünden bugüne kadınların önüne çıkarılan engelleri konuştuk.

Ödülle başlayalım. Kitabınız Oğuz Tansel Halkbilim Ödülü aldı. Yılların yoğun emeği ile hazırlanmış bu tür araştırma kitaplarının ödüllendirilmesinin özel bir anlamı olmalı. Ödül ne katar kitaba?

Diğer kitaplar da öyle, ama araştırma kitapları daha yoğun emekle ortaya çıkan çalışmalar. 20 yıl emek verdiğim düşünülürse, bu kitabın fark edilmesi önemli benim açımdan. Evet, *Kadınlar İçin Söylenmiştir*'i edebiyat çevreleri fark ettiler, ama ödülün gelmesiyle farkındalık biraz daha arttı. Oğuz Tansel'i anılarda yaşatmak, kişili-

O yirmi yılı anlatır mısınız? Nasıl başladı ve devam etti?

'91'in son günlerinde Ege Üniversitesi'nde düzenlenen bir sempozyuma "20. Yüzyılın Son Çeyreğinde Türkiye Şiirinde Kadın" başlıklı sunumla katılmıştım. Sunum ilgiyle karşılanmıştı. Etkinlikten birkaç ay sonra, bir sohbet sırasında Sennur Sezer çalışmamı kitaba dönüştürmemi önerince, kitabın öyküsü de başlamış oldu.

'92'de başlamıştım, 95'te de yayınlanır diye umut ediyordum. Çevremdeki arkadaşlar tarafından bilinen, beklenen bir kitaptı aslında. Sempozyum için hazırladığım bölümü oluşturmak çok zor olmadı. Ama çalışmalar ilerledikçe bunun o kadar da kolay bir iş olmadığının ayırdına vardım. Derinleşmek gerektiğini düşünüp geriye doğru kazılar yapmaya başladım. Pek çok malzeme biriktirdim tabii. Ama malzemeleri nasıl değerlendireceğim konusunda takıldım. Sonra kadınların yaşam içindeki yerleri, yaşadıkları acılar, analar, genç kızlar, doğunun kadınları, bedenlerini satmak zorunda kalan kadınlar, toplumsal yaşama katılarak mücadele eden kadınlar olarak yedi bölüm oluşturmaya karar verdim. Böyle olunca işim kolaylaştı; ama bir yandan da çok şey bulmuşum geçmişe dair, onları nasıl anlatacaktım? Emek şiirleri seçkisini birlikte hazırladığımız Eray Canberk, Asım Bezirci'nin yöntemini kullanmamı önerdi.

Neydi o yöntem?

Asım Bezirci, bu tür kitaplarının girişinde, o konuyla ilgili araştırma sonuçlarına yer verir. Örneğin *Şairlerimizin Diliyle Barış* kitabı böyledir. Tarihsel süreç içinde yazılan

KİTAP 11

Kadınlar İçin Söylenmiştir

Nurcan İlgün

Denize uyup gidince erkekler
Her kadın bir dağ buldu kendine
Dağlara açıldı kadınlar

Adına uygarlık dediğimiz toplumsal gelişim sürecinin doğum evresidir söylenceler, mitoslar. Toplumsal hafızamızın ilk kodlarıdır. Kadın hep başrol oyuncusu olmuştur bu söylencelerle başlayan serüvenin. İyi ya da kötü, olumlu ya da olumsuz, ılımlı ya da fettan, hep öznesi olmuştur var oluşun.

İnsanlık kendi yaratılış efsanesini oluştururken kadın, Toprak Ana "Gaya"dır. Göklerin hâkimi Kronos'la birleşerek tanrılar tanrısı, aynı zamanda bir kadın tarihi çalışmasıdır.

Çok tanrılı dinlerde kadın yaşamını Hesiedos'tan öğreniriz. Şöyle demiştir bereket tanrıçası Demeter için: "Demeter'in de yatağına girdi Zeus/ Canlıları doyuran tanrılar tanrıçasının/ Ak kollu Persephone'yi doğurdu Demeter."

"Büyük Alanlı Uruk kralı Gılgameş için/ Açıktır perde, insanı gözlerden saklayan perde/ Kocanın yasal perdesi/ Gelinlik kızla önce o yatar/ ondan sonra kocasının sırası gelir" mısralarıyla acı oturur yüreğimize.

Divan edebiyatında, aşağılanan kadının karşı koyuşuna dil veren Mihri Hatun'dur: "Kadınlara aklı eksik dediklerinden/ Her sözlerini özürlü saymak uygundur/ Ama Mihri duacınız bundan kuşkuludur/ Bu sözü der bilgisi tamlar, akıllılar/ Becerikli bilgili bir kadın daha iyidir/ Bin beceriksiz, yeteneksiz erkekten/ Bir kadın yeğlenir açık fikirliyse/ Anlayışı kıt bin erkeğe..."

Sorgulanmaya başlandığında kadın yaşamları, yine şairlere söyleyecek söz düştü. Tevfik Fikret, "Elbet alçalmak olmamalı payı kadınlığın" derken, Ziya Gökalp, "İnsanın en büyük hakkı irfandır/ Kadın çalışmazsa fikri yükselmez/ tabi o zaman size denk gelmez"

"Ucuz işgücü olarak kullanılan, eve kapatılan ve erkeğe biat kültürüyle kandırılan kadın yaşamları… Adına modern yüzyıl denen günümüzde ve demokrasi ile hatta 'ileri' demokrasi ile yönetilen Anadolu coğrafyasının kadın tablosu böyle… Tam da bu dönemde, kadını böyle kapsamlı anlatan bir eser, kadınlar için büyük bir ihtiyaçtı. "

Nurcan İlgün, Kadınlar İçin Söylenmiştir. Evrensel Gazetesi Ekmek ve Gül Dergisi 5.11.2011, Sayı 23

GÜLSÜM CENGİZ

Ana Tanrıça'dan Dişi İfrit'e Anadolu kadınının şiirli tarihi

Eylül Deyişleri, Sevdamız Çiçeklenir Zulada, Mayısta Üzgün Gönlüm, Akdeniz'in Rengi Mavi gibi şiir kitaplarıyla tanıdığımız Şair-Yazar Gülsüm Cengiz 'Kadınlar İçin Söylenmiştir Anadolu'da kadınların şiirli tarihi' adını taşıyan bir şiir antolojisi yayınladı. Evrensel Basım Yayın tarafından yayınlanan antolojide Cengiz, mitolojik çağlardan bu yana Anadolu'daki kadını anlatıyor. Seçtiği mitolojik hikayelerle kadının yaşamını, tarihsel süreç içinde geçirdiği değişimleri anlatan Cengiz, cumhuriyet öncesi ve sonrasında yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal olgularla etkileşim halindeki şiirlerle anlatımını sürdürüyor. SAYFA 9'DA

Sevda Aydın, Ana Tanrıça'dan Dişi İfrit'e Anadolu Kadınının Şiirli Tarihi, Evrensel gazetesi 1 Ocak 2012.

"Oysa kadınlar için söylenen başka sözler de var. Cinsiyetçi söylemin dışına çıkmaya çalışan, kadına kadın olduğu için değer biçen mısralar var. Gülsüm Cengiz tarafından hazırlanan 'Kadınlar İçin söylenmiştir' adlı antolojide bunu görmek mümkün."

Elif Kutlu, O Memnu Elma, Radikal Kitap 13. 4. 2012, Sayı 578

13 Nisan 2012 Cuma 31 Radikal kitap

İNCELEME

O, memnu elma

'Kadın olanın türküsü' kadınların sesini yükseltmeye çalışan, kadından bahseden, kadına tanıklık edenlerin sözlerini biriktirir

ELİF KUTLU

Önce kadın vardı. Kadın her şeydi. Doğurganlığı, bereketi simgeliyordu. Bu nedenle doğaya, toprağa 'ana' diye seslendiler. Yaşamın devam ettirilmesinde kadın önemliydi. Çünkü o mucizeyi gerçekleştiriyordu: Yaratıyordu/ doğuruyordu. Sonra ise her şey değişti. Sınıflı toplumlarla birlikte kadının yeri ve değeri yerle bir edildi. Kadın erkeğe ait bir meta, bir köle oldu. 'Ana' yerini 'ata'ya bıraktı. Tahakküm sadece –ve artık her zaman– erkek ile özdeşleşti. Bundan sonra kadın tüm 'kötülüklerin anası' sayıldı. Çünkü erkeği yoldan/baştan çıkaran da, cennetten kovulmaya sebep olan da oydu: O, memnu elma.

Sonra bir türkü halinde tüm kadınların dilinden döküldü: 'Erkek sel, kadın göl/ Erkek akar gider, coşgun/ Kadın derin sessiz, durgun/ .../ biri insan,/ öbürü değil sanki.' Her masa bir sitem. Ama erkek ama kadın... Cinsiyetçiliğin sınırlarına mahkûm olmayan herkes bunu açıkça görür. Ne yazık ki hâlâ 'sanki hiç yaşanmamış gibi ölen/ ve soframızdaki yeri/ ölçümüzden sonra gelen/ ...' Bir kere bu 'belanın' ta dibine saplanmış kadın. Ataerkilliğin hâkimiyetine başladığı günden beri –ne kadar kurtulmaya çalışsa da– bu tahakkümün içinde yer alır. Özgürlüğe doğru sağlam adımlarla ilerlese de bu girdabın içinden kurtulmakta zorlanır.

Toplumsal cinsiyet belası